ANTİKÇAĞ DİZİSİ

Gaius Julius Caesar

Gallia Savaşı

ALFA

İÇİNDEKİLER

ÜÇÜNCÜ KİTAP

DÖRDÜNCÜ KİTAP

ALTINCI KİTAP

GAIUS IULIUS CAESAR

Ünlü Romalı devlet adamı Gaius Iulius Caesar MÖ 100 yılında doğmuştur. MÖ 62 yılında praetor, 59 yılında ilk kez konsül olan Caesar MÖ 58-51 yılları arasında Gallia eyaleti valiliği yapmıştır. Gallia'dan Roma'ya dönüşünden sonra Pompeius ile iktidar mücadelesine girmiş ve savaşı kazanarak MÖ 49-44 yılları arasında diktatör olmuştur. Caesar MÖ 44 yılında bir senato oturumunda öldürülmüştür.

Caesar'ın çevirisini sunmaya çalıştığımız Gallia Savaşı adlı eseri MÖ 58-51 yılları arasında bu bölgenin valiliğini yaptığı sırada giriştiği savaşlardan söz etmektedir. 7 kitaptan oluşan bu esere MÖ 43 yılının konsüllerinden Aulus Hirtius tarafından sekizincisi eklenmiştir. Bu kitabın neden yazıldığını eserin sekizinci kitabının başında Hirtius'un kendisi açıklamaktadır.

Caesar'ın Gallia Savaşının dışında Pompeius'la giriştiği iktidar mücadelesini anlattığı "İç Savaş" adlı bir eseri daha bulunmaktadır. Tamamlanmamış olan bu üç kitaplık eser MÖ 49 ve 48 yıllarının olaylarından söz etmektedir.

GALLİA SAVAŞI

Gaius Iulius Caesar

Eski Yunanca Aslından Çeviren: Furkan Akderin

Yayına Hazırlayan: Yiğit Değer Bengi

Alfa Yayınları 1654

Antik Çağ 3

GALLİA SAVAŞI

Gaius Iulius Caesar

1.Basım : Ocak 2006
ISBN : 975-297-705-7

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni M. Faruk Bayrak
Yayın Koordinatörü ve Editör Rana Gürtuna
Dizi Editörü Yiğit Değer Bengi
Pazarlama ve Satış Müdürü Vedat Bayrak
Kapak Tasarımı Utku Lomlu

Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.
Ticarethane Sokak No: 53 Cağaloğlu 34410 İstanbul, Turkey
Tel: (212) 511 53 03 - 513 87 51 - 512 30 46 Faks: (212) 519 33* 00
www.alfakitap.com
info@alfakitap.com

Baskı *ve Cilt*
Melisa Matbaacılık
Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8 Bayrampaşa İstanbul
Tel: (212) 674 97 23 Faks: (212) 674 97 29

BİRİNCİ KİTAP

I.

1. Gallia üç bölgeye ayrılmaktadır. Birinci bölgede Belgalar, ikincisinde Aquitanlar, üçüncüsündeyse kendilerine Keltler adını veren bizim dilimizdeyse Galler ismiyle bilinen halk yaşar. 2. Gallia'daki üç kabilenin her biri dilleri, gelenekleri ve yasaları bakımından diğerlerinden farklıdır. Gallialıları Aquitanlardan Garumna Nehri, Belgalardan ise Matrona ve Sequana nehirleri ayırır. 3. Belgalar Gallia kavimleri arasındaki en cesur halktır. Çünkü hem eyaletin[1] kültür ve uygarlığından çok uzakta yaşamaktadırlar hem de insan ruhunu kadınlaştıran eşyaları satan tüccarlar buralara pek fazla gelmezler. 4. Ayrıca Rhen'in diğer tarafında yaşayan Germenlere çok yakındırlar ve sürekli onlarla savaş içerisindedirler. Yukarıda sıralanan nedenlerden dolayı Helvetler de yiğitlik bakımından diğer Gallerden üstündürler. Çünkü Helvetler de her zaman Germenlerle savaşırlar. Bazen de kendileri Germenlerin topraklarında savaşa giderler. 5. Ülkenin Galler tarafından mesken tutulduğunu söylediğimiz bölümü Rhone bölgesinden başlar. Yönü kuzeye doğru olan bölgenin sınırlarını Garumna Nehri, okyanus ve Belgaların toprakları oluşturmaktadır. Rhen Nehri ise Sequanlar ve Helvetlerin topraklarından geçmektedir. 6. Belgaların toprakları Gallia sınırında başlayarak Rhen Nehri'nin aşağısına kadar uzanmaktadır. Onların topraklarının yönü kuzeye ve doğuya doğrudur. 7. Aquitania Garumna Nehri'nden başlayarak Pirene Dağları'na ve okyanusun İspanya'ya yakın bölümüne kadar uzanır. Yönü batı ile kuzey arasındadır.

II.

1. Orgetorix Helvetlerin en soylu ve zengin adamıydı. Marcus Messala ile Marcus Piso'nun konsüllükleri sırasında{2} krallığı ele geçirmek amacıyla bir ayaklanma başlattı. Soylular da onu destekliyordu 2. "Kahramanlık bakımından herkesten üstün olduğumuza göre Gallia'nın tamamını ele geçirebiliriz" şeklindeki sözleriyle kabile halkını göç etmeye razı etti. Halk Orgetorix'in sözlerine kolayca inandı. 3. Zaten Helvetler topraklarının özelliklerinden dolayı oldukça dar bir sahada yaşamak zorunda kalıyorlardı. Bir yanda Helvetia ile Germania arasında sınır oluşturan ve oldukça geniş ve derin bir nehir olan Rhen, diğer yanda ise Sequanlar ve Helvetler arasında bulunan son derece yüksek Iura dağları, üçüncü bir yanda ise Lemannus Gölü ve eyaletimizi Helvetia'dan ayıran Rhone Nehri bulunmaktaydı. Bütün bu coğrafi koşullar Helvetlerin geniş bir alana yayılmalarını engellediği gibi komşularıyla savaşmalarını da zorlaştırıyordu. 5. Sıralanan nedenlerden dolayı içlerinde savaş isteği duyan Helvetler oldukça sıkıntılıydılar. 6. Öte yandan nüfuslarının kalabalık olması onlara topraklarının nüfuslarına oranla oldukça küçük olduğu düşüncesini veriyordu. Toprakları uzunlamasına yaklaşık ikiyüzkırk mil, genişliğine ise yüzseksen mil kadardı.

III.

1. Orgetorix'in sözlerinin etkisinde kalan Helvetler göç için gerekli şeyleri hazırlamaya başladılar. Olabildiği kadar çok yük hayvanı ve araba satın aldılar. Yolculukları sırasında kendilerine yetecek kadar yiyeceğe sahip olabilmek için mümkün olduğu kadar fazla tohum ektiler. Ayrıca en yakın komşularıyla da barış ve dostluk kurdular. 2. Bütün bu işleri başarmak için iki yılın yeteceğini düşündüler ve üç yıl sonra yola çıkmaya karar verdiler. 3. Göç hazırlıklarını yönetmek için Orgetorix görevlendirildi. Ayrıca kabilelere elçi olarak gitme görevini

de üstlendi. Yolculuğu sırasında Sequan kabilesinden Catamantaloedis'in oğlu Casticus'u kendilerine yardım etmeye razı etti. Casticcus'un babası Sequanların kralıydı. Kendisine Roma senatosu tarafından "Roma halkının dostu" unvanı da verilmişti. Orgetorix Casticus'a babasının krallığını ele geçirmesini önerdi. 4. Aynı günlerde Haedu kabilesinin önderi olan ve halk tarafından çok sevilen Diviciasus'un erkek kardeşi Dumnorix'e de aynı şeyi önerdi. Ayrıca kızıyla onu evlendirdi. 5. Girişimlerinin kolayca gerçekleşebileceğini söylüyordu. 6. Kendisinin de bütün Gallia'nın en kuvvetli kabilesi olan Helvetlerin krallığını ele geçirmek üzere olduğunu ifade ediyordu. Onlara kendi araç gereçleri ve ordusuyla birer krallık kazandıracağını vaat etti. 7. Bu kimseler de Orgetorix'in sözlerine kanarak karşılıklı olarak yemin ettiler. Krallıkları ele geçirdikten sonra en kuvvetli ve en cesur üç kabilenin yardımıyla bütün Gallia'yı ele geçireceklerini umuyorlardı.

IV.

1. Casuslar bu planı Helvet halkına haber verdi. Orgetorix'i zincirlere vurarak sorgulamaya karar verdiler. Eğer mahkûm edilirse diri diri ateşte yakılması gerekiyordu. 2. Orgetorix sorgulamanın yapılacağı gün etraftaki adamlarını, hizmetkarlarını ve borçlularını topladı. Bütün adamlarının sayısı onbine yakındı. Adamlarının sayesinde sorgulanmaktan kurtuldu. 3. Duruma öfkelenen kabile halkı haklarını silahlarıyla korumaya çalıştı. Memurlar köylerden birçok asker topladılar. Bu sırada Orgetorix öldü. Helvetlerin de sandığı gibi kendi kendini öldürmüş olması olası görünmektedir.

V.

1. Olan bitenlere rağmen Orgetorix'in ölümünden sonra Helvetler vatanlarını terk etmek konusunda düşündükleri şeyleri

gerçekleştirmeye çalıştılar. 2. En sonunda amaçlarına ulaşabilmek için kendilerini hazır sandıkları zaman ikibin civarındaki kasabalarını, dörtyüz civarındaki köylerini ve diğer özel yapıları yakıp yıktılar. 3. Taşıyabileceklerinin dışındaki bütün ürün yakıldı. Böylece vatanlarına dönme umudunu tamamen ortadan kaldırıyorlardı. Ayrıca bu sayede her türlü tehlikeye daha istekli bir biçimde karşı konulabilecekti. Herkese kendisi için üç ay yetecek kadar tahıl alması emredilmişti. Komşuları olan Rauraclan, Tulingleri ve Latobrigleri aynı şeyi yapmaya yani kasaba ve köylerini yakarak birlikte yola çıkmaya razı ettiler. Önceleri Rhen'in diğer tarafında yaşayan daha sonradan ise Noricum'a giden ve Noreia'ya saldıran Boileri de müttefikleri olarak yanlarına aldılar.

VI.

1. Vatanlarından ayrılırken önlerinde iki yol vardı. İlki Sequanların toprakları içinden geçen ve Iura Dağları'yla Rhone Nehri arasındaki dar ve sarp yoldu. Buradan arabalar tek sıra halinde zorlukla geçebileceklerdi. 2. Ayrıca son derece yüksek bir dağ yolun üzerine asılı gibi duruyordu. Sadece birkaç kişi yürüyüşlerine kolayca engel olabilirdi. İkinci yol ise Roma eyaleti içinden geçmekteydi. Bu yol geçişe çok daha uygundu. Helvetlerle son zamanlarda yatıştırılmış olan Allobroglar arasında Rhone Nehri akar. Bu nehrin bazı yerlerinden geçilebilir. 3. Allobrogların en son şehri ve Helvetlerin sınırına en yakın kent Geneva'dır[3]. Bu kent Helvetlerin topraklarına bir köprü aracılığıyla bağlanmıştır. Helvetler Roma halkıyla henüz barışmadıklarını zannettikleri Allobrogları ülkelerinden geçmeye razı edeceklerini, razı edemezlerse bunu zorla yapabileceklerini düşünüyorlardı. Daha sonra hareket için bütün hazırlıklarını tamamladıktan sonra bir gün belirlediler. O gün Rhen kıyılarında toplanılacaktı. Bütün bu olaylar Lucius Piso ile Aulus Gabinius'un konsüllüğünde[4] martın yirmisekizinde gerçekleşmiştir.

VII.

1. Caesar Helvetlerin Roma'ya ait bir eyalet içinden geçmeye başladıklarını öğrenir öğrenmez hemen Roma'dan ayrıldı. Çabucak Geneva civarına ulaştı. 2. Bütün eyaletten mümkün olduğu kadar çok sayıda asker istedi. Çünkü uzak Gallia'da sadece bir lejyon[5] kuvveti bulunmaktaydı. İlk olarak Geneva'daki köprünün yıkılmasını emretti. 3. Helvetler Caesar'ın geldiğini öğrenince elçiler gönderdiler. Gönderilenler kabilelerinin en soylu adamlarıydı. Nammeius ile Verucloetius elçi heyetinin başında bulunuyordu. Elçiler amaçlarının hiçbir zarar vermeksizin eyaletin içinden geçmek olduğunu çünkü başka bir çarelerinin olmadığını ve Caesar'dan bunu yapmak için izin istediklerini söylemek üzere emir almışlardı. Caesar, Lucius Cassius'un öldürüldüğünü, ordusunun bozguna uğratılıp esir alındığını unutmayarak izin verilmemesi gerektiğini düşünüyordu. 4. Ayrıca kafalarında düşmanlık yapmak düşüncesi olan bu insanların eyaletten geçmek fırsatını elde ettikten sonra etrafa zarar vermekten kaçınmayacaklarını biliyordu. 5. Fakat elçilerden düşünmek için bir gün istedi. Çünkü istediği askerlerin toplanmasını bekliyordu. Eğer bir şey isterlerse onüç nisan günü yeniden gelebilirlerdi.

VIII.

1. Bu arada yanında bulunan lejyonu ve eyaletten topladığı askerleri bir duvar ve hendek yapmakla görevlendirdi. Duvar, Rhone Nehri'ne akan Lemannus gölünden Sequanların arazisini Helvetlerden ayıran Iura dağlarına kadar uzanacaktı ve ondokuz mil uzunluğunda ve onaltı ayak[6] yüksekliğinde olacaktı. 2. Savunma için yapılanlar tamamlandıktan sonra düşman geçmek isterse engellemeleri için küçük kaleler içine çeşitli birlikler yerleştirdi. 3. Söylediği gün elçiler yanına geldiler. Caesar Roma halkının geleneklerine uygun olarak eyaletten hiç kimseyi geçirmeyeceğini, zorla geçmeye kalkarlarsa onlarla savaşacağını söyledi. 4. İşlerin

umdukları gibi gitmediğini gören Helvetler gece gündüz demeksizin çalışarak kayıkları birbirine bağladılar ve çok sayıda sal yaptılar. Bu şekilde Rhone Nehri'nin en sığ yerlerini belirleyerek nehri aşmaya çalıştılar. Fakat çabucak toplanan askerlerin savunma hattından attıkları oklardan dolayı geçemeyince girişimlerinden vazgeçtiler.

IX.

1. Helvetler için geriye sadece Sequanların arazisinden geçen diğer yol kalıyordu. Bu yol dar olduğundan dolayı Sequanların iznini almaları gerekmekteydi. 2. Sequanlardan izin alamayınca Haedu kabilesinden Dumnorix'e elçiler gönderdiler. Amaçlarına ulaşmak için ondan yardım istediler. 3. Dumnorix'in Sequanlar üzerinde büyük etkisi vardı. Herkes kendisini cömertliğinden dolayı seviyordu. Ayrıca Dumnorix Helvetlerle de dosttu. Çünkü Orgetorix'in kızıyla evlenmişti. Krallık hırsına kapılmış olan Dumnorix bir isyan başlatarak olabildiğince çok kabileyi kendine bağlamak istiyordu. 4. Bundan dolayı yardım etmeye karar verdi. Helvetlere ülkelerinden geçiş izni vermeleri için

Sequanları ikna etti. Her iki tarafın birbirlerine rehineler vermesini sağladı. Böylece, Sequanlar Helvetleri engellemeyecekler, Helvetler de hiçbir kötülük yapmaksızın geçip gideceklerdi.

X.

1. Caesar Helvetlerin, Sequanlar ve Haedulara ait topraklardan Santonların ülkelerine geçmeyi planladıklarını öğrendi. Santonlar eyalette küçük bir kabile olan Tolosatların ülkesinden çok uzakta yaşamamaktaydılar. 2. Caesar eğer Helvetler buraya gelirlerse eyaletin büyük bir tehlike içine düşeceğini anlıyordu. Çünkü Roma halkının düşmanı olan savaşçı bir kabile, savunulması imkânsız ve son derece verimli bir bölgede komşusu olacaktı. 3. Bu nedenlerden

dolayı komutanlarından Titus Labienus'u[7] yaptırdığı savunma hattının komutanlığına getirdi. Kendisi ise hemen İtalya'ya gitti. Oradan iki lejyon topladı ve Aquileia civarında kışı geçiren üç lejyonu ordugâhlarından çıkardı. Bu beş lejyonla birlikte en kısa yoldan Alpleri aştı ve uzak Gallia'ya geldi. 4. Burada Ceutronlar, Graioceller ve Caturigler bulundukları yüksek yerlerden saldırarak ordusunun ilerlemesine engel olmaya çalıştılar. Caesar birkaç çarpışmadan sonra onları geri püskürttü. Yedi gün sonra Yakın Gallia'nın son kenti olan Ocelum üzerinden Uzak Gallia'daki Vocontilerin ülkesine ulaştı. Oradan ordusunu Allobrogların topraklarına daha sonra Segusiavların ülkesine geçirdi. Sequisavlar Rhone Nehri'nden sonraki ilk kabiledir.

XI.

1. Bu arada Helvetler birliklerini dar boğazlardan ve Sequanların topraklarından geçirmişler ve Haeduların sınırlarına dayanmışlardı. Onların topraklarını yağmalıyorlar ve yakıp yıkıyorlardı. 2. Haedular kendilerini ve sahip oldukları şeyleri savunamadılar. Bunun üzerine yardım istemek için Caesar'a elçiler gönderdiler. 3. Elçiler Haeduların her zaman Roma halkına hizmet ettiklerini ve Roma ordusunun önünde ülkelerinin yakılıp yıkılmasına, çocuklarının esir olarak götürülmesine, kasabalarının alınmasına layık olmadıklarını söylüyorlardı. Ayrıca Haeduların müttefikleri ve yakın akrabaları olan Ambarroslar Caesar'a vatanlarının yakılıp yıkıldığını, kasabalarını düşmana karşı zorlukla savunabildiklerini bildirdiler. 4. Rhone Nehri'nin diğer tarafında köyleri ve malları olan Allobroglar da kaçıp Caesar'a sığındılar. Kendilerine yalnızca boş toprakların bırakıldığını söylediler. Bu olaylar sonunda Caesar derhal bir karar vermek zorunda kaldı. 5. Helvetleri Roma'nın müttefiklerinin mal ve mülklerini yağma edip Santonların topraklarına ulaşıncaya kadar beklemesi doğru olmazdı.

XII.

1. Arar Haeduların ve Sequanların sınırları içinden geçip Rhone'a dökülen bir nehirdir. Yavaşlığı inanılmaz derecededir. Hangi yöne doğru aktığı ilk bakışta anlaşılamaz. Nehirden Helvetler birbirine bağlı sallar ve kayıklarla geçmekteydiler. 2. Caesar keşif kollan aracılığıyla Helvetlerin birliklerinin dörtte üçünün geçişi tamamladığını dörtte birinin ise Arar'ın bu yanında kaldığını öğrendi. Üçüncü nöbette[{8}] üç lejyonla birlikte ordugâhtan çıkarak Helvet birliklerinin diğer tarafa geçmemiş olan bölümüne yetişti. 3. Helvetlere hiç beklemedikleri bir sırada saldırdı. Çok zor bir durumda bulunan Helvetlerin büyük bir bölümü kılıçtan geçirildi. Geri kalanlar ise kaçtılar ve etraftaki ormanlarda saklandılar. 4. Kılıçtan geçirilen kabilenin adı Tigurinus'tu. Helvet devleti dört kabileye ayrılmıştı. 5. Tigurinus kabilesi savaşçıları yirmibeş sene kadar önce tek başlarına vatanından ayrılarak konsül Lucius Cassius'u öldürdükten sonra ordusunu esir almıştı. 6. Böylece ya şans eseri ya da ölümsüz tanrıların isteğiyle Roma halkını bu kadar önemli bir yenilgiye uğratan Helvet devletinin bu kabilesi cezasını çekmiş oldu. 7. Caesar, sadece halkına yapılan kötülüklerin intikamını almış olmakla kalmadı aynı zamanda kendisine yapılan kötülüğün de karşılığını vermiş oldu. Çünkü Cassius'la yaptıkları savaşta Tiguriler kayınpederi Lucius Piso'nun dedesi Lucius Piso'yu öldürmüşlerdi.

XIII.

1. Caesar savaştan sonra Helvetlerin diğer birliklerini izleyebilmek için Arar Nehri üzerinde bir köprü inşa ettirdi. 2. Caesar onlara birdenbire yaklaşınca Helvetler korktular. Çünkü nehri aşmak kendilerine yirmi güne mal olmuştu ve çok büyük zorluklara katlanmışlardı. Fakat Caesar'ın bu işi bir gün içinde tamamladığını görünce elçiler göndermeye karar verdiler. Elçilerin başında Divico vardı. Divico, Cassius ile yapılan savaşta Helvetlerin komutanıydı. 3.

Caesar'la görüşmesi sırasında şunları söyledi: Eğer Roma halkı Helvetlerle barış yaparsa Helvetler Caesar'ın istediği yere gidip orada yaşayacaklardı. 4. Fakat savaş yapmak isterse kendisine Roma halkını uğrattıkları bozgunu ve Helvetlerin geleneksel yiğitliğini hatırlatması gerekiyordu. Bir kabileye nehri geçmiş olanlar arkadaşlarına yardım edemeyecek durumdayken saldırmıştı. Ancak bu durumdan dolayı kendisinin yiğit bir kimse olduğunu düşünerek Helvetleri küçümsememeliydi. Helvetler babalarından ve dedelerinden savaşta hile ve kurnazlık yapmayı değil, kahramanca savaşmayı öğrenmişlerdi. 5. Bu nedenle konuşulan bölgenin Roma halkının yenilgisiyle ve bir ordunun yok edilmesiyle ün kazanmasına neden olmasa iyi yapardı.

XIV.

1. Caesar elçilere şöyle cevap verdi: Helvet elçilerinin bahsettikleri olayları iyi hatırlıyordu. Bu yüzden kararı kesindi. Roma halkının layık olmadığı halde talihsizliğe uğradığını düşündükçe öfkesi kabarıyordu. 2. Eğer Romalılar vicdanlarında herhangi bir kötülüğün azabını taşısalardı önlem almak zor olmayacaktı. Fakat hata yapmışlardı. Çünkü korkmalarına yol açacak bir şey yapmadıklarını biliyorlardı ve ortada gereksiz yere korkulacak bir şey olmadığını düşünüyorlardı. 3. Caesar eskiden yapılmış olan hakareti unutmak istese dahi yeniden yaptıkları kötülükler, isteğine uymayarak eyaletten zorla geçmeye kalkışmaları, Haedulara, Ambarroslara ve Allobroglara yaptıkları kötülükler unutulabilir miydi? 4. Zaferleriyle küstahça böbürlenmeleri, işledikleri suçların cezasız kalmasına hayret etmeleri hep aynı şeyi gösteriyordu. 5. Çünkü ölümsüz tanrılar işledikleri cinayetler için cezalandırmak istedikleri kişilere geçici bir mutluluk sağlayabilirlerdi. Bunu talihlerinin aniden değişip daha fazla acı çekmeleri için yaparlardı. Onları uzun zaman cezasız bırakırlardı. 6. Fakat bütün bunlara rağmen, verdikleri sözleri tutacaklarına dair rehineler gönderirlerse onlarla barış yapacaktı. 7. Divico Caesar'ın

söylediklerine Helvetlerin babalarından ve dedelerinden öğrendiklerine göre rehine vermeye değil almaya alışkın olduklarını buna Roma halkının şahit olduğunu belirterek yanıt verdi. Daha sonra Caesar'ın yanından ayrıldı.

XV.

1. Bir sonraki gün Helvetler ordugâhlarını kaldırdılar. Caesar da aynı şeyi yaparak bütün eyaletten, Haedulardan ve müttefiklerden toplamış olduğu dörtbin kadar atlısını düşmanın hangi yöne ilerlediğini anlamak için görevlendirdi. Atlılar düşmanın artçı birliklerini aşırı bir hırsla izleyerek çok da uygun olmayan bir yerde Helvetlerin atlılarıyla savaştılar. Askerlerimizin birkaçı öldü. 2. Bu savaştan sonra cesaretlenen Helvetler daha büyük bir cesaretle karşı koymaya ve artçı birlikleriyle Romalılara zarar vermeye başladılar. Çünkü bu savaşta beşyüz kişilik bir atlı kuvvetiyle bizim daha kalabalık olan süvari birliğimizi yenmişlerdi. Caesar askerlerinin savaşmalarını engelliyordu. Çünkü şimdilik düşmanın yağmalayıp yakıp yıkmasını engellemeyi yeterli görüyordu. 3. İlerleyiş onbeş gün boyunca devam etti. Düşmanın artçı birlikleriyle öncü birliklerimiz arasındaki fark beş ya da altı mili geçmiyordu.

XVI.

1. Bu arada Caesar hemen her gün Haeduları söz verdikleri tahılları yollamaları için sıkıştırıyordu. 2. Çünkü havanın soğuk olması ve yukarıda söylediğimiz gibi Gallia'nın kuzeyde yer almasından dolayı tarlalarda ekinler olgunlaşmamıştı. Bu nedenle de hayvanlara bile yetecek kadar yem bulunamıyordu. 3. Aynı zamanda Arar Nehri'nden kayıklarla getirmiş olduğu tahılları da kullanamıyordu. Çünkü Helvetler ilerleyişleri sırasında Arar Nehri'nden uzaklaşmışlardı. Caesar ise onlarla bağlantısını

kaybetmek istemiyordu. 4. Haedular işi her geçen gün geciktiriyorlar, zahirenin toplanmakta, getirilmekte ya da hazırlanmakta olduğunu söyleyerek oyalıyorlardı. 5. Caesar gereğinden fazla oyalandığını ve askerlere ürün dağıtma gününün yaklaşmış olduğunu görünce ordugâhında bulunan Haeduların önde gelenlerini yanına topladı. Bunların arasında Haeduların *Vergobretum* ismini verdikleri Diviciacus ve Liscus da vardı. Her ikisi de önemli memuriyetlerde bulunmuşlardı. *Vergobretumlar* bir yıllık süre için seçilirler ve gerekli bulurlarsa bir vatandaşı öldürme hakkına sahiptirler. Caesar Haeduları şiddetli bir biçimde azarladı. 6. Düşmanın bu kadar yakında olduğu bir zamanda sıkıntı çekilirken halen tahılları getirmemişlerdi. Artık tarlalardan da toplanılması mümkün olmadığına göre hiçbir yardımları dokunmamıştı. Fakat savaşa Haeduların istekleriyle girişmişti. Bu nedenle kendisine yardım edilmemesinden şikâyet etmekle çok haklıydı.

XVII.

1. Caesar'ın söyledikleri Liscus'un daha önceden saklanan bir gerçeği açıklamasına neden oldu. Liscus halk üzerinde büyük etkisi olan ve krallarından daha güçlü kimselerin varlığından söz etti. 2. Bu kişiler isyan başlatıyorlar, yalan sözlerle halkı korkutuyor, toplanacak ürünlerin verilmesine engel oluyorlardı. 3. Şimdilik Romalılar Gallia'nın egemenliğini ele geçirememişlerdi ve Galler'in emirlerine boyun eğmenin Romalılara boyun eğmekten daha iyi bir şey olduğunu söylüyorlardı. 4. Çünkü Romalılar Helvetleri yenerse kuşkusuz geriye kalan bütün Galler ve Haedular da özgürlüklerini kaybedeceklerdi. 5. Diğer yandan aynı kimseler Romalıların planlarını ve ordugâhta olup bitenleri düşmana haber veriyorlardı. Liscus'un bunları engelleyebilmek için yapabileceği bir şey yoktu. 6. Mecbur kaldığı için Caesar'a olanları anlattığını ve bu yüzden de kendini büyük bir tehlikeye attığının farkında olduğunu, bundan dolayı bugüne dek herhangi bir şey söylemediğini anlattı.

XVIII.

1. Caesar, Liscus'un anlattıklarıyla Diviciacus'un erkek kardeşi Dumnorix'i kastettiğini anlayabiliyordu. Fakat bu konuyu insanların ortasında konuşmak istemediği için hemen toplantıdan ayrıldı ve. Liscus ile baş başa görüştü. 2. Yalnız kaldıkları zaman toplantıdaki sözleri hakkında sorular sormaya başladı. Liscus artık daha özgürce ve cesaretle konuşabiliyordu. Daha sonra Caesar başka kimselerle de görüşerek Liscus'un anlattıklarını araştırdı. 3. Sözlerinin doğru olduğunu anladı. Son derece cesur ve cömertliğinden dolayı halk üzerinde büyük bir etkiye sahip olan Dumnorix bir isyan başlatmak istiyordu. Çok az bir para karşılığında Haeduların bütün gümrük ve vergilerini topluyordu ve bu işi yıllardan beri yürütmeye devam ediyordu. 4. Kendisi servetini arttırmaya devam ederken başka kimseler onun aleyhine servetlerini arttırmaya fırsat bulamıyorlardı. 5. Böylece hem kendi servetini arttırmış hem de rüşvet için büyük olanaklar hazırlamıştı. Büyük bir atlı kuvvetini kendi parasıyla besliyor ve sürekli olarak yanında bulunduruyordu. Yalnız kendi kabilesi üzerinde değil, komşu kabileler üzerinde bile etkisi büyüktü. 6. Bu etkiyi sürdürmek için annesini Biturig kabilesinin en soylu ve en önde gelen adamlarından biriyle evlendirmiş, 7. kendisi Helvetlerden bir kadınla evlenmiş hatta üvey kız kardeşini ve kadın akrabalarını diğer kabilelerdeki adamlarla nikahlamıştı. 8. Bu akrabalıktan dolayı Helvetlere taraftardı. Ayrıca Caesar'a ve Romalılara da büyük bir kin besliyordu. Çünkü onların gelişi etkisini azaltmış ve kardeşi Diviciacus'u eski şerefli yerine yeniden yükseltmişti. 9. Romalılar yenilirse, Helvetler sayesinde krallığı ele geçireceğini umu-yordu. Roma halkının egemenliği ise onun yalnız krallıktan değil, şimdi sahip olduklarından bile umudunu kesmesine yol açıyordu. 10. Caesar yaptığı araştırmalar sonucunda birkaç gün önce bozgunla sona eren süvari çarpışmasında Dumnorix ile atlılarının (çünkü Haeduların Caesar'a yardım için gönderdikleri atlıların komutanlığına

Dumnorix atanmıştı) ilk olarak kaçmaya başladığını, o kaçınca atlıların diğer bölümünün de paniğe kapıldığını öğrenmişti.

XIX.

1. Caesar olanları öğrendi, kuşkularını arttıracak delillere ulaştı. Dumnorix, Helvetleri Sequanların toprakları içinden geçirmiş, birbirlerine rehineler verdirmişti. Ayrıca yaptıklarını Roma devletinden ve Caesar'dan saklamakla kalmamış kendi vatandaşlarına bile haber vermemişti. Şimdi Haeduların önderleri tarafından suçlanmaktaydı. Caesar bütün bunları Dumnorix'in kendisi ya da kabilesi tarafından cezalandırılması için yeterli bir sebep olarak görüyordu. Fakat cezalandırmanın önünde bir engel vardı. 2. Dumnorix'in erkek kardeşi Diviciacus Roma milletine ve Caesar'a karşı büyük saygı ve sevgi göstermekteydi. Sadakat, doğruluk ve ihtiyat bakımından eşi bulunmayacak niteliklere sahip bir adamdı. Caesar, Dumnorix'i cezalandırdığı takdirde Diviciacus'u üzmekten korkuyordu. 3. Bu nedenle herhangi bir karar almadan önce Diviciacus'un çadırına çağırılmasını emretti. Sıradan tercümanları dışarı çıkararak Gallia eyaletinin önde gelen adamlarından biri ve kendisinin de çok yakın dostu olan Gaius Valerius Troucillus aracılığıyla onunla konuştu. Caesar Troucillus'a bütün önemli olaylarda danışacak kadar güvenirdi. 4. Caesar, kardeşi hakkında Galler tarafından söylenilen sözleri Diviciacus'a anlattı. Her bir kişinin bu konu hakkında söylediklerini açıkladı. 5. Kendisini üzmeksizin ya davayı dinleyerek bir karar vermesini ya da kabilesi tarafından yargılanması amacıyla emir vermesini rica etti.

XX.

1. Diviciacus gözyaşları içinde Caesar'ı kucakladı ve kardeşini çok şiddetli bir cezaya çarptırmaması için yalvarmaya başladı. 2. "Bu

haberlerin doğru olduğunu biliyorum. Hiç kimse olanlardan benim kadar üzüntü duyamaz. Çünkü ben kendi kabilem ve Gallia'nın diğer kabileleri üzerinde çok büyük bir etkiye sahip olduğum zaman kardeşim gençliğinden dolayı çok az bir etkiye sahipti. Sayemde yükseldi. 3. Şimdi de bütün servetini ve gücünü benim etkimi azaltmak ve neredeyse beni yok etmek için kullanıyor. Buna rağmen ben kardeş sevgim yüzünden halkın düşüncesine göre hareket etmek isterim. 4. Çünkü Romalılar tarafından daha ağır bir cezaya çarpılırsa bu cezanın benim onayım olmadan verildiğine inanmaz. Çünkü herkes benim Romalıların dostu olduğumu biliyor. Sonuçta bütün Gallia bana düşman kesilir." 5. Ağlayarak bütün bunları Caesar'dan istemeye devam ederken Caesar onu elinden tuttu. Teselli ederek yalvarmayı kesmesini, kendisine karşı beslediği iyi duyguların Roma'ya yapılan kötülüğü ve kendi öfkesini bile unutturacak kadar büyük olduğunu açıkladı. Sonra Dumnorix'i yanına çağırdı. Kardeşinin yanında suçunu yüzüne vurdu. Kendi öğrendiklerini ve Haeduların şikâyetlerini anlattı. İleride kuşku uyandıracak bütün hareketlerden çekinmesini tavsiye ederek kardeşi Diviciacus'un hatırı için yaptıklarını affettiğini söyledi. Neler yaptığını, kimlerle konuştuğunu öğrenebilmek için de casuslar görevlendirdi.

XXI.

1. Aynı gün içerisinde keşif birlikleri düşmanın ordugâhtan sekiz mil kadar uzaktaki bir dağın eteğinde bulunduğunu haber verdiler. Dağ konusunda bilgi edinmek, rahatça çıkılabilecek bir yer olup olmadığını öğrenmek üzere birkaç adam gönderdi. 2. Bunlar geri geldiklerinde zirveye çıkmanın kolay olduğunu söylediler. Caesar, komutanlarından Titus Labienus'a üçüncü nöbet sırasında iki lejyon ve yolu iyi bilen kılavuzlarla dağın en yüksek tepesine çıkmasını emretti. Labienus'a planını açıkladı. 3. Kendisiyse dördüncü nöbet sırasında harekete geçerek düşmanın geçtiği yoldan süratle ilerledi. Atlıların tamamını kendisinden önce gönderdi. 4. Savaş sanatındaki

büyük ustalığıyla ün kazanan ve Lucius Sulla[9] ile Marcus Crassus'un[10] ordusunda görev yapmış olan Publius Considius'u keşif birlikleriyle beraber ileriye gönderdi.

XXII.

1. Labienus şafak sökerken dağın doruğunu işgal etmeye başlamıştı. Caesar ise düşmanın ordugâhına bir buçuk millik bir uzaklıktaydı. Daha sonradan esirlerden öğrendiğine göre kendisinin ve Labienus'un yaklaştığı anlaşılmamıştı. 2. Bu sırada Considius gelerek Labienus'un işgal etmek üzere olduğu dağın düşman tarafından ele geçirildiğini söyledi. Galler'in silahlarından ve bayraklarından bunu anlamıştı. 3. Caesar, birliklerini en yakındaki tepeye çekti. Savaş saflarını düzenledi. Labienus, Caesar'dan, kendi birliklerini düşman ordugâhının yakınında görünceye kadar çarpışmaya girmemek için emir almıştı. Böylece dört bir yandan düşmana karşı saldırıya geçilecekti. Bu nedenle zirveyi ele geçirince asıl birlikleri beklediler ve çarpışmaktan çekindiler. 4. Sonunda Caesar keşif birliklerinden dağın kendi birlikleri tarafından ele geçirildiğini öğrendi. Helvetler ordugâhlarının yerini değiştirmişlerdi. Considius da korkuya kapılarak görmemiş olduğu bir şeyi görmüş gibi anlatmıştı. O gün düşmanı her zamanki mesafeden izlemeye devam etti. Ordugâhını düşmanınkinden üç mil uzakta kurdu.

XXIII.

1. Caesar, bir sonraki gün orduya tahıl dağıtmak için iki günden fazla kalmadığını ve Haeduların en büyük ve en zengin kasabası olan Bibracte'ye onsekiz millik bir uzaklıkta olduklarını görerek tahıl sağlanması işinin çözümünü bulmaya karar verdi. Helvetlerin üzerine doğru ilerlerken yolunu değiştirerek çabucak Bibracte'ye gitti. 2. Bu değişiklik Lucius Aemilius ismindeki Gallialı atlı birliği komutanından

kaçan asker kaçakları tarafından düşmana haber verildi. 3. Helvetler Romalıların kendilerinden kaçtıklarını sandılar. Çünkü bir gün önce en yüksek yerleri ele geçirmelerine rağmen savaşa girişmemişlerdi. Belki de ordunun iaşe yollarını kesebileceklerini zannettiler. Hangi nedenle olursa olsun planlarını değiştirdiler. Yollarından ayrılarak artçı birliklerimizi izlemeye başladılar ve onlara zarar verdiler.

XXIV.

1. Caesar Helvetlerin yaptıklarını görünce birliklerini yakındaki bir tepeye çekti. Düşmanın saldırısını durdurmak üzere atlılarını gönderdi. 2. Bu sırada kendisi eski askerlerden oluşturulmuş olan dört lejyonu dağın ortasında üç sıralı bir saf şeklinde ilerletti öte yandan Yakın Gallia'dan toplamış olduğu iki lejyonun ve bütün yardımcı birliklerin dağın tepesinde beklemelerini emretti. 3. Bu şekilde dağın her kısmı kendi adamlarıyla dolacaktı. Ayrıca bütün ağırlıkların aynı yerde toplanmasını ve en yüksek yerde saf tutmuş olan askerler tarafından koruma altına alınmasını da emretti. 4. Helvetler bütün arabalarıyla geldiler. Ağırlıkları bir yerde topladılar. Askerleri yoğun ve kalabalık bir saf halinde süvarimizi geri püskürttü. Daha sonra bir kütle[11] oluşturarak ilk hatlarımıza karşı ilerlemeye başladılar.

XXV.

1. Caesar ilk önce kendisinin daha sonra da diğerlerinin atlılarını uzaklaştırdı. Böylece herkes için tehlike aynı oranda artıyor, hem de kaçma olasılığı ortadan kalkmış oluyordu. Caesar, askerlerini cesaretlendirmek için bir konuşma yaptıktan sonra savaşa başladı. 2. Lejyonlar bulundukları yerden uzun kargılarıyla düşmanın kütle halindeki düzenini kolaylıkla parçalamayı başardılar. Düşmanlar dağılınca da kılıçlarıyla saldırıya başladılar. 3. Galler büyük bir

tehlike içindeydiler. Çünkü bir kargı onların birkaç kalkanını delebiliyor, kalkanların hepsi kenetleniyordu. Demir büküldükten sonra onu koparmak zorlaşıyor, sol elleri de dolu olduğu için rahat bir biçimde savaşamıyorlardı. 4. Bunun için birçokları kollarını uzun zaman salladıktan sonra kalkanlarını attılar ve savunma araçları olmadan savaşmayı tercih ettiler. 5. Sonunda da yaralarından halsiz düşerek gerilemeye başlayıp bir mil kadar uzaktaki bir dağa çekildiler. 6. Dağa ulaştılar, Romalılar ise onları izliyorlardı. Bunun üzerine onbeşbin adamla birlikte arkadan gelen ve artçı birlikleri oluşturan Boiler ve Tulingler ilerlemeyi kesip Romalıların açık taraflarına saldırıp onları kuşattılar. Dağın tepesine çekilmiş olan Helvetler olanları görünce yeniden savaşmaya başladılar. 7. Romalılar geri döndüler. İki bölüm halinde ilerlediler. Birinci ve ikinci saflar düşmanın yenilgiye uğratılarak püskürtülmüş kısmını, üçüncü saf ise yeni bir saldırıyı karşılamak amacıyla hareket ediyordu.

XXVI.

1. Böylece iki tarafta birden çarpışma oldu ve uzun süre boyunca devam etti. Düşman saldırılarımıza daha fazla karşı koyamadı. Bunun üzerine bir bölümü tepeye doğru çekilmeye devam etti, diğer bölümü ise ağırlıkların ve arabaların olduğu yere doğru geriledi. Fakat tam anlamıyla bozguna uğramamışlardı. 2. Çünkü çarpışmanın devam ettiği yedinci saatten akşama kadar kimse bir düşman askerinin geri kaçtığını görmedi. 3. Ağırlıkların etrafındaki çarpışma bile gece yarısına dek devam etti. Çünkü düşmanlar arabalarından birer siper yapmışlar, ilerlemekte olan birliklerimize bulundukları yerden karşılık veriyorlardı. Bir kısım barbar arabalar ve tekerlekler arasından mızraklar ve oklar atarak askerlerimizi yaralıyordu. Birliklerimiz buna karşın uzun bir süre sonra ağırlıkları ve ordugâhı ele geçirdi. Orgetorix'in kızı ve bir oğlu esir edildi. Yaklaşık yüzotuzbin kişi bu savaştan sağ olarak kurtuldu. Kurtulanlar bütün gece boyunca durmaksızın yürümeye devam ettiler. Gece

gündüz hiç ara vermeden ilerleyerek dört gün sonra Lingonların topraklarına ulaştılar. Birliklerimiz askerlerin yaralarını tedavi etmek, ölüleri gömmek için üç gün boyunca oyalandıkları için kurtulanları izleyemediler. Caesar, Lingonlara mektupla haber göndererek gelenlere hem tahıl konusunda hem de başka açılardan yardımda bulunmamalarını emretti. Eğer yardım ederlerse onlara da Helvetler gibi davranacağını yazdı. Kendisi üç gün sonra bütün birlikleriyle takibe başladı.

XXVII.

1. Helvetler her şeylerini kaybetmişlerdi. Teslim olmak için görüşme yapmak amacıyla elçiler göndermek zorunda kaldılar. 2. Caesar ilerlerken elçiler yanına geldiler. Gözyaşları içinde ayaklarına kapanıp yalvararak barış dilediler. Onlara oldukları yerde beklemeleri emredildi. 3. Caesar yanlarına geldiğinde rehinelerin ve silahlarla birlikte kendilerine sığınmış olan esirlerin teslim edilmesini istedi. 4. Bunlar aranırken ve toplanırken akşam oldu. Verbigenus adı verilen kabileden yaklaşık altıbin kişi silahlarının teslim alınmasından sonra öldürülürüz diye düşündüler ve kurtulma umuduyla Helvetlerin ordugâhından çıktılar, Rhen'e ve Germenlerin sınırlarına doğru kaçmaya başladılar. Onlara bu hareketi yaptıran şey belki de bu kadar kalabalık bir esir grubu içinde kaçışlarının anlaşılamayacağı düşüncesiydi.

XXVIII.

1. Caesar bunu öğrenince geçtikleri ülkelerin halklarına onları aramaları ve geri getirmeleri için emir verdi. Yapmazlarsa kendilerini de bu işe karışmış sayacaktı. 2. Kaçanlar geri getirildiği zaman onlara düşman gibi davrandı. Rehineler, silahlar ve kaçaklar alındıktan sonra düşmanı teslim olmuş saydı. 3. Helvetlere,

Tulinglere ve Latobriglere ülkelerine geri dönmelerini emretti. Bunların ürünlerini kaybetmiş olduğunu ve vatanlarında açlıklarını giderebilmek için herhangi bir şeye sahip olmadıklarını görerek Allobrogların belli bir miktar tahıl vermelerini emretti. Yaktıkları kent ve köyleri yeniden yapmalarını istedi. Bütün bunları yaparken şöyle bir amacı vardı: Helvetlerin topraklarının boş kalmasını istemiyordu. Arazinin verimli olması nedeniyle Rhen'in diğer tarafında yaşayan Germenler Helvetlerin topraklarına geçebilirlerdi. Eğer bu gerçekleşirse Gallia eyaleti ile Allobroglara komşu olurlardı. 4. Cesaretleriyle ün salmış olan Boilerin, Haeduların rızasıyla onların topraklarında yaşamalarına izin verdi. Haedular onlara arazi verdiler. Daha sonradan kendileriyle eşit hak ve özgürlüğe sahip olmalarını da kabul ettiler.

XXIX.

1. Helvetlerin ordugâhında Hellen harfleriyle yazılmış belgeler bulundu. Caesar'a getirilen belgelerde vatanlarında silah kullanabilecek yaşta ne kadar insanın olduğu ve çocukların, yaşlıların ve kadınların isimleri yazılarak yapılmış bir sayımın sonuçlan bulunmaktaydı. 2. Yazanlara göre genel nüfus toplamı, Helvetlerde ikiyüzatmışüçbin, Tulinglerde otuzaltıbin, Latobriglerde ondörtbin, Rauraclarda yirmiüçbin, Boilerde ise otuzikibin kişiydi. Toplam doksanikibin kişi silah kullanabilecek yaştaydı. 3. Genel toplam, yaklaşık üçyüzatmışsekizbin kişiye ulaşıyordu. Caesar'ın emri üzerine yurtlarına dönenlerin nüfusları sayıldı. Toplam sayının yüzonbin civarında olduğu görüldü.

XXX.

1. Helvet savaşı sona erdikten sonra hemen hemen Gallia'nın her yerinden elçiler ve kabilelerin önderleri Caesar'ı tebrik etmek

amacıyla geldiler. 2. Anlattıklarına bakılırsa Caesar Helvetlerle Romalılara karşı yapmış oldukları kötülüklerin cezasını vermek için savaşmış olmasına rağmen, sonuç Roma halkına olduğu kadar bütün Gallia'ya da yararlı olmuştu. 3. Çünkü Helvetler ülkelerinde son derece rahat bir biçimde zenginlik içinde yaşamalarına karşın, sadece bütün Gallia ile savaşmak ve bir imparatorluk kurabilmek umuduyla terk etmişlerdi. Niyetleri geniş arazi içinden bütün Gallia'nın en uygun ve en verimli olduğunu düşündükleri yerini vatan olarak seçmek ve diğer kabilelerden de haraç almaktı. 4. Elçiler Gallia'daki tüm kabilelerin katılacağı bir toplantı için belirli bir gün seçmek için Caesar'dan onay almak istediler. Bazı istekleri vardı. Genel bir toplantı yapmışlar ve Caesar'a isteklerini bildirmeye karar vermişlerdi. 5. İzin verildikten sonra toplantı için bir gün belirlediler. Aynı zamanda oybirliği ile emir verilmeden önce aralarından kimsenin konuşulması planlananları açıklamaması için yemin ettiler.

XXXI.

1. Toplantı bittikten sonra kabilelerin önderleri yeniden Caesar'ın yanına geldiler. Caesar ile özel bir yerde kendilerinin ve halkın geleceğini ilgilendiren bir konu hakkında konuşmak için izin istediler. 2. İstekleri yerine getirildi. Bunun üzerine hepsi ağlayarak Caesar'ın ayaklarına kapandılar. Söylediklerinin açıklanmaması gerektiğini, bunun isteklerinin yapılması kadar önemli olduğunu, onları telaş ve korkuya ittiğini söylediler. Çünkü söylediklerinin açıklanması kendilerini büyük işkencelere uğratabilirdi. 3. Haedulardan Diviciacus herkes adına konuştu: "Bütün Gallia'da iki parti vardır. Birinin başında Haedular, diğerinin başında Arvernler bulunuyor. 4. İki parti yıllardan bu yana birbirleriyle mücadele ediyorlar. Sonunda Arvernler ile Sequanlar Germenleri çeşitli ödüller vaat ederek yardımlarına çağırdılar. 5. İlk başta onbeşbin kadar Germen Rhen'i geçti. Daha sonra bu vahşi ve barbar insanlar Gallia'nın topraklarından, uygarlık ve zenginliğinden hoşlanınca diğer Germenleri da çağırdılar. Artık

sayılan yaklaşık yüzyirmibini buldu. 6. "Haedular ve Haedulara bağlı olan kabileler Germenlerle birçok defa savaştılar. Yenilince başımıza büyük felaketler geldi. Bu savaşlarda kabilenin önde gelenlerini, senato üyelerini ve seçkin askerlerimizi kaybettik. 7. Bu savaşlar ve felaketler nedeniyle yiğit askerlerimiz öldü. Ayrıca Roma'nın samimiyeti ve dostluğu sayesinde büyük kuvvete sahip olan bizler yıkıma uğradık. Devletimiz Sequanlara rehine olarak en soylu adamlarını vermek, rehineleri geri istememek, Roma'dan yardım almamak, onların hüküm ve yönetimi altında sonsuza dek yaşamayı kabul etmek için yemin etmek zorunda kaldı. 8. Bütün Haedu devleti içinde sadece beni yemin etmeye, çocuklarını rehine olarak vermeye zorlayamadılar. 9. Ben bu nedenle ülkemden kaçtım ve yardım istemek için Roma'ya, senatoya gittim. Çünkü yemin etmeyen ve rehine vermeyen tek kişi bendim. 10. Fakat zafer kazanmış olan Sequanların başına yenilmiş Haedulardan daha büyük bir felaket geldi. Germenlerin kralı Ariovistus onların topraklarını işgal etti. Bütün Gallia'nın en verimli topraklarına sahip olan ülkelerinin üçte birini ele geçirdi. Şimdi de kalan üçte birinden çıkmalarını istiyor. Çünkü birkaç aydan bu yana Harudlar'dan yirmidörtbin kişi onun yanına geldi. Bu insanlara bir yer bulması gerekiyor. 11. Birkaç sene içinde yerliler Gallia topraklarının her yerinden kovulacaklar ve Germenlerin tamamı Rhen'i aşacak. Gallia ve Germania topraklan arasındaki fark oranlanamayacak kadar büyük olduğu gibi bizim yaşam tarzımızla onlarınki kıyaslanamaz. 12. Ariovistus, Galleri Magetobriga'da yendiğinden bu yana mağrur ve kibirli bir zorba haline dönüştü. En soylu adamların çocuklarını rehine olarak istiyor. 13. Herhangi bir şey istediği gibi yapılmazsa, bizleri en ağır işkencelere uğratıyor. Barbar, çabuk kızan, düşüncesiz bir adam. İşkencelerine daha fazla dayanamayacağız. 14.Caesar'dan ve Roma halkından yardım gelmezse bütün Galler de Helvetler gibi yaparak göç etmek ve Germenlerden uzak başka bir vatan aramak zorunda kalacak. Sonuçta da talihe boyun eğmekten başka bir şey yapamayacaklar. Şüphesiz ki söylediklerim Ariovistus'a haber

verilecek olursa yanındaki rehineleri çok ağır cezalara çarptıracaktır. 15. Ey Caesar! Sen kendi gücün ve ordunun kuvvetiyle hem yeni kazandığın zafer hem de Roma halkının şanı yüzünden Germenlerin daha kalabalık bir biçimde Rhen'i aşmasını engelleyebilirsin, bütün Gallia'yı Ariovistus'un kötülüklerinden koruyabilirsin."

XXXII.

1. Diviciacus bu şekilde konuştuktan sonra orada olan herkes ağlayarak Caesar'dan yardım istemeye başladılar. 2. Caesar sadece Sequanların diğerleri gibi davranmadığını, ancak başları eğik, üzgün bir biçimde yere baktıklarını gördü. 3. Neden böyle davrandıklarını merak ederek kendilerine sordu. Sequanlar hiçbir cevap vermediler. Fakat üzgün bir biçimde ses çıkarmadan beklediler. 4. Aynı soruyu sorup yeniden cevap alamayınca, Haedu kabilesinden Diviciacus şöyle bir cevap verdi: "Sequanların durumu diğerlerinin durumundan daha kötü ve daha üzüntü verici. Çünkü onlar gizli olarak bile durumlarından şikâyet etmeye, yardım istemeye cesaret edemezler. Ariovistus yokken dahi sanki onun yanındaymış gibi korkarlar. 5. En azından diğerlerinin bir kaçma fırsatları vardır. Fakat Ariovistus'u kendi ülkeleri içine almış, bütün kentlerini Ariovistus'a teslim etmiş olan Sequanlar her türlü işkenceye şikâyet etmeden katlanmak zorundadırlar."

XXXIII.

I.Caesar elçileri dinledikten sonra Galleri birkaç sözle teselli etti. Bu işlerle ilgileneceğine söz verdi. Ariovistus'u yaptığı kötülüklere bir son vermeye ikna edebileceğini düşündüğünü söyledi. Çünkü Ariovistus üzerinde büyük bir etkisi vardı. Böyle konuştuktan sonra toplantıyı sona erdirdi. Birçok nedenden ötürü Caesar, bu konu hakkında bir karara varmak ve harekete geçmek gerektiğini

düşünüyordu. 2. Öncelikle çok defa senato tarafından kardeş ve akraba olarak ilan edilmiş olan Haedular, Germenler tarafından esir edilmişlerdi. Rehinelerin ise Ariovistus'un ve Sequanların yanında bulundurulduğundan da haberdardı. Böyle bir durumun Roma imparatorluğunun şanına yakışmayacağını düşünüyor ve kendisi ve devleti için dayanılmaz bir şey olacağına inanıyordu. 3. Ayrıca Germenlerin yavaş yavaş Rhen'i aşmaları Roma halkı için de tehlikeli olabilecek bir durumdu. Bu vahşi barbarların Gallia'nın tamamını işgal ettikten sonra, eyalete girmelerine, oradan da İtalya'ya saldırmalarına engel olunamayabilirdi. Zaten daha önceden Cimberler ve Teutonlar böyle bir şeyi denemişlerdi. Sequanlarla Roma eyaleti arasında yalnızca Rhone Nehri bulunmaktaydı. Bundan dolayı Germenlerin hareketlerinin mümkün olduğu kadar çabuk bir biçimde engellenmesi gerektiği düşüncesine vardı. 4. Ayrıca Ariovistus'un mağrur ve kibirli hareketlerine de dayanmak bir hayli zordu.

XXXIV.

1. Bunun üzerine şöyle bir karar verdi: Ariovistus'a elçiler gönderecek, görüşmek için ondan ikisinin ortasındaki arazide bir yer seçmesini isteyecekti. Onunla devlet işleri ve önemli konular hakkında görüşmek istiyordu. 2. Ariovistus elçilere şöyle yanıt verdi: "Eğer ben Caesar'dan bir şey isteseydim onun ayağına giderdim. Eğer Caesar benden bir şey istiyorsa o benim ayağıma gelsin. 3. Ayrıca Gallia'nın Roma işgali altında bulunan yerlerine ordum olmaksızın gelmeyi göze alamam, ordum böyle bir şey için büyük zahmetlere girmek zorunda kalacaktır. 4. Ben çok şaşırıyorum. Roma halkının ve Caesar'ın savaşla ele geçirdiğim topraklarda ne işi var?

XXXV.

1. Caesar, Ariovistus'un sözlerine elçiler aracılığıyla şöyle karşılık verdi: 2. Ariovistus Caesar'ın konsüllüğü sırasında senato tarafından dost ve kral unvanlarını almıştı. Yapılan bu iyiliklere karşın Caesar'a ve Roma halkına olan borcunu görüşme davetini kabul etmeyerek ve her iki tarafı da ilgilendiren konular hakkında herhangi bir şey söylemeyerek ve öğrenmeyi gereksiz sayarak ödüyordu. Öyleyse Ariovistus'tan istedikleri şunlardı: 3. İlk olarak Rhen'in diğer tarafından Gallia'ya daha fazla insan geçilmeyecekti. İkinci olarak Haedulardan aldığı rehineleri geri verecek, Sequanlara, Haedulardan aldıkları rehineleri geri vermeleri için izin verecekti. Son olarak da Haedulara yaptığı saldırılara bir son verip, Haedularla ve müttefikleriyle savaşmayı bırakacaktı. 4. Eğer isteklerini yerine getirirse Caesar ve Roma halkı sonsuza dek Ariovistus'a şefkat ve dostluk gösterecekti. Caesar, Ariovistus isteklerini kabul etmezse Marcus Messala ile Marcus Piso'nun konsüllüğü zamanında senatonun, Gallia eyaletinin valisi kim olursa olsun devlete faydalı olacaksa Haedular ve Roma halkının diğer müttefiklerini savunması gerektiği hakkında verdiği karara uyarak, Haedulara karşı yapılan kötülüklere bir karşılık verecekti.

XXXVI.

1. Ariovistus Caesar'ın elçilere şöyle yanıt verdi: "Savaş yasaları kazananların mağlup olanlara istedikleri gibi emretmelerine izin verir. Romalılar da yendiklerine karşı başka halkların emirlerine göre değil, kendi düşüncelerine göre davranmaktadırlar. 2. Eğer ben Roma halkına nasıl davranmaları gerektiği konusunda emirler vermiyorsam Romalılar da aynı şeyi yapmalıdırlar. 3. Haedular savaş yaparak şanslarını denemişler ve yenilmişlerdir. Bu nedenle bana haraç ödemektedirler. 4. Caesar beni zarara sokmaktadır. Çünkü buraya geldiğinden bu yana vergilerim azaldı. 5. Haedulara rehineleri geri vermeyeceğim. Kabul ettikleri şartlara bağlı kalırlar ve yıllık vergilerini düzenli olarak ödedikleri sürece onlarla ve müttefikleriyle

savaşmayacağım. Eğer anlaşmayı bozarlarsa "Roma halkının kardeşleri" unvanının onlara bir faydası dokunmayacaktır. 6. Caesar'ın Haedulara karşı yapılan kötülüklere bir karşılık vereceği yönündeki tehditlerine gelince; benimle çarpışan herkesin sonu ölüm olmuştur. Ne zaman isterse savaşabiliriz. 7. Savaşa alışık, yenilgi yüzü görmemiş, ondört yıldan beri evde uyumamış yiğit Germenlerin neler yapacaklarını görecektir."

XXXVII.

1. Caesar'a Ariovistus'un cevabının ulaştığı saatlerde Haedular ve Treverlerin elçileri de geldi. 2. Haedular, son zamanlarda Gallia'ya geçirilmiş olan Harudların ülkelerini yakıp yıktıklarını ve Ariovistus'a rehineler vermelerine karşın halen saldırıya uğradıklarını söylüyorlardı. 3. Treverler ise yüz Sueb kabilesinin Rhen kıyısına yerleşerek Rhen'i geçmeye çabaladıklarını söylediler. Bildirdiklerine göre önderleri Nasua ve Cimberius adlarındaki iki erkek kardeşmiş. Duyduğu haberlerden endişeye kapılan Caesar acele etmeye karar verdi. Çünkü Sueblerin yeni getirdikleri birliklerle Ariovistus'un birlikleri birleşirse onları engellemek çok zor olurdu. 4. Bu nedenle çabucak yiyecek sıkıntısını giderdi ve Ariovistus'un üzerine yürüdü.

XXXVIII.

1. Üç gün sonra Ariovistus'un bütün birlikleriyle beraber Sequanların en büyük kenti olan Vesontio'yu ele geçirmek için yola çıktığını ve Caesar'dan üç günlük mesafede daha ileride olduğunu öğrendi. Caesar çok büyük çaba harcayarak Ariovistus'u engellemek gerektiğine inanıyordu. Vesontio kentinde savaş için gerekli olan her şey fazlasıyla bulunmaktaydı. 2. Ayrıca kentin bulunduğu yerin doğal koşullan kenti savunmak için büyük kolaylıklar sağlıyordu. 3. Dubis Nehri adeta bir pergelle çizilmiş gibi kentin etrafını çevirir. Nehrin

açık bıraktığı yer 1600 ayak kadardır. Bu açıklık da çok yüksek bir dağla kapatılır. Dağın etekleri her iki taraftan da nehrin kıyılarına kadar ulaşır. 4. Bu dağ bir kale gibi duvarla çevrilmiştir ve böylece kasabayla birleşmiştir. 5. Caesar gece gündüz demeksizin yol alarak buraya ulaştı, kenti ele geçirip içine bir birlik yerleştirdi.

XXXIX.

1. Vesontio civarında yiyecek içecek ve diğer araç gereçlerin sağlanması için birkaç gün kalınmaktaydı. Bu sırada askerlerimizin sorduğu sorular ve Galler'in ve tacirlerin cevaplarından dolayı telaşa düşüldü. Galler, Germenlerin çok iri ve heybetli insanlar, çok cesur ve silah kullanmak bakımından usta kişiler olduklarını söylüyorlardı. Anlattıklarına göre Germenlerle her karşılaşmalarında onların gözlerinin keskinliğine ve bakışlarına dahi dayanamamışlardı. Panik çok büyüktü ve hızla yayılıyordu. İş o dereceye vardı ki sonunda askerlerin cesaretleri ve zekâları üzerinde ciddi etkiler göstermeye başladı. 2. Panik, askeri memurlardan, birlik komutanlarından, sırf Caesar'in dostluğunu kazanmak için Caesar'ın ardından gelmiş olanlardan ve askerlikte büyük tecrübesi olmayanların yaydığı söylentilerden çıkmıştı. 3. Bu insanların bir kısmı çeşitli nedenler öne sürerek gitmelerinin zorunlu olduğunu, ayrılmalarına izin verilmesini istiyorlardı. Kimileriyse korkaklıkla suçlanmaktan utandıkları için zorunlu olarak kalıyorlardı. 4. Bunlar yüzlerindeki korku ifadesini saklayamıyorlar, hatta bazen göz yaşlarını bile tutmak ellerinden gelmiyordu. Çadırlarına girerek şanslarından yakınıyorlar ve arkadaşlarıyla birlikte tehlikenin büyüklüğü hakkında konuşuyorlardı. Ordugâhın her yerinde vasiyetnameler yazılıyordu. 5. Bu insanların korkakça sözleri çok tecrübeli askerleri, yüzbaşıları, atlı komutanları bile etkiliyordu. 6. Korkaklıklarını saklamak isteyen bazı kimseler ise düşmandan korkmadıklarını, fakat kendilerini korkutan şeyin kendileriyle Ariovistus arasında bulunan dar boğazlar, uçsuz bucaksız ormanlar ve yiyecek taşınması işinin kolayca

yapılamayacak olmasını gösteriyorlardı. 7. İş öyle bir noktaya varmıştı ki bazı askerler Caesar'ın yanına gelerek ordugâhın kaldırılması, sancakların ilerlemesi emirleri verildiği zaman askerlerin bunları dinlemeyeceklerini ve korkudan ilerlemeyeceklerini haber veriyorlardı.

XL.

1. Caesar olanları görünce, her rütbedeki birlik komutanlarını bir toplantı yapmak için çağırdı. Onları şiddetle azarladı. Nereye, ne amaçla gönderildiklerini sormaları ve anlamaları gerekliymiş gibi davranıyorlardı. 2. "Ben konsülken Ariovistus büyük bir özlemle Roma halkının dostluğunu kazanmak istedi. Neden herhangi birisi onun üzerine düşen şeyleri yapmamak niyetinde olduğunu düşünsün? 3. Ben isteklerimi öğrenince, şartlarımın da ne kadar haklı olduğunu anlayınca Ariovistus'un benim ve Roma halkının dostluğunu reddetmeyeceğini düşünüyorum. 4. Eğer şiddet ve çılgınlığa kapılarak savaş çıkaracak olursa bunda korkacak ne var? Neden kendi yiğitliğinizden ve benim komutanlığımdan umut kesiyorsunuz? 5. Biz bu düşmanı dedelerimizin zamanında yendik. Cimberler ve Teutonlar Gaius Marius tarafından bozguna uğratıldığı zaman ordu da komutan kadar övgüye layık bulundu. Son zamanlarda İtalya'da Esirler İsyanında[12] bir kere daha yendik. 6. Hem bu esirlerin askerlikte büyük tecrübe ve disiplinleri vardı ve bunu kendilerine yarar getirecek şekilde kullanıyorlardı. İşte bu yüzden cesaretin ve kahramanlığın savaşta ne kadar önemli olduğunu anlayabilirsiniz. Çünkü uzun zaman boyunca silahsızlarken nedensiz yere korktuğunuz bu adamları daha sonraları silahlı ve zafer kazanmış oldukları halde yenmeyi başardınız. 7. Ayrıca Helvetler bile Germenlerle çok defa savaşmışlar, hatta Germenleri kendi ülkelerinde bile yenmişlerdir. Germenleri yenen Helvetleri de biz bozguna uğrattık. 8. Eğer içinizde Galler'in Germenlere karşı savaşta uğradıkları yenilgi ve bozgundan dolayı endişeye düşen

birileri varsa biraz düşünerek kafasındaki sorulara cevap bulabilecektir. Galler savaşın uzun sürmesi nedeniyle yoruldukları sırada kendini aylarca bataklık içindeki ordugâhında gizleyen Ariovistus, onlara dağıldıkları zaman aniden saldırıvermişti. Gailen* yiğitliğinden daha çok stratejideki ustalığı sayesinde yenmiştir. 9. Ariovistus'un kendisi bile savaş tecrübeleri olmayan barbarlara karşı başarı sağlayan bu strateji ile ordumuzu tuzağa düşüreceğini düşünmez. 10. Korkaklıklarını, yiyecek sağlanması ve boğazların darlığı hakkındaki yersiz endişelerle açıklamak isteyenler sınırı aşıyorlar. Çünkü onlar ya komutanın görevini yerine getiremeyeceğini düşünüyorlar veya komutana bunu öğretmeye kalkışıyorlar. Bunlar benim bileceğim iştir. 11. Yiyecek işini Sequanlar, Leuklar ve Lingonlar halletmektedir. Tarlalardaki ekinler ise artık olgunlaşmıştır. Yol hakkında kendiniz kısa bir süre içinde karar vereceksiniz. 12. Askerlerin emirlere boyun eğmeyecekleri ve ilerlemeyeceklerine ilişkin sözler beni ilgilendirmez. Eğer herhangi bir ordu komutanın emirlerine boyun eğmezse ya şans ona bir başarısızlıktan dolayı küsmüştür veya herhangi bir kötülüğü ortaya çıkmış, hırs ve yağmacılıkla suçlanmaktadır. 13. Benim ne kadar günahsız olduğum, hayatımın her bölümünde, şansım ise Helvet savaşında açıkça görülmüştür. 14. Daha uzak bir güne erteleyebileceğim bir şeyi hemen yapacağım. Yarın gecenin dördüncü nöbeti sırasında çadırlar yıkılacak. Böyle yapmamın nedeni sizdeki şeref ve görev duygusunun mu yoksa korkunun mu daha ağır bastığını anlayabilmek için yapıyorum. 15. Eğer hiç kimse benimle gelmezse yanıma sadece onuncu lejyonu alırım. Onun sadakatinden şüphem yok. Komutanı onlar koruyacaklar." Caesar bu lejyona karşı özel bir sevgi duyuyor ve çok cesaretli olduklarına inanıyordu.

XLI.

1. Caesar'ın konuşmasından sonra askerlerin düşünceleri şaşılacak derecede değişti. Herkes savaşmak için büyük bir hırs ve istek duyuyordu. 2. İlk önce onuncu lejyon ve tribunusları Caesar'ın haklarında söylediklerinden dolayı şükranlarını sunarak savaşa hazır olduklarını bildirdiler. 3. Daha sonra diğer lejyonlar, tatmin edici açıklamalar yapmak amacıyla tribunuslarını ve birinci yüzbaşılarını Caesar'a gönderdiler. Kendilerinin şüphe ve korku duymadıklarını, savaşın planının yapılması işinin kendilerinin değil komutanın görevi olduğunu söylediler. 4. Yaptıkları açıklamalar kabul edildi. Galler arasında en çok güven duyulan kişi olan Diviciacus hangi yoldan ilerleneceği konusunda bir teklif yaptı. Bu şekilde yol elli milden daha fazla uzuyor, ama ordu açık araziden ilerliyordu. Caesar'ın söylediği gibi dördüncü nöbet sırasında yürüyüşe başlandı. 5. Yedi gün boyunca devam eden yürüyüşten sonra keşif birliklerimiz Ariovistus'un kuvvetleriyle birlikte yirmi dört mil uzakta olduğu haberini getirdi.

XLII.

1. Ariovistus'un Caesar'ın geldiğini öğrenince elçilerle haber gönderdi. Görüşme hakkındaki eski isteklerini yerine getireceğini bildirdi. Caesar bu kadar yakına geldiğine göre kendini tehlikeye atmadan bunu yapabilirdi 2. Caesar teklifini kabul etti. Artık davranışlarını değiştireceğini zannediyordu. Çünkü önceden kendisinden istenen şeyi şimdi o teklif ediyordu. 3. Ayrıca Ariovistus'un, Caesar ve Roma halkının kendisine yaptığı iyilikleri hatırlayarak Caesar'ın istediklerini öğrenince inadından vazgeçeceğini sanıyordu. 4. Beş gün sonra görüşme günü olarak belirlendi. 5. Beş gün içinde sürekli olarak elçiler gelip gitti. Ariovistus Caesar'dan, görüşmeye gelirken yanında piyade getirmemesini istedi. Tuzağa düşürülüp Caesar tarafından kuşatılmaktan korkuyordu. Bu nedenle her ikisi de atlılarla gelmezlerse daveti kabul etmeyecekti. 6. Caesar herhangi bir bahane ile görüşmenin iptal

olmasını istemiyordu. Fakat kendi hayatını da Galli süvarilere emanet edemezdi. Bu yüzden şöyle düşündü: En iyi plan Gal atlılarının atlarını alıp çok güvendiği onuncu lejyonun askerlerini onlara bindirmekti. Böylece gerekirse dost bir birlik onun yanında olacaktı. 7. Bu emir yerine getirilirken onuncu lejyon askerlerinden biri şaka yaparak Caesar'ın verdiği sözden daha fazla şeyi yaptığını söyledi. Çünkü bu lejyonu kendi muhafızı yapacağını söylüyordu ancak şimdi şövalye yapmıştı.

XLIII.

1. Geniş bir ova ve bu ova içinde hayli yüksekçe bir tepe vardı. Burası Ariovistus ve Caesar'ın ordugâhlarından hemen hemen aynı uzaklıkta bulunuyordu. Karar verildiği gibi görüşmek için buraya geldiler. 2. Caesar at üzerinde getirdiği lejyonu tepenin ikiyüz adım gerisinde bekletti. Ariovistus'un süvarisi de eşit mesafede beklediler. 3. Ariovistus at üzerinde konuşulmasını ve her birinin görüşme yerine kendisinin dışında on kişi daha getirmesini istedi. 4. Caesar oraya geldikleri zaman ilk olarak Ariovistus'a kendisi ve senato tarafından yapılan iyilikleri hatırlattı. Senato onu kral ve dost olarak tanımış ve birçok hediye göndermişti. 5. Bu çok az kişiye yapılır ve genelde büyük iyilikleri dokunan kimselere verilirdi. 6. Ariovistus senatoya gitme hakkı olmadığı ve istekleri için pek de bir neden olmamasına karşın Caesar'ın ve senatonun cömertliği sayesinde bu ayrıcalıkları elde etmişti. 7. Ayrıca Roma ve Haedular arasındaki iyi ilişkilerin nasıl gerçek nedenlere bağlı olduğunu, ne kadar eski olduğunu, Haedulara senato kararlarıyla kaç defa ve ne kadar büyük ayrıcalıklar verildiğinden söz etti. 8. Haedular Roma ile dost olmadan önce de her zaman Gallia'nın en önde gelen kabilesiydi. Roma halkı eski geleneklere uygun davranarak müttefiklerinin ve dostlarının sahip oldukları şeyi korumalarını ister. Etki, itibar ve şeref bakımından büyümelerini de isterdi. 9. Hem Roma halkıyla dost olmadan önce sahip oldukları şeyleri korumaya devam

edememelerine kim katlanabilirdi? Daha sonra da elçilerle istediği şeyleri tekrarladı. Yani Ariovistus Haedularla ve onların müttefikleriyle savaşmayacak ve rehineleri geri verecek. Germenleri geri gönderemese bile daha fazlasının Rhen'i geçmesine izin vermeyecekti.

XLIV.

1. Ariovistus, Caesar'ın isteklerine kısaca cevap verdi. Fakat kendi erdemleri hakkında uzun uzun konuştu. 2. Rhen'i kendi isteğiyle değil, Galler'in isteği ve davetiyle geçmişti. Büyük ödüller kazanmak için annesini ve ailesini terk etmişti. Gallia'da elinde bulundurduğu yerler ona Galler tarafından verilmişti. Aldığı haraç, savaş yasasına aykırı değildi. Çünkü kazananların mağlup olanlardan vergi alması gelenekti. 3. Ariovistus Gallerle değil, Galler onunla savaşmıştı. Gallia'nın bütün kabileleri ona saldırmak için gelmiş, ordugâhlarını kurmuşlardı. Tek bir savaşta Galler'in tüm kuvvetlerini yenmiş ve bozguna uğratmıştı. 4. Eğer yine savaşmak isterlerse o hazırdı. Barış yapmak istiyorlarsa haraç vermeye devam etmeleri gerekirdi. kendi istekleriyle bunu ödüyorlardı. 5 . Roma halkının dostluğu kendisine bir şeref ve destek olmalıydı, bir engel değil. Ariovistus bu umutlarla Romalıların dostluğunu istemişti. Eğer Romalılar yüzünden haracını kaybeder ve teslim edilmiş rehineler geri alınırsa, Roma milletinin dostluğunu istediği gibi aynı şekilde mutlulukla reddedebilirdi. 6. Germenleri Gallia'ya geçirmesinin nedeni kendini korumaktı. Zaten çağırıldıktan sonra gelmeleri durumun böyle olduğunu gösteriyordu. 7. Daha önceleri hiçbir zaman bir Roma ordusu Gallia eyaletinin sınırlarını geçmemişti. 8. Caesar ne istiyordu? Kendi egemenliği altında olan yerlere neden gelmişti? Nasıl diğer taraf Roma eyaletiyse burası da kendisinin Gallia eyaletiydi. Nasıl ki eğer Ariovistus Roma topraklarına saldırırsa kendisine izin verilmemesi gerekirse, Romalıların da kendi haklarını engellememesi gerekirdi. 9. Caesar'ın Haeduları "kardeş" unvanıyla

selamladıkları hakkındaki sözlere gelince Ariovistus o kadar barbar ve olayların cahili değildi. Allobroglara karşı yapılan son savaşta Haeduların Romalılara yardım etmediğini biliyordu. Haeduların kendisiyle ve Sequanlarla yaptıkları savaşlarda Romalılardan yardım almadıklarından da haberdardı. 10. Caesar'ın belirttiği dostluğa rağmen Ariovistus Caesar'ın ordusunu kendine saldırmak için getirdiğine inanıyordu. 11. Bu yüzden Caesar buradan ayrılmaz ve ordusunu geri çekmezse onu bir dost değil düşman sayacaktı. Eğer Caesar'ı öldürürse Roma halkının soylularının önde gelenleri sevindirecekti. 12. Bu durumdan Caesar'ın ölümünden mutluluk duyacak olan kimselerin gönderdiği habercilerin aracılığı ile öğrenmişti. 13. Eğer Caesar bu topraklardan ayrılır ve Ariovistus'a Gallia'yı işgal etmesine izin verirse büyük ödüller verecek, herhangi bir sefer yapılmasını isterse Caesar'ı cizgiliforum.com tehlikeye sokmadan onun adına yönetecekti. Caesar, bu işten neden vazgeçemeyeceğini anlatmak için uzun uzun konuştu. Kendisinin ve Roma halkının gelenek ve görenekleri müttefiklerin yalnız bırakılmasına izin vermezdi. Ayrıca Gallia'nın Roma halkından daha çok Ariovistus'a ait olduğuna da inanmıyordu. 14. Arvernler ile Rutenler, Quintus Fabius Maximus ile savaşarak yenilgiye uğramışlardı. Roma halkı onları affetmiş, ülkelerini bir eyalet yapmamış, haraca bağlamamıştı. 15. Eğer ilk önce buraya gelmekten söz ediliyorsa Romalıların Gallia'daki egemenliği hâkimiyeti en haklı esaslara dayanıyordu. Eğer senatonun kararına uymak gerekiyorsa Gallia'nın bağımsız kalması lazımdı. Çünkü senato Gallia'nın ele geçirilmesinden sonra eski kanunlara göre yönetilmeye devam edilmesini istemişti[13].

XLV.

1. Görüşme devam ederken Caesar'a bir haber geldi: Ariovistus'un süvarileri tepeye yaklaşıyor, askerlerimize doğru ilerleyerek taşlar ve oklar atmaktaydılar. 2. Caesar konuşmayı yarıda

bıraktı. Kendi askerlerinin yanına çekilerek onlara düşmana bir tek ok bile atmamaları için emir verdi. 3. Çünkü seçkin lejyonu ile atlılar arasındaki bir savaşın tehlikeli olmayacağını anlıyordu. Fakat düşmanı bu şekilde yenerse, söz verdiği halde görüşme sırasında onları kuşattığı hakkında bir söylenti çıkmasını doğru bulmuyordu. 4. Görüşmede Ariovistus'un nasıl bir kibirle Romalıları Gallia'nın her yerinden çıkarmak istediğini, atlıların askerlerimize saldırmış olduğunu, bunun sonucunda görüşmenin yarıda bırakıldığını öğrenir öğrenmez orduda savaş için çok daha büyük bir istek ve hırs oluştu.

XLVI.

1. İki gün sonra Ariovistus yeniden Caesar'a elçiler gönderdi. Konuştukları ancak sonuca varamadıkları konular hakkında yeniden görüşmek isteğinde olduğunu bildirdi. Bu yüzden yeni görüşme için bir gün belirlenmesini ya da görüşme için elçi göndermesini istiyordu. 2. Caesar görüşmek için bir neden bulamıyordu. Çünkü daha iki gün önce Germenler askerlerimize oklar ve taşlar yağdırmışlardı. 3. Komutanlarından birini göndermek ona çok tehlikeli görünmüştü. Çünkü komutanı bu vahşi insanlara teslim etmek çok anlamsız görünüyordu. 4. En iyi plan, Gaius Valerius Caburus'un oğlu Gaius Valerius Procillus'u göndermekti. Bu genç çok cesur ve kibardı. Babasına, Gaius Valerius Flaccus tarafından Roma vatandaşlığı hakkı verilmişti. Caesar, bu genci hem sadık olmasından hem de Ariovistus'un uzun süre alıştığı için şimdi gayet iyi konuştuğu Gallia dilini iyi bilmesinden dolayı seçmişti. Ayrıca Germenlerin ona bir kötülük yapmaları için ortada bir neden yoktu. Procillus'un yanında Ariovistus'un samimi dostu Marcus Metius'u da gönderdi. 5. Elçilere verilen görev Ariovistus'un söyleyeceklerini dinlemek ve olduğu gibi kendisine aktarmak görevi verilmişti. Fakat Ariovistus elçilerin ordugâhın yakınına yaklaştığını görünce yüksek sesle bağırarak. "Neden buraya geliyorsunuz? Niyetiniz casusluk yapmak mı?" Konuşamadan onları zincire vurdurdu.

XLVII.

1. Aynı gün ilerleyerek Caesar'dan altı mil uzakta bir dağın eteğinde ordugâh kurdu. 2. Ertesi gün birliklerini Caesar'ın ordugâhının önünden geçirdi, iki mil yakınında ordugâh kurdu. Amacı, Caesar'ın Sequanlar ve Haedular arazisinden gelecek olan yiyecek ve araç gereçlerle irtibatını kesmekti. 3. Caesar beş gün boyunca askerlerini ordugâhın önüne çıkardı ve onlara savaş düzeni aldırdı. Böylece Germenlere isterlerse savaşmak olanağını tanıyordu. 4. Bütün bu günler boyunca Ariovistus ordusunu ordugâhta tutuyor, fakat her gün bir süvari çarpışması oluyordu. Germenlerin alışkın oldukları savaş türü şu şekildeydi: 5. Altışar bin kişilik atlı ve yaya birlikleri vardı. Yayalar hem süratli ve cesaretliydiler. Her atlı bir yayayı himayesi altında tutuyordu. Çarpışmalarda birlikte çalışıyorlar, atlılar onların yanına doğru çekiliyorlardı. 6. Yayalar da herhangi bir zorluk çıkarsa hemen bir araya geliyorlardı. Örneğin bir süvari yaralanır ve attan düşerse hemen onun etrafını çeviriyorlardı. 7. Bir şekilde ilerlemek ya da geri çekilmek gerekirse atların yelelerine asılıyorlar, atlara eşit yol alıyorlardı. Aldıkları eğitim bunu kolaylıkla gerçekleştirebiliyorlardı.

XLVIII.

1. Caesar, Ariovistus'un ordugâhından çıkmadığını görünce erzakın kesilmemesi için Germenlerin ordugâhının bulunduğu yerin üst tarafında, altıyüz adım uzaklıkta uygun bir yer bulup, üç sıralı bir saf halinde oraya geldi. 2. Birinci ile ikinci safların silahlı olarak beklemesini, üçüncü safın ise ordugâh kurmasını emretti. 3. Bu yer, yukarda söylendiği gibi, düşmandan altıyüz adım uzaktı. Ariovistus buraya yaklaşık altı bin kadar hafif silahlı askerler ve atlı birliklerinin tamamını gönderdi. Gönderilen birlikler askerlerimizi korkutacak ve korunaklı yerler inşa etmelerini engelleyecekti 4. Fakat Caesar bunu önceden düşünmüştü. Bu yüzden ilk iki safın düşmanı geri

püskürtmesini, üçüncü safın korunakları yapmasını emretti. Ordugâh kurulduktan sonra orada iki lejyon ve yaşlıların bir kısmını bıraktı. Geri kalan dört lejyonu büyük ordugâha geri götürdü.

XLIX.

1. Caesar bir sonraki gün önceki günlerde yaptığı gibi her iki ordugâhtan da birliklerini dışarı çıkardı. Büyük ordugâhtan biraz ilerledikten sonra saflarını dizdi. Düşmana çarpışma olanağı tanıdı. 2. Buna rağmen ileri çıkmadıklarını görünce öğleye doğru ordusunu tekrar ordugâha geri götürdü. O zaman Ariovistus askerlerinin bir bölümünü küçük ordugâha saldırmak için gönderdi. Çarpışma akşam saatlerine kadar devam etti. Güneş battığı zaman her iki taraf da çok sayıda kayıp vermişti. Ariovistus kuvvetlerini ordugâha geri çekti. 3. Caesar esirlere, Ariovistus'un neden kesin bir savaşa girişmediğini sordu. Germenlerin bir geleneği vardı. Buna göre Germen kadınları kura çekerek ya da fala bakarak savaş yapmanın nasıl bir sonuç getireceğini söylerlerdi. 4. Kadınlar yeni aydan önce savaşa girilirse Germen askerlerinin galip gelemeyeceklerini bildirmişlerdi.

L.

1. Caesar bir sonraki gün her iki ordugâhı da korumak üzere yeterli miktarda asker bıraktı. Bütün müttefik kuvvetlerini düşmanın görebileceği bir şekilde küçük ordugâhın önüne yerleştirdi. Müttefik birlikleriyle gösteriş yapmayı planlıyordu. Çünkü müttefiklerin sayısı düşmanlara nazaran çok azdı. Kendisi üç sıralı saf düzeninde düşmanın ordugâhına kadar ilerledi. 2. Bunun üzerine Germenler askerlerini ordugâhtan çıkarmak zorunda kaldılar. Kabileler eşit aralıklarla yer tuttular. Harudlar, Marcomanlar, Triboclar, Vangionlar, Nemetler, Sedusiler, Suebler bütün ordularını araba ve kağnılarla çevirdiler. Böylelikle hiçbir kaçış şansı kalmıyordu. 3. Araba ve

kağnıların üzerine kadınları yerleştirdiler. Kadınlar ağlayarak ve ellerini uzatarak savaşa giren erkeklere yalvarıyorlar, kendilerini Romalılara esir edilmekten kurtarmalarını istiyorlardı.

LI.

1. Caesar ordugâh komutanını ve diğer komutanları lejyonlara komutan yaptı. Böylece askerler cesaretli davranışlarına bir tanık bulabileceklerdi. 2. Kendisi sağ kanada geçti. Çünkü düşmanın sol kanadının zayıf olduğuna inanıyordu. Savaş başladı. 3. İşaret verilince askerlerimiz düşmana şiddetle saldırdılar. Düşman da ani ve seri şekilde ileri çıktı. Romalıların düşmanın üzerine mızrak atmalarına zaman kalmadı. 4. Bu nedenle mızraklar bir işe yaramadı. Kılıçlarla göğüs göğse çarpışıldı. Fakat Germenler geleneklerine uygun olarak hemen bir kütle oluşturdular ve saldırımıza kılıçlarıyla karşılık verdiler. 5. Askerlerimizin çoğu düşman birliklerinin ortasına girerek Germenlerin kalkanlarını aldı ve onları kafalarından yaraladı. 6. Düşman ordusunun sol yanı püskürtüldü ve sonunda çekilmeye başladı. Fakat sağ kanatları kalabalıktı. Bu nedenle sol tarafımızı sıkıştırıyorlardı. 7. Süvari birliği komutanı genç Publius Crassus olanları gördü, savaş hatlarındaki komutanlara göre daha serbestçe hareket edebilecek bir durumda olduğu için üçüncü safı, tehlike içindeki askerlerimize yardım etmeleri için gönderdi.

LII.

1. Böylece savaş kazanıldı. Düşmanların hepsi kaçtı. Yaklaşık olarak savaş meydanından onbeş millik bir uzaklıkta olan Rhen Nehri'ne ulaşınca dek kaçışlarını sürdürdüler. 2. Çok az kimse karşı tarafa yüzmeye çalıştı. Bazılarıysa kayıklar bularak canlarını kurtardılar. 3. Bunların arasında Ariovistus da vardı. Nehir kıyısında

bağlı bulduğu bir kayığa binip kaçtı. Atlılarımız geri kalan askerleri yakalayıp öldürdüler. 4. Ariovistus'un iki karısı vardı. Birisi Sueblerdendi. Buraya gelirken onu da getirmişti. Diğeriyse Noricumlu bir kadındı. Noricum kralı Voccio'nun kız kardeşiydi. Kral onu evlenmeleri için onu Ariovistus'a göndermişti. Kaçış sırasında her ikisi de öldü. İki kızından biri öldürüldü, biri esir edildi. 5. Gaius Valerius Procillus üç katlı zincirle bağlıyken bekçileri tarafından sürükleniyordu. Caesar bu sırada atlılarıyla düşmanı izlemekteydi ve Procillus'u gördü. 6. Caesar zaferden daha çok Procillus'un kurtarıldığına sevindi. Çünkü Gallia eyaletinin en önde gelen adamı olan en yakın arkadaşını ve misafirini, düşmanlardan kurtarılmıştı. 7. Şans onun başına gelen bir felaketle, sevinç ve mutluluğunu azaltmamıştı. Procillus, hemen yakılması ya da daha sonraya bırakılması için kura çekildiğini anlattı. Bu kuralar sayesinde hayatını kurtarmıştı. 8. Marcus Metius da bulunarak Caesar'a getirildi.

LIII.

1. Bu savaşın sonucu Rhen'in diğer tarafında öğrenildiği zaman Rhen kıyılarına ulaşmış olan Suebler vatanlarına geri dönmeye başladılar. Rhen Nehri civarında oturan kabileler Sueblerin korkuya kapıldıklarını anladılar ve onları izleyip, çok sayıda Sueb öldürdüler. 2. Böylece Caesar bir yaz içinde çok büyük iki savaşı bitirmiş oluyordu. Bunun için ordusunu mevsiminden biraz daha erken bir zamanda Sequanlar toprağındaki kışlık ordugâha götürdü. 3. Labienus'u kışlık ordugâha komutan yaptı. Daha sonra kendisi geçici mahkemelere bakmak üzere Yakın Gallia'ya gitti.

İKİNCİ KİTAP

I.

1. Yukarıda belirttiğimiz gibi Caesar Yakın Gallia'da kışı geçirdiği sıralarda birçok söylenti çıkmıştı. Labienus mektuplarında Gallia'nın üç bölgesinden birine sahip olan Belgaların Roma halkına karşı bir isyan hazırladıkları ve bunun için birbirlerine rehineler vermekte olduklarını yazıyordu. Şunlar isyanın nedeni olarak gösterilmekteydi: 2. Bütün Gallia Roma egemenliğine girdikten sonra Roma orduları Belgaların üzerine yürüyebilirdi. 3. İkinci neden Germenlerin Gallia'da daha fazla kalmaları istememiş olan kimi Gallia kabilelerinin Roma ordusunun kışı Gallia'da geçirmesinden ve buraya yerleşmesinden kuşkulanmalarıydı. Kimileriyse sadece kendi isteklerine uygun bir biçimde yönetimin değişmesini istiyorlardı. 4. İsyanın nedeni olarak şu da gösterilmektedir: Gallia'da etkisi olan bazı kabilelerin önderleri parayla adam tutarak kendilerini kral yaptırmaya çalışıyorlardı. Böyle bir şeyin Roma yönetimi altında gerçekleşmesi oldukça zordu.

II.

1. Söylenti ve haberlerden endişeye kapılan Caesar Yakın Gallia'dan iki lejyon daha topladı. Yazın başlangıcında komutanlarından Quintus Pedius'u[14] yeni lejyonları Gallia'nın iç kısımlarına götürmekle görevlendirdi. 2. Kendisi bir miktar yem bulduktan sonra ordusunun yanına geldi. 3. Senonlar ve Belgaların komşusu olan kabilelerden bunların neler yaptıkları hakkında kendisini bilgilendirmelerini istedi. Belgaların asker toplamakta ve

ordularını bir araya getirmekte olduklarını öğrendi. 4. Artık Belgalara karşı harekete geçmek için beklemeye gerek yoktu. Ordunun iaşe sorunu da çözüldükten sonra ordugâhından ayrıldı ve onbeş gün içinde Belgaların topraklarına ulaştı.

III.

1. Oraya herkesin beklediğinden daha çabuk ulaştı. Belgaların Gallia topraklarına en yakın kabilesi olan Remler, kabilelerinin önde gelen adamlarından Iccius ve Andebrogius'u elçi olarak gönderdiler. 2. Elçiler canlarını ve mallarını Roma'nın kudretli ellerine bıraktıklarını ve diğer Belgalarla aynı şekilde davranmayıp Roma aleyhine isyan etmediklerini söylediler. 3. Ayrıca rehineler vermeye, emirleri uygulamaya ve Roma askerlerini kentlerine kabul etmeye ve yiyecek içecek ve diğer araç gereçler bakımından Romalılara yardım etmeye hazır olduklarını bildirdiler. 4. Sözlerine diğer tüm Belgaların silahlandığını ve Rhen'in diğer tarafında yaşayan Germenlerden de destek aldıklarını eklediler. 5. Çılgınlık o derece ileriye varmıştı ki Remler Suessionların bile bu ittifaka dahil olmasını engelleyememişlerdi. Aslında Suessionlar Remlerin kardeşleri ve akrabalarıydılar. Her iki kabile de aynı yasa, düzen ve önder tarafından yönetilmekteydi.

IV.

1. Caesar elçilere hangi kabilelerin silahlandığını, büyüklüklerini ve savaş güçlerini sordu. Elçiler Belgaların Germenlerle aynı soydan olduklarını, çok eski zamanlarda Rhen'i geçtiklerini, toprağın verimli oluşu yüzünden buraya yerleştiklerini ve zaman içinde yerli Galleri kovduklarını söylediler. 2. Anlattıklarına göre Belgalar bir nesil önce Gallia'nın tamamı yağmalanırken tek başlarına Cimberler ve Teutonların işgaline karşı durmuşlardı. 3. O zamanki olayların verdiği

güvenle kendilerinin askerlik ve savaş konusunda büyük yeteneklere sahip olduklarına inanıyorlardı. 4. Rem elçileri onların sayılarının tam olarak ne kadar olduğunu bildiklerini de söylediler. Birbirlerinin komşuları ve akrabaları oldukları için Belgaların toplantısında her bir kabilenin ne kadar asker göndereceğini öğrenmişlerdi. 5. En cesaretli Belga kabilesi olan Bellovaclar siyasi etkileri ve asker sayıları bakımından diğer kabilelerden önde gelmekteydi. Yüzbin kadar askerleri vardı. Romalılarla yapılacak savaş için atmışbin asker göndereceklerdi. Bellovaclar savaşın yönetimini de üstlenmek istiyorlardı. 6. Remler Suessionların yakın komşuları olduğunu söylediler. 7. Birkaç yıl öncesine dek kralları Diviciacus'tu. Diviciacus Belga topraklarını yönettiği gibi egemenliğini Britannia'ya da taşımıştı. Şimdi kral Galba'dır.. 8. Adil olması ve dayanaklılığı nedeniyle savaşın yönetimi bu kimseye verildi. Galba oniki kente sahiptir. Savaş için ellibin asker göndermeyi vaat etti. Çok uzakta yaşayan ve Belgaların en savaşçı kabilesi olarak bilinen Nerviler de ellibin asker göndereceklerini bildirdiler. 9. Atrebatlar on beş bin, Ambianlar onbin, Morinler yirmi beş bin, Menapiler yedi bin, Caletler on bin, Veliocasslar ve Viromandular on bin, Aduantuclar dokuz bin asker göndermeye söz vermişlerdi. 10. Condruslar, Eburonlar, Caeroslar ve Paemanların da toplam kırkbin kişi gönderecekleri söyleniyordu.

V.

1. Caesar dostça bir konuşma yaptı ve Remleri cesaretlendirdi. Senato üyelerinin ordugâhında toplanmasını, önde gelen vatandaşların çocuklarının buraya getirilmesini emretti. Emirlerin hepsi eksiksiz bir biçimde ve zamanında yapıldı. 2. Daha sonra Haedulu Diviciacus ile konuşarak düşmanların askerlerini bir araya getirmemesini sağlamanın herkese fayda sağlayacağını anlattı. Böylece büyük bir birliğe karşı savaşmak zorunda olmayacaktı. 3. Ancak planlanan şeyler Haedular birliklerini Bellovacların

topraklarına geçirdikleri ve tarlaları yakıp yıkmaya başladıklarında yapılabilirdi. 4. Emirlerini bildirdikten sonra Diviciacus'un yanından ayrılmasına izin verdi. Keşif birlikleri Belgaların birliklerini bir yerde topladıklarını ve Romalılara doğru gelmekte olduklarını bildirdiler. Aynı kimseler Belgaların Remlerden çok uzakta olmadıklarını da söylediler. Caesar bunları haber alır almaz derhal ordusunu Remlerin sınırlan içindeki Axona Nehrinden geçirdi ve orada ordugâh kurdu. 5. Böylelikle ordugâhın bir yanını nehrin kıyılarına dayamış oluyor ve arkadan bir tehlike gelmesinin önüne geçiyordu. Ordugâhın bulunduğu yerin bir faydası da Remlerden ve diğer kabilelerden erzak getirilmesinin kolaylaşmasıydı. 6. Nehir üzerinde bir köprü vardı. Oraya bir birlik yerleştirdi ve Quintus Titurius Sabinus'un nehir diğer tarafında altı taburla beklemesini istedi. Titurius'a oniki ayak yüksekliğinde bir duvar ve onsekiz ayak genişliğinde bir hendekle çevrilmiş bir ordugâh kurması emredildi.

VI.

1. Ordugâh Remlerin Bibrax kentinden sekiz mil uzaktaydı. Belgalar ilk olarak ordugâha şiddetli bir saldırı yaptılar. Saldırıya ilk gün güçlükle dayanılabildi. 2. Galler ve Belgaların saldırı teknikleri aynıdır. Surların etrafını insanlarla doldurduktan sonra surlara taşlar atmaya başlarlar. Surdaki muhafızları yendikten sonra bir "kaplumbağa" oluşturarak kapılara doğru saldırırlar ve duvarların altını kazarlar. Bütün bunları kolaylıkla gerçekleştirdiler. 3. Çünkü öyle büyük bir kala-balığın yaptığı saldırıya sunin üzerindekiler dayanması imkânsızdı. 4. Saldırıya geceleyin ara verildi. Bunun üzerine cesaretli, kabilesi içinde çok sevilene ve kentin komutanı olan Iccius haber gönderdi. Eğer yardım gelmezse kenti daha fazla savunamayacağını bildirdi.

VII.

1. Caesar Iccius'tan gelen habercileri kılavuz olarak kullanarak gece yarısı Numidialı[15] ve Giritli okçularla Balearlı[16] sapan atıcılarını kent halkına yardım etmek için gönderdi. 2. Yardım birliklerinin gelmesiyle Remlerin savunma gücü arttı ve karşı saldırıya geçme fırsatları da oldu. Düşman da artık kenti ele geçiremeyeceğini anladı. 3. Bu yüzden kentin civarında bir süre oyalandıktan sonra Remlerin topraklarını yakıp yıkmaya başladılar. Yaklaştıkları bütün köyleri ve çiftlikleri yaktılar. Daha sonra birliklerini çabucak harekete geçirdiler ve Caesar'ın ordugâhının iki mil uzağında bir ordugâh kurdular. 4. Dumandan ve ateşten anlaşıldığına göre ordugâhın büyüklüğü sekiz milden fazla bir yeri kapsıyordu.

VIII.

1. Caesar düşman kalabalık olduğundan ve savaştaki iyi ünleri de bilindiğinden ilk başta savaşmaktan kaçındı. 2. Fakat her gün yapılan süvari çarpışmalarında düşmanın ne kadar cesur olduğunu ve askerlerimizin neler yapabileceklerini an-lamaya çalışıyordu. 3. Süvari çarpışmalarında askerlerimizin durumunun düşmanlardan daha kötü olmadığını anlayınca ordugâhın önünde savaş için uygun bir yer seçti. Ordugâhın üzerinde olduğu tepe ovadan çok az bir yükseklikteydi. Bu bakımdan cephesi bakımından dizilmiş bir safın kaplayacağı alanla eş bir genişliğe sahipti. Her iki uç da dikti. Cephe ise hafif bir meyil yaparak yavaş yavaş ovayla aynı seviyeye iniyordu. Tepenin her iki yanında bulundurduğu birliklere dörtyüz adımlık siperler kazmalarını emretti. 4. Siperlerinin en uç noktalarına birer kale yaptırdı. Oraya ağır silahlı birliklerini yerleştirdi. Böylece ordusunu düzenlediği zaman düşmanlar sayıca üstünlükleri dolayısıyla yanlarda savaşmakta olan Romalıları kuşatamayacaklardı. 5. Gerekli hazırlıklar tamamlandıktan sonra en son toplanan iki lejyonu herhangi bir ihtiyaca karşın ordugâhta

bıraktı. Diğer altı lejyonla ordugâhın önünde savaş düzeni aldı. Düşman da birliklerini ordugâhtan çıkarıp savaş düzenine geçmişti.

IX.

1. Her iki ordu arasında çok da büyük olmayan bir bataklık vardı. Düşmanlar askerlerimizin bataklığı geçip geçmeyeceklerini anlamaya çalışıyorlardı. Ancak askerlerimiz düşman zor bir duruma düştüğü zaman saldırmak için bekliyordu. 2. Bu sırada iki ordu arasında bir süvari çarpışması oluyordu. İki orduda bataklığı geçmeye çalışmıyor, atlı çarpışması ise istediğimiz gibi gidiyordu. Bundan ötürü Caesar askerlerini ordugâha çekti. 3. Düşmanlar yerlerinden ayrılarak ordumuzun arkasındaki Axona Nehrine saldırdılar. 4. Nehrin sığ yerlerinden karşıya geçmeye çalıştılar. Eğer fırsat bulurlarsa Quintus Titurius tarafından korunan kaleyi ele geçirmek ve köprüyü yıkmak niyetindeydiler. 5. Eğer bunları yapamazlarsa savaşta bize büyük yararlan dokunan Remlerin topraklarını yağmalayıp iaşe yollarımızı kesmeyi amaçlıyorlardı.

X.

1. Titurius olanları haber verince Caesar atlıların tamamını, hafif silahlı Numidialıları, sapan atıcılarını ve okçularını çabucak köprüden geçirerek düşmana doğru ilerledi. Orada şiddetli oldu. 2. Düşman nehirden geçmeye çalışırken askerlerimiz çok sayıda düşmanı öldürdüler. 3. Kimileriyse büyük bir cesaretle arkadaşlarının cesetleri üzerinden nehri geçmeye çalışırlarken ok yağmuru nedeniyle geri çekilmek zorunda kaldılar. Nehri aşmayı başaranlar atlılar tarafından kuşatılıp öldürüldü. 4. Düşmanlar şimdi kasabayı ele geçirmek ve nehri aşmak umutlarının suya düştüğünü anlıyorlardı. Askerlerimizin de savaşmak için uygun olmayan araziye ilerlemediklerini gördüler. Ayrıca düşmanda yiyecek sıkıntısı da baş göstermişti. Bu nedenle bir

toplantı yaptılar herkesin vatanına dönmesini kararlaştırdılar. Roma ordusu hangi kabileye saldırırsa onu korumak için toplanacaklar. Böylece başka topraklarda değil kendi topraklarında savaşmış olacaklardı. Hem de bu sayede yiyecek sorununu çözmek için kendi ürünlerinden faydalanacaklardı. Böyle bir karar almalarında şunun da etkisi oldu: 5. Diviciacus'un önderliğindeki Haeduların Bellovacların topraklarına yaklaştıkları haber alınmıştı. Bellovaclar daha fazla beklemek istemediler.

XI.

1. Geri dönüş kararı alındıktan sonra ikinci nöbet sırasında büyük bir gürültü ve kargaşa içinde ordugâhtan ayrıldılar. Herhangi bir komutan olmaksızın, düzensiz bir biçimde ilerliyorlardı. Herkes en öne geçmeye çalışıyor ve bir an evvel evine varmak istiyordu. Hareketleri bir kaçış gibiydi. 2. Keşif birlikleri Belgaların hareketlerini Caesar bildirdiler. Caesar henüz hareketlerinin nedenini anlayamadığından bir pusuya düşürülmekten korktu ve ordusunu ordugâhta bekletti. 3. Şafak zamanında olay anlaşıldı. Bunun üzerine atlılarını Belgaların artçı birliklerini oyalamak amacıyla gönderdi. Quintus Pedius ile Lucius Aurunculeius Cotta'yı süvarilerin komutanı yaptı. Titus Labienus'a ise yanındaki üç lejyonla atlıları izlemesini emretti. 4. Atlılar artçı birlikleri uzun süre izledikten sonra yakaladılar ve büyük çoğunluğunu öldürdüler. Çünkü artçılar atlılarımıza yakalanınca kaçmayıp direnmişlerdi. 5. Önlerde bulunanlar ise herhangi bir komutanları olmadığı için savaş seslerini duyunca kaçmaya devam ettiler. 6. Böylece askerlerimiz herhangi bir tehlike olmaksızın günün süresi elverdiği kadar çok sayıda düşman askeri öldürdüler. Aldıkları emre uygun davranarak güneş batarken ordugâha geri çekildiler.

XII.

1. Caesar ertesi gün ordusuyla henüz düşmanlar panikten kurtulamamışlarken Remlerin en yakın komşuları Suessionların üzerine yürüdü. Çabucak Noviodunum'a gitti. 2. Yürüyüş koluyla beraber buraya saldırmaya karar verdi. Çünkü kentte çok fazla muhafız olmadığını haber almıştı. Muhafızlar az olmasına karşın hendeklerin geniş surların da yüksek olması nedeniyle Noviodunum'u ele geçiremedi. 3. Bu nedenle ordugâh kazdı, siperler hazırlardı ve saldın için gerekli hazırlıkları tamamladı. 4. Suessionların ordusu ise kaçmaktan vazgeçerek bir gece sonra kentlerinde toplandılar. 5. Siperlikler çabucak kaleye doğru ilerletilerek hendeklere toprak atıldı ve kuleler yapıldı. Bugüne dek böyle büyük bir tahkimat görmemiş ve duymamış olan Galler, Romalıların hızlı hareketlerinden korktular. Caesar'a elçiler göndererek teslim olma şartlarını görüştüler. Remler Suessionların canlarının bağışlanmasını istedikleri için bu istek kabul edildi. 6. Kabilenin önde gelenleri ve Kral Galba'nın iki oğlu rehine olarak verildi. Daha sonra da kasabadaki silahlar teslim edildi. Caesar bunlar gerçekleştirildikten sonra Suessionların teslim olmasını kabul etti. Ordusuyla Bellovaclara saldırdı. 7. Bellovaclar tüm mallarını Bratuspantium kentinde toplamışlardı. Romalılar Bratuspantium'a beş millik bir uzaklığa geldiklerinde kentteki bütün yaşlılar Caesar'a yalvarmaya başladılar. Yüksek sesle bağırarak Caesar'ın himayesine sığındıklarını ve Romalılara karşı savaşmadıklarını söylemeye başladılar. 8. Caesar'ın kente yaklaşıp ordugâh kurduğu zaman kadınlar ve çocuklar geleneklerine uygun davranarak ellerini açarak barış dilemeye başladılar.

XIII.

1. Bu kişilerin adına Belgaların dağılmasından sonra Haeduların birliklerini dağıtmış ve Caesar'ın yanına gelmiş olan Diviciacus şöyle bir konuşma yaptı: 2 "Bellovaclar her zaman Haedu kabilesinin müttefiki ve dostu oldular. 3. Önderleri Bellovaclar'ı, Haeduların

Caesar tarafından kölelik derecesine indirildiğini, her türlü kötülüğe ve hakarete katlandıkları iddiasıyla Haedulara isyan etmeye ve Romalılarla savaşmaya ikna ettiler. 4. İsyan planını hazırlayanlar kabilelilerin başına nasıl bir felaket getirdiklerini görerek Britannia'ya kaçtılar. 5. Yalnız Bellovaclar değil Haedular da Caesar'dan her zaman yaptığı gibi merhamet ve şefkat göstermesini istiyorlar. 6. Böylece Haeduların Belgalar arasındaki etkisi artacaktır. Çünkü Belgalar sadece Haeduların asker ve para yardımıyla bir savaşa girebilirler."

XIV.

1. Caesar, Diviciacus'a ve Haedulara karşı duyduğu saygıdan dolayı Bellonaları himayesine alacağını ve hayatlarını koruyacağını bildirdi. En kalabalık ve en güçlü Belga kabilesi olduklarından dolayı onlardan altıyüz rehine istedi. 2. Bunlar teslim edildi ve kentteki silahların hepsi alındı. Caesar daha sonra Ambianların topraklarına geldi. Ambianlar da hemen teslim oldular ve silahlarını teslim ettiler. 3. Nerviler en yakın komşularıydı. Caesar Nervilerin gelenek ve göreneklerini araştırdı ve şunları öğrendi: 4. Tüccarların ülkelerine girmeleri kesinlikle yasaktı. Şarap ve diğer lüks eşyaların ithali de yasaktı. Çünkü lüks mallarla cesaretin azalacağına inanıyorlardı. 5. Vahşi ve son derece cesur insanlardı. 6. Diğer Belgaları, Romalılara teslim olmalarından dolayı atalarının yiğitliğini unutmakla suçluyor ve eleştiriyorlardı. Kendilerinin hiçbir elçi göndermeyeceklerini ve teslim olmayacaklarını da belirtiyorlardı.

XV.

1. Caesar Nervi topraklarında üç gün boyunca ilerledikten sonra Sabis Nehri ile ordugâhı arasında on millik bir mesafe kaldığını öğrendi. 2. Sabis'in diğer yanında Nerviler Romalıların gelmesini

bekliyorlardı. Komşuları Atrebatlar ve Viromandular da Nervilere destek veriyorlardı. 3. Çünkü Nerviler bu iki kabileyi de birlikte savaşa girmeye razı etmişlerdi. 4. Ayrıca Atuatuclardan da destek bekliyorlardı. Bu birlikler yoldaydı. 5. Kadınlar, yaşlarından dolayı savaşamayacak durumda olanlar hiçbir ordunun giremeyeceği bataklıklar da beklemekteydiler.

XVI.

1. Câesar Nervilerin yaptıklarını öğrendikten sonra yüzbaşılarından oluşan bir keşif birliğini ordugâha uygun bir yer bulmaları için gönderdi. 2. Teslim olmuş olan Belgalar ve birçok Gallia kabilesi Caesar ile birlikte geliyordu. Daha sonradan esirlerden öğrenildiğine göre kimi Gallialılar geceleyin yürüyüş düzenimize dikkat etmişlerdi. 3. Geceleyin Nervilerin yanına giderek lejyonların arasında çok fazla ağırlık bulunduğunu haber verdiler. Ayrıca birinci lejyon ordugâha geldiği zaman diğer lejyonların önlerinde büyük bir yol olacağını ve birinci lejyona ağırlıklarını bırakmadan önce saldırmanın kolay olacağını söylediler. Casuslar birinci lejyonun püskürtülmesinden ve ağırlıkların ele geçirilmesinden sonra diğerlerinin kolayca karşı koyamayacaklarını da ekliyorlardı. 4. Bu plan Nervilerin eski bir töresine de uygundu. Çünkü bu kabilenin süvari birliği yoktur. Hatta bugüne dek atlılara hiç önem vermemişlerdir. Komşularıyla yaptıkları savaşlarda süvariler kendi topraklarını yağmalamaya kalkışsalar hemen yollarını kesebilmek için taze ağaçları biraz kesip bükerler. Aralarındaki diken ve çalılarla da duvara benzeyen bir çit yaparlar. Bu ağaçlardan içeri girilmesi imkânsızdır. Hatta diğer tarafı bile görmek çok zordur. 5. Ordumuzun önünde böyle engeller olduğu için Nervilerin casusların planlarını uygulamaya karar verdiler.

XVII.

1. Keşif birliklerimiz ordugâh için şöyle bir yeri seçtiler: Zirvesinden Sabis Nehri'ne dek inen bir tepe vardı. Tepenin hafif bir eğimi vardır. 2. Nehirden aynı eğimle yükselen diğer tepe de ilkinin tam karşısındadır. İkinci tepe aşağıdan yukarıya doğru ikiyüz adımlık bir alan çıplaktı. Üst taraflarıysa ormanlıktı. Böylelikle dışarıdan kolaylıkla görülemiyordu. 3. Düşmanlar ormanın içine saklanıp, bekliyorlardı. Açık yerde nehir boyunca birkaç atlı birliği görünüyordu. Nehrin derinliğiyse yaklaşık üç ayaktı.

XVIII.

1. Caesar ise önden atlılarını göndermiş, kendisi ve ordusu arkadan geliyordu. Fakat yürüyüş düzeni Belgaların anlattığından daha farklıydı. 2. Her zaman olduğu gibi düşmana yaklaşıldığı zaman Caesar hafif silahlı altı lejyonla birlikte öne geçmişti. 3. Ardından ordunun ağırlıkları geliyordu. Arkada ise son toplanan iki lejyon ve artçı birlikler gelmekteydi. Arkada gelenler aynı zamanda ağırlıkları da korumakla görevliydiler. 4. Süvarilerimizle sapan ve ok atıcıları nehri aştılar. Düşman atlılarıyla savaştılar. 5. Düşman atlıları ormanlar içindeki birliklerinin yanına çekilip, buradan askerlerimize saldırdı. Askerlerimiz kaçanları açık arazinin sonuna dek izlediler. Daha fazla ilerlemeye cesaret edemediler. En önde gelen altı lejyon ise işbölümü yaparak ordugâh kurmaya başladılar. 6. Ordumuzun ağırlık birlikleri ormanlar içinde saklanmış olan düşmanlar tarafından görüldüğü zaman savaşa girmeye karar verdiler. Ormanlar içinde savaş saflarını düzenledikten sonra atlılarımıza saldırdılar. 7. Askerlerimizi kolayca gerileterek karmaşa yarattılar. Daha sonra da inanılmaz bir hızla nehre kadar ilerlediler. Aynı sıralarda ormanda, nehirde ve hemen yakınımızda görünüverdiler. 8. Aynı şekilde çok hızlı bir şekilde yokuşu çıkarak ordugâh kurmakta olan askerlerimize de saldırdılar.

XIX.

1. Caesar kısa bir anda her şeyi yapmak zorunda kaldı: Bütün askerlerin savaşa başlama işaretleri olan sancak çekmek, boru çaldırmak, çalışmakta olan askerleri toplamak, yapılmakta olan taraçaya gerekli araç gereçleri bulmak için uzaklara gitmiş olanları çağırmak, safları düzenlemek, askere konuşma yapmak ve işaret vermek. Zaman çok kısa olduğu ve düşmanlar saldırdığı için bu işlerin çoğu yapılamadı. 2. Sıkıntılı anlarda iki şey bize yardım etti: Birincisi askerlerimizin önceki savaşlarda ve aldıkları eğitimlerde yapılması gerekli şeyleri emir almadan yapmayı öğrenmiş olmaları. İkincisi ise Caesar'ın çok sayıda komutana ordugâh tamamlanıncaya dek görevlerinden ayrılmalarına izin vermemesi. 3. Komutanlar düşman yakın olduğundan ve süratle üzerlerine ilerlediğinden dolayı emir almadan gerekli şeyleri hazırladılar.

XX.

1. Caesar gerekli emirleri verdikten sonra aşağı doğru ilerleyerek onuncu lejyonun yanına geldi. Onları cesaretlendirmek için bir konuşma yaptı 2. Kısa bir konuşma yaptı ve askerlere eski kahramanlıklarını hatırlamalarını, telaşlanmamalarını ve düşman saldırısına cesurca karşı koymalarını istedi. 3. Düşman bir ok menziline girince savaş işareti verdi. 4. Diğer yöne doğru ilerleyip askerleri cesaretlendirmek isterken savaşa başlamış olduklarını gördü. 5. Zaman çok kısaydı ve düşmanların büyük bir savaş istekleri vardı. Öyle ki başlıkları giymeye ve kılıçları kılıflarından çıkarmaya zaman kalmadı. 6. Her asker hangi yönden gelmişse o yöndeki sancağın altına girmiş ve orada savaşmaya başlamıştı. Böylece askerler kendi birliklerini bulabilmek için zaman kaybetmemişlerdi.

XXI.

1. Ordu düzenli strateji kurallarının gerektirdiğinden daha çok, arazinin biçimine, tepenin eğimine ve o anın gereklerine göre düzenlenmişti. Lejyonlar ayrılmış, her biri çeşitli yerlerde düşmana karşı koyuyorlardı. Cepheleriyse yukarıda söylediğimiz gibi son derece kalın çitlerle kapatılmıştı. Yedek kuvvetler güvenle kullanılamıyor, nerede onlara ihtiyaç olacağı anlaşılamıyordu. 2. Başlangıçta her şeyin bu derece karmaşık olduğu ortamda sonuç da aynı şekilde karmaşık oldu.

XXII.

1. Sol kanatta saf tutmuş olan dokuzuncu ve onuncu lejyonların askerleri mızraklarını attılar. Yüksek bir yerde bulundukları için koşarken nefesleri tıkanmış, yaralarından bitkin bir hale gelmiş olmalarına rağmen, karşılarına düşmüş olan Atrebatları çabucak nehre doğru geri püskürttüler. Kılıçla kovaladılar ve karşıya geçmeye çalıştıkları sırada onları öldürdüler. 2. Askerlerimiz nehri geçtiler. Uygun olmayan araziye geldiklerinde düşman geri döndü ve karşı koydu. Savaş yeniden başladı. Fakat askerlerimiz düşmanı bozguna uğrattılar. 3. Diğer taraftan başka bir yerde sekizinci ve onbirinci lejyonlar savaştıkları Viromanduları bozguna uğratarak bulundukları yüksek yerlerden ayrılmışlar ve nehir kıyısına inmişlerdi. 4. Onikinci lejyon sağ kanatta hemen yanında da yedinci lejyon bulunuyordu. Fakat ordugâhın bütün cephesi ve sol tarafı açıkta kalmıştı. Nerviler buraya başkomutanları Boduognatus'un yönetimi halinde kalabalık bir biçimde geldiler. Bir kısım Nervi ise ordugâhın bulunduğu yüksek yere saldırmaya başladılar.

XXIII.

1. Yukarıda belirttiğimiz gibi atlılarımız ve yanlarındaki hafif silahlı piyadeler düşmanın ilk saldırısıyla geri atıldıktan sonra ordugâha doğru geri çekilirlerken düşmanla karşılaştılar. Yeniden başka yöne kaçmaya başladılar. 2. Askerlerimizin dağın zirvesindeki arka kapıdan zafer kazanmış bir şekilde geçtiklerini gören ordu bakkalları yağmaya gitmişlerdi. Arkalarına baktıklarında düşmanın ordugâhımızda olduğunu gördüler ve hemen kaçmaya başladılar. 3. Aynı sıralarda ağırlıklarla gelen birlikler gelen askerlerimiz arasında bağrışmalar nedeniyle karmaşa çıktı. 4. Bütün bu olan bitenler Galler arasında benzeri olmayan cesaretleriyle ün kazanmış olan Treverlerin atlılarını endişeye düşürdü. Treverler atlıları Caesar'a yardım birliği olarak göndermişti. Fakat düşmanların ordugâhımıza girmeleri, lejyonlarımızın sıkışık durumda kalmaları, neredeyse kuşatılmak üzere olmalarından dolayı umutlarını kaybederek vatanlarına geri döndüler. Ordu bakkallarının, atlıların, sapan atıcıların ve Numidialıların, dağılıp kaçmaları da bu kararı almalarında önemli bir etken oldu. 5. Kabilelerine Romalıların mağlup edildiklerini, ordugâhlarının ve ağırlıklarının ele geçirildiğini haber verdiler.

XXIV.

1. Caesar, onuncu lejyonu cesaretlendirdikten sonra sağ kanada geçti. Orada askerlerinin geri çekildiğini gördü. On ikinci lejyondaki askerler sancakları bir yere toplamışlardı. O kadar sıkışık bir durumda kalmışlardı ki savaşırken birbirlerine engel oluyordular. Dördüncü lejyonun bütün yüzbaşıları öldürülmüştü. Sancağı taşıyan da ölmüştü ve bir sancak kaybolmuştu. Diğer lejyonların yüzbaşıları da yaralanmış ya da öldürülmüşlerdi. Aralarında eşsiz kahramanlıklar göstermiş olan Publius Sextius Baculus vardı. Baculus çok ağır yaralar almış, en sonunda da ayakta duracak hali kalmamıştı. Diğer askerler de yorulmaktaydılar. En gerideki askerlerin bir kısmı savaşı bırakıp geri çekiliyorlardı. Düşmansa

yokuşu çıkmaya devam ediyor, bir an bile saldırısına ara vermiyordu. 2. Caesar, durumun çok kötü olduğunu görüyordu. Ancak elinde hiç yedek birlik kalmamıştı. Oraya kalkansız geldiği için en gerideki askerlerden birinin elinden kalkanını aldı ve birinci safa doğru ilerlemeye başladı. Komutanlara isimleriyle seslendi. Askerleri cesaretlendirmelerini ve daha kolayca kılıç kullanabilmek için birliklerini açmalarını emretti. Caesar'ın gelişi askerlerin umutlarını ve cesaretlerini arttırdı. 3. Her asker Caesar'ın gözü önünde elinden gelenin en iyisi yapmaya çalışıyordu. Bu sayede düşman saldırısı biraz yavaşlatıldı.

XXV

1. Caesar, yanında bulunan yedinci lejyonun da düşman tarafından geri püskürtülmek üzere olduğunu görünce tribunuslara lejyonları bir yerde toplamalarını ve düşmana toplu bir biçimde saldırılmasını emretti. Dediği yapıldı. 2. Her asker diğerine yardım ettiği, arkalarının da düşman tarafından sarılmasından korkmadığı için daha cesaretle karşı koymaya, daha kahramanca dövüşmeye başladı. 3. Bu aralık, ağırlıkları korumak üzere bekletilen gerideki iki lejyon savaştan haberdar olmuştu. Çabucak gelerek dağın zirvesinden düşmana kendilerini gösterdiler. 4. Titus Labienus ise düşmanın ordugâhını ele geçirmiş, bulunduğu yüksek yerden ordugâhımızda olanları görmüştü. Yardım etmeleri için onuncu lejyonu yanımıza gönderdi. 5. Onuncu lejyondakiler atlıların ve ordu bakkallarının kaçışından dolayı ordugâhın, lejyonların ve Caesar'ın tehlikede olduğunu anlayıp hızlarını arttırdılar.

XXVI.

1. Bu lejyonların gelmesiyle savaşın durumunda büyük değişiklikler oldu. Yaralanıp yere düşmüş olanlar bile kalkanlarına

dayanarak yeniden çarpışmaya başladılar. Daha sonra silahsız ordu bakkalları düşmanın paniğe uğradığını görüp silahlı düşmana karşı koymaya başladılar. 2. En sonunda da süvarilerimiz kaçışlarındaki ayıbı örtmek için lejyon askerleriyle yarışırcasına büyük bir hırsla savaşmaya başladılar. 3. Fakat düşmanlar öleceklerini bilmelerine karşın şaşırılacak derecede büyük bir cesaretle savaşmaya devam ediyorlardı. İlk safları düştüğü zaman ikinci safları yerde yatan cesetlerin üzerine basarak çarpışıyordu. İkinci saftakiler de öldüğü ve cesetler bir yığın haline geldiği zaman canlı kalanlar adeta yüksekteymişler gibi askerlerimizin üzerine oklar yağdırıyorlar, mızraklarımızı yakalayıp geri atıyorlardı. 4. Bu yüzden haklı olarak olağanüstü cesur insanlar oldukları söylenebilir. 5. Çok geniş bir nehri aşmak, en yüksek setleri geçmek, uygun olmayan bir arazide ilerlemek cesaretini göstermişlerdi. Bu zor işleri cesaretleri sayesinde kolayca gerçekleştirebilmişlerdi.

XXVII.

1. Bu savaştan sonra Nervi halkının ismi tarih sahnesinden neredeyse silindi. Savaşın sonucu duyulduğu zaman yukarıda söylediğimiz gibi bataklık civarında toplanmış olan kadınlar, çocuklar ve yaşlılar kazananları durduracak, yenilecekleri kurtaracak hiçbir şey olmadığını gördüler. 2. Yaşayan herkesin izniyle Caesar'a elçiler gönderdiler ve teslim oldular. Devletlerinin içine düştüğü felaketi anlatırlarken altıyüz senatörden ancak üçünün yaşadığını, asker olabilecek atmışbin kişiden beşyüz kişinin geri kaldığını söylüyorlardı. 3. Caesar bu insanların acıklı yalvarmalarına merhametli davrandığını göstermek için geri kalanları öldürmedi. Topraklarında ve kentlerinde yaşamaya devam etmeleri emrini verdi. Komşu kabilelere ve onlara bağımlı kabilelere Nervilere en ufacık bir zarar vermemelerini emretti.

XXVIII.

1. Yukarıda bahsettiğimiz Atuatuclar bütün birlikleriyle Nervilerin yardımına koşuyorlardı. 2. Fakat savaşın sonucunu öğrenince hemen geri döndüler, bütün kalelerini ve kentlerini terk ettiler. 3. Doğal koşullarından dolayı çok güvenle bir kaleye çekildiler. Kale çok dik kayalar üzerinde bulunuyor ve sadece bir yanında hafif eğimli bir girişi vardı. Giriş yaklaşık olarak ikiyüz ayak genişliğindeydi. Burayı iki katlı yüksek bir duvarla kapamışlardı. Duvar üzerine de büyük taşlar ve sivri direkler yerleştiriyorlardı. 4. Kabile üyeleri Cimberlerin ve Teutonların akrabalarıdır. Eyalete ve İtalya'ya saldırdıklarında zaman yanlarında getiremedikleri mallarını Rhen Nehri'nin batı tarafında bırakmışlar ve içlerinden altıbin kişiyi bunları korumakla görevlendirmişlerdi. 5. İtalya'ya saldıranlar öldürüldükten sonra burada yaşayanlar komşularıyla çok defa savaşmışlar. Sonunda barış yapılmış ve burası onların vatanı kabul edilmiş.

XXIX.

1. Ordumuzun gelmesi üzerine bir çıkış hareketi yaptılar ve askerlerimizle çarpışmaya başladılar. 2. Daha sonra onbeş bin adım genişliğinde bir sur yaparak kalenin içine çekildiler. 3. Bir taraça ve kule yapılmaya başladığını gördükleri zaman o kadar uzakta böyle bir şey yaptığımız için bizimle alay etmeye başladılar. 4. Hangi elle, hangi kuvvetle, özellikle bizim gibi kısa boylu insanların (çünkü genel olarak boylarımız onların iri vücutlarına oranla kısadır ve bu yüzden Galler bizi küçümserler) böyle ağır bir kuleyi sur üzerine koyabileceğimizi soruyorlardı.

XXX.

1. Fakat kulenin harekete geçtiğini, duvarlara yaklaşmakta olduğunu görünce yeni ve hiç görmemiş oldukları bu manzaradan

korkuya kapılarak Caesar'a barış yapmak için elçiler gönderdiler. Elçiler şöyle konuştular: 2. Romalıların tanrıların yardımıyla savaştığına inanıyorlardı. Çünkü o kadar büyük makineleri böyle büyük bir çabuklukla ileri götürebiliyordular. 3. Bunun için canlarını ve mallarını Romanın eline emanet ediyorlardı. 4. Sadece bir istekleri vardı. Başkalarından duymuş oldukları merhamet ve şefkatle Atuatucları öldürmemeye karar vermişse silahlarını ellerinden almamalıydı. 5. Neredeyse tüm komşuları onlara düşmandılar ve onların yiğitliklerini kıskanıyorlardı. 6. Silahlarını teslim ederlerse kendilerini savunamazlardı. Eğer silahları ellerinden alınacaksa komşuları tarafından öldürülmektense Roma halkı tarafından öldürülmeyi tercih ederlerdi.

XXXI.

1. Caesar elçilere şöyle cevap verdi: Kendilerinin herhangi bir özelliklerinden değil, kendi adetine göre surlara makineler değmeden teslim olurlarsa kentlerini yakıp yıkmayacaktı. 2. Fakat silahlar verilmezse hiçbir teslim şartını kabul edemezdi. Nervilere yaptığını onlara da yapacak; komşularına, Roma'nın teslim olmuş müttefiklerine zarar vermemeleri için emir verecekti. 3. Elçiler Caesar'ın söylediklerini kabilelerindeki adamlara bildirdiler. Emirlerini yerine getirmeye razı oldular. 4. Kasabanın önündeki hendeğe içeriden çok miktarda silah atıldı. Silah yığınları sur ve taraça ile aynı yükseklikteydi. Buna karşın daha sonradan silahların üçte birinin içeride saklandığı anlaşıldı. Kapıları açtılar. O gün barış içinde geçti.

XXXII.

1. Caesar akşam üzeri kapıların kapatılmasını, kentte yaşayanların askerlerden bir zarar görmemesi için askerlerin kent dışına çıkmalarını istedi. 2. Daha sonradan anlaşıldığına göre yerliler

kent teslim olduktan sonra Romalıların daha az önlem alacaklarını ve geri çekileceklerini düşünerek bir plan yapmışlardı. Bazılarında saklanan silahlar vardı. Bazılarıysa kısa bir zamanda yapılmış olan ağaç kabuğundan ve örülmüş sazlardan yapılmış, üzerlerine deri gerilmiş kalkanlara sahipti. Üçüncü nöbet sırasında ordugâhımızın bulunduğu yere giden yokuşun en dik kısmından bir çıkış hareketi yaptılar. 3. Caesar'ın daha önceden emrettiği gibi çabucak ateşler yakılarak işaret verildi. En yakın kalelerdeki birlikler hemen buraya koştu. 4. Düşman, canından umut kesmiş cesur bir adamdan beklenen tarz bir kahramanlıkla dövüştü. Elverişli olmayan bir arazide, taraça ve kulelerden ok ve çeşitli araç gereçler yağdırabilen askerlerle savaşmak zorunda kalmışlardı. Yiğitlikleri tek kurtuluş ümitleriydi. 5. Dört bin kadar adam öldürüldü. 6. Diğerleriyse kale içine püskürtüldüler. Ertesi gün kapılar kırılarak içeri girildi. Çünkü artık hiç kimse kaleyi korumuyordu. Askerlerimiz şehrin ortasına kadar girdiler. Caesar kasabadaki her şeyi toptan sattı. 7. Satın alanlar ona elli üç bin kişinin parasını ödediler.

XXXIII.

1. Aynı mevsimde bir lejyonla Venetler, Veneller, Osismler, Curiosolitler, Esuviler, Aulercler, Redonlar ve okyanus sahillerindeki diğer denizci kabilelere karşı göndermiş olduğu Publius Crassus, bütün bu kabilelerin Roma halkının egemenliği altına alındıkları haberini gönderdi.

XXXIV.

1. Bu başarılarla Gallia'nın tamamı yatıştırılmış oluyordu. Barbarlar arasında bu savaş hakkında öyle bir korkunç söylentiler yayıldı ki Rhen diğer tarafında yaşayan kabilelerden bile Caesar'a elçiler geldi. Elçiler rehineler vereceklerini, emirleri yerine

getireceklerini bildiriyorlardı. 2. Caesar, İtalya ve Illyricum'a[17] gitmek için acele ediyordu. Bu yüzden elçilere gelecek yazın başında yeniden gelmelerini söyledi. 3. Lejyonlar, Carnutlar, Andlar, Turonlar ve savaşılan yerlere yakın olan diğer kabileler arasındaki kışlık ordugâhlarına çekildiler. Caesar ise İtalya'ya hareket etti. 4. Caesar'ın mektupları senatoya ulaşınca senato bu başarılardan dolayı onbeş gün boyunca şükran töreni yapılmasına karar verdi. Bu daha önceden hiç kimseye nasip olmamış bir başarıydı.

ÜÇÜNCÜ KİTAP

I.

1. Caesar İtalya'ya giderken Servius Galba'yı on ikinci lejyon ve bir süvari birliğiyle Nantuatlar, Veragrlar ve Sedunların üzerine gönderdi. Bu kabilelerin topraklarının sınırları Allobroglar, Geneva gölü, Rhone Nehri ve Alp dağlarının tepeleri oluşturmaktadır. 2. Tüccarlar Alp dağları arasındaki yolu önemli miktarda haraç ödeyerek geçmek zorunda kalıyorlardı. Caesar Galba'yı bu yolu açması için gönderdi. 3. Galba gerekli bulursa lejyon kış aylarını burada geçirecekti. Galba birçok zafer kazandı ve düşmanın kalelerini ele geçirdi. Çeşitli kabilelerden elçiler geldi ve rehineler verdiler. Bu koşullarla barış yapıldı. 4. Daha sonra Galba iki taburu Nantuatların topraklarında bırakıp lejyonun geri kalan bölümüyle Veragrların Octodurus ismindeki köyünde kışı geçirmeye karar verdi. 5. Köy yüksek dağlarla çevrili bir vadi içindedir ve civarında hiçbir ova yoktur. 6. Köy içinden bir nehir geçer. Galba köyü ikiye böldü. Bir kısmını Gallere bıraktı diğerinde birliklerinin kışı geçirmesine karar verdi. Daha sonra da buraya kale yapıp etrafına hendek kazdırdı.

II.

1. Ordugâhta bir çok gün geçmişti. Galba etraftan yiyecek toplanmasını istedi. Keşif birlikleri köyün Gallere ayrılan kısmının boşaltıldığını ve etrafta asılı gibi duran dağların üzerinde Sedunlar ve Verarglardan oluşan büyük bir ordunun mevzilendiğini bildirdiler. 2. Galleri savaşa yeniden başlamak ve lejyona saldırmak düşüncesine iten birçok neden vardı. 3. Lejyonun iki taburu eksikti ve birçok asker

yiyecek toplamaya gitmişti. Bu nedenle lejyonu küçük görüyorlardı. 4. Ayrıca bulundukları yerin uygun olması nedeniyle tepelerden vadiye ok ve çeşitli araç gereçler fırlatarak yapacakları saldırıya dayanılamayacağını düşünüyorlardı. Çocuklarının rehine adı altında ellerinden alınmasına kızgındılar. Son olarak da Romalıların buradaki yolu açmak için değil Alplerin tepelerini sürekli olarak işgalde bulundurup kendi eyaletlerine katmak için buraya geldiklerini düşünüyorlardı.

III.

1. Galba'nın öğrendikleri böyleydi. Henüz kışlık ordugâhın yapılması tamamlanmamıştı ve koruma altına alınamamıştı. Güvenli bir biçimde yiyecek de sağlanamıyordu. Fakat Galba düşmanın teslim olup rehineler vermesinden sonra savaş çıkmasını beklemiyordu. 2. Hemen bir savaş meclisi toplayıp, etrafındakilerin düşüncelerini sordu. Tehlike ciddiydi ve beklenmedik bir zamanda gelmişti. Düşman tepelerde mevzilenmişti. Yollan da kestiklerinden dolayı yarımcı birlikler ve yiyecek gelmesi çok zordu 3. Meclistekiler kurtuluş şanslarının az olduğunu düşünüyorlardı. Bu yüzden ağırlıkları ordugâhtan bırakıp bir çıkış hareketi yaparak geldikleri yoldan geri dönmek düşüncesi ağırlık kazandı 4. Buna karşın bu çareyi sona bırakmaya ve öncelikle ne olacağını görüp ordugâhı savunmaya karar verdiler.

IV.

1. Kısa bir süre sonra daha meclisteki kararlar uygulanmaya başlanmamışken düşmanlar yukarıdan ordugâha ve korunaklara taşlar ve oklar yağdırarak saldırmaya başladı. 2. Çarpışmanın başlarında henüz Romalılar yorulmamışlarken cesaretle düşmana karşı koydular. Attıkları oklar isabetliydi. Ordugâhın hangi kısmında

bir sıkıntı varsa oraya yardıma gidiyorlardı. 3. Fakat Romalıların durumu çok tehlikeliydi. Çünkü uzun süre devam çarpışma sırasında yorulan düşman birliklerinin yerini yenileri alabiliyordu. 4. Sayıları az olan Romalılar içinse böyle bir şey olanaksızdı. Yorulan askerlerin çarpışmadan geri çekilmesini bırakın yaralananlar bile kendilerine bakamıyorlardı.

V.

1. Çarpışma aralıksız altı saati aşkın bir süre devam etti. Romalılar hem çok yoruluyorlar hem de savaş araç gereçleri azalıyordu. Düşman gittikçe daha şiddetli saldırıyor. Askerlerimiz yoruldukça yakınlara sokulup hendeği dolduruyorlardı. 2. Daha önceden Nervilerle yapılan savaşta ağır yaralandığını söylediğimiz Publius Sextius Baculus ve son derece dayanaklı ve cesur bir adam olan askeri tribunus Gaius Volusenus koşarak Galba'nın yanına geldiler. Son çare olarak kabul edilen çıkış hareketinin tek kurtuluş şansları olduğunu söylediler. 3. Bunun üzerine Galba yüzbaşıları yanına çağırdı. Askerlere savaşa kısa bir süreliğine ara vermelerini ve sadece kendilerini korumalarını söyledi. Biraz sonra verilen işaretle beraber kendilerini ordugâhtan dışarı atmalarını çünkü tek kurtuluş şanslarının bu olduğunu belirtti.

VI.

1. Askerler alınan emre uygun hareket ettiler ve aniden tüm kapılardan bir çıkış hareketi yaptılar. Düşman neler olduğunu anlayamadı ve kendini koruyamadı. 2. Böylece savaşın gidişatı tersine döndü. Romalılar onları kuşattılar. Ordugâhı ele geçirmeye gelenleri öldürdüler. Buraya geldiği söylenen otuzbinden fazla kişinin üçte birinden daha fazlası öldürüldü. Geri kalanlar kaçtılar ancak yüksek yerlerde bile mevzilenemediler. 3. Böylece düşman birlikleri

bozguna uğratılmış oldu. Romalılarsa ölen düşman askerlerinin silahlarını alarak kendi ordugâhlarına geri çekildiler 4. Bu savaştan sonra Galba yeni bir savaştan kendini sakındı. Buraya başka bir amaçla geldiğini ve başka şeylerle uğraştığını aklından çıkarmıyordu. Yiyecek sıkıntısından ve araç gereç eksikliğinden dolayı büyük sıkıntı içindeydi. Bütün bunları düşünerek ertesi gün köydeki tüm evleri yaktırdı ve çabucak eyalete geri döndü. 5. Lejyonuna ve kendisine engel olabilecek bir kuvvet olmadığı için lejyonu hiç kayıp vermeksizin Nantuatların topraklarına soktu. Oradan da Allobrogların ülkesine götürerek kışı orada geçirmelerini sağladı.

VII.

1. Olanlardan sonra Gallia'nın sakinleştiğine inanmak mümkündü. Çünkü bunun birçok nedeni vardı: Belgalar yenilgiye uğratılmış, Germenler geri gönderilmiş, Alpler dağları civarındaki Sedunlar yenilmişti. Caesar bu yüzden kışın başında Illyricum'a gitti. Oradaki kabileleri de ziyaret etmek ve ülkeyi tanımak istiyordu. Fakat tam bu sırada Gallia'da ansızın bir savaş çıktı. 2. Savaşın nedeni şuydu: Genç Publius Crassus yedinci lejyonla okyanus sahillerinde yaşayan Andların ülkesinde kışı geçirmekteydi. 3. Bölgedeki yiyecek kıtlığı sorununa çözüm bulmak için çok sayıda komutanlarını ve tribunusunu yiyecek bulmaları için civardaki kabilelere göndermişti. 4. Titus Terrasidus, Esuyilere; Marcus Trebius, Gallus Curiosolitlere; Quintus Velanius ve Titus Silius, Venetlere gönderilmişti.

VIII.

1. Bölgenin sahillerindeki en güçlü kabile Venetlerdir. Çok sayıda gemileri vardır ve Britannia'ya gitmeye alışkındırlar. Gemicilikte diğer kabilelerden üstündürler. Açık denizin fırtınalı olmasından ve

civardaki birkaç limanı da ellerinde bulundurmalarından dolayı bu denizlerde yolculuk yapan hemen herkes onlara haraç ödemek zorundadır. 2. Venetler, Silius ve Velanius'u tutukladılar. Böylece, Crassus'a vermiş oldukları rehineleri geri alabileceklerini sanıyorlardı. 3. Venetler ani-den karar alan diğer Gallia kabilelerini de etki altına aldılar ve Trebius ve Terrasidius'u tutukladılar. Hemen elçiler gönderdiler. Önderler birlikte hareket edeceklerine ve her şeye beraber göğüs gereceklerine dair yemin ettiler. 4. Diğer kabileleri de Romalıların egemenliğine girmek yerine atalarından kendilerine kalan bağımsızlık mirasını korumaya razı ettiler. 5. Sahildeki diğer kabileleri de kendilerine katılmaya razı ettikten sonra Publius Crassus'a bir elçi heyeti gönderdiler. Tutuklanan kişilerin geri verilmesi için rehinelerin serbest bırakılması gerektiğini bildirdiler.

IX.

1. Caesar olanlar hakkında Crassus'tan bilgi alıyordu. Biraz uzakta olduğundan dolayı okyanusa dökülen Liger Nehri üzerinde savaş gemileri yapılmasını, gemici ve dümenci toplanmasını emretti. 2. Koşullar düzenlince orduya katıldı. 3. Venetler ve diğer kabileler Caesar'ın geldiğini duymuşlardı. Ne kadar büyük bir suçlan olduğunu biliyorlardı. Her halk tarafından kutsal ve dokunulmaz sayılan elçileri zincire vurmuşlardı. Tehlikenin büyüklüğünü görerek savaş için deniz araç gereçleri yapmaya başladılar. Ülkelerinin yapısından dolayı bu araç gereçlere güveniyorlardı. 4. Yolların nehir ağızlarıyla kesildiğini, gelişimiz sırasında ülkeyi tanımıyor olmadığımızı, limanların azlığından dolayı büyük engellerle karşılaşacağı-mızı biliyorlardı. 5. Aynı zamanda yiyecek kıtlığı yüzünden Roma ordularının civarda çok uzun zaman kalamayacağını sanıyorlardı. 6. Ayrıca işler beklediklerinin aksine gelişse bile deniz kuvvetleri bakımından üstündüler. Fakat Romalıların yeterli gemisi yoktu, savaşacakları yerdeki limanları, adaları ve sığ yerleri bilmiyorlardı. 7. Venetler bir iç denizle açık deniz arasında farklılıkları da iyi biliyorlardı. 8. Bütün

bunlardan dolayı bir plan yaparak kasabalarını korunaklı hale getirmeye başladılar. 9. Oralara yiyeceklerini depoladılar. Caesar'ın savaşa başlayacağı söylenilen Veneticus'ta mümkün olduğu kadar fazla gemi topladılar. 10. Osismler, Lexoviler, Namnetler, Ambiliatlar, Morinler, Diablintler ve Menapiler ile ittifak kurdular. Britannia'ya elçiler gönderip oradan yardımcı birlikler istediler.

X.

1. Yapılacak savaşın büyük zorlukları vardı. Bütün zorluklara rağmen Caesar'ı bu savaşa girmek için çok fazla neden buluyordu: 2. Roma elçilerinin haksızca tutuklanmaları, teslim olduktan sonra ayaklanmaları, rehineler verildikten sonra isyan etmeleri, çok sayıda kabilenin birleşmesi. Ayrıca burada savaşılmazsa diğer kabilelerde bundan örnek alabilirlerdi. 3. Gallia'nın her yerinin isyana hazır olduğunu, kabilelerin düşünmeden ve çabucak ayaklanabildiklerini biliyordu. Halkın bağımsızlığına çok düşkün olduğunu ve esir olmaktan nefret ettiğini de biliyordu. Bu nedenle daha fazla kabile isyan etmeden önce ordusunu bölerek geniş aralıklarla dağıtmaya karar verdi.

XI.

1. Komutanlarından Titus Labienus'u süvarilerle beraber Rhen Nehri civarında yaşayan Treverlere gönderdi. 2. Labienus'a Remleri ve diğer Belga kabilelerini ziyaret etmesini, sadık kalmalarını sağlamasını, Belgalar tarafından yardıma çağırılan Germenler kayıklarla nehri geçerlerse buna engel olmasını emretti. 3. Publius Crassus'un oniki tabur ve büyük bir atlı birliği ile yola çıkması emredilmişti. Diğer kabilelerin yardım göndermesini ve iki büyük kabilenin birleşmesini engellemekle görevliydi. 4. Quintus Titurius Sabinus üç lejyonla beraber Venetlerin Curiosolitlerin, Lexovilerin

ülkesine bunların birliklerini oyalamak üzere gönderildi. 5. Genç Decimus Brutus'u Pictonlardan, Santonlardan ve itaat altına alınan diğer Gallia gemilerinden oluşan donanmanın komutanlığına getirdi. Derhal Venetlere saldırması emredildi. Caesar'ın kendisiyse yaya birlikleriyle yola çıktı.

XII.

1. Kalelerin durumları genellikle birbirine benziyordu. Kıyılardaki burunlarda kurulmuşlardı. Böylece oniki saatte bir olan met zamanında deniz karaya doğru ilerlediği için kalelere girilemiyor, cezir sırasındaysa gemiler sığ yerlerde zarar görecekleri için buraya yaklaşamıyorlardı. 2. Her iki durumda kaleye saldırmaya engeldi. 3. Yerliler korunaklara dayanamayacak bir duruma geldiklerinde yani yapılmış büyük setler, kale surlarıyla aynı seviyeye yükselip deniz geride kaldığında kurtulma umutları kalmadığı için keserlerse gemilerini sahile yanaştırıp tüm mallarıyla kalelere çekilirler. 4. Kale içindeyken de arazi koşullarından yararlanmaya devam ederler. 5. Bu stratejiyi yaz boyunca uygulamaya devam ettiler. Çünkü gemilerimiz hava koşullarından dolayı denize açılamıyorlardı. Ayrıca açık denizdeki kuvvetli met-cezir, az sayıda liman olması yolculuğu zorlaştıran etkenler arasındaydı.

XIII.

1. Galler'in gemileri şöyleydi: Alt kısımları gemilerimizden daha düzdü. Bu sayede met-cezir sırasında ve sığ yerlerde daha kolay hareket edebiliyorlardı. 2. Pruvaları çok yüksekti. Kıç tarafları dalgaların ve fırtınaların şiddetine dayanabilecek şekilde yapılmıştı. 3. Gemiler daha dayanaklı olsunlar diye meşe ağacından yapılmışlardı. 4. Kuşak kirişleri bir ayak kalınlığındaki direklerden yapılmış, başparmak kalınlığında demir mıhlarla birbirine

tutturulmuştu. 5. Gemi demirleri halatlarla değil demir zincirlerle bağlanıyordu. 6. Yelken yerine deri ve iyi işlenmiş meşinler kullanılıyorlardı. Yerlilerin keneviri tanımamalarından ya da ellerinde olmamasından dolayı böyle yaptıklarını sanıyorum. Belki de daha güçlü bir olasılık olarak okyanustaki güçlü fırtına ve kasırgalara karşı, gemilerin taşıdıkları büyük yükleri yelkenlerle kontrol edilemeyeceğine inanıyorlardı. 7. Fakat bu gemilerle karşılaştığımızda tek üstünlüğümüzün daha iyi kürek çekmeleri olduğu görüldü. Diğer bakımlardan yani koşullara uygun olması ve fırtınalara dayanıklılığı bakımından onların gemileri daha iyiydi. 8. O kadar sağlam yapılmışlardı ki gemilerimiz onları mahmuzlayamıyordu ve yüksek oldukları için kargı da atılamıyordu. Aynı nedenler gemilerini çengellerle yakalamamızı da zorlaştırıyordu. 9. Ayrıca, rüzgâr şiddetlendiği zaman ya da kendilerini rüzgâra kaptırdıkları zaman fırtınaya bizden daha kolaylıkla karşı koyuyorlar ve sığlık yerlerde de güvenle kalabiliyorlardı. Metten sonra taşlık ve kayalık yerde kalmaktan da korkuları yoktu. Oysa bunlar bizim için korkulacak şeylerdi.

XIV.

1. Caesar birçok şehir ele geçirmişti. Fakat bütün emeklerinin boş olduğunu görüyordu. Çünkü şehirleri ele geçirmekle düşmanın kaçmasına, şehirlerin yakılıp yıkılmasına engel olamıyordu. Bunun için donanmayı beklemeye karar verdi. En sonunda gemiler toplandı. 2. Düşman donanmamızı görünce limandan ayrıldı. Sayılan yüz yirmiydi ve donanımları tamdı. Donanmamızın karşısında yerini aldı. 3. Donanmaya komutanı Brutus ve gemilerin başında bulunan tribunuslar ve birer gemi yöneten yüzbaşılar ne yapılacağı ve hangi planın uygulanacağı konusunda bilgi sahibi değildiler. Komutanlarımız düşmanı mahmuzlayamayacaklarını biliyorlardı. 4. Güvertede kuleler yapıldığı zaman bile yerlilerin gemilerin kıç taraflarının yüksekliği bizimkileri aşıyordu. Bu yüzden aşağıdan ok

atılamıyordu. Galler'in attıkları oklar daha isabetliydi. 5. Gemicilerimizin yaptıkları şu aracın savaşta büyük faydası görüldü. Askerler uzun direkler üzerine geçirilip, bağlanmış olan ve kuşatmada kullanılan kancalara çok benzer keskin ve sivri uçlu çengeller yapmışlardı. 6. Bu araçlarla yelkenleri direklere bağlayan halatlar yakalayıp, geriliyorlardı. Gemiler de hızlı bir şekilde kürek çekince halatlar kopuyordu. 7. Halatlar kesilince de yelkenler düşüyordu. Bütün Gallia gemileri umutlarını yelkenlerine ve donanımlarına bağlamıştı. Bunlar parçalanınca gemilerin kullanılması fırsatı ortadan kalktı. 8. Savaşın geri kalan kısmı yiğitlik mücadelesiydi. Askerlerimiz burada üstün geldiler. Savaşı Caesar'ın ve ordunun izlemesi askerlerimizin cesaretini arttırıyordu. Diğerlerinden daha yiğitçe savaşan kimse gözden kaçmıyordu. 9. Çünkü ordumuz yakındaki denize bakan tepeler ve yüksek arazide mevzilenmişti. 10. Yukarıda söylediğimiz gibi yelkenler yırtıldıktan sonra gemilerimiz düşman gemilerini kuşatmaya başladı ve askerlerimiz düşman gemilerinin üzerine tırmanmaya başladı. 11. Askerlerimiz bu işi de başarınca durumun tehlikesini kavrayan yerliler kaçmaya başladılar. 12 Bütün gemilerini rüzgârın estiği tarafa çevirmişlerdi. Fakat birden rüzgâr kesilince hareket edemediler. 13. Böylece savaşı bitirmek kolaylaşmıştı. 14. Gemilerimiz düşmanları izleyerek gemilerini ele geçirdiler. Çok az düşman gemisi karaya ulaşabildi. Savaş yaklaşık olarak dördüncü saatten güneş batana dek devam etti.

XV.

1. Bu savaşla Venetlere ve okyanus kıyılarına karşı açılan seferi sona erdi. 2. Çünkü eli silah tutabilecek yaşta olan herkes, hatta bir plan kurabilecek ve bir görev yapabilecek yaştaki herkes buradaydı. Ayrıca bütün gemileri her yerden buraya getirmişlerdi. 3. Bütün bunları kaybedince ellerinde kasabalarını savunmak için hiçbir şeyleri kalmadı. 4. Bu yüzden canlarını ve mallarını Caesar'a teslim

etmek zorunda kaldılar. Caesar bu insanlara çok sert davranmaya karar verdi. Böylelikle ileride yerlilerin elçilere çok daha saygılı davranmalarını istiyordu. Senatörlerinin hepsini öldürttü, geri kalanlarıysa esir olarak sattı. 5. Venetlerin topraklarında bunlar olurken Quintus Titurius Sabinus, Caesar'dan aldığı birliklerle Venetlerin sınırına ulaştı. 6. Önderleri Viridorix isyancıların komutanı seçilmişti. İsyan eden kabilelerden asker toplayarak büyük bir ordu meydana getirmişti. 7. Son birkaç gün içinde Aulercler, Eburovicler ve Lexoviler isyanı onaylamayan senato üyelerini öldürdükten sonra kapıları kapadılar ve Viridorix ile birleştiler. 8. Gallia'nın her kısmından büyük bir katil ve haydut grubu da toplanmıştı. Yağma ve savaş isteğiyle günlük çalışmalarını bırakarak buraya gelmişlerdi. 9. Sabinus herhangi bir şey olabileceğini kestirerek güvenli bir yerde bulunan ordugâhından dışarı çıkmıyordu. Viridorix onun karşısında iki mil uzaklıkta ordugâhını kurmuştu. Sabinus'la savaşmak için her gün birliklerini ordugâhından dışarı çıkarıyordu. Sonunda düşmanlar Sabinus'u küçümsemeye başladılar hatta Romalı askerler bile onunla alay ediyorlardı. 10. Gerçekten düşmanlar Sabinus'un o kadar korktuğuna inandılar ki siperlerin yakınına kadar gelmeye cesaret ettiler. 11. Sabinus'un bu şekilde beklemesinin nedeni başkomutanın yanlarında bulunmadığı bir sırada savaşmanın doğru olmayacağı düşüncesinde olmasıydı. Ancak uygun bir arazi ya da güzel bir fırsat bulursa savaşmak istiyordu.

XVI.

1. Bir süre sonra planına uygun kurnaz bir adam buldu. Adam Gallialıydı ve yanındaki yedek birliklerde görev yapıyordu. 2. Yapacağı işi anlattıktan sonra büyük ödüller vaat etti ve onu düşmanların tarafına geçmeye razı etti. 3. Sahte kaçak düşman tarafına geçtiğinde Romalıların panik içinde olduklarını ve Caesar'ın boğazlarda Venetler tarafından kuşatıldığını söyledi. 4. Bir gece sonra Sabinus'un ordugâhta gizlice çıkarak Caesar'a yardım etmeye

gideceğini anlattı. 5. Gallia'nın anlattıklarını duyunca ordugâhtakilerin hepsi birden zafer kazanacaklarını söyleyerek ordugâha saldırılmasını istediler. 6. Zaten birçok nedenden dolayı saldırı yapmak istiyorlardı: Önceki günlerde Sabinus'un korkakça davranışları, Gallialı kaçağın anlattıkları, savrukluklarından dolayı ortaya çıkan yiyecek kıtlığı, savaştan umutlu olmaları ve insanların gerçekleşmesini umdukları şeye kolayca inanıvermeleri. 7. Askerler böyle düşünerek Viridorix'in ve diğer komutanların ordugâha saldırmalarına izin vermeden toplantıyı terk etmelerine izin vermediler. 8. İzin verildikten sonra zafer kesinmiş gibi odun demetleri ve çalılar topladılar. Bunları Romalıların yaptıkları hendeklere doldurarak saldırıya geçtiler.

XVII.

1. Ordugâh yüksek bir yerdeydi ve yerden yavaş yavaş artan ve mil boyunca devam eden bir eğim vardı. Romalılara olabildiğince az toplanma fırsatı vermek için Gallialılar buraya koşarak gittiler. Nefes nefese kalmışlardı. 2. Sabinus askerlerini cesaretlendirdikten sonra çok istek duydukları savaş için işaret verdi. Düşmanlar taşıdıkları yüklerden dolayı zorlukla hareket ediyorlardı. Sabinus her iki kapıdan ani bir çıkış hareketi yapılmasını emretti. Arazi de uygun olduğundan dolayı emir kolaylıkla yapıldı. 3. Düşman tecrübesiz ve yorgundu. Romalılar ise cesurdular ve önceki savaşlarda çok büyük tecrübe kazanmışlardı. 4. Sonuçta Galler saldırılarımıza karşı koyamayarak geri kaçtılar. Hiç yorulmamış askerlerimiz zorlukla hareket edebilen düşmanı çok fazla çaba harcamadan kovaladılar. Çok sayıda düşman askeri öldürüldü. Kurtulanları da atlılarımız yakaladı. Onların da çoğu öldürüldü. 5. Böylece tesadüfen aynı saatlerde Sabinus, Caesar'ın deniz zaferini, Caesar da Sabinus'un zaferini öğrendi. Bütün kabileler Sabinus'a boyun eğdiler. 6. Çünkü Galler savaşmak için çok isteklidirler ama felaketlere pek dayanıklı değildirler.

XVIII.

1. Bugünlerde Publius Crassus Aquitania'ya ulaşmıştı. Bölge yukarda söylediğimiz gibi, topraklarının genişliği ve nüfuslarının büyüklüğü açısından Gallia'nın üçte birlik bir kısmıdır. Crassus, birkaç yıl önce Lucius Valerius Praeconinus'un yenilip öldürüldüğü ve prokonsül[18] Lucius Manlius'un ancak ağırlıkları bırakarak kaçabildiği yerde savaşmak gerektiğini anlamıştı. 2. Bu nedenle çok dikkatli hareket etmeliydi. Yiyecek sorununu çözdükten sonra yedek birlikler ve atlılar topladı. Ayrıca Aquitania sınırındaki Gallia kentleri Tolosa[19] ve Narbonne'den birçok cesur kimseyi çağırdı ve daha sonra ordusuyla Sotiatların topraklarına doğru saldırdı 3. Yaklaştığını haber alan Sotiatlar önemli miktarda asker topladılar. Çok güçlü atlı birlikleriyle ordumuz yürüyüşteyken saldırı yaptılar. Önce bir atlı savaşı oldu. 4. Atlıları mağlup edilince bir vadide pusu kurmuş olan yayaları ortaya çıkardılar. Yayalar etrafa dağılmış atlılarımıza saldırınca savaş yeniden başladı.

XIX.

1. Çarpışma uzun süre şiddetle devam etti. Sotiatlar önceki zaferlerinden cesaret bularak Aquitania'nın güvenliğini kendilerinin sağlayabileceklerini zannediyorlardı. Romalılar ise genç bir komutanının önderliğinde ve yanlarında lejyonlar olmaksızın neler yapabileceklerini göstermek istiyorlardı. Düşman ağır kayıplar verdikten sonra kaçtı. Çoğu öldürüldü. 2. Sonra Crassus daha fazla ilerlemekten vazgeçerek Sotiatların kalesini kuşatmaya başladı. Direniş kuvvetli olduğu için siperlikler kaleye yanaştırıldı. Düşman birkaç kez huruç hareketi yapmaya çalıştı. 3. Bir keresinde de taraça ve siperlikleri lağımlara kadar ilerletti. Aquitanialılar bu işi yapmakta çok beceriklidirler. Çünkü ülkelerinin çoğu yerinde bakır madenleri ve ocakları bulunur. Askerlerimizin dikkatli ve uyanık davrandıklarını

görünce Crassus'a elçiler gönderdiler. Teslim olmak istediklerini bildirdiler.

XX.

1. İstekleri kabul edildi. Silahlarını teslim etmeye başladılar. Askerlerimiz bu işlerle ilgilenirlerken başkomutanları Adiatunnus, Solduri adını verdikleri altıyüz kadar askeriyle kentin bir başka tarafına saldırmaya başladı. 2. Yerlilerin şöyle bir geleneği vardır: Dostu oldukları insanlarla hayatın bütün güzelliklerini paylaşırlar. Dostlarının başına bir felaket gelirse ya hep birlikte o felakete katlanırlar ya da kendilerini öldürürler. 3. Şimdiye dek kimsenin dostu olan adam öldükten sonra ölümden kaçtığı görülmemiştir. 4. Adiatunnus Soldurilerle bir çıkış hareketi yapmak istedi. Siperlerin bu yanında çığlıklar atıldı. Askerler silahlarını aldılar. Şiddetli bir çarpışma başladı. Adiatunnus kasabaya geri püskürtüldü. Fakat yine de eski teslim şartlarının kabul edilmesini istedi ve istekleri kabul edildi.

XXI.

1. Silahlar ve rehineler alındıktan sonra Crassus, Vocatların ve Tarusatların ülkesine doğru yola çıktı. 2. Kentin doğal olarak korunaklı olmasına ve insanlar tarafından da güçlendirilmiş olmasına karşın birkaç gün içinde ele geçirilmiş olması düşmanları etkiledi. Bunun üzerine civardaki kabilelere elçiler göndermeye, gizlice isyan planlamaya ve asker toplamaya başladılar. 3. İspanya'nın Aquitania sınırındaki bölgelerine bile elçiler göndererek yardımcı birlikler ve komutanlar istediler. 4. Yardımcı birlikler geldikten sonra savaşa başladılar. 5. Komutanları olarak Quintus Sertorius'un yanında yıllarca savaşmış ve askerlikte büyük tecrübesi olan adamları seçtiler. 6. Komutanları Romalıların savaş taktiklerine uygun olarak

ordugâh kazmaya, mevzi almaya ve yardım yollarımızı kesmeye başladılar. 7. Crassus bir an önce savaşa girişmek gerektiğini düşünüyordu. Çünkü Romalıların sayısı azdı ve askerleri küçük birliklere bölmek doğru olmazdı. Düşmanlarsa savaş alanına yayılacaklar ve ordugâhta yeterli miktarda muhafız bırakabileceklerdi. Bundan dolayı kendisine yardım gelmiyordu ama düşmanın sayısı her geçen gün artıyordu. 8. Savaş için bir savaş meclisi topladı. Konuyu burada görüştükten sonra ertesi gün savaşa başlamaya karar verdi.

XXII.

1. Şafak vakti birliklerini dışarı çıkararak iki saf oluşturdu. Merkeze de iki saf kurarak yedek kuvvetlerini yerleşti. 2. Daha sonra düşmanın ne yapacağını beklemeye başladı. Düşmanın sayıca büyüklüğüne, savaş şöhretlerine ve Romalıların sayıca azlıklarına güvenerek çok fazla kayıp vermeyeceklerine inanıyorlardı. Fakat yine de yollan kesip bize yardım gelmesini engelleyerek savaş yapmadan bir zafer kazanmak istiyorlardı. 3. Böylece Romalılara yiyecek sıkıntısı çektikleri, yürüyüş halinde oldukları ve morallerinin bozuk olduğu bir sırada saldırmaya karar verdiler. 4. Komutanları da bu planı beğendi. Bunun için Roma ordusu dışarı çıkarıldığı zaman onlar ordugâhlarında kaldılar. 5. Crassus düşmanın niyetini anladı. Düşman korktuğunu gösterince askerlerimiz savaş için daha büyük bir istek duymaya başladılar. Artık herkes düşman ordugâhına saldırmak istiyordu. Crassus askerleri cesaretlendirdikten sonra düşman ordugâhına saldırdı.

XXIII.

1. Orada askerlerin kimileri siperleri doldurmaya, kimileriyse taşlar ve oklar atarak kaleyi savunanları korunaklardan uzaklaştırmak

istediler. Crassus'un savaş için çok güvenmediği yedek kuvvetler ise taşlar veriyorlar ve taraça yapmak için kereste taşıyorlardı. Düşmanlar ise cesaretle ve sabırla çarpışmaya devam ediyorlardı. Attıkları oklar ve taşlar da boşa gitmiyordu. 2. Bir süvari birliği düşman ordugâhının çevresini dolaştıktan sonra Crassus'a ordugâhın arka kısmının önü kadar iyi bir biçimde korunmadığını haber verdiler.

XXIV.

1. Crassus yapılmasını istediği şeyleri anlattı ve atlı komutanlarını ve askerlerini ödüller vaat ederek harekete geçirdi. 2. Verilen emirle ordugâhta bekleyen ve hiç yorulmamış olan birlikler dışarı çıkarıldı. 3. Düşmanların görmemeleri için bu askerleri dolambaçlı bir yoldan geçirdiler ve yukarıda sözü edilen korunaklı yere ulaştılar. 4. Bu sırada Romalıların bağrışmaları duyuldu. Askerlerimiz zafer kazanacakları anladıkları için daha istekli bir şekilde çarpışmaya başladılar. 5. Her taraftan kuşatılan düşmanlar korunakların üzerinden atlayarak kaçmaya başladılar. Süvarilerimiz kaçanları ovada kovaladılar. 6. Aquitania ve Cantabria'dan toplanan ellibin kişinin sadece dörtbini kurtuldu. Süvarilerimiz gecenin ilerleyen saatlerinde ordugâha geri döndüler.

XXV.

1. Savaşın sonucu öğrenildikten sonra Aquitania'nın büyük bölümü yenilgiyi kabul ederek rehineler gönderdi. Rehine gönderilenler arasında Tarbeller, Bigerrionlar, Ptianiler, Wocatlar, Tarusatlar, Elusatlar, Gatlar, Ausclar, Garumırlar, Sibusatlar, Cocosatlar vardı. 2. Uzaklarda yaşayan bazı kabilelerse kış mevsiminin yaklaşmasına güvenerek elçi göndermediler.

XXVI.

1. Yaz mevsimi neredeyse sona ermişti ve Gallia'daki isyanlar bastırılmıştı. Buna karşın Morinler ve Menapiler barış görüşmeleri için hiçbir elçi göndermemişlerdi. Caesar bu savaşın çabuk biteceğini düşünerek hemen bu kabilelere saldırmaya karar verdi Fakat bu iki kabile diğer Gailenden daha farklı bir stratejiyle savaştılar. 2. En güçlü kabileler bile meydan savaşlarında yenilmişlerdi. Bu nedenle bütün mallarını yanlarına alarak ülkelerindeki çok uçsuz bucaksız ormanlara ve bataklıklara çekildiler. 3. Caesar ormanlara ulaşıp bir ordugâh kurmaya başladığından düşmanlardan hiçbir iz yoktu. Fakat askerlerimiz etrafa dağıldıklarında birdenbire ormanın içinden saldırıya geçtiler. 4. Askerlerimiz silahlarını alıp düşmanı ağır kayıplar verdirerek ormanın içine püskürttüler. Ancak Romalılar düşmanı uzaklara kadar kovalamaya kalkışınca buralarda bazı kayıplar verdiler.

XXVII.

1. Caesar ilerleyen günlerde ormanları kesmeye başladı. Bu iş yapılırken askerler silahsız ve hazırlıksız olabilirdi. Önlem olarak her iki yana da kesilmiş keresteleri koydu. Burasını böylece bir duvar gibi yükseltti. 2. Çok çabuk bir biçimde bu iş tamamlandıktan sonra düşmanların bütün hayvanları ve ağırlıkları ele geçirildi. Kendileriyse ormanların içine kaçtılar. Fakat bu sırada öyle şiddetli fırtınalar çıktı ki savaşa ara verilmek zorunda kalındı. Dinmek bilemeyen yağmurlar nedeniyle askerlerimiz daha fazla çadırlarda kalamazlardı. 3. Caesar bu nedenle düşmanların bütün topraklarını yağmaladı, çiftliklerini ve köylerini yakıp yıktı. Geri döndükten sonra Aulercler, Lexoviler ve son zamanlarda Romalılarla savaşmış olan diğer kabileler arasında bulunan kışlık ordugâhına yerleşti.

DÖRDÜNCÜ KİTAP

I.

1. Ertesi kış Gnaeus Pompeius ve Marcus Crassus'un konsül oldukları yıldı[20]. Bu yıl Germania'dan Usipetler ve Tencterler Rhen'in denize döküldüğü yeri yakınından büyük kalabalıklar halinde geçiş yaptılar. 2. Çünkü Suebler tarafından rahatsız ediliyorlar ve onlarla savaşmak zorunda kaldıkları için de tarım yapamıyorlardı. 3. Suebler Germen kabilelerinin en büyükleri ve en savaşçılarıydı. 4. Yüz tane kabileleri olduğunu ve her kabileden savaşmak için bir yıllığına biner kişi alındığı söylenir. Savaşmayanlar ise kendilerine ve savaşa gidenleri beslerler. Ertesi yıl bu kez başka biner kişi askere alınır. 5. Diğerleri vatanlarında kalırlar. Böylece de bir yandan tarım yapılırken diğer yandan savaşılmış olur. 6. Sueblerde kişiye özel tarlalar yoktur. 7. Bir yıldan daha fazla bir süre aynı yerde yaşamalarına izin verilmez. 8. Genelde süt ve hayvani besinler tüketirler ve çok fazla ürün kullanmazlar. Daha çok avcılıkla uğraşırlar. Yedikleri besinlerin türü ve düzenli olarak spor yapmaları onların iri vücutlu insanlar olmasını sağlamıştır. Ayrıca bunda çocukluklarından itibaren disiplinle yetiştirilmeyecek kadar serbest bir hayatlarının olması da etkilidir. 10. Genelde iç bir şey giymezler. En soğuk yerlerde dahi vücutlarının çok az bir kısmını ören postlar giyerler ve nehirlerde yıkanırlar.

II.

1. Tüccarların ülkelerine gelmelerine bir şey almak için değil de savaşta yağmaladıkları şeyleri satmak için izin verirler. 2. Galler'in

çok hoşlandıkları ve büyük paralar ödeyip aldıkları yük hayvanlarını Germenler kesinlikle kullanmazlar. Kendi vatanlarındaki kötü ve biçimsiz hayvanları satın alıp büyük sıkıntılara katlanacak şekilde yetiştirirler. 3. Atlı savaşlarında atlarından inerek yaya çarpışırlar. Atlarını oldukları yerde kamaya ve gerekli durumlarda hızla geri çekilmeye alıştırmışlardır. 4. Eyer kullanmak onların geleneklerine göre ayıptır ve tembellik sayılır. 5. Karşılarında eyerli atlılar görürlerse sayıları düşmandan ne kadar az olursa olsun saldırıya geçerler. 6. Şarap alınması yasaktır. Şarabın erkekleri hayatın güçlüklerine dayanamayacak bir hale getirdiğine ve erkekleri kadınlaştırdığına inanırlar.

III.

1. Genelde sınırları dışındaki arazinin boş kalmasını çok şerefli bir durum sayarlar. Çünkü bu durum onların gücünü gösterirmiş. 2. Bu nedenle Sueblerin sınırlarının bir yanında altıyüz mili aşkın bir alanın boş olduğu söylenir. 3. Diğer yandaki en yakın komşuları Ubilerdir. Zamanında Ubiler Germen kabileleri arasındaki en güçlü ve zengin kabileydi. Halkı diğer Germenlere göre daha medenidir. Çünkü Rhen'e sınırları vardır ve buraya tüccarlar sıklıkla gelirler. Ayrıca Ubiler yakın komşuları Gallia'nın geleneklerine de alışıktırlar. 4. Suebler sürekli savaştıkları Ubileri ortadan kaldırmaya çalışmışlarsa da bu zengin ve güçlü halkı topraklarından çıkarmayı başaramamışlardır. Fakat Ubilere onlara haraç vermek zorunda kaldılar ve eski önemlerini kaybettiler.

IV.

1. Yukarıda sözü edilen Usipetler ve Tencterlerin durumu da aynıydı. Uzun yıllar boyunca Sueblerle savaşmışlar, 2. Fakat en sonunda topraklarından kovulmuşlar ve üç yıl boyunca Germania'da

dolaştıktan sonra Rhen kıyılarına yerleşmişlerdi. Menapiler de o civarda yaşıyorlardı ve nehrin iki yanında da köyleri vardı. 3. Büyük bir kalabalığın gelmesinden korkarak nehrin bir yanını boşaltıp diğer yanda muhafızlar yerleştirerek Germenlerin Rhen'i geçmesini engellemeye çalıştılar. Germenler her yolu denediler. 4. Gemileri az olduğu için geçemiyorlardı. Öte yandan Menapiler de onlara bir engel oluşturuyordu. Bunun üzerine geri dönüyormuş gibi yaptılar. 5. Üç günlük yol gittiler ve daha sonra geri döndüler. Atlıları bu yolu bir günde geri dönerek Menapilere baskın yaptılar. 6. Keşif birliklerinden Germenlerin geri döndüğünü öğrenince Rhen'in diğer tarafındaki köylerine yeniden taşınmışlardı. 7. Germenler Menapileri öldürdüler ve gemilerine el koydular. Daha sonra da Rhen'in diğer yanındaki Menapiler farkına varmadan nehri aştılar. Bütün evleri ele geçirdiler. Kışın geri kalan kısmında Menapilerin yiyecekleri kullandılar.

V.

1. Caesar olanları öğrendi. Galler'in dönek olmaları, düşüncelerini kolayca değiştirmelerini ve yeniliklere çok açık olmalarını göze alarak onlara güvenmemek gerektiğine karar verdi. 2. Gerçekten de Galler'in şöyle bir geleneği vardır: Yolcuları istemeseler bile durdururlar ve olup bitenler hakkında ne duyduklarını öğrenirler. Kentlerde halk tüccarların etrafını çevirip, nereden geldiklerini ve neler öğrendiklerini anlatmaya zorlar. 3. Böyle hikâyeler ve söylentiler çoğu kez Galleri en önemli konularda daha sonradan pişman olacakları kararları almaya götürür. Çünkü bu insanlar söylentilere kolayca inanıverirler, yolcular da onlara inanmaktan hoşlanacakları şeyleri söylerler.

VI.

1. Galler'in davranışlarını bilen Caesar daha ciddi bir isyanla karşılaşmamak için her zamankinden daha erken günlerde ordusunun yanına gitti. 2. Oraya vardığında korktuğu şeylerin başına geldiğini anladı. 3. Kimi kabileler Germenlere elçiler göndererek, Rhen'i geçmelerini isteyerek tüm isteklerini karşılayacaklarını söylemişlerdi. 4. Böylece umutlanan Germenler geniş bir alana yayılıyorlardı. Daha şimdiden Eburonlarla Treverlera bağlı olan Condrusların sınırlarına ulaşmışlardı. 5. Caesar Gallia'daki tüm önderleri yanına çağırdı. Öğrendiklerini gizlemeyi tercih etti ve daha sonra Gallialıları sakinleştirip cesaretlendirdi. Daha sonra da Germenlerle bir atlı savaşı yapmaya karar verdi.

VII.

1. Yiyecek sıkıntısını giderdikten sonra atlıları seçti. Daha sonra Germenlerin yaşadığı yerlere doğru harekete geçti. 2. Birkaç günlük yoldayken Germenlerden elçiler geldi. Şunları söylüyorlardı: 3. Germenler Romalılarla savaşmak istemiyorlardı. Fakat zorunlu kalırlarsa da çekinmezlerdi. Çünkü atalarından kalma bir gelenekleri vardı. Her kim onlarla savaşmak isterse onlarla savaşırlar, hiçbir zaman yalvarmazlardı. Ancak yine de belirtmeleri gerekiyordu ki buraya vatanlarından kovuldukları için mecburen gelmişlerdi. 4. Eğer Romalılar sevgilerini kazanırlarsa çok faydalı dostlara sahip olurlardı. Ya Romalılar onlara yerleşecek arazi göstersinler ya da silahla ele geçirdikleri yerleri korusunlardı. 5. Sadece Sueblere yenilmişlerdi. Ancak Sueblerle ölümsüz tanrılar bile baş edemezlerdi. Başka herkesi mağlup edebilirlerdi.

VIII.

1. Caesar, elçilere gerektiği şekilde cevap verdi. Fakat konuşmasını şöyle bitirdi: Gallia'da kalırlarsa kendileriyle dost

olamazdı. 2. Kendi topraklarını savunmayan insanların başkalarının ülkesini işgal etmesi de doğru olmazdı. Ayrıca Gallia'da birilerini rahatsız etmeden yerleşecekleri boş topraklar da yoktu. 3. İsterlerse Ubilerin topraklarına yerleşebilirlerdi. Ubi elçileri şu an ordugâhındaydı ve Sueblerin yaptıklarından yakınıyorlardı. Ubilere yardımcı olmaları için emir verecekti.

IX.

1. Elçiler teklifleri kabile halkına bildireceklerini ve üç gün sonra cevap vermek için yeniden geleceklerini söylediler. Ayrıca ordugâhını daha yakına getirmemesini istediler. 2. Caesar isteklerini yerine getirmeyeceğini söyledi. 3. Çünkü birkaç gün önce Mosa Nehri'nin diğer yanındaki Ambivaritlerin topraklarına yiyecek ve ganimet bulmak üzere getirmek üzere büyük bir atlı birliği gönderdiklerini öğrenmişti. Bu nedenle atlıları beklediklerini ve Caesar'ı oyalamak istediklerini sanıyordu.

X.

1. Mosa Nehri, Lingonların topraklarındaki Vosegus Dağları'ndan doğar. 2. Rhen'den Vacalus adındaki bir kolu da içine alarak Batav Adası'nı oluşturur. Daha sonra okyanustan seksen mil uzakta Rhen'e dökülür. 3. Rhen Nehri Alplerde yaşayan Lepontilerin ülkesinden çıkar. Uzun bir yol izleyerek Nantuatlar, Helvetler, Sequanlar, Mediomatricler, Triboclar ve Trevetlerin toprakları içinde süratle akar. 4. Okyanusa yaklaştığı zaman birçok kola ayrılarak birkaç büyük ada oluşturur. Adaların çoğunda vahşi ve barbar kabileler yaşar. Kimilerinin sadece balık ve yumurta yiyerek yaşadıkları sanılmaktadır. Rhen Nehri daha sonra birçok ağızla okyanusa dökülür.

XI.

1. Caesar düşmana oniki mil kadar yaklaştığında elçiler yeniden geldiler. Caesar'a daha fazla ilerlememesi için yalvarmaya başladılar. 2. Elçiler istekleri kabul edilmeyince bu kez de yürüyüş kolunun önündeki atlılara haber gönderilerek savaşa başlanmaması ve Ubilere elçiler göndermek için kendilerine bir fırsat vermesini dilediler. 3. Ubilerin önderleri ve senatoları sözlerine tutacaklarına dair yemin ederlerse Caesar'ın teklifini kabul edeceklerini belirttiler. Görüşmeler için de üç gün istediler. 4. Caesar üç günlük sürenin uzaktaki atlıların geri dönmesi için istendiğini sanıyordu. Buna karşın bugün yalnızca dört mil ilerleyeceğini söyledi. 5. Ertesi gün yanına olabildiğince kalabalık gelmelerini çünkü konu hakkında bir araştırma yapacağını ifade etti. 6. Süvari birliği komutanlarınaysa düşmanı savaşa zorlamamalarını, düşmanın bir hamlesi olursa kendisi gelinceye kadar savaştan kaçınmalarını söyledi.

XII.

1. Düşmanın sekizyüz kadar atlısı vardı. Musa'nın diğer tarafında yiyecek bulmaya gidenler henüz geri dönmemişti. Beşbin civarındaki atlımız için korkulacak bir şey yoktu. Çünkü Germen elçileri henüz yanından ayrılmıştı ve bir günlüğüne ateşkes yapılmıştı. 2. Fakat atlılarımızla karşılaşınca saldırıya geçtiler. Askerlerimiz karşılık verince atlarından inerek savaşmaya başladılar. Askerlerimizin çoğu kaçmak zorunda kaldı. Gerçekten askerlerimiz büyük bir paniğe uğramışlardı. Yürüyüş kolumuzun ana bölümüne ulaşıncaya kadar kaçmaya devam ettiler. 3. Çarpışmada yetmişdört atlımız öldürüldü. 4. Öldürülenler arasında Aquitanialı seçkin bir ailenin çocuğu olan Piso da vardı. Piso'nun dedesi kendi kabilesinin kralıydı. Roma senatosu tarafından bir dost olarak karşılanmıştı. 5. Piso düşmanlar tarafından kuşatılan kardeşinin yardımına koştu. Onu tehlikeden kurtardı. Fakat atı yaralanınca yere düştü. Gücü yettiği kadar

kahramanca dövüştü. 6. Kuşatıldı ve yaralandıktan sonra öldürüldü. Kardeşi de onun öldüğünü görünce yeniden çarpışmaya girip, düşmanın ortasına atılınca öldürüldü.

XIII.

1. Caesar çarpışma bittikten sonra hile yaparak barış isteyen sonra da saldıran bu kabilenin elçilerini artık yanına kabul etmemeye karar verdi. 2. Hem de düşman atlılarının geri gelip sayılarının artmasını beklemek büyük bir çılgınlık olurdu. 3. Ayrıca düşman bir tek çarpışmayı kazanarak dönek Galler'in üzerinde büyük etki kurmuştu. Düşmanın bir plan yapmasına bile zaman bırakmamalıydı. 4. Karar verdikten sonra komutanlara bu konu hakkındaki görüşlerini açıkladı. Tam da bu anda isteklerine uygun bir olay oldu. Bir sonraki gün hain inkarcı Germen elçileri yanına geldi. Aralarında önderleri de vardı 5. Elçiler dünkü çarpışmaya isteklerinin dışında girdiklerini söylemek ve ateşkesi bir gün daha uzatmak için gelmişlerdi. 6. Caesar gelmelerine sevinerek tutuklanmalarını emretti. Ardından birliklerinin tamamını ordugâhtan çıkardı. Son çarpışmada biraz zarar görmüş olan atlıların arkadan gelmelerini emretti.

XIV.

1. Yürüyüş kolu üç sıradan meydana geliyordu. Caesar sekiz millik alanı çabucak geçerek düşman farkına varmadan ordugâha ulaştı. Germenler neye uğradıklarını anlayamadılar. 2. Çok çabuk gelmemiz, komutanlarının başlarında olmaması ve ne yapacaklarına karar verecek zaman bulamamalarından dolayı saldırmanın mı 3. yoksa kaçmanın mı daha iyi olacağına karar veremediler. 4. Bir gün önce olanlara öfkelenmiş olan askerlerimiz şaşkınlık içindeki düşmanların ordugâhına saldırdılar. 5. Kimileri silahlarını çok çabuk alabildiklerinden dolayı arabalar ve ağırlıklar arasında bir süre karşı

koydular. Kadınlar ve çocuklar ise etrafa kaçışmaya başladılar. Çünkü Germenler bütün mallarıyla ve aileleriyle beraber Rhen'i geçmişlerdi. Caesar kaçanları kovalamak için atlıları görevlendirdi.

XV.

1. Germenlerin bir kısmıysa gürültüyü duyarak akrabalarının öldürüldüğünü anladılar. Sancaklarını bırakarak ordugâhtan dışarı kaçtılar. 2. Mosa ile Rhen'in birleştiği yere geldiklerinde kaçmaktan vazgeçtiler. Zaten çoğu öldürülmüştü. Geri kalanlar kendilerini nehre attılar. Akıntının şiddeti, korku ve yorgunlukla birleşince burada da birçok kayıp verdiler. 3. Romalılarsa hiç asker kaybetmediler. Sadece birkaç yaralı ile kalabalık düşmanı yenmiş olmanın verdiği sevinçle ordugâha geri döndüler. Düşmanın sayısı yaklaşık olarak dörtyüzotuzbindi. 4. Caesar ordugâhta tutuklu olan Germen elçilerinin gitmelerine izin verdi. 5. Fakat elçiler ülkelerini yağmaladıkları Galler'in intikam almak isteyeceklerini düşünerek ordugâhta kalmak istediler. Caesar onlara izin verdi.

XVI.

1. Caesar Germen seferi tamamlandıktan sonra Rhen'i geçmeye karar verdi. Bunun birçok nedeni vardı. En önemlisi Germenlerin bu kadar kolaylıkla Gallia'ya girebilmeleriydi. Onları bir Roma ordusunun da Rhen'i geçmeye gücü ve cesareti olduğunu göstererek korkutmak istiyordu. 2. Ayrıca yukarıda sözü edilen Usipetlerin ve Tencterlerin atlıları yiyecek bulmak için Mosa Nehri'ni geçmiş ve savaşa katılmamışlardı. Kabileleri bozguna uğrayınca Rhen'in diğer yanındaki Sugambrlara sığınmışlar ve onlarla birleşmişlerdi. 3. Caesar Sugambrlara elçiler gönderdi. İsteği kendisine ve Gallia'ya karşı savaşanların teslime edilmesiydi Şöyle cevap verdiler: 4. Roma İmparatorluğu'nun sınırı Rhen Nehri'ydi. Eğer isteğinin dışında

Germenlerin Rhen'i geçmelerinden rahatsız oluyorsa kendisi nasıl Rhen'i geçmek istiyordu? 5. Ayrıca Rhen'in diğer yanındaki kabilelerden sadece Ubiler Caesar'la dost olup rehineler vermişlerdi. Kendilerine yardım etmesi için yalvarıyorlardı. Çünkü Suebler tarafından rahatsız ediliyorlardı. 6. Eğer devlet işleri yardıma engelliyorsa onun sadece Rhen'den ordusunu geçirmesi yetecekti. Bu bile onlar için bir yardım ve umut olacaktı. 7. Germania'nın en uzak kabileleri arasında bile Ariovistus'un yenilmesinden sonra Roma ordusunun ünü çok artmıştı. Roma'nın ünü ve dostluğu mutlulukları için yeterli bir şeydi. 8. Ordunun Rhen'den geçebilmesi için çok sayıda kayık vereceklerini söylüyorlardı.

XVII.

1. Caesar yukarıda sıralanan nedenlerden dolayı Rhen'i geçmeye karar vermişti. Fakat kayıklarla geçmeyi güvenli bulmuyordu. Ayrıca böyle bir şeyin Roma halkının gururuna da uygun bir davranış olmayacağını biliyordu. 2. Nehri genişliği ve hızı nedeniyle köprü kurulması çok zordu. Fakat yine de güçlüklere göğüs germek gerektiğini hissediyor, köprü kuramazlarsa orduyu geçirmemeyi düşünüyordu. 3. Aşağıdaki plana göre bir köprü yaptırmaya başladı: Bir buçuk ayak kalınlığında, alt tarafları biraz sivriltilmiş ve nehrin derinliğine göre yapılmış çift direkleri iki ayak aralıkla birleştirdi. 4. Direkleri sallarla nehrin içine götürüp diktirdi. Büyük tokmaklarla direkler çakıldı. Direkler gibi dikey durmuyorlardı. Fakat direkler nehrin eğimiyle akıntı yönüne doğru eğiliyorlardı. 5. Her direğin karşısına aynı şekilde birbirine bağlanmış iki direk diktirdi. Her direğin arasındaki uzaklık dipten kırk ayaktı. Direkler nehrin şiddetine ve akıntısına karşı eğimlendirilmişlerdi. 6. Bu çift direklerin üstüne bağladıkları aralığı doldurmak için iki ayaklık genişliğinde söveler konuldu. Bu söveler dıştan uçlarındaki birer çift kuşakla birbirlerine tutturulmuşlardı. 7. Çapraz olarak çakıldıklarından ve birbirlerinden ayrı durduklarından dolayı nehrin akıntısı ve şiddeti arttıkça bunlarda

sağlamlaşmaktaydılar. 8. Sövelerin üzerine uzunlamasına demir direkler konuldu. Uzun ve ince tahtalar da eklendi. 9. Ayrıca akıntının aşağısına doğru eğimlendirilmiş kazıklar çakıldı. Kazıklar destek olarak kullanıldıkları gibi akıntının da hızını kesiyorlardı. Köprünün yukarısına da birkaç kazık çakılmıştı. 10. Eğer yerliler ağaç kütükleri ve gemilerle köprüyü yıkmaya kalkışırlarsa kazıklar bir siper olacaklar ve köprüyü ayakta tutacaklardı.

XVIII.

1. Köprü on gün içinde tamamlandı ve ordu geçirildi. 2. Caesar köprünün her iki yanında da kuvvetli muhafız birlikleri bırakarak Sugambrlara saldırdı. 3. Bu arada çok sayıda kabileden elçiler geldi. 4. Caesar elçilerin barış ve dostluk tekliflerini kabul etti. Köprü yapımı başladıktan sonra Sugambrlar, Tenderler ve Usipetler kaçış hazırlıklarına başlamışlardı. Şimdiyse ülkelerini boşaltarak mallarıyla beraber uzaktaki ormanlara çekilmişlerdi.

XIX.

1. Caesar birkaç gün boyunca bu kabilelerin ülkesinde kaldı. Tüm köyleri ve evleri yaktı, ekinleri biçti. Daha sonra Ubilerin topraklarına geldi. Ubilere Suebler tarafından rahatsız edilirlerse yardım edeceğine söz vermişti. 2. Ubiler Sueblerin keşif birlikleri tarafından bir köprü yapımına başlandığını öğrendiklerinde geleneklerine uygun olarak bir toplantı yaptıklarını söylediler. Ayrıca haberciler göndererek kentleri boşaltmalarını, karılarını, çocuklarını ve mallarını ormanlara saklamalarını, savaşabilecek herkesin bir yerde toplanmasını emrettiklerini de eklediler. 3. Seçilen yer Suebler tarafından işgal edilen bölgelerin ortasındaydı. Burada Romalıların yaklaşmasını bekliyorlardı. Kesin savaşı orada yapmaya karar vermişlerdi. 4. Caesar Sueblerin yaptıklarını haber alınca ordusunu

Rhen'den geçirmesini düşündüren bütün amaçlara ulaşmış oluyordu. Germenleri korkutmuş, Sugambrlardan intikam almış, Ubileriyse kuşatmadan kurtarmıştı. Bu nedenle Rhen'in diğer tarafında onsekiz gün geçirdikten sonra şerefi ve çıkarları için yaptıklarını yeterli gördü. Köprüyü yıktırarak Gallia'ya geri çekildi.

XX.

1. Yaz bitmek üzereydi. Gallia kuzeye baktığı için buralarda kış erken gelir. Buna karşın Caesar Britannia'ya gitmek istiyordu. Neredeyse tüm Gallia seferlerinde Britannia'dan düşmanlarımıza yardım geliyordu. 2. Belki mevsim savaşa uygun olmayabilirdi ama yine de yerlilerin karakterini incelemek, bölgeyi, limanları ve karaya çıkılacak yerleri tanımak yararlı olabilirdi. 3. Çünkü bu konularda Gallialıların pek fazla bilgisi yoktur. Tüccarlar da yalnızca bir tek kıyı hakkında yani Gallia'nın karşısındaki yer hakkında bilgileri vardır. 4. Bu yüzden her yerdeki tüccarları yanına çağırsa bile adanın büyüklüğünü, orada yaşayan kabilelerin sayısı ve gücünü, nasıl savaştıklarını, geleneklerini ve büyük gemiler için uygun limanlar bulunup bulunmadığını öğrenemezdi.

XXI.

1. Gaius Volusenus'u önceden bir savaş gemisiyle gönderip yukarıda sözü edilen konular hakkında bilgi toplamasını uygun buldu. 2. Volusenus'dan her şeyi incelemesini ve çabucak geri dönmesini istedi. 3. Kendisi bütün birlikleriyle Morinlerin topraklarına gitti. Buradan Britannia'ya giden çok kısa bir geçit vardı. 4. Etraftan gelen gemilerin ve geçen yaz Venetlerle yapılan savaş için yaptırdığı donanmanın buraya gelmesini emretti. 5. Bu sırada yapmak istedikleri öğrenilerek tüccarlar tarafından Britonlara bildirilmişti. Adadaki birçok kentten rehine vermek ve Roma halkının yönetimini

kabul etmek için elçiler geldi. 6. Elçileri dinledi. Verdikleri sözleri tutarlarsa ödüller vaat ederek elçileri vatanlarına geri gönderdi. 7. Atrebatların isyanını bastırdıktan sonra kral seçtiği Commius'u da onlarla birlikte gönderdi. Caesar Corrimius'un cesaretli ve aklı başında bir kimse olmasından hoşlanıyor ve kendisine sadık kalacağını sanıyordu. Commius'un Britannia'da büyük etkisi olduğu da söyleniyordu. 8. Commius'a mümkün olduğu kadar çok kabileye gitmesini, onları Roma halkının himayesine girmeye razı etmesini ve yakında Britannia'ya geleceğini söylemesini emretti. 9. Volusenus ise karaya çıkmadan ve canını barbarlara emanet etmeden beş gün boyunca kıyıdan ülkenin tamamını gezdi. Daha sonra Caesar'ın yanına dönüp öğrendiklerini anlattı.

XXII.

1. Caesar burada gemileri hazırlamak için kalırken Morinlerden çok sayıda elçi geldi. Geçen mevsimde yaptıkları için özür dilediler. Geleneklerimizi bilmedikleri ve vahşilikleri yüzünden savaşa girmişlerdi. Emirlerini yerine getirmeye söz verdiler. 2. Caesar elçilerin teklifinden hoşlandı. Çünkü arkasında bir düşman bırakmak istemiyordu. Mevsim geçtiği için, bir sefer açmak da olanaksızdı. Ayrıca Britannia'yı işgal etmek böyle küçük konulardan daha önemliydi. Elçilerden çok sayıda rehine vermelerini istedi. Rehineleri kendi himayesine aldı. 3. İki lejyonu taşımaya yetecek olan sekiz kadar taşıma gemisi topladı ve hepsini aynı yere getirdi. Daha sonra savaş gemilerini komutanları arasında bölüştürdü. 4. Seksen gemiye onsekiz tane daha eklemek gerekir. Çünkü bu onsekiz gemi rüzgâr nedeniyle sekiz mil uzakta demirlemişler ve diğer gemilerin yanına gelememişlerdi. Caesar onsekiz gemiyi atlılarına ayırdı. 5. Ordunun geri kalan bölümünü komutanlarından Quintus Titurius Sabinus ve Lucius Aurunceleius Cotta'ya, Menapiler ve Morinlerin elçi göndermeyen kabilelerine saldırmaları için verdi. 6. Bir diğer

komutan Publius Sulpicius Rufus'a yeterli miktarda birlikle limanı korumak için görevlendirildi.

XXIII.

1. Önlemler alındıktan sonra yolculuğa uygun bir hava bulundu ve üçüncü nöbet sıralarında yola çıkıldı. Atlılara ilerdeki limana gitmeleri, gemilere girmeleri ve kendi gemilerini izlemelerini emretti. Bunları yapmakta biraz geciktiler. 2. Kendisi yaklaşık olarak dördüncü saatte Britannia'ya ulaştı. Oradaki bütün tepelerde düşmanın silahlı kuvvetlerinin açılmış ve yayılmış olduklarını gördü. 3. Arazi ve denizi çevreleyen tepeler sahile ok atılabilecek kadar dikti. 4. Buranın karaya çıkmak için uygun olmadığını gördü. Dokuzuncu saate kadar demirli bir halde donanmanın geri kalan kısmının gelmesini bekledi. 5. Bu sırada komutanları ve askeri tribunusları yanına çağırarak Volusenus'dan öğrendiklerini ve yapılmasını istediği şeyleri açıkladı. Denizciliğin süratli olduğu kadar değişik manevralar da yapılması gerekli olduğunu belirterek emirlerin çabucak yerine getirilmesini istedi. 7. Daha sonra rüzgârı ve met-ceziri uygun bularak hareket etti. Yedi mil kadar yol aldıktan sonra kıyının düz ve uygun olan kısmına gemilerini yanaştırdı.

XXIV.

1. Fakat yerliler Romalıların amaçlarını sezdiler. Atlıları ve her zaman savaşta kullandıkları arabalarıyla bizi kovaladılar. Askerlerimizin karaya çıkmasını engellemeye çalıştılar. 2. Karaya çıkmak şu yüzden çok zordu: Su derin değildi ama gemiler büyük oldukları için karaya yanaşamıyorlardı. Askerler araziyi tanımıyorlardı. Elleri de boş değildi. Silahlar ağır olduğu için zorlanıyorlardı. Aynı zamanda gemilerden atlamak, dalgalarla ve düşman askerleriyle boğuşmak zorundaydılar. 3. Fakat düşman

rahatça hareket edebiliyordu. Araziyi son derece iyi tanıyorlardı. Kara veya denizin içinden biraz ilerleyip oklarını atabiliyorlardı. Atları da suya alışık olduğundan rahatça denize girebiliyordu. 4. Askerlerimiz ise olanlardan korkmuş olduklarından karadaki savaşlarda gösterdikleri cesareti burada gösteremiyorlardı.

XXV.

1. Caesar olanları görünce yerlilerin yaptıklarına alışık olmayan savaş gemilerinin taşıma gemilerinden biraz uzaklaşmalarını, hızlı kürek çekerek düşmanın açık yanına getirilmelerini, oradan sapanlar, oklar ve mancınıklarla düşmana saldırmalarını emretti. Bu hareketin askerlerimize büyük yardımı dokundu. 2. Çünkü gemilerimizin biçimlerinden, kürek çekme hareketinden ve daha önceden görmedikleri türden mancınıklar düşmanı korkuttu ve durdurdu. Fakat fazla geri çekilmediler. 3. Askerlerimiz suyun derin olmasından dolayı korku yaşarlarken onuncu lejyon sancaktan yapacaklarına uğur getirmesi için tanrılara dua etti ve bağırarak şöyle dedi: "Askerler! Eğer sancağınızı düşmana bırakmak istemiyorsanız atlayın. Ben en azından cumhuriyetime ve komutanıma karşı görevimi yapacağım!" 4. Bunları söyledikten sonra atları ve sancağı düşmana doğru götürmeye başladı. 5. İşte bu sırada askerlerimiz şerefsizlik olmaması için hep birlikte gemilerden atlamaya başladılar. 6. Diğer gemilerdeki askerler de olanları görerek düşmana saldırmaya başladılar.

XXVI.

1. Şiddetli bir çarpışma oldu. Fakat askerlerimiz saflarını koruyamadılar, sağlamca ayakta duramadılar ve sancakları izleyemediler. Çünkü bir gemiden çıkan asker hangi sancağa rastlarsa o sancak altında savaşıyordu. Bu nedenle bir karmaşıklık

oldu. 2. Düşmansa bütün sığ yerleri biliyordu. Bazı askerlerin gemilerden teker teker çıktıklarını görünce atlarıyla askerlerimize saldırdılar. 3. Askerlerimizi kalabalık gruplar halinde kuşattılar. Kimileriyse açık yerlerden askerlerimize ok yağdırıyordu. 4. Caesar olanları görünce askerlerin keşif gemilerine ve savaş gemilerinin kayıklarına binmelerini istedi. Sıkıştığımızı gördüğü yerlere yardımcı birlikler gönderdi. 5. Askerlerimiz karaya ulaşır ulaşmaz düşmanı geri çekilmek zorunda bıraktılar. Fakat çok fazla kovalayamadılar. Çünkü atlılar gelememişti. Eğer atlılar da gelebilseydi Caesar'ın her zamanki şansı yine yüzüne gülmüş olacaktı.

XXVII.

1. Düşmanlar yenilgiye uğradıktan sonra kaçmayı bırakarak barış yapmak için elçiler gönderdiler. Rehineler vereceklerine ve istenilenleri yapacaklarına söz verdiler. 2. Bu elçilerle beraber Atrebatlı Commuius da geldi. Commius yukarıda belirttiğimiz gibi Caesar tarafından Britannia'ya gönderilmişti. 3. Karaya çıkmış, elçi olarak geldiğini söyleyip Britonlara, Caesar'ın emirlerini bildirmişti. Britonlar ise onu yakalamışlar ve zincire vurmuşlardı. 4. Fakat savaştan sonra geri göndermişlerdi. Barış yapmak isterken bu konuda halkın suçlu olduğunu söyleyip, bilgisizliklerinden dolayı özür diliyorlardı. 5. Caesar durduk yerde Avrupa'ya barış için elçi görmelerine karşın şimdi hiçbir şey yokken kendileriyle savaştıkları için onları azarladı. Bilgisizlikleriniyse affedip, rehineler istedi. 6. Rehinelerin bir kısmını hemen verdiler, diğer kısmını ise uzaktan çağıracaklarını söyleyerek bir kaç gün istediler. Askerlerine tarlalarına gitmelerini söylediler. 7. Her yerden kabile önderleri gelmeye başladı, kendilerini ve kabilelerini Caesar'a teslim ettiler.

XXVIII.

1. Böylece barış yapıldı. Britannia'ya geldikten dört gün sonra, yukarıda söz ettiğimiz ve atlıları taşımakta olan on sekiz gemi yukarı limandan hafif bir rüzgâr eserken yola çıktı. 2. Britannia'ya yaklaşırken ve ordugâhtan görünecek uzaklıktayken birdenbire bir fırtına başladı. Hiçbiri yola devam edemedi. Bazı gemiler limana geri döndüler, diğerleri ise adanın batı tarafına doğru sürüklenmeye başladılar. Fakat yine de demir atmayı başardılar. 3. Fakat dalgalar yüzünden gemiler su almaya başlayınca zorunlu olarak fırtınalı bir gecede yola çıkıp Avrupa'ya geri döndüler.

XXIX.

1. Aynı gece ay ışığı vardı. Okyanusta ay ışığının olduğu gecelerde genelde en büyük met-cezirler olur. Askerlerimiz bundan habersizlerdi. 2. Sular Caesar'ın orduyu taşıttığı kuru toprak üzerindeki savaş gemilerini doldurmaya başladı. Ayrıca fırtına taşıma gemilerimize de zarar veriyordu. Askerlerimizin yardım etme şansları yoktu. Çok sayıda gemi parçalandı. 3. Kalanlar ise halatları, demirleri ve diğer donanımları kaybolduğu için işe yaramaz durumdaydılar. Askerlerimiz bundan dolayı büyük korkuya kapıldılar. 4. Ellerinde başka gemi yoktu, ayrıca tamir etmeleri için de araç gereçleri eksikti. Ayrıca herkes ordunun kışı Gallia'da geçirmesi gerektiğini çünkü orada kış için yiyecek sağlandığını biliyordu.

XXX.

1. O sırada Caesar'ın ordugâhında bulunan ve olanları öğrenen Britannia kabilelerinin önderleri aralarında konuşmaya başladılar. Atlılarımızın, gemilerimizi ve yiyeceğimizin olmadığını biliyorlardı ve ordugâhımızın küçük olmasından dolayı az sayıda askerimiz olduğunun da farkındaydılar. Ordugâh Caesar'ın lejyonları ağırlıkları olmadan getirmesi yüzünden küçüktü 2. Bu nedenlerle savaşa

yeniden başlamanın, yiyecek ve diğer malzemeyi elde etmemizin önüne geçmenin ve savaşı kışa kadar uzatmanın en iyi fikir olduğuna karar verdiler. Eğer Romalıları yenip geri gitmeye zorlarlarsa bir daha kimsenin Britannia'ya savaşmak için gelemeyeceğini düşünüyorlardı. 3. Tekrar bir isyan hazırlamaya, yavaş yavaş ayrılmaya ve köylerden asker çağırmaya başladılar.

XXXI.

1. Caesar henüz amaçlarını öğrenmemişti. Fakat gemilerin kazaya uğraması ve artık rehinelerin gelmemesi yüzünden olacaklardan şüphelenmeye başladı. 2. Bu nedenle herhangi bir şey olursa diye önlemler almaya başladı. Her gün tarlalardan yiyecek topluyor, kullanılmayacak durumda olan gemilerin kereste ve bakırını daha az zarar görmüş gemilerin tamiri için kullanıyordu. Tamir için gerekli şeyler Avrupa kıtasından getiriliyordu. Askerler son derece gayretli çalışıyorlardı. 3. Böylece oniki gemi kullanılamayacak hale gelmesine karşın diğerleri tamir edildi.

XXXII.

1. Gemiler tamir edilirken yedinci lejyon yiyecek toplamaya gönderilmişti. O ana kadar Britannialıların düşmanlık yapacaklarına dair bir belirti yoktu. Çünkü halkın bir kısmı tarlalarında kalıyor, bir kısmı ise sürekli olarak ordugâha gidip geliyordu. 2. Ordugâhın kapısındaki nöbetçiler yedinci lejyonun gittiği yerde her zamankinden daha fazla toz bulutunun görüldüğünü söylediler. Caesar herhangi bir isyan çıkmış olabileceğinden şüphelenerek yanındaki erlerle oraya gideceğini, diğer askerlerin de kendisini izlemelerini istedi. 3. Biraz ilerleyince askerlerin düşman tarafından kuşatıldığını ve karşılık vermekte güçlük çektiklerini gördü. Lejyon bir yerde toplanmıştı ve her taraftan ok yağdırılıyordu. 4. Konu şuydu: Etraftaki her yerden

ekin toplanmıştı fakat sadece bir yer kalmıştı. Düşman askerlerimizin buraya geleceğini tahmin ederek geceleyin ormanlarda saklanmışlardı. Askerlerimiz buraya gelip ekinleri toplamak için silahlarını yere bırakınca düşmanlar saldırmaya başlamışlar. 5. Birkaç kişiyi öldürmüşler, kalanları saf oluşturmalarına fırsat bulabilecek zaman bırakmadan etraflarını arabalarla ve atlarla kuşatmışlardı.

XXXIII.

1. Arabalarla şöyle çarpışırlar: Her yöne doğru arabalarını sürüp ok atarlar. Böylece çoğu zaman atlar ve arabaların gürültüsüyle düşman saflarını karıştırırlar. Atlı birliklerin arasına girince arabalarından atlarlar ve yaya olarak çarpışırlar. 2. Bu arada arabacılar savaştan çekilirler, eğer düşmanın kalabalık olması sayesinde sıkıntıya düşerlerse savaştan geri çekilebilmek için uygun bir yere arabalarını dizerler. 3. Böylece süvarilerin hareket yeteneği ile piyadelerin istikrarlı savaşlarını birleştirirler. Her gün yaptıkları eğitimle atlarını en dik bayırlardan aşağı koşturmaya, aniden durup döndürmeye, arabalarla birlikte koşmaya, boyunduruk üstünde durmaya ve çabucak arabanın içine girmeye alıştırırlar.

XXXIV.

1. Birliklerimiz bu yeni savaş sistemine alışkın olmadıkları için zor duruma düştüklerinde Caesar yardıma yetişti. Onun gelmesiyle düşman durdu. Askerlerimiz kendilerini toparlayacak zaman buldular. 2. Caesar savaşa girmek için uygun bir zaman olmadığına karar verdi ve kısa bir aradan sonra lejyonları tekrar ordugâha götürdü. 3. Bu olaylar sırasında bütün askerlerimiz işlerinin başındaydı. Tarlalarda kalmış olan yerliler geri çekildiler. Daha sonra birkaç gün süren bir fırtına başladı. 4. Fırtına yüzünden askerlerimiz ordugâhta

kalmak zorunda kaldılar, düşmanlar da saldıracak fırsat bulamadılar. 5. Bu sırada yerliler her yere haberciler gönderdiler. Askerlerimizin az olduğunu, ganimetin çok olduğunu ve eğer Romalılar ordugâhtan çıkarılırsa bağımsızlıklarını yeniden kazanacaklarını söyledi. Böylelikle büyük bir atlı ve yaya birliği toplayarak ordugâha saldırdılar.

XXXV.

1. Caesar önceden olan 'şeyin yeniden gerçekleşeceğini bekliyordu. Düşmanlar püskürtüldükleri zaman tehlikeden çabucak kaçacaklardı. Fakat Atrebatlı Commius'un getirdiği otuz atlı yanındaydı. 2. Lejyonları ordugâhın önünde saf halinde dizdi. Savaş başlayınca düşmanlar askerlerimizin saldırısına dayanamayıp geri kaçtılar. 3. Romalılar hızları ve güçleri yettiği sürece kovaladılar. Çok fazla adam öldürüldü. Sonunda etraftaki bütün evleri yakarak ordugâha döndüler.

XXXVI.

1. Aynı gün düşmanın elçileri Caesar'ın yanına gelip barış görüşmeleri yapmak istediler. 2. Caesar önceden istediği rehinelerin sayısını iki katına çıkararak, rehinelerin Avrupa'ya getirilmelerini istedi. Gündüzlerin ve gecelerin eşit olduğu zaman yaklaşıyordu. Zarar görmüş bir donanma ile kışın zorluklarına katlanmak istemiyordu. 3. Uygun bir rüzgâr bulunca gece yansından bir süre sonra yola çıktı. 4. Bütün gemiler herhangi bir zarara uğramadan Avrupa'ya ulaştılar. Fakat iki taşıma gemisi biraz sürüklenerek asıl limanın biraz aşağısındaki bir başka limana geldi.

XXXVII.

1. Gemilerden üçyüz kadar asker karaya çıkmış ve ordugâha doğru hızlıca yürüyorlardı. Caesar'ın Britannia'ya giderken isyanlarını bastırdığı Morinler kalabalık olmamalarına rağmen ganimet elde edebileceklerini düşünerek askerlerimize saldırdılar. 2. Öldürülmek istemiyorlarsa silahlarını bırakmaları gerektiğini söylediler. Romalılar bir halka oluşturarak kendilerini korudular. Bağrışmaları duyan altıbin kişi oraya gelmişti. 3. Caesar olanları duyunca atlıların tamamını yardım için gönderdi. Bu arada askerlerimiz düşman saldırısına karşı durmuşlar, dört saatten fazla bir süre büyük bir kahramanlıkla dövüşmüşlerdi. Sadece birkaç askerimiz yaralanmış, düşmandan ise çok fazla adam ölmüştü. 4. Atlılarımız gelir gelmez düşmanlar kaçtılar. Düşmanın büyük bir bölümü öldürüldü.

XXXVIII.

1. Caesar ertesi gün komutanlarından Labienus'u Britannia'dan geri getirdiği lejyonlarla beraber isyan etmiş olan Morinlere karşı savaşmaları için gönderdi. 2. Bataklıkların korumuş olmasından dolayı düşmanın kaçacak yeri yoktu. Bir önceki sene oralara sığınmışlardı. Kaçacak yerleri olmadığı için Labienus'a teslim olmak zorunda kaldılar. 3. Lejyonları Menapilerin götüren Quintus Titurius ile Lucius Cotta ise düşmanın tarlalarını yakıp yaktılar, ekinleri ve evleri ateşe verip Caesar'ın yanına geri döndüler. Menapilerin hepsi sık ormanlarda saklanmışlardı. 4. Caesar lejyonların hepsinin kışlık ordugâhlarını Belgaların topraklarında kurdu. Britannia'dan sadece iki kabile buraya elçi gönderdi, diğerleri Caesar'ı umursamadı. 5 Senato, Caesar'ın mektuplarını aldıktan sonra başarıları için yirmi gün süren bir şükran töreni yapılmasına karar verdi.

BEŞİNCİ KİTAP

I.

1. Lucius Domitius[21] ile Appius Claudius konsüllük görevine devam ediyorlardı. Caesar her yıl yaptığı gibi İtalya'ya giderken lejyon komutanlarına eski gemileri tamir etmelerini ve mümkün olduğu kadar çok yeni gemi yapmalarını emretti. 2. Yeni gemilerin planını ve biçimini anlattı. Yeni gemiler bizim denizde kullandıklarımızdan daha alçak olacaktı. Böylece yük yüklenirken ya da gemiler kumsala çekilirken daha çabuk hareket edilebilecekti. Ayrıca Gallia açıklarında sık sık meydana gelen met-cezir yüzünden dalgaların daha küçük olduklarını da öğrenmişti. Gemiler denizlerimizde kullandıklarımızdan daha geniş olacaktı. Böylece daha fazla eşya ve hayvan yüklenebilecekti. 3. Her geminin kürekler ve yelkenlerle donatılmasını da emretti. Alçak olmaları sayesinde kolayca yapılabilecekti. 4. Gemilerin donanımı için gerekli araç gereçlerin İspanya'dan getirilmelerini istedi. 5. Yakın Gallia'daki geçici mahkemeler tamamlanınca Illyricum'a gitti. Çünkü Pirustalar eyaletin kendilerine yakın bölümüne saldırarak zarar vermekteydiler. 6. Illyricum'a gelince civardaki kabilelerden asker istedi. Gelen askerler bir yerde toplandılar. 7. Pirustalar Caesar'ın geldiğini öğrenince elçiler gönderdiler. Saldırılarının genel kararla yapılmadığını ve saldırılarında doğan her türlü zararı karşılamaya hazır olduklarını bildirdiler. 8. Caesar elçileri dinledikten sonra rehineler getirmelerini istedi. Rehineler kararlaştırılan günde gelmezse ülkelerine savaş açacağını söyledi. Rehineler kararlaştırılan günde getirildiler. 9. Caesar hakemler belirledi. Hakemler uğranılan zararı belirleyeceklerdi.

II.

1. Bu sorun çözüldükten sonra geçici mahkemelerin sona erdiği zaman Yakın Gallia'ya geri döndü. Daha sonra da orduya katıldı. 2. Kışlık ordugâhları dolaştıktan sonra askerlerin araç gereç kıtlığına rağmen olağanüstü bir çabayla çalıştıklarını gördü. Yukarıda anlattığımız biçimde altıyüz gemi ve yirmi sekiz savaş gemisi yapılmıştı. Gemilerin denize açılabilmelerine kısa bir süre kalmıştı. 3. Caesar bu işle ilgilenen askerleri ve komutanları tebrik etti. Ardından yapılacakları anlatarak bütün gemilerin Itius Limanı'nda toplanmalarını emretti. Limandan Britannia'ya otuz mil uzunluğunda kısa bir geçit olduğunu duymuştu. 4. Yetecek kadar asker bıraktıktan sonra yanına sekizyüz atlı ve hafif silahlı dört lejyon alarak Treverlerin topraklarına gitti. Treverler Caesar'ın emirlerine uymuyorlar ve toplantılara geliniyorlardı. Ayrıca Rhen'in diğer yakasındaki Germenleri da isyana teşvik ettikleri söyleniyordu.

III.

1. Treverlar süvari bakımından Gallia'nın en güçlü kabilesidir. Ayrıca kalabalık yaya birlikleri de vardır. Topraklarının Rhen'e sınırı vardır. 2. İki kişi Treverlerin krallığını ele geçirmek için mücadele etmekteydi: Indutiomarus ve Cingetorix. 3. Cingetorix lejyonların geldiğini öğrenince Caesar'ın yanına geldi. Kendisinin ve adamlarının sadık kalacaklarını, Roma halkının dostluğundan ayrılmayacaklarını söyledi. Treverler arasındaki mücadeleyi anlattı. 4. Fakat Indutiomarus atlı ve yaya birlikleri toplayarak savaş hazırlıklarına başladı. Savaşamayacak yaşta olanların Arduenna Ormanı'na gizlenmesini emretti. Arduenna ormanı Treverlerin son derece geniş arazisinin bir ucundan diğer ucuna kadar yani Rhen'den Remlerin sınırına dek uzanmaktadır. 5. Treverlerin bazı kabilelerinin önderleri Cingetorix ile olan dostluklarından ya da askerlerimizin yaklaşmasından korkarak Caesar'ın yanına geldiler.

Kendileri için bazı istekleri vardı. Devletlerinin çıkarını kollamak için ellerinde hiçbir güç yoktu. İşte o zaman Indutiomarus yalnız kalmaktan korkarak Caesar'a elçiler gönderdi. 6. Caesar'a gelmemesinin nedenleri şunlardı: Öncelikle devletin güvenliğini korumaya devam etmek istiyordu. Ayrıca soyluların ayrılmasından dolayı cahil halkın isyan çıkarmasından korkuyordu. 7. Bu nedenle yönetime el koymuştu. Eğer Caesar izin verirse kendisini ve halkını Romalılara teslim etmek istiyordu.

IV.

1. Caesar Indutiomarus'un amacını ve neden böyle konuştuğunu anlamıştı. Fakat Britannia'ya yapılacak sefer için her şey hazırlanmıştı. Şimdi yaz mevsimini Treverler arasında geçirmek zorunda kalmak istemiyordu. Bu nedenle Indutiomarus'a iki yüz rehine ile birlikte gelmesini emretti. 2. Indutiomarus'un oğlu ve yakın akrabaları rehineler arasındaydı. Caesar Indutiomarus'u teselli etti ve gerektiği gibi davranmasını istedi. 3. Ayrıca Treverlerin önderlerini ordugâhına çağırıp Cingetorix ile barıştırdı. Cingetorix'in bunu hak ettiğini biliyordu. Ayrıca kendisine sadakatini göstermiş olan bir kimseye bunların çok görülmemesi gerekiyordu. 4. Indutiomarus olanlara çok kızdı. Çünkü kendi halkı üzerindeki etkisi azalıyordu. Daha önceden de Romalılardan nefret ediyordu, şimdiyse öfkesi katlanıyordu.

V.

1. Treverler arasındaki anlaşmazlık çözüldükten sonra Caesar lejyonlarla beraber Itius limanına geldi. 2. Orada Meldlerin arazisinde yapılmış olan atmış geminin fırtınadan dolayı zarar gördüklerini ve bu nedenle yola çıkamayıp geri dönmek zorunda kaldıklarını öğrendi. Diğer gemilerin donanımı tamamlanmıştı ve yola çıkmaya

hazır durumdaydılar. 3. Itius limanına Galler'in dörtbin kişilik bir atlı birliği ve kabilelerin önderleri de geldi 4. Kabilelerin önderleri kendilerine bağlı oldukları adamlarının çoğunu Gallia'da bırakmışlardı. Çünkü bir isyan çıkmasından korkuyorlardı. Diğer adamlarınıysa rehine olarak yanlarında getirmişlerdi.

VI.

1. Gelenlerin arasında daha önceden de kendisinden söz ettiğimiz Haedulu Dumnorix de vardı. Caesar Dunmorix'in yanında olmasını istiyordu. Çünkü Dunmorix'in isyan çıkararak bağımsızlık elde etme isteğinden haberdardı. Galler arasında büyük etkisi vardı ve cesaretiyle ün salmıştı. 2. Ayrıca Haeduların bir toplantısında Caesar'ın kendisine krallık teklif ettiğini de söylemişti. Haedular teklife çok kızmalarına rağmen, Caesar'ın teklifini geri çekmesi için elçiler göndermeye cesaret edememişlerdi. 3. Bu olayı Caesar kendi taraftarlarından öğrendi. Dumnorix Gallia'da kalmak için çok çabaladı. Deniz yolculuğundan korktuğunu, alışık olmadığını ve dini nedenleri bahane olarak gösteriyordu. 4. Caesar'dan izin alamayınca Gallia'daki kabilelerin önderlerini ayaklandırıp Avrupa kıtasında kalmalarını sağlamaya çalıştı. 5. Ayrıca onları korkutmak için Gallia'nın soylularının götürülmek istenmesinin bir nedeninin olduğunu, Caesar'ın Galler'in önünde öldürülmekten korktuğunu ve herkesi Britannia'ya götürerek orada öldürmek istediğini söylüyordu. 6. Kalanlara söz verdi. Herkesi Gallia'nın ortak çıkarları işbirliği yapmaları için yemin ettirdi. Dunmorix'in yaptıkları Caesar'a haber verildi.

VII.

1. Caesar Haedu kabilesine çok önem veriyordu. Bu yüzden Dunmorix'i planlarından vazgeçirmek için baskı altına almaya karar

verdi. 2. Ancak yaptıklarının ileri gittiğini görerek kendisinin ve Roma halkının başına bir bela açmamasını sağlamak için önlem almak gerektiğini düşündü. Yirmibeş gün boyunca Gallia'da kaldı. 3. Çünkü bu bölgelerde her mevsimde kuzeybatı rüzgârları eserdi. Rüzgârlar yola çıkmasını engelliyordu. Bu süre içinde Dumnorix'i kendine bağlamaya ve planlarını öğrenmeye çalıştı. 4. Sonunda hava düzeldi. Yayaların ve atlıların gemilere binmesini emretti. 5. Herkesin gemilere binmeye çalıştığı sırada Dunmorix Haedulu atlılarla Caesar'dan habersizce ordugâhtan ayrıldı ve vatanına geri döndü. 6. Caesar Dunmorix'in gittiğini duyunca yola çıkmaktan vazgeçti. Büyük bir atlı birliğini Dunmorix'i izlemeleri için görevlendirdi. 7. Canlı olarak getirilmesini ama silah kullanırsa öldürülmesini istedi. Çünkü yanındayken kendisini dinlemeyen bir adam kendisinden uzaktayken neler yapabilirdi? 8. Dunmorix gerçekten de yakalandığı zaman kendisini kılıcıyla korumaya çalıştı. Ayrıca çok defa özgür bir insan olduğunu ve özgür bir ülkede yaşadığını bağırarak söylemiş. 9. Dunmorix'i yakalayanlar emirlere uygun davranarak onu öldürdüler ve ardından da Caesar'ın yanına geri döndüler.

VIII.

1. Dunmorix öldürüldükten sonra Labienus iki lejyon ve ikibin atlı ile Avrupa'da bırakıldı. Ona limanları korumak, yiyecek sorununu çözmek, Gallia'da öğrenenleri öğrenmek ve gerekli önlemleri almak görevleri verilmişti. 2. Caesar güneş batmak üzereyken beş lejyon ve ikibin kadar süvari ile yola çıktı. Yola çıkarken hafif bir güneybatı rüzgârı vardı ancak gece yansı rüzgâr durdu. Met yüzünden çok uzağa sürüklendi. Güneş doğunca Britannia'nın sol tarafta kaldığını gördü. 3. Daha sonra met-cezirin ters yönünde ilerledi. Geçen yaz adanın karaya çıkış için uygun olduğunu gördüğü yere yaklaşmaya çalıştı. 4. Askerlerimizin çabası görülmeliydi. Hiç ara vermeden ağır taşıma gemilerini kürek çekerek savaş gemileriyle aynı hızda ilerlemesini sağladılar. 5. Donanma öğlene doğru Britannia'ya geldi.

Düşman ortalarda görünmüyordu. 6. Caesar daha sonradan esirlerden düşmanların büyük birlikler halinde toplandıklarını fakat yüksek yerlerde gizlendiklerini öğrendi. Çünkü geçen seneki gemilerle beraber askerlerin dinlenme için yaptıkları da dahil olmak üzere sekizyüz kadar geminin geldiğini görmüşlerdi.

IX.

1. Ordu karaya çıktı, ordugâh için uygun bir yer bulundu. Caesar düşmanların nerede mevzilendiklerini öğrendi. Daha sonra üçyüz kadar atlıyı donanmayı korumaları için limanda bıraktı. Üçüncü nöbet sırasında düşmana doğru ilerledi. Donanma için endişelenmiyordu. Çünkü kumsalda ve açık bir kıyıda bekliyorlardı. 2. Quintus Atrius'u gemileri koruyacak birliklerin komutanlığına getirdi. Kendisi geceleyin oniki mil kadar ilerleyerek düşman birliklerinin görüş mesafesine geldi. 3. Düşman süvarilerini ve savaş arabalarını yüksek araziden nehre ilerleterek burada savaşa girmek istedi. 4. Atlılarımız tarafından geri püskürtülünce ormanlarda saklandılar. Ormanlar hem doğal olarak korunaklıydı hem de düşmanlar tarafından korunaklı bir hale getirilmişti. Anlaşıldığına göre korunakları kendi aralarındaki bir savaş için daha önceden hazırlamışlardı. 5. Çünkü girişlerin hepsi devrilmiş ağaçlarla kapatılmıştı. 6. Düşman küçük gruplar halinde ormanlardan çıkıp savaşıyor, askerlerimizin içeri girmesine izin vermiyordu. 7. Fakat yedinci lejyonun askerleri bir kaplumbağa oluşturdular ve korunağa karşı bir taraça yapıp mevziiyi ele geçirdiler. Askerlerimiz birkaç yaralı vermesine rağmen düşmanı geri püskürttüler. Caesar askerlere kaçan düşmanları uzağa kadar kovalamaları için vermedi. 8. Çünkü araziyi tanımıyorlardı. Günün büyük kısmı tamamlanmıştı ve ordugâhın korunaklı bir hale getirilmesini istiyordu.

X.

1. Ertesi gün şafak sökerken yayaları ve atlıları üç gruba ayırarak kaçanları kovalamaları için görevlendirdi. 2. Düşmanlar epeyce uzaklaşmışlardı. Artçıları gözden kaybolmak üzereyken Quintus Atrius'dan Caesar'a atlılar geldi. 3. Atlılar bir gece önce şiddetli bir fırtına çıktığını söylediler. Fırtınadan dolayı tüm gemiler zarar görüp sahile atılmışlardı. Demirler ve halatlar koptuğu için gemiciler ve dümenciler fırtınaya karşı duramamışlardı. Sonuçta gemiler birbirleriyle çarpışmışlar ve büyük zarara uğramışlardı.

XI.

1. Caesar olanları öğrenince lejyonlara atlıların geri çağırılmasını emretti. Kendisiyse donanmanın yanına gitti. 2. Habercilerden ve raporlardan duyduklarını kendi gözleriyle gördü. Gerçekten kırk civarında gemi kayıptı. Diğerleri zor da olsa tamir edilebilirlerdi. 3. Lejyonlardaki gemicileri tamir için görevlendirdi, diğer gemicilerin de çağırılmasını emretti. 4. Labienus'a bir mektup yazdı ve elindeki askerlerle mümkün olduğu çok gemi yapmasını istedi. 5. Çok zor bir iş olmasına karşın, bütün gemilerin sahile çekilmelerini ve bunların bir siperle ordugâha bağlanmalarının çok mantıklı olacağına karar verdi. 6. Bu iş on gün sürdü. Geceleri bile işe ara verilmedi. 7. İşler tamamlandıktan sonra aynı sayıda askeri limanı korumaları için geride bıraktı. Kendisi önceden geri döndüğü yere gitti. 8. Oraya vardığında çok sayıda Briton askerinin toplandığını gördü. Komutanlığı ve savaşın yönetimini oybirliğiyle Cassivellaunus'a vermişlerdi. Cassivellaunus'un ülkesi kıyıdaki ülkelerden Tames{22} denilen bir nehirle ayrılır. Denizden yaklaşık olarak seksen mil uzaklıktadır. 9. O güne dek bu kabileler arasında sürekli savaşlar oluyordu. Fakat biz gelince Britonlar Cassivellaunus'u komutan olarak seçmişlerdi.

XII.

1. Anlattıklarına göre Britannia'nın iç kısmında yerliler yaşamaktaydı. 2. Sahildeyse Belgalardan adayı istila etmek ve ganimet sağlamak amacıyla gelmiş olanlar vardı. Belgaların hepsi Britannia'da karaya çıktıkları ülkenin ismiyle anılmaktadır. İstiladan sonra adaya yerleşip, tarlaları işlemeye başlamışlardır. 3. Adanın nüfusu çok yoğundur. Çiftlik evleri birbirine yakındır ve Galler'in evlerine benzemektedir. Çok sayıda hayvanları vardır. 4. Madeni para olarak bronz, altın veya belirli ağırlıkta çentikli demir çubuklar kullanırlar. 5. Britannia'nın orta bölümlerinde kalay, kıyılardaysa demir çıkarılır. Fakat demir daha azdır. Bronz dışarıdan getirilir. 6. Gallia'daki akgürgen ve çam dışındaki bütün ağaçlar burada da vardır. Tavşan, tavuk ve kaz eti yemezler. Fakat bu hayvanları eğlence ve zevk için beslerler. İklim Gallia'dan daha ılımandır. Soğuklar daha hafiftir.

XIII.

1. Ada üç köşelidir. Bir yanı Gallia'ya karşıdır. Bu tarafın bir köşesi Gallia'dan gelen bütün gemilerin yanaştığı Cantius'tadır ve doğuya bakar. Aşağı köşeyse güneye bakar. Bu taraf yaklaşık beş yüz mil uzunluğundadır. 2. İkinci yan İspanya'ya ve batıya bakmaktadır. Bu yönde Britannia'nın yan büyüklüğünde olduğu düşünülen İrlanda adası bulunur. Aradaki uzaklık Gallia ve Britannia arasındaki uzaklıkla eşittir. 3. Yolun ortasında Mona isminde bir ada vardır. Ayrıca karaya yakın çok sayıda küçük adanın da olduğu sanılmaktadır. Kimi yazarlar bu adaların bazılarında kışın gecelerin otuz gün sürdüğünü belirtirler. 4. Biz yaptığımız araştırmada benzer bir sonuca ulaşamadık. Fakat gerçekçi su ölçüleriyle gecelerin Avrupa'dan daha kısa olduğunu gördük. 5. Yerlilere göre bu bölüm yediyüz mil uzunluğundadır. 6. Üçüncü taraf kuzeye bakar. Karşısında kara yoktur. Bu yanın bir köşesi Germania'ya bakar ve sekizyüz mil uzunluğundadır. 7. Adanın çevresi toplam ikibin mildir.

XIV.

1. Denizci bir bölge olan Kent'te yaşayanlar diğer Britannia kabilelerinden daha medenidirler. Gelenekleri Gallerinkinden çok farklı sayılmaz. 2. Halkın çoğu tarım yapmaz, etle ve sütle beslenip post giyerler. Bütün Britannialılar vücutlarını çivi otuyla boyarlar. Bu ot mavi bir renk oluşturur. Böylece savaştaki görünüşleri daha korkunçlaşır. 3. Uzun saçları ve bıyıklarından başka vücutlarının her yerindeki tüyleri keserler. 4. On veya on iki kişilik erkek grupları, özellikle erkek kardeşler, hatta babalar ve oğulları da aynı kadınlara sahiptirler. Fakat doğan çocuklar kadının gelin olarak ilk geldiği eve ait sayılırlar.

XV.

1. Askerlerimiz yürüyüş halindeyken atlılarımızla düşmanın atlıları ve savaş arabaları arasında bir çarpışma oldu. 2. Sonuçta askerlerimiz üstünlüklerini gösterdiler ve düşmanı ormanlara ve yaylalara sürdüler. 3. Düşmanı uzağa kadar kovalamak isteyince arkadaşlarından birkaçını kaybettiler. Bir süre sonra askerlerimizin herhangi bir güvenlik önlemi almadan ordugâhı korunaklı bir hale getirmeye çalıştıkları sırada düşmanlar ormanlardan saldırıya geçtiler. 4. Ordugâhın ilerisinde bekleyen askerlerimiz düşmana karşılık verdi. Çarpışma şiddetliydi. Caesar iki lejyonun birer taburunu yardım için gönderdi. Askerlerimiz kısa aralıklarla mevzi aldılar, fakat düşman büyük cesaretle yeni savaş sistemine alışamamış askerlerimizin saflarını ortadan yarıp kayıp vermeden geri çekildiler. 5. Askeri tribunus Quintus Laberius Durus öldürüldü. Daha fazla yardımcı birlik gönderilerek düşman geri püskürtüldü.

XVI.

1. Çarpışma ordugâhın ve herkesin gözü önünde gerçekleşti. Yayalarımızın böyle savaşan bir düşmana göre donanımları olmadığı açıktı. Askerlerimizin silahlan ağır olduğu için geri çekilen düşmanları hızla kovalayamıyorlar ve sancaklarından fazla uzaklaşamıyorlardı. 2. Atlılarımızsa büyük bir tehlike için çarpışıyorlardı. Düşman çoğu kez bilinçli olarak geri çekiliyordu. Atlılarımız lejyonlardan uzaklaşınca savaş arabalarından atlayarak asıl birliklerimizden uzaklaşmış olan atlılarımızla savaşıyorlardı. 3. Süvari savaşındaki geri çekilme stratejileri de askerlerimizi benzer bir tehlikeye atıyordu. 4. Ayrıca düşman toplu bir biçimde savaşmıyor, küçük gruplar halinde geniş aralıkla savaşıyorlardı. Düzenli muhafız birlikleri de yerleştirmişlerdi. Her grup bir diğerini koruyabiliyordu ve böylece yorulanların yerini yeni birlikler alabiliyordu.

XVII.

1. Düşmanlar bir sonraki gün ordugâhtan uzak bir tepede mevzilendiler. Küçük gruplar halinde fakat dünden daha az şiddetli bir biçimde atlılarımıza saldırmaya başladılar. 2. Caesar öğlene doğru üç lejyonu ve atlıların tamamını Gaius Trebonius'un[23] komutası altında yiyecek bulmak için gönderdi. Düşman her bir yandan yiyecek toplayanların üzerine o kadar şiddetle saldırdı ki lejyonlarımız savaş düzeni alamadılar. 3. Askerlerimiz şiddetli bir karşılık vererek onları geri püskürttüler. Atlılar arkalarındaki lejyonlara güvenerek düşmanı bozguna uğratana dek kovalamaktan vazgeçmediler. 4. Düşmanın büyük bölümü öldürüldü ve yeniden toplanmak, savaş düzeni almak ve savaş arabalarından atlamak fırsatını bulamadı. 5. Bozgundan sonra etraftaki kabilelerden toplanmış olan yardımcı birlikler geri döndüler. Bir daha da düşman bizimle büyük bir kuvvet halinde savaşa girişmedi.

XVIII.

1. Caesar düşmanların planlarını öğrenince ordusunu Cassivellaunus'un Tames Nehri'ne kadar olan toprakları içine gönderdi. Tames'in sadece bir yerinden ve zorlukla geçilebilir. 2. Buraya geldiğinde nehrin diğer yanında düşmanların büyük birliklerle savaş düzeni almış olduklarını gördü. 3. Kıyı sivri ve ileriye doğru uzanan kazıklarla korunmaktaydı. Nehrin yatağında da aynı biçimde kazıklar vardı fakat su içinde belli olmuyorlardı. 4. Kazıkların varlığından esirler ve kaçaklar sayesinde haberdar olan Caesar önden atlılarını gönderip, lejyonların arkadan gelmelerini istedi. 5. Askerlerimiz nehrin içindeyken sadece kafaları suyun dışında kalıyordu. Buna rağmen o kadar hızla ilerlediler ki düşmanlar saldırımıza dayanamayıp kıyıları terk etmek zorunda kaldı.

XIX.

1. Cassivellaunus zafer ümidini kaybederek ordusunun büyük kısmını serbest bıraktı. Yaklaşık dörtbin kadar savaş arabasıyla yürüyüş kolumuzun yolundan çekilip, uygun olmayan arazide ve ormanlarda gizleniyordu. Nerelere gideceğimizi anlayınca tarlalardaki ürünleri ve insanları alarak oraları boşaltıyordu. 2. Ayrıca ne zaman atlılarımız onları kovalamak için uzaklara gitseler gizlendiği yerden çıkıp atlılarımız için büyük tehlike yaratıyordu. Askerlerimiz korktukları için daha uzaklara gidemiyorlardı. 3. Caesar'ın yapabileceği tek şey birliklerdeki lejyonların uzaklara gitmesinin önüne geçmek, tarlaları yakıp yıkarak lejyonların gücü oranında düşmanlara olabildiğince fazla zarar vermekti.

XX.

1. Bu sırada ülkenin en kuvvetli kabilesi olan Tribontlar Caesar'a elçiler gönderdiler. Genç Mandubracius, Caesar'ın himayesini sağlamak için Avrupa kıtasına gelmişti. Babası kabilenin kralıydı

fakat Cassivellaunus tarafından öldürülmüştü. Kendiyse kaçıp ölümden kurtulmuştu. Elçiler Caesar'a boyun eğeceklerine ve emirleri yerine getireceklerine söz veriyorlardı. 2. Mandrubracius'u Cassivellaunus'a karşı kendisini korumasını ve kabilenin kralı seçilmesini istiyordu. 3. Caesar kırk rehine verilerek orduya yiyecek sağlanmasını istedi. Mandubracius'u da gönderdi. 4. Emirlerini çabucak yerine getirdiler ve gereken yiyeceği gönderdiler.

XXI.

1. Trinobantlar himaye altına alınarak askerlerin işkencelerinden korundukları görülünce Cenimagnler, Segontiaclar, Ancalitler, Bibroclar ve Casslar da elçiler göndererek Caesar'a teslim oldular. 2. Caesar elçilerden, Cassivellaunus'un sığındığı kalenin bulunduğu yere yakın olduğunu öğrendi. Kale ormanlarla ve bataklıklarla çevriliydi. Ayrıca kalede çok sayıda adam ve hayvan vardı. 3. Fakat Britonlar sık bir ormanı bir duvar ve siperle çevirerek kale ismini verirler. Düşmanın saldırısından kurtulmak için kaleye toplanmak gelenektir. Caesar lejyonlarla kaleye doğru yola çıktı. 4. Kalenin hem doğal olarak korunaklı olduğunu hem de askerler tarafından bu korunağın daha da güçlendirildiğini gördü. Yine de iki yandan saldırıya başladı. 5. Düşman bir süre oyalandı. Fakat saldırımıza karşı koyamadı. İçerdekiler kalenin dışına kaçtılar. 6. İçerde pek çok sığır bulundu. Çok sayıda insan da yakalanıp, öldürüldü.

XXII.

1. Bu olaylar olurken Cassivellaunus önceden kıyıda bulunduğunu söylediğimiz Kent kentine elçiler gönderdi. Kent'in dört bölgesi vardır ve bu bölgelerde Cingetorix, Carvilius, Taximagulus ve Segovax'ın kraldır. Bütün birliklerin kıyıdaki ordugâha bir baskın yapmak için toplanmalarını istedi. Ordugâhta Romalılar bir çıkış hareketi yaparak

saldıranları öldürdüler. 2. Hatta soylu bir komutan olan Lugotorix'in esir aldılar. Sonra da birlikleri ordugâha geri çektiler. 3. Cassivellaunus çarpışmadaki yenilgiyi haber aldıktan sonra uğradığı yenilgilerden, kabilelerin isyanından ve ülkenin yakılıp yıkılmaya devam edilmesinden dolayı endişe düştü. Bu nedenle Atrebatlı Commius aracılığıyla barış görüşmelerine başladı. 4. Caesar, Gallia'daki beklenmedik isyanı duyunca kışı orada geçirmeye karar vermişti. Yaz bitmek üzereydi ve savaş uzun sürebilirdi. Bu nedenle rehineler istedi. Britannia'nın Roma'ya her yıl ödeyeceği vergiyi belirledi. 5. Cassivellaunus'a, Mandrubracius ve Trinobantlara hiçbir zarar vermemesi için emir verdi.

XXIII.

1. Rehineler gelince orduyu kıyıya gönderdi. Gemiler tamir edilmişti. 2. Çok fazla esir olduğundan ve bazı gemilerin kaybedilmesinden dolayı dönüş iki seferde tamamlanacaktı. 3. Sonuçta her iki yolculukta da geçen sene olduğu gibi hiçbir gemi kaybedilmedi. 4. Fakat Avrupa'dan boş olarak kendine geri gönderilen gemilerden, ilk yolculuğu yapanlardan ve sonradan Labienus'un yaptırdığı atmış kadar gemiden çok azı istenen limana ulaşabildi. Geri kalanların neredeyse tamamı geriye atıldı. 5. Caesar uzunca bir süre boşuna gelmelerini bekledi. Daha sonra mevsimin yolculuğa çıkmaya uygun olmamasından korkarak 6. askerlerini kalabalık gruplar halinde gemilere bindirmek zorunda kaldı. Gecelerin ve gündüzlerin eşitlenmesi dönemi yaklaşmaktaydı. İkinci nöbet başlarken yola çıkıldı. Şafak vaktinde karaya ulaştı. Gemilerden hiçbiri zarara uğramadan geri döndü.

XXIV.

1. Gemiler kumsala çekildikten sonra Samarobriva'da tüm Gallia kabilelerin katıldığı bir toplantı yapıldı. Gallia'da o sene az ürün alındığından dolayı Caesar lejyonları her zamankinden daha farklı bir biçimde kışlık ordugâhlarına yerleştirdi. Lejyonları birçok devlet arasında bölüştürdü. 2. Bir lejyonu Gaius Fabius'a Morinlerin, ikincisini Quintus Cicero'ya Nervilerin, üçüncüyü de Lucius Roscius'a Esuvilerin ülkesine götürmeleri için verdi. Dördüncü lejyonun Titus Labienus'un komutası altında Treverlerin komşusu Remler arasında kışlaması için emir verdi. Üç lejyon Belgaların arasına yerleşti. 3. Bu üç lejyonun komutanlığına Marcus Crassus, Lucius Munatius{24} ve Gaius Trebonius'u getirdi. 4. Son olarak Padus Nehri'nin kuzeyinden toplanan lejyona beş tabur daha ekleyerek Eboronlar arasına gönderdi. Eboronların topraklarının büyük kısmı Mosa ile Rhen arasındaydı. Ambiorix ve Cotuvalcus'un ülkeyi yönetiyorlardı. 5. Quintus Titurius Sabinus ve Lucius Aurunculeius Cotta'ya bu birliklere komuta etmelerini emretti. 6. Lejyonlar bu şekilde bölüştürülünce yiyecek kıtlığına daha kolay çözüm bulanacağı düşüncesindeydi. 7. Fakat lejyonların kışlık ordugâhları Lucius Roscius'a verilen ve en sakin bölgeye gönderilenlerin dışında yüz millik bir alan içinde bulunmaktaydı. 8. Kendisi bütün lejyonların kışlık ordugâhlara yerleştiklerini haber alıncaya dek Gallia'da beklemeye karar verdi.

XXV.

1. Carnutlar arasında soylu bir aileden gelen ve ataları krallık yapmış olan Tasgetius isminde bir adam yaşamaktaydı. 2. Caesar bütün savaşlarda Tasgetius'un eşsiz kahramanlığından yararlanmıştı. Yiğitliği ve kendine sadakati yüzünden Tasgetius'a atalarının yerini geri verdi. 3. İki yıldan beri kral olan Tasgetius'u düşmanları öldürdü. 4. Olay Caesar'a haber verildi. Çok sayıda insan olayın içindeydi. Bu nedenle halkın katiller tarafından isyana teşvik edileceğinden korkmaktaydı. Lucius Plancus'a lejyonuyla çabucak

Belgalar arasından Carnutların ülkesine giderek orada kışlamasını ve Tasgetius'un ölümünden sorumlu olanları kendisine göndermesini emretti. 5. Bu arada kendilerine lejyonların verildiği komutanlardan haber geldi. Hepsi kışlık ordugâhlarına yerleşmişlerdi.

XXVI.

1. Lejyonların kışlık ordugâhlarına yerleşmelerinden onbeş gün sonra aniden bir isyan çıktı. Ambiorix ile Catuvolcus elebaşlarıydı. 2. Sabinus ile Cotta'nın emrine girmek için krallıklarının sınırlarına gelmişlerdi. Kışlık ordugâhlara yiyecek taşındıktan sonra Treverli Indutiomarus'dan gelen haberlerden cesaret bularak kabilelerini ayaklandırdılar. Yakacak toplamakta olan askerlerimize baskın yaparak ordugâha kuvvetli bir saldırı yaptılar. 3. Askerlerimiz çabucak kaleye çıktılar. Bir taraftan gönderilen İspanyol atlıları zafer kazanınca düşmanlar zaferden ümit keserek geri çekildiler. 4. Sonra geleneklerine uygun olarak bağırıp konuşmak için bir kişinin öne çıkmasını istediler. Her iki tarafın da çıkarlarına uygun şeyler söyleyeceklerini ve böylece çarpışma için gerekçelerin ortadan kalkacağını söylediler.

XXVII.

1. Quintus Titurius'un dostu olan Roma şövalyesi Gaius Arpineius ve daha önceden Caesar tarafından çok defa Ambiorix'e gönderilmiş olan bir İspanyol konuşmak üzere gönderildi. Ambiorix elçilere şöyle dedi: 2. "Caesar tarafından bana yapılan iyiliklere son derece minnettarım. Çünkü Caesar sayesinde komşularım Atuatuclara ödediğim vergiden kurtuldum. 3. Yine Caesar'ın yardımıyla Atuatuclara rehine olarak gönderdiğim ve ülkelerinde esaret zincirleri altında inletilen bir oğlum ve yeğenim geri verildi. Ordugâha kendi isteğimle değil, devletin bana verdiği görev yüzünden saldırmak

zorunda kaldım. Krallığımda halkın benim üzerimdeki etkisi, benim halk üzerindeki etkimden daha güçlüdür. 4. Ayrıca devletimin bu savaş girmesinin nedenlerinden biri de halkımın Galler'in ani isyanlarına karşılık verebilecek güçte olmamasıdır. Olayı kendi durumumun anlamsızlığıyla açıklayabilirim. Çünkü ben kendi birliklerimle Romalıları yeneceğine inanacak kadar bilgisiz değilim. 5. Ama Galler ortak bir plan yaptılar ve bugünü tüm lejyonlara saldırmak için seçtiler. Böylece bir lejyon diğer bir lejyonun yardımına gidemeyecektir. 6. Eğer amaç bağımsızlıksa bir Gallia kabilesinin diğer Gallia kabilesine hayır demesi olanaksızdır. 7. Şimdi devletime borçlu olduğum görevi yaptıktan sonra Caesar'ın yaptığı iyiliklere borcumu ödüyorum. Sana haber veriyorum ve senden rica ediyorum Titurius! Kendinin ve askerlerinin iyiliği için bir önlem al! 8. Germenlerden parayla büyük bir birlik çağırılmış ve bu birlikler Rhen'i geçmiştir İki gün içinde burada olacaklar. 9. Komşuların haberi olmadan önce askerleri kışlık ordugâhlarından çıkarıp Cicero'ya ya da Labienus'a göndermek gerekip gerekmediği Romalıların bileceği iştir. Birsi elli mil diğeri biraz daha fazla uzaklıktadır. 10. Sizi sınırların içinden serbestçe geçireceğime söz verir ve sözümün inandırıcı olması için yemin de ederim. 11. Böylelikle kendi askerlerimi kışlık ordugâhtan kurtararak devletime karşı görevimi yapıyorum hem de Caesar'ın iyiliklerine karşılık vermiş oluyorum" Ambiorix bunları söyledikten sonra bulunduğu yerden ayrıldı.

XXVIII.

1. Arpienus ile Iunius duyduklarını komutanlarına bildirdiler. Elçiler endişeye düşmüşlerdi. Bu yüzden teklif düşmandan gelmesine karşın dikkate almak gerekiyordu. Elçileri en fazla endişelendiren düşüren şey de şuydu: Tanınmamış ve küçük bir devletleri olan Eburonların kendiliklerinden Roma ile savaşmaya cesaret etmeleri kolay kolay anlaşılır bir şey değildi. 2. Konu bir savaş meclisinde görüşüldü. Üyeler arasında büyük bir tartışma çıktı. 3. Lucius

Aurunculeius ve tribunusların çoğu ve önyüzbaşılar düşünmeden hiçbir şey yapılmamasını ve Caesar'ın emri olmadan kışlık ordugâhtan ayrılmamaları gerektiğini söylediler. Ne kadar büyük olursa olsun Germen birliklerine korunaklı ordugâhlarda karşılık verilebilirdi. Düşmanın ilk saldırısına kahramanca karşı koymaları ve birçok düşman askerini yaralamaları bunu gösteriyordu. Yiyecek sıkıntısı yoktu ve yakındaki ordugâhtan ve Caesar'ın kendisinden yardım gelebilirdi. Ayrıca en önemli konularda karar verirken düşmanın tavsiyelerini dinlemek kadar anlamsız ve ayıp başka ne olabilirdi?

XXIX.

1. Titurius ise düşman daha büyük birliklerle ve Germenleri da yanına alıp geldiğinde bir de yakındaki diğer kışlık ordugâha zarar gelirse durumları daha kötü olabilirdi. Toplanıp görüşmek için kısa bir zaman vardı. Caesar'ın İtalya'ya gittiği sanılıyordu. 2. Yoksa Carnutlar Tasgetius'u öldürmeyi akıllarına bile getirmezlerdi. Eğer Caesar orada olsaydı Eburonlar birliklerimizi bu kadar küçümseyerek ordugâha kadar yaklaşmazlardı. 3. Titurius düşmanın sözlerine değil olanlara bakardı. Rhen çok yakındaydı. Germenler Ariovistus'un ölümüne ve önceki zaferlerimize çok üzülmüşlerdi. 4. Galler Roma'nın egemenliği altına alındıkları zamandan beri uğradıkları hakaretlerden ve askerlikteki ün ve şanlarının kaybolmasından dolayı çok öfkeliydiler. 5. Ayrıca kim Ambiorix'in kesin bir plan olmadan böyle bir şeyi yapmaya cesaret edebileceğini söyleyebilirdi? 6. Onun düşüncesi her iki durumda da daha mantıklıydı. Fazla ciddi bir olay olmazsa hiçbir tehlikeyle karşılaşmadan en yakındaki lejyonun yanına geleceklerdi. Bütün Gallia Germenlerle birleşirse tek kurtuluş ümidi çabukluktu. 7. Cotta'nın ve onunla aynı fikirde olanların planı ne sonuç verecekti? Şimdilik bir tehlike olmayabilirdi. Fakat uzun bir kuşatmada kıtlıktan korkulmalıydı.

XXX.

1. Konu tartışılırken Cotta ve önyüzbaşılar Sabinus'a şiddetle itiraz ettiler. Sabinus askerlerin büyük bir bölümüne duyuracak şekilde her zamankinden daha yüksek bir sesle konuştu: "İsterseniz dediğiniz olsun 2. Aranızda ölümden en çok korkan kişi ben değilim. Askerler anlarlar. Başımıza bir felaket gelirse sizden hesap sorarlar. 3. Çünkü onlara izin verirseniz yarından sonra en yakındaki kışlık ordugâhlarla birleşerek diğerleriyle beraber savaşırlar. Arkadaşlarından uzakta tek başlarına öldürülüp, açlıktan ölmezler.

XXXI.

1. Meclis dağıldı. Subaylar iki generali de bir köşeye çekerek anlaşmazlık ve inat yüzünden durumu daha tehlikeli bir hale sokmamalarını istediler. 2. Ne yaparlarsa yapsınlar bir plan üzerine anlaşırlarsa bir sorun olmazdı. Anlaşamazlarsa kurtulma şansları yoktu. Konu gece yarısına dek tartışıldı. 3. En sonunda Cotta düşüncesinden vazgeçirildi. Titurius'un dediği oldu. 4. Şafak vakti yola çıkılacağı bildirildi. Gecenin geri kalan kısmında hiç kimse uyumadı. Çünkü her asker eşyasına bakıyor, beraberinde ne götüreceğini, neleri bırakacağına karar vermeye çalışıyorlardı. 5. Kalmanın neden tehlikeli olduğu ve uzun nöbetlerde askerlerin yorgunluğa düşmeleriyle tehlikenin ne kadar artacağı konuşuldu. 6. Şafak vakti ordugâhtan çıkıldı. Sanki Ambiorix'in sözleri bir düşmanın değil bir dostun tavsiyesiydi. Yürüyüş kolu çok uzundu ve çok fazla ağırlık vardı.

XXXII.

1. Düşman gece yarısı çıkan gürültüden ve nöbetçilerden Romalıların hareket ettiklerini anladı. Bunun üzerine uygun arazide ve ormanlarda iki tane pusu kurdular. Orada Romalıların gelmesini

beklediler. 2. Yürüyüş kolunun büyük bir kısmı geniş bir vadiye indiği zaman birdenbire vadinin iki yanından saldırmaya başladılar. Öncüler yokuşu çıkamıyorlardı, artçılar ise sıkışık bir durumdaydı. Bu nedenle askerlerimiz uygun olmayan bir arazide savaşmak zorunda kaldılar.

XXXIII.

1. Gerçekten önceden hiçbir şeyi anlayamamış olan Titurius Sabinus endişeye düştü: Etrafa koşuyor, safları düzenlemeye çalışıyordu. Ancak bunları bile korkarak yapıyordu. Hareket anında karar vermek zorunda kalan adamların çoğunda olduğu gibi o da düşünce gücünü kaybetmiş gibiydi. 2. Fakat olacakları önceden tahmin etmiş olan ve bu yüzden yola çıkmak istemeyen Cotta herkesin iyiliğine olacak şeyleri yaptı. Askerlerle konuşurken ve onları cesaretlendirirken bir komutan, savaşırken ise bir er gibiydi. 3. Yürüyüş kolu uzun olduğu için komutanlar her şeyi kontrol edemiyorlar ve gerekli önlemleri alamıyorlardı. Bu sırada Cotta ağırlıkları terk ederek bir çember oluşturmalarını ağızdan ağza söylemelerini istedi. Böyle bir durumda sözü geçen kişinin planının uygulanması iyidir. Ama plan iyi sonuç vermedi. 4. Plan kendi birliklerimizin umudunu kırdı, düşmanın savaş hırsını daha da arttırdı. 5. Çünkü bu hareket bizim korku ve umutsuzluğumuzu açığa çıkardı. Ayrıca askerler her yerde sancaklarını terk ediyor, ağırlık arasında değerli eşyalarını arayıp bulmaya çalışıyorlardı. Böylece her tarafta bir kavgadır gidiyordu.

XXXIV.

1. Diğer yanda barbarlar tüm önlemleri almışlardı. Komutanları bütün saf boyunca kimsenin yerini terk etmemesi için emir verdi. Ganimet askerlerindi. Romalıların bıraktıkları her şey askerler için

saklanacaktı. Sadece her şeyi kazanmanın sadece zafere bağlı olduğunu unutmamaları gerekiyordu. 2. Yiğitlik ve cesaret bakımından düşman bizden kötü değildi. Askerlerimiz komutanları ve şansları yanında olmamasına rağmen halen bir kurtuluş çaresi olduğunu ve bunun kendi yiğitliklerine bağlı olduğunu biliyorlardı. Askerlerimiz ileri çıktıkça düşmanın önemli bir kısmı öldürülüyordu. 3. Bunun farkına varan Ambiorix, askerlerine oklarını uzaktan atmalarını ve fazla yaklaşmamalarını, Romalılar nereye saldırırlarsa, oradan çekilmelerini emretti. Eğitimli olmaları ve silahlarının hafif olması nedeniyle bunu kolaylıkla yapabilirlerdi. 4. Romalılar sancaklarına doğru geri çekildiklerinde tekrar saldırıya geçebilirlerdi.

XXXV.

1. Emirleri uyguladılar. Herhangi bir birlik çemberi bozup saldırıya geçerse düşman hızlıca geri çekiliyordu. 2. Öne çıkan birliğimiz destek göremediği için ok yağmuruna maruz kalıyordu. 3. Tekrar çıktıkları yere geri dönmeye başladıkları zaman hem çekilenler hem de diğerleri tarafından kuşatılıyorlardı. 4. Yerlerini korumak için yiğitliklerini ve cesaretlerini gösterebilecek bir fırsat bulamıyorlardı. 5. Sıkıştıklarında kalabalığın oklarından sakınmak mümkün olmuyordu. Bütün zorluklara karşın, çok sayıda yaralıya rağmen direnmeye devam ediyorlardı. Şafaktan sekizinci saate kadar devam eden savaşta şereflerine yakışmayacak hiçbir şey yapmadılar. 6. Bu arada cesur bir kimse olan ve orduda büyük etkiye sahip olan önceki senenin baş yüzbaşısı Titus Balventius her iki dizinden de yaralandı. 7. Aynı rütbeden Quintus Lucanius kahramanlıkla çarpıştı. Düşmanlar tarafından kuşatılmış olan oğluna yardım etmek isterken öldürüldü. 8. Lucius Cotta, bütün birlikleri cesaretlendirmeye çalışırken yüzüne gelen bir sapan taşıyla yaralandı.

XXXVI.

1. Olanlardan endişelenen Quintus Titurius, Ambiorix'in uzakta askerlerini cesaretlendirdiğini gördü ve tercümanı Gnaeus Pompeius'u gönderdi. Kendisine ve askerlerine yapılan saldırının bir son bulmasını istedi. 2. Ambiorix cevap vererek görüşme teklifini kabul etti, askerlerinin hayatını kurtarmak için ordusunu kandırabileceğini zannettiğini söyledi. Ayrıca Titurius'un şahsına hiçbir zarar gelmeyeceğine dair söz verdi. Titurius, yaralanmış olan Cotta ile görüşerek savaştan çekilip çekilmeyeceklerini, 3. Ambiorix ile konuşup konuşmayacağını anlamaya çalıştı. Kendisini ve askerlerini umuyordu. Cotta ise silahlı düşmanın yanına gitmeyi kabul etmedi.

XXXVII.

1. Sabinus etrafında bulunan askeri tribunuslara ve önyüzbaşılara beraberinde gelmelerini emretti. Ambiorix'e yaklaştıklarında silahlarını atması emredildi. Bunu kabul ederek yanındakilerin de aynı şeyi yapmalarını sağladı. 2. Şartlar görüşülürken Ambiorix bilinçli olarak konuşmayı uzattı. Bu sırada Titurius düşman tarafından kuşatılarak öldürüldü. 3. İşte o sırada geleneklerine uygun olarak zafer ilan ettiler, bağırarak üzerimize saldırdılar ve saflarımızı darmadağın ettiler. 4. Lucius Cotta askerleriyle birlikte çarpışarak öldü. Kurtulanlar ordugâha geri kaçtılar. 5. Geri dönenlerden sancaktar Lucius Petrosidius kalabalık düşman tarafından kuşatılınca sancağı ordugâhın içine fırlattı. Kendisi ordugâhın önünde kahramanca çarpışırken öldü. Geri kalanlar gece saldırıya güçlükle karşı koyabildiler. 6. Geceleyin kurtuluş ümidi kalmadığını görünce bir tek kişi kalana dek birbirlerini öldürdüler. 7. Savaştan kaçabilen birkaç kişi ormanlar içindeki yollardan geçerek Titus Labienus'un kışlık ordugâhına geldiler ve olanları anlattılar.

XXXVIII.

1. Bu zaferler coşan Ambiorix hemen atlılarıyla beraber komşuları Atuatuclara gitti. Bir gün bir gece boyunca ara vermeden yola devam etti. Yayaların arkadan gelmesini emretti. 2. Savaşın ayrıntılarını anlatarak Atuatucları ayaklandırdıktan sonraki gün Nervilerin topraklarına ulaştı. Nervileri de ayaklandırarak bağımsızlıklarını kazanmaları ve Romalılardan uğradıkları yenilgilerin intikamını almaya çağırdı. 3. İki komutanın öldürüldüğünü ve ordunun büyük kısmının ortadan kaldırıldığını söyledi. 4. Cicero'nun yanında bulunan lejyona bir baskın yapılıp, hepsinin öldürülebileceğini söyledi. Bunun için yardım edebilirdi. Ambiorix'in sözleriyle Nerviler de ayaklandırıldı.

XXXIX.

1. Nervilerin egemenliği altındaki Ceutronlar, Grudiler, Levaclar Pleumoxi ve Geidumnlere haberciler gönderdi. Olabildiğince kalabalık birlikler toplayarak Cicero'nun ordugâhına saldırdılar. Cicero henüz Titurius'un ölüm haberini almamıştı. 2. Askerlerin bir kısmı ordugâhın korunaklarını tamamlamak için gerekli keresteyi bulmak için ormanlara gitmişti. Düşman atlılarının baskını sırasında lejyonlardan uzaktaydılar. 3. Etrafları kuşatıldı. Daha sonra Eburonlar, Nerviler, Atuatuclar, müttefikleri ve bu kabilelere bağımlı olan diğer kabileler lejyona saldırmaya başladılar. Askerlerimiz çabucak silahlarını aldılar ve duvarlara koştular. 4. O gün zorlukla karşı konuldu. Düşman zafer umudunu çabukluğuna bağlamıştı. Eğer zafer kazanılırsa bu başarının sonsuza dek süreceğine inanıyorlardı.

XL.

1. Cicero hemen Caesar'a mektuplar gönderdi. Götürenler mektupları ulaştırabilirlerse büyük ödüller kazanacaklardı. 2.

Geceleyin korunak için getirilmiş olan kereste ile yüzyirmi kadar kule yapıldı. Her şey olağanüstü bir hızla tamamlandı. Siperliklerdeki eksiklikler de giderildi. 3. Düşman ertesi gün daha kalabalık birliklerle hendeği doldurdu. O gün de bir önceki gün gibi düşmana karşı konuldu 4. İlerleyen günler de aynı şekilde geçti. 5. Geceleri çalışmaya hiç ara verilmiyordu, hastalar ve yaralılar da dinlenme fırsatı bulamıyorlardı. Bir sonraki gün yapılacak saldırıda kullanılacak olanlar geceden hazırlanıyordu 6. Uçları yanmış kazıklar ve duvarlar üzerinde savaşmak için çok sayıda mızrak hazırlanıyordu. Kuleler kat kat yükseltiliyordu. Kuleler mazgallar ve sazdan yapılmış siperlikler güçlendiriliyordu. 7. Sağlığı pek de iyi olmamasına rağmen Cicero çalışmaya hiç ara vermiyordu. En sonunda etrafındaki askerlerin ricasıyla biraz dinlenmeye karar verdi.

XLI.

1. Cicero ile konuşmalarını sağlayacak bazı ilişkiler kurmuş olan Nervilerin önderleri ve komutanları kendisiyle görüşmek istediklerini bildirdiler. 2. Cicero görüşmeyi kabul edince, Ambiorix'in Titurius'a karşı kullandığı taktiği yinelediler. Bütün Gallia ayaklandı. 3. Germenler Rhen'i geçtiler, Caesar'ın ve diğer komutanların kışlık ordugâhları kuşatılmaktadır. Hatta Titurius'un ölümünden söz ettiler. 4. İnandırmak için de Ambiorix'i gösterdiler. 5. "Yanılıyorsunuz. Kendileri de çaresiz olan insanlar size yardım edemezler. Biz Cicero ve Roma halkının kışlık ordugâhlarda kalmasını istemiyoruz. Çünkü bu durum sürekli devam ederse bir gelenek halini alır. 6. Ordugâhınızdan çıkıp istediğiniz yere korkusuzca gidebilirsiniz. Bu konuda serbestsiniz." 7. Cicero yanıt olarak tek bir şey söyledi: Silahlı düşmanlardan şartlar duymak Roma halkının geleneklerine aykırıdır. 8. Eğer silahlarını bırakırlarsa onların yardımından yararlanabilirler ve Caesar'a haber gönderebilirlerdi. Caesar'ın adaletin sayesinde istediklerini elde edebilirlerdi.

XLII.

1. İsteklerini elde edemeyen Nerviler ordugâhın çevresine dokuz ayak uzunluğunda bir duvar ve onbeş ayak genişliğinde bir siper yaptılar 2. Önceki yıllardaki ilişkilerimiz sayesinde bu önlemleri almayı öğrenmişlerdi. Ayrıca yanlarında birkaç Romalı esir vardı ve onlardan yardım alıyorlardı. 3. Fakat yapmak istediklerine yönelik araç gereçleri olmadığı için kerestеleri kılıçla kesiyorlar, toprağı da elleriyle ya da mancınıklarla kaldırmaya çalışıyorlardı. 4. Yaptıkları işten ne kadar kalabalık oldukları da anlaşılıyordu. Çünkü üç saatten kısa bir sürede beş millik siperi tamamladılar. 5. Diğer günlerde duvar yüksekliğinde kuleler, kancalar ve sığınaklar yapmaya devam ettiler. Bütün bu işler yukarıda bahsettiğimiz esirlerin yardımıyla yapılıyordu.

XLIII.

1. Kuşatmanın yedinci gününde çok kuvvetli bir rüzgâr başladı. Sapanlarla, yumuşak kilden kıpkırmızı bir kor haline gelmiş gülleler fırlatmaya başladılar. Gallere özgü üst kısımları samanla kaplanmış kulübelere alevli oklar da atmaya başladılar. 2. Kulübeler çabucak ateş aldı. Rüzgâr yangının ordugâhın her yanına yayılmasını sağladı. 3. Düşmanlar bağırıp çağırarak sanki zafer kazanmışlar gibi siperlikleri ve kuleleri kuleye yaklaştırmaya başladılar. Kuleye merdivenler dayayarak kaleye çıkmaya uğraştılar. 4. Fakat askerlerimiz son derece soğukkanlı ve kahramanca davrandılar. Yangının yayılması ve atılanlarla sıkışık durumda kaldıklarında bütün ağırlıklar ve bütün değerli eşyalar eriyip gitmekte olmasına karşın hiç kimse duvarı terk etmedi. Bırakın terk etmeyi kafasını çevirip geriye bile bakmadı Herkes gün boyunca şiddetle ve kahramanca çarpıştı. 5. Bugün diğer günlere göre daha tehlikeli bir gün olmasına karşın daha fazla düşman askeri öldürüldü ya da yaralandı. Çünkü korunağın dibine dek sıkışık bir durumda ilerlemişler ve artçılar

yüzünden de geri çekilemiyorlardı. 6. Alevler biraz azalınca bir yerde bir kule ileri çıkarıldı. Duvara dokunduklarında üçüncü taburun yüzbaşıları durdukları yerden düşmana bağırarak isterlerse içeri gelmeleri söylediler. Fakat hiçbiri ilerleyemedi. 7. İşte o zaman her yandan üzerlerine taşlar atıldı ve kule yerinden oynatılıp ateşe verildi.

XLIV.

1. O lejyonda iki kahraman yüzbaşı vardı. Ön-yüzbaşılığa yükselmelerine az bir zaman kalmıştı. İsimleri Titus Pullo ile Lucius Vorenus'tu. 2. Hangisinin daha yüksek rütbede olduğu konusunda her zaman tartışırlar ve rütbeler için birbirleriyle mücadele ederlerdi. 3. Pullo, siperlerin etrafındaki çarpışmanın çok şiddetlendiği bir zamanda "Niçin tereddüt ediyorsun Vorenus? Yiğitliğini göstermen için başka bir fırsat mı var? 4. Tartışmalarımızda hangimizin haklı olduğunu bugün anlayacağız." dedi. Ardından korunakların dışında düşmanın kalabalık olduğu bir kısma saldırdı. 5. Vorenus da siper içinde kalamadı. Dedikodudan korkup Pullo'yu takip etti. 6. Pullo yakın mesafeden düşmanlara mızrağını fırlattı. Mızrak kalabalıkta ileriye doğru koşan bir adama geldi. Adam ölünce arkadaşları onu kalkanlarıyla koruyup her birden mızraklarını Pullo'ya fırlattılar. Geri çekilmesine fırsat vermediler. 7. Pullo'nun kalkanı delindi, kemerine de bir ok saplandı. Ok kılıcının kınını yerinden oynattı, sağ eliyle kılıcını çekmeye çalışırken zaman kaybetti. 8. Sıkışık bir durumda kaldığında düşman etrafını çevirdi. 9. Rakibi Vorenus yardımına koştu. Bu kez de düşmanlar ona saldırmaya başladılar. 10. Pullo'nun okla öldüğünü sandılar ve onu orada bıraktılar. 11. Vorenus kılıcıyla yakındaki düşmanlardan kendini korumaya çalıştı. Bir adamı öldürdü, diğerlerini biraz geriletti. 12. Düşmanları öldürme isteğiyle onları kovalarken bir çukura düştü. Hemen tekrar etrafı sarıldı. Bu kez de Pullo onun yardımına koştu. 13. Her ikisi de çok sayıda düşman askeri öldürdükten sonra şan ve şeref içinde ordugâha

çekildiler. 14. Böylece talihin cilvesi olarak birbirlerine düşman olmalarına ve sürekli olarak mücadele etmelerine rağmen birbirlerinin hayatını kurtardılar. Hangisinin daha yiğit olduğu anlaşılamadı.

XLV.

1. Her geçen gün kuşatma daha ciddi bir hal alıyordu ve Romalıların durumu zorlaşıyordu. Çok sayıda asker yaralandığı ya da yorulduğu için diğerlerinin üzerine daha fazla yük biniyordu. Durum güçleştikçe Caesar'a mektuplar ve haberciler daha sık gönderiliyordu. Bazı haberciler yakalanıyor ve askerlerimizin gözü önünde işkenceyle öldürülüyorlardı. 2. Ordugâhta soylu bir aileden gelen Vertico isminde Nervili bir adam vardı. Kuşatmanın başlangıcında kaçıp Cicero'ya sığınmış ve o günden bu yana Cicero'ya sadık kalmıştı. 3. Vertico kölesini Caesar'a bir mektup yollamaya razı etti. Eğer başarırsa köleyi azat edecekti ve büyük ödüller verecekti. 4. Esir mektubu bir mızrağa bağlayıp götürdü. Galler'in arasından bir Galli olarak şüphe çekmeden geçti ve Caesar'ın yanına geldi. 5. Cicero'nun ve lejyonun durumu bu köle sayesinde öğrenildi.

XLVI.

1. Yaklaşık onbirinci saatte Caesar mektubu aldı. Hemen Bellovacların ülkesinde bulunan komutanı Marcus Crassus'a bir haberci gönderdi. Crassus'un ordugâhı yirmibeş mil uzaklıktaydı. 2. Lejyonun gece yarısı yola çıkmasını ve hemen yanına gelmesini emretti. 3. Crassus haberi alınca yola çıktı. Gaius Fabius'a da bir haberci gönderildi. Lejyonunu Atrebatların ülkesine getirmesi söyleniyordu. Caesar, yolunun oradan geçeceğini biliyordu. 4. Labienus'a da mektup yazarak eğer devlete bir zarar gelmeyecekse

lejyonlarıyla Nervilerin topraklarına gelmesini istedi. Ordunun kalan bölümlerini beklemeyecekti. Çünkü diğer kısımlar epey uzaktaydı. En yakındaki ordugâhlardan dörtyüz kadar atlı topladı.

XLVII.

1. Yaklaşık olarak üçüncü saatte öncüler Crassus'un yaklaştığını haber verdiler. O gün yirmi mil kadar ilerledi. 2. Crassus'u Samarobriva'nın komutanlığına getirdi ve bir lejyonu yanında bıraktı. Çünkü ağırlıkları, topladığı rehineleri, resmi belgeleri ve bütün kış yetecek olan yiyeceği orada bırakmak istiyordu. 3. Kısa bir gecikmeyle de olsa Fabius ile lejyonu yanına geldi. 4. Labienus, Sabinus'un ve birliklerinin öldürüldüğünü öğrendi. Fakat Treverlerin bütün birlikleriyle saldırdıkları bir sırada yardım için ordugâhından çıkarsa kaçtığı sanılacaktı. Önceki zaferlerden coşmuş olan düşmanın morali daha da artacaktı. Bunun üzerine Caesar'a bir mektupla cevap göndererek lejyonu ordugâhtan çıkarırsa düşecekleri tehlikeyi anlattı. Eburonların ülkesinde olanları ayrıntılı olarak anlattı. Treverlerin bütün atlı ve yaya birliklerinin ordugâhının üç mil uzağında mevzilendiklerini söyledi.

XLVIII.

1. Caesar Labienus'un planını beğeniyordu. Üç lejyon yerine iki lejyonla yetinecek olmasına karşın halen zaferin çabukluğa bağlı olduğunu görüyordu. Hızlıca ilerleyerek Nervilerin topraklarına ulaştı. 2. Oradaki esirlerden Cicero'nun ordugâhında neler olduğunu ve ne kadar zor durumda bulunduğunu öğrendi. 3. Gallialı atlılardan birine büyük ödüller vaat ederek onun aracılığıyla Cicero'ya bir mektup gönderdi. 4. Yakalanırsa düşman planımızı anlamasın diye mektup Hellence yazıldı. 5. Mektubu götürene ordugâha yaklaşamazsa bir mızrağa bağlayıp içeri atması söylendi. 6. Mektupta lejyonlarla

birlikte yola çıkmış olduğunu, çok geçmeden orada olacağını yazdı ve Cicero'yu cesaretlendirmeye çalıştı. 7. Gallialı korkarak kendisine önerildiği gibi mektubu mızrakla fırlattı. 8. Mızrak tesadüfen kuleye saplandı. Askerlerimiz bunu iki gün boyunca anlayamadılar. Üçüncü gün bir asker mektubu gördü ve aşağı aldı ve Cicero'ya verdi. 9. Cicero da mektubu askerlere okuyarak onları çok sevindirdi. 10. Bir süre sonra uzakta dumanlar görüldü. Böylelikle lejyonların gelip gelmeyeceği hakkındaki bütün kuşkular ortadan kalkmış oldu.

XLIX.

1. Galler olanları keşif birliklerinden öğrenince tüm birlikleriyle Caesar'ı beklemeye başladılar. Düşman yaklaşık altmışbin kişiydi. 2. Düşmanın kendisinden biraz uzaklaştığını görünce Cicero Vertico'dan Caesar'a mektup gönderecek bir Gallialı istedi. Adama çok dikkatli olmasını söyledi. 3. Mektupta düşmanın kendisinden uzaklaştığını ve Caesar'a yöneldiği yazılıydı. Mektup gece yarısına doğru getirildi. 4. Caesar askerlerine mektupta yazanları haber verdi ve onları savaşa hazırladı. 5. Ertesi gün şafak sökerken çadırları yıkarak dört mil kadar ilerledi. Daha sonra vadinin ve derenin diğer tarafındaki düşman kalabalığını gördü. 6. Yanındaki az sayıdaki birlikle uygun olmayan bir arazide savaşa girmek çok tehlikeliydi. Ayrıca Cicero kuşatmadan kurtulmuştu. 7. Fazla endişelenmeden yavaşlayabileceğine karar verdi. Bu nedenle orada bekleyerek bulabildiği en uygun arazide ordugâh kurmaya başladı. Ordugâh zaten küçüktü. Çünkü sadece yedibin kişi için yapılmıştı. Yedibin kişi de ağırlıksız gelmişti. Buna rağmen Caesar, yolları daraltarak ordugâhı daha da küçülttü. Amacı, düşmana birliklerimizin sayısının fazla olmadığını göstermekti. 8. Bu arada her yana gönderdiği keşif birliklerini vadiyi geçiş için en uygun yeri bulmaları için görevlendirdi.

L.

1. O gün derenin yakınında küçük atlı çarpışmaları oldu. Fakat her iki ordu da yerlerini korudular. 2. Gallialılar henüz gelmemiş olan diğer birliklerini bekliyorlardı. 3. Caesar ise korkmuş gibi yaparak düşmanın bulunduğu yere gelmesini ve orada savaşmayı ya da eğer mümkünse 4. yolları tanıdıktan sonra tehlikeye düşmeden vadiyi ve dereyi geçmek istiyordu. Sabaha karşı düşmanın atlıları yaklaştı ve atlılarımızla çarpışmaya başladı. 5. Caesar atlıların geri çekilip ordugâhın içine sokulmasını istedi. Ayrıca ordugâhın her yanına daha yüksek duvarlar yapılmasını, kapıların barikatlarla kapatılmasını ve bu önlemler alınırken mümkün olduğunca çok korkmuş ve telaşa düşülmüş gibi yapılmasını istedi.

LI.

1. Düşman korktuğumuza inanarak birliklerini dereden geçirdi. Kötü arazide saf kurdu. Askerlerimizin duvarlardan bile çekildiklerini görerek ordugâha yanaşıp içeriye oklar yağdırmaya başladı. 2. Haberciler göndererek her kim üçüncü saatten önce saf değiştirmek isterse bunu yapabileceğini fakat belirlenen saatten sonra izin verilmeyeceğini bildirdiler. 3. Gerçekten de askerlerimizi o kadar küçümsüyorlardı ki gösteriş için tek sıra kerestelerle barikat kurduğumuz kapıları kırıp içeriye giremeyeceklerini zannettiklerinden bazıları duvarları elleriyle yıkmaya ve siperleri doldurmaya başladılar. 4. Caesar tam bu sırada tüm kapılardan aynı anda bir huruç hareketi yaptırdı. Atlılar dışarı çıkarılınca düşman kaçmak zorunda kaldı. Düşmandan bir kişi bile karşı koyamadı. Çoğu öldürüldü ve silahları alındı.

LII.

1. Caesar düşmanı uzaklara dek kovalamaktan korktu. Çünkü yol ormanlık ve bataklıktı. Artık düşmana en ufak bir zarar verme

olanağı kalmamıştı. Bunun üzerine bütün birliklerini Cicero'nun birlikleriyle birleştirdi. 2. Düşmanın yapmış olduğu kulelere, siperliklere ve korunaklara çok şaşırdı. Lejyona yaptırdığı geçit töreninde askerlerimizin sadece onda birinin yaralandığını gördü. 3. Gördükleri ne kadar büyük bir tehlike atlattıklarını ve ne kadar ustalıkla yönetildiklerini gösteriyordu. 4. Cicero'ya başarısından dolayı öv-güler yağdırdı. Cicero'nun onayıyla yiğitlikleri ispatlanmış olan yüzbaşılar ve askeri tribunuslarla görüştü. Sabinus ve Cotta'nın uğradıkları felaketle ilgili daha ayrıntılı bilgiler aldı. 5. Ertesi gün bir toplantı yaparak felaketi anlattı. Askerleri teselli ederek onlara cesaret verdi. 6. Bir komutanın düşüncesizliği ve suçu yüzünden uğranılan felakete soğukkanlılıkla katlanmalarını tavsiye etti. Çünkü ölümsüz tanrıların şefkati, kendilerinin yiğitliğiyle felaket atlatılmıştı. Düşman uzun süre sevinememiş kendileriyse uzun süre acı içinde kalmamışlardı.

LIII.

1. Bu sırada Caesar'ın zaferi Remler tarafından derhal Labienus'a haber verildi. Labienus, Cicero'nun ordugâhından atmış mil uzaktaydı. Oraya Caesar'ın ancak dokuzuncu saatten sonra gelmesine rağmen gece yarısından önce Labienus'un ordugâhının önünde bağrışmalar oldu. Bağrışmalar Remlerin Labienus'a zafer haberlerini ve tebriklerini iletmelerinden kaynaklanıyordu. 2. Aynı haber Treverlere de ulaştı. Bunun üzerine bir sonraki gün Labienus'un ordugâhına saldırmaya karar vermiş olan Indutiomarus geceleyin kaçtı. Bütün birliklerini Treverlerin ülkesine geri çekti. 3. Caesar, Fabius'u lejyonuyla beraber kışlık ordugâhına geri gönderdi. Kendisi üç lejyonla üç ayrı yerde, Samatobriva civarında kışı geçirmeye karar verdi. Gallia'da çıkan kargaşalıklardan dolayı kendisinin ordusuyla birlikte kışı Gallia'da geçirmesi daha uygun görünmekteydi. 4. Çünkü Sabinus'un uğradığı büyük bozgun duyulunca, Gallia'da hemen her kabile isyan edebilecek duruma

gelmişti. Her yere haberciler ve elçiler gönderiyorlardı. Ne gibi hazırlıklar yapıldığını, savaşın ne zaman başlayacağını öğrenmeye çalışmak için geceleri ıssız yerlerde toplantılar düzenliyorlardı. 5. Kış boyunca hemen her gün Caesar Gallialıların yaptıklarına dair haberler aldı. 6. Onüçüncü lejyonun komutanı Lucius Roscius'tan öğrendiğine göre, 7. Galler'in Armoric adlı kabilesi büyük birlikle ordugâhına saldırmak için sekiz mil uzaklıkta toplanmışlar, fakat Caesar'ın kazandığı zafer haber alınınca o kadar acele bir şekilde geri dönmüşlerdi ki, hareketleri bir kaçışı andırmaktaydı.

LIV.

1. Fakat Caesar tüm kabilelerin önderlerini karargahına çağırıyordu. Onlara bazen olup bitenlerini bildiğini söylüyor, bazen de cesaretlendiriyordu. Böylece Gallia'daki güvenlik korunmaya devam ediyordu. 2. Fakat güçlü ve Gallia üzerinde etkili bir kabile olan Senonlar Caesar'ın kendilerine kral olarak seçtiği Cavarinus'u öldürmeye kalktılar. Cavarinus'un kardeşi Moritasgus ve ataları Caesar Gallia'ya gelmeden önce kraldılar. Cavarinus amaçlarını anlayarak kaçtı. Kendisini sınıra kadar kovaladılar. Tahttan uzaklaştırdılar ve vatanından sürdüler. 3. Sonra da özür dilemek için Caesar'a elçiler gönderdiler. Caesar senato üyelerinin hepsinin kendisine gönderilmesini istedi. Bunu yapmadılar. 4. Gerçekten de, bir saldırı savaşında komutan olabilecek kimselerin bulunması bu barbarların üzerinde öyle büyük etki yarattı. Bu durum bütün kabilelerde büyük bir düşünce değişikliğine yol açtı. Roma halkına geleneksel bir dostlukla bağlı olan Haedular ve Gallia savaşında büyük yardımları dokunan Remler hariç diğer tüm kabilelerden şüphelenilebilirdi. 5. Bu durumun çok şaşırılacak bir şey olmadığını sanıyorum. Birçok neden vardı ama önceleri savaşlarda büyük ün kazanmış olan bu halkın Romalıların yönetimine girdikten sonra bu ünleri kaybetmelerinden dolayı büyük bir acı duymaları söz konusuydu.

LV.

1. Treverler ve Indutiomarus bütün kış boyunca Rhen'in diğer yanındaki kabilelere elçiler gönderdiler. Ordumuzun büyük kısmını yok ettiklerini geriye sadece küçük bir bölüm kaldığını söylediler. 2. Fakat hiçbir Germen kabilesi Rhen'i geçmedi. Çünkü bunu iki defa, biri Ariovistus savaşında, biri de Tencterlerin geçişinde denemişlerdi. Bir daha şanslarını denemek istemiyorlardı. 3. Umduğunu bulamayan Indutiomarus yine de büyük birlikler toplamaya, onları eğitmeye, komşularından atlar satın almaya, ve Gallia'daki bütün sürgünleri ve mahkûmları yanına toplamaya devam etti. 4. Gerçekten Gallia'da etkisi bu sayede o kadar arttı ki Gallia'nın her yerinden elçiler onun yanına geliyorlar dostluk ve sevgisini kazanmak istiyorlardı.

LVI.

1. Indutiomarus gelenlerin kendisini çağrısıyla gelmediklerini, hem Senonların ve Carnutların cinayetlerini bildiklerinden geldiklerini, hem de Nervilerin ve Atuatucların Romalılarla savaşa hazırlandıklarını söyledi. Eğer sınırları dışına ilerlemeye başlarsa gönüllü birliklerin de yanında olacağını görerek silahlı bir toplantı yapacağını ilan etti. Bu Galler'in geleneğine göre savaş başlangıcı anlamına gelir. 2. Ortak yasaya göre bütün gençlerin silahlı olarak toplantıda bulunmaları zorunludur. Toplantıya en son gelen kişi kalabalığın önünde her türlü işkenceye uğratılarak öldürülür. 3. Toplantıda, Indutiomarus, Cingetorix'i düşman ilan etti ve mallarına el koydurdu. Cingetorix onun damadı ve diğer partinin önderiydi. Yukarıda söylediğimiz gibi Caesar'ın himayesine sığınmış ve ona sadık kalmıştı. 4. Daha sonra Indutiomarus Senonlar, Carnutlar ve diğer Gallia kabileleri tarafından yardıma çağırıldığını, 5. Remlerin sınırları içinden ilerleyerek arazilerini yakıp yıkacağını ve

Labienus'un ordugâhına saldıracağını söyleyerek yapılması gerekli şeyleri bildirdi.

LVII.

1. Labienus arazinin ve siperlerin oldukça korunaklı bir yerde bulunmasından dolayı kendisi ve lejyonu için endişelenmiyordu. Fakat bir başarı fırsatını da kaçırmak istemiyordu. 2. Toplantıda Indutiomarus'un yaptığı konuşmayı Cingetorix ve akrabalarından öğrendikten sonra komşu kabilelere elçiler göndererek atlılar topladı. Atlıların toplanacağı bir gün belirledi. 3. Bu arada Indutiomarus her gün ordugâhın etrafında dolanıyor. Labienus'un bulunduğu yeri anlamaya, konuşmaya ya da korkutmaya çalışıyordu. Atlılarıysa siperlerin için oklar ve taşlar atıyorlardı. 4. Labienus askerleri korunak içinde bekletiyor ve korkmuş izlenimi yaratmaya çalışıyordu

LVIII.

1. Indutiomarus her geçen gün askerlerimizi daha da küçümsüyor ve ordugâha daha da yaklaşıyordu. Bir gece Labienus bütün komşu kabilelerden topladığı atlıları ordugâh içine aldı ve muhafızları da ordugâha çekti. Bu iş o kadar dikkatle yapıldı ki Treverler ne olup bittiğini anlayamadılar. 2. Indutiomarus o gün her zamanki gibi ordugâha geldi. Günün büyük kısmını orada geçirdi. Atlılar oklarını fırlattılar, küstahça konuşarak askerlerimizi savaşa çağırdılar. 3. Askerlerimiz karşılık vermedi. Akşama doğru düşmanlar uygun buldukları bir zamanda karmakarışık bir şekilde uzaklaşmaya başladılar. 4. Labienus birdenbire iki kapıdan bütün atlılarını dışarı çıkardı. Onlara kesin bir emir verdi. Düşmanı korkutup kaçırdıktan sonra herkes Indutiomarus'u arayacaktı ve o öldürülmeden önce başka kimseyle savaşmayacaktı. Düşmanların korkacaklarını ve kaçacaklarını önceden tahmin etmişti. Labienus başkalarıyla

uğraşılırken Indutiomarus'un kaçmaya zaman bulmasını istemiyordu. Öldürülecek olanlara büyük ödüller vaat etti ve atlılara yardım etmeleri için yayalarını da gönderdi. 5. Şans kendisine yardım etti. 6. Bütün birlikler tek bir adamı kovalayınca Indutiomarus'u nehrin sığ bir yerinde yakalayıp öldürdüler. Başını ordugâha getirdiler. Atlılar geri dönerken kimi yakaladılarsa öldürdüler. 7. Olay duyulunca Eburonların ve Nervilerin birlikleri kaçtı. Caesar Indutiomarus'un öldürülmesinden sonra Gallia'nın biraz da daha sakinleştiğini gördü.

ALTINCI KİTAP

I.

1. Caesar birçok nedeni göz önünde tutarak Gallia'da daha ciddi bir isyanın başlayacağını düşündü. Bu nedenle de Marcus Silanus, Gaius Antistus Reginus ve Titus Sextius'un yardımlarıyla asker toplamaya karar verdi. 2. Aynı zamanda şu an[25] prokonsül olan ve devlet işleri yüzünden komutan olmasına rağmen Roma civarında kalmakta olan Gnaeus Pompeius'tan[26], Gallia Cisalpina'nın valisi sıfatıyla, kendine asker yemini ettirdiği yeni askerlerin Caesar'ın ordugâhına gitmeleri için emir vermesini istedi. 3. Geçmişte olduğu kadar gelecekte de Gallia'da Romalıların savaşta uğradığı zararları karşılamak için sahip oldukları kaynakları arttırmaya devam etmeleri zorunluydu. 4. Pompeius hem devlete hizmet etmek için hem de kişisel dostluğundan dolayı askerleri yolladı. Caesar'ın komutanları tarafından asker toplama işini çabucak bitirmişlerdi. Kış bitmeden önce üç lejyon oluştu ve askerler ordugâha geldiler. Böylece, Quintus Titurius Sabinus tarafından kaybedilen birliklerin yerine onların iki katı büyüklüğünde bir ordu oluşturulmuştu. Ayrıca asker toplamadaki çabukluk ve birliklerin büyüklüğü Roma halkının disiplin ve kaynaklarının ne derece büyük olduğunu Gallialılara öğretmişti.

II.

1. Treverler Indutiomarus'un yukarıda anlattığımız gibi öldürülmesinden sonra komutanlığı onun akrabalarına verdiler. Yeni komutanlar da Germenleri ayaklandırmaya çalışıyorlar ve para öneriyorlardı. 2. Yakındaki kabileleri razı edemeyince daha

uzaktakilere gittiler. Kendilerine katılan birkaç kabile buldular. Bunlarla ittifak yapmak için yemin ettiler ve rehinelerle para işini güvence altına aldılar. İttifaka Ambiorix de katıldı. 3. Caesar olanları haber aldı. Her yanda savaş hazırlıkları vardı. Nerviler, Atuatuclar, Menapiler ve Rhen'in bu yanındaki Germenler ittifaka katılmışlardı. Senonlar emrettiği halde gelmemişlerdi. Çünkü Carnutlar ve komşu kabilelerle bir isyan hazırlıyorlardı. Germenler, Treverlerin elçileri tarafından isyana katılmaya razı edilmişlerdi. Caesar tüm bu nedenlerden dolayı savaşa mevsiminden daha erken hazır olmak gerektiğine karar verdi.

III.

1. Caesar kış bitmeden önce dört lejyonu topladı. Nervilere bir baskın yaptı. 2. Kaçma ya da toplanma fırsatı bulamadan önemli miktarda insan ve sığır ele geçirdi. Ganimetleri askerlere bıraktı. Topraklan yakılıp yıkılınca yerliler rehineler vermek zorunda kaldılar. 3. Daha sonra lejyonlar hızlı bir şekilde kışlık ordugâha çekildiler. 4. Her sene yaptığı gibi ilkbaharın başında bir Gallia toplantısı yaptı. Senonlar, Carnutlar ve Treverlerin dışındaki diğer tüm kabileler gelmişti. Gelmemelerini isyanın başlangıcı saydı. Diğer konulara önem vermediğini göstermek için Parisilerin bir kenti olan Lutetia'ya aldı. 5. Parisiler ile Senonlar komşuydular. Bir nesil önce iki kabile tek bir devleti meydana getiriyordu. Fakat isyana katılmadıkları sanılıyordu. 6. Karar kürsüden ilan edildikten sonra lejyonlarla Senonlara saldırdı. Çabucak buraya ulaştı.

IV.

1. Caesar'ın yolda olduğu duyulunca isyanın elebaşısı Acco, halkın kalelerde toplanmasını istedi. Fakat henüz toplantı bitmemişti ki Romalıların yaklaştığı haberi geldi. Planlarından vazgeçmek

zorunda kaldılar. 2. Af dilemek için elçiler gönder diler. Önceden bu yana devletlerini korumuş olan Haedular aracılığı ile Caesar'a başvurdular. 3. Caesar, Haeduların isteği üzerine seve seve mazeretlerini kabul etti. Çünkü yaz mevsimi soruşturma zamanı değil, savaş zamanıydı. Yüz rehine istedi. 4. Rehineleri korumaları için Haedulara verdi. 5. Carnutlar da ordugâhına elçiler ve rehineler gönderdiler. Bağımlı oldukları Remleri kullanarak af dilediler. Onlara da aynı cevap verildi. 6. Caesar toplantıya son verdi ve kabilelerden atlılar istedi.

V.

1. Gallia'nın bu bölümündeki isyan sona erince Caesar bütün dikkatini ve çabasını Treverler ve Ambiorix ile olan savaşa yöneltti. 2. Cavarinus ile Senonların atlılarının kendisiyle birlikte gelmelerini emretti. Çünkü Cavarinus'un aksiliği ya da ona duyulan düşmanlık yüzünden eyalette bir karışıklık çıkmasını engellemek istiyordu. 3. Daha sonra Ambiorix'in kesin bir savaşa girişmeyeceğini bildiği için ne yapmak gerektiğini düşünmeye başladı. 4. Eburonların komşuları Menapilerdi. Bataklıklar ve ormanlar Menapileri koruyordu. Gallia'da sadece Menapiler bugüne dek Caesar bir kere bile elçi göndermemişlerdi. Ambiorix'in Menapilerle resmi dostluğu olduğu da biliniyordu. Ayrıca Treverler aracılığıyla Germenlerle de dost olmuştu. 5. Savaşa başlamadan önce Ambiorix' gelen yardımlar kesilmeliydi. Eğer bu yapılmazsa savaşı kaybedeceğini anlayınca Menapiler arasına saklanabilirdi veya Rhen'in diğer yanındaki kabilelere sığınırdı. 6. Kafasındaki planı uygulamaya karar verdi. Ağırlıkları Treverlerin topraklarında bulunan Labienus'a gönderdi. İki lejyonun kendi yanına gelmesini istedi. Kendisiyse hafif silahlı beş lejyonla Menapilerin topraklarına gitti. 7. Menapiler hiçbir birlik toplamamışlardı. Fakat arazinin avantajlarından yararlanarak bataklıklara ve ormanlara sığındılar. Bütün malları da oraya getirdiler.

VI.

1. Caesar birliklerini komutanlarından Gaius Fabius ve ordugâh genel komutanı Marcus Crassus arasında bölüştürdü. Hızlıca köprüler yaptırdı ve üç koldan ilerlemeye başladı. Çiftlik evlerini ve köyleri yaktı. Çok sayıda sığır ve insan ele ge-çirdi. 2. Bu hareketler Menapileri barış istemek için elçiler göndermek zorunda bıraktı. 3. Rehineleri kabul etti ve Ambiorix'i ya da elçilerini sınırlarının içine alırlarsa kendilerinin de düşman sayılacağını söyledi. Caesar bundan sonra Atrebatlı Commius'u Menapilerin arazisinde bırakarak Treverlerin topraklarına doğru hareket etti.

VII.

1. Treverler Caesar Menapilerin topraklarındayken kalabalık birlikler toplamışlar ve Labienus'a ve beraberinde kışı geçiren lejyona saldırmaya hazırlanıyorlardı. 2. Aralarında iki günlük yol varken Caesar'ın iki lejyonla geldiği haberini aldılar. 3. Bunun üzerine on beş mil uzakta ordugâh kurdular. Germenlerden gelerek yardım birliklerini beklemeye başladılar. 4. Labienus düşmanın planını öğrendi. Düşmanların düşüncesizliği ya da umursamazlığı sayesinde bir çarpışma fırsatı bulunabilir diye düşündü. Bunun üzerine beş taburu ağırlıkları korumakla görevlendirerek yanında yirmibeş tabur ve kalabalık bir atlı birliği alarak yola çıktı. Bir mil uzaklıkta ordugâh kurmaya başladı. 5. Labienus ile düşman arasında kıyıları çok dik, geçilmesi zor bir nehir vardı. Labienus nehri geçmeyi düşünmüyordu. Düşmanın da geçmesini beklemiyordu. Her geçen gün düşmanın yardım birliklerinin gelmesi ümidini arttırıyordu. 6. Labienus savaş meclisi toplayıp bir konuşma yaptı. Eğer Germenler yaklaşıyorsa kendisini ve ordusunu tehlikeye atamazdı. Şafak vaktinde çadırları yakacaktı. Haber hemen düşmana ulaştırıldı. 7. Çünkü önemli sayıdaki Gallia atlılarının çoğunluğu belki de bir içgüdüyle düşmana yardım ediyorlardı. 8. Labienus geceleyin askeri tribunusları ve ön-

yüzbaşıları yanına çağırarak planını anlattı. Düşmanı korktuğuna daha çok inandırmak için çadırlar yıkılırken her zamankinden daha fazla gürültü çıkarılmasını istedi. 9. Böylece sanki kaçıyormuş gibi davranıyordu. Ordugâhlar birbirine çok yakın olduğu için durum hemen düşmana haber verildi.

VIII.

1. Yürüyüş kolunun artçıları korunağın dışına çıktıklarında Galler beklenen ganimeti kaçırmamak için birbirlerini cesaretlendirmeye çalıştılar. Romalıların paniğe kapıldıkların bir sırada Germenlerin yardımını beklemeye gerek yoktu. Hem de bu kadar kalabalık birliklerle hem de kaçmakta olan düşmanı paniğe uğramış olan düşmana saldırmamayı gururlarına yediremediler. Bu yüzden tereddüt etmeden nehri geçtiler ve uygun olmayan arazide savaşmaya başladılar. 2. Labienus böyle olacağını önceden hesaplamıştı. Düşmanın tamamının nehri geçmesini sağlamak için ağır ağır ilerlemesine devam etti. 3. Ağırlıkları biraz ileriye gönderip, bir tepeye koydurdu. Daha sonra: "Askerler! İstediğiniz fırsatı buldunuz. Düşmanı geçilmez ve kötü bir arazide yakaladınız. 4. Caesar'ın yanında çok defalar gösterdiğiniz kahramanlığı benim yanımda da gösterin. Caesar'ın bu savaşı izlediğini varsayın." 5. Ayrıca sancakların düşmana çevrilmesini ve birliklerin açılıp yayılmasını emretti. Birkaç atlı birliğini ağırlıkları korumakla görevlendirdikten sonra geri kalan atlıları kanatlara yerleştirdi. 6. Askerlerimiz bağırarak kargılarını düşmana fırlattılar. Düşman kaçtığını düşündüğü Romalıların saldırıya geçtiklerini görünce karşı koymayı bile beceremedi ve en yakındaki ormanlara dağıldı. 7. Labienus kaçanları atlılarla kovaladı. Çok sayıda insan öldürüldü. Bir o kadar da esir alındı. Birkaç gün sonra kabileleri teslim oldu. Çünkü yardımlarına koşan Germenler Treverlerin bozguna uğradıklarını öğrenince geri dönmüşlerdi. 8. İsyana önderleri olan Indutiomarus'un akrabaları da ülkelerinden ayrılmak zorunda kaldılar. 9. Kabilenin

önderliğine ve komutanlığına önceden de söylediğimiz gibi Romalılara sadık kalmış olan Cingetorix getirildi.

IX.

1. Caesar, Menapilerin topraklarından Treverlerin ülkesine geçtikten sonra Rhen'i geçmeye karar verdi. Bunun iki nedeni vardı. Birincisi Germen kabilelerinin Treverlere yardım göndermeleri; 2. İkincisiyse Ambiorix'in Germen kabilelerine sığınmasının önüne geçmekti. 3. Rhen'i geçmeye karar verdikten sonra daha önceden nehri geçtiği yerin biraz yukarısında bir köprü kurdurmaya başladı. 4. Köprünün planı biliniyordu ve belirlenmişti. Birkaç gün içinde köprü tamamlandı. 5. Köprünün Treverlerin arazisindeki ayağına güçlü bir muhafız birliği koydu. Böylelikle Treverler bir isyan çıkarırsa engellenebilirdi. Geri kalan birliklerini atlılarla birlikte karşıya geçirdi. 6. Ubiler önceden rehineler vermişler ve teslim olmuşlardı. Şimdi de sadık kaldıklarını anlatmaları için elçiler gönderdiler. Elçiler Trevelere hiçbir şekilde yardımda bulunmadıklarını ve sadık kaldıklarını söylediler. 7. Germenlere karşı duyduğu nefret yüzünden suçsuz olan kendilerine de zarar verilmemesini istediler. Daha fazla rehine isterse vereceklerini söylediler. 8. Caesar elçileri dinledi ve yardım birliği gönderenlerin Suebler tarafından gönderildiğini öğrendi. Ubilerin mazeretlerini kabul etti ve Sueblerin topraklarına giden yollar ve geçitler hakkında araştırma yapmaya başladı.

X.

1. Birkaç gün sonra Ubiler, Sueblerin ordularını toplamaya başladıklarını ve kendilerine bağımlı kabilelerden yaya ve atlılar istediklerini haber verdiler. 2. Olanları öğrenince yiyecek sorunu için önlemler aldı ve ordugâh için uygun bir yer aramaya başladı. Ubilere sürülerini indirmeleri ve mallarını kalelerde toplamaları için emir

verdi. Böylece vahşi ve disiplinsiz yerlerde yiyecek kıtlığının önemli etki yapacağını ve kötü şartlar içinde çarpışmaya gireceklerini umuyordu. 3. Ubilere keşif birlikleri göndererek Sueblerin neler yaptıklarını öğrenmelerini söyledi. Ubiler emirlerini yerine getirdiler. 4. Birkaç gün sonra geri geldiler. Sueblerin Roma ordusu hakkında kesin bilgi edindikten sonra müttefiklerinden topladıkları birlikleriyle beraber ormanın en uzak yerlerine çekildiklerini öğrendi. 5. Orada Bacenis adı verilen sonsuz bir orman olduğunu ve ormanın ülkenin içlerine kadar uzandığını de belirttiler. Ayrıca bu orman Cherusklarla Sueblerin birbirlerine saldırmasına ya da bir zarar vermesine engel oluyordu. Ormanın bir köşesinde Suebler Romalıların gelmesini bekliyorlardı.

XI.

1. Bu konudan söz etmeye başladığımıza göre şimdi Galler'in ve Germenlerin geleneklerini ve bu halklar arasındaki farkları açıklamanın gerekli olacağı kanısındayız. 2. Gallia'da her kabilede, her bölgede, her köyde hatta her ailede ayrı ayrı partiler vardır. 3. Önderler taraftarlarının gözünde büyük otoriteye sahiptirler. Bütün konuları ve planlar önderlerin düşüncelerine göre çözüme kavuşturulur. Bu durum çok eskiden kalmış bir gelenek gibi görünmektedir. 4. Amaçlan herhangi bir kimsenin daha güçlü olan komşulara karşı yardım sağlayabilmesidir. Çünkü hiçbir lider kendine bağlı insanların işkence ve baskı altında kalmasına ve aldatılmasına izin vermez. Eğer yardım edilmezse halkın üzerinde hiçbir etkisi kalmaz. 5. Aynı ilke hemen hemen Gallia'nın her yerinde geçerlidir. Çünkü tüm kabilelerde iki parti vardır.

XII.

1. Caesar Gallia'ya geldiği zaman bir partinin liderleri Haedulardan, diğerininki ise Sequanlardandı. 2. Sequanlar kalabalık bir orduları olmadığından dolayı Ariovistus'la ve Germenlerle ittifak kurmuşlar, büyük ödüller vaat ederek onları yanlarına çekmişlerdi. Haedular ise etkili kabileydi ve kendilerine bağımlı kabilelerin sayısı oldukça fazlaydı. 3. Sequanlar çok sayıda savaş yaptıktan sonra Haeduları katletmişlerdi ve 4. Haedulara bağımlı devletlerin büyük kısmını kendi yanlarına çekmişler, Haedu soylularının çocuklarını rehine olarak almışlardı. Haedular, Sequanlara hiçbir kötülük yapmayacakları konusunda yemin etmek zorunda kalmışlardı. Ayrıca Sequanlar işgal ettikleri araziden de çekilmemişlerdi. Bütün Gallia'nın önderliğini ellerinde tutuyorlardı. 5. Diviciacus yardım istemek üzere Roma'ya, senatoya gitmiş ancak hiçbir şey elde edemeden geri dönmüştü. 6. Caesar'ın gelmesiyle durum değişti. Haedulara rehineleri ve bağımlı devletleri geri verildi. Caesar'ın yardımıyla başka kabileler de Haedulara bağlandı. Çünkü Haedularla dostluk kurmuş olan kabileler daha iyi şartlar altında ve daha adaletli bir biçimde yönetiliyorlardı. 7. Böylece Haeduların itibarları ve etkileri arttı. Sonunda Sequanlar önde gelen kabile olma haklarını kaybettiler ve yerlerini Remler aldı. Remler de Caesar'dan aynı şekilde yardım görüyorlardı. Eskiden süregelen düşmanlıkları yüzünden Haedularla birleşemeyen kabileler Remlerle birleşiyordu. 8. Bu kabileleri Remler dikkatle koruyorlardı, böylece birdenbire ele geçirdikleri itibarı kaybetmemeye çalışıyorlardı. 9. Bu dönemde durum şöyleydi: Haedular en ileri gelen kabile sayılıyor, Remler ise önem bakımından ikinci sırada geliyorlardı.

XIII.

1. Gallia'nın önde gelen kimseleri iki sınıfa ayrılır. Halka ise neredeyse esir gözüyle bakılır. Kendiliklerinden hiçbir şey yapamazlar ve herhangi bir konu için halkın görüşü sorulmaz. 2. Halkın çoğu borçlan ya da vergileri nedeniyle soylulara köle olarak

satılırlar. Soylular halk üzerinde bir efendinin kölesi üzerindeki tüm haklara sahiptirler. 3. Yukarıda sözü edilen iki sınıftan biri Druidler, diğeriyse şövalyelerdir. 4. Drudiler din işleriyle ilgilenirler, resmi ve özel kurban törenlerini yaparlar, ayinlerle ilgili sorunları çözerler. Gençler onlardan ders almak için toplanırlar ve büyük saygı gösterirler. 5. Genel ve özel bütün anlaşmazlıkları Drudiler çözümlerler. Herhangi bir suç işlenirse, birisi öldürülürse ya da miras ve sınır anlaşmazlıklarını Druidler çözer. Verilecek ödül ve cezalan da onlar belirler. 6. Herhangi bir kabile ya da kişi kararlan uygulamazsa Druidler onları cezalandırır. En ağır cezayı verirler. En ağır ceza kurban kesmenin yasaklanmasıdır 7. Kurban kesmesi yasaklananlar dinsiz ve vahşi sayılırlar. Herkes onlardan kaçar. Kimse onlarla konuşmaz. Bu insanlara dokunsalar bile zarar geleceğine inanırlar. İsteseler bile haklan verilmez. Hiçbir haklan yoktur. 8. Bütün Drudilerin bir önderi vardır. Aralarında büyük otoriteye sahiptir. 9. Önderleri öldüğü zaman eşit rütbede olan birkaç Druid varsa yeni önderi seçmek için oylama yaparlar. Hatta bazen iş çarpışmaya kadar gider. 10. Druidler yılın belli bir zamanında Carnutların topraklarındaki kutsal bir yerde toplanırlar. Kavgalı olan herkes buraya gelir ve Druidlerin kararlarına boyun eğerler. 11. Öğretilerinin Britannia'da ortaya çıktığını ve oradan Gallia'ya geçtiğine inanırlar. 12. Günümüzde bu konuyu daha iyi incelemek isteyenler Britannia'ya giderler.

XIV.

1. Druidler savaştan uzak kalırlar ve diğerleri gibi savaş vergisi ödemezler. Askerlik ya da başka görevleri yoktur. 2. Böyle büyük ayrıcalıklardan faydalanmak isteyen birçok soylu genç öğrenim görmek için gelirler. Aileler de çocuklarını buraya gönderirler. 3. Druidlerin okulunda bir çok mısra ezberletildiği anlatılır. Bu nedenle bazılarının yirmi yıl kadar öğrenim gördükleri söylenir. 4. Druidler öğrettiklerini yazıya dökmezler. Fakat özel ve resmi hesaplarında

Hellen harfleri kullanırlar. Bence Hellen harflerini şu nedenlerden dolayı kullanırlar: Ya öğretilerinin halk tarafından öğrenilmesini istemezler ya da yazıyı kullanarak hafızalarını gelişiminin durmasını istemezler. Gerçekten de yazı öğrencinin ezberleme çabasını ve hafızasının gelişmesini engelleyebilir. 5. Ruhların ölmediğini ve ölümden sonra başka bedene geçtiği düşüncesi onların öğretilerinin en önemli noktalarından biridir. Bu inanç ölüm korkusunu ortadan kaldırır ve böylece onları kahramanlığa yöneltir. 6. Ayrıca yıldızlar ve hareketleri, evrenin ve yeryüzünün büyüklüğü, tabiatın özü, ölümsüz tanrıların kuvvetleri ve etkileri konusunda tartışmalar yapıp, bilgilerini gençlere öğretirler.

XV.

1. Diğer sınıf şövalyelerden oluşur. Caesar'ın gelmesinden önce hemen hemen her yıl savaş olurdu. 2. Çünkü ya kendileri saldırırlar ya da savunma yaparlardı. 2. Şövalyeler savaş çıktığı zaman zenginliklerine paralel olarak yanlarında ücretli askerler ve yanaşmalar bulundururlar. Şövalyelere tanınan tek ayrıcalık budur.

XVI.

1. Gallia halkının tamamı dini görevlerine çok bağlıdır. 2. Bu nedenle ağır hastalar ya da savaşta büyük tehlikeye düşenler kurban olarak insan keserler ya da keseceklerine dair yemin ederler. Böyle kurban törenlerinde Druidler rahiplik yaparlar. 3. Bir insan hayatına karşılık bir başka insan hayatı feda edilmezse ölümsüz tanrıların kızgınlığının yatışmayacağına inanırlar. Hem özel hem de kamu yaşamında kurban törenleri yapılmaktadır. 4. Bazen çok büyük heykelleri ya da sazlardan yapılmış şeyleri canlı insanlarla doldururlar. Daha sonra ateşleyerek yakarlar. Alevler içindeki insanlar ölürler. 5. Ölümsüz tanrıların hırsızlık, eşkıyalık yaparken ya

da birini öldürürken suçüstü yakalananların öldürülmesinden çok hoşlandıklarına inanırlar. Fakat suçluların sayısı azaldığından masum insanları da kurban ederler.

XVII.

1. Tanrılar içinde en fazla Mercurius'a[27] taparlar. Mercurius'un çok fazla heykeli vardır. Mercurius'u bütün sanatların yaratıcısı, her yolun ve yolculuğun önderi sayarlar. Ticaret ve para kazanma konularında büyük etkisi olduğuna inanılır. Daha sonra Apollon[28], Mars[29], Iupiter[30], Minerva[31] gelir. 2. Bu tanrılar hakkında diğer tüm halklarla aynı şeyleri düşünürler. Apollon iyileştirir. Minerva sanat ve mesleklerin yaratıcısıdır. Mars savaş işleriyle ilgilenir. 3. Herhangi bir savaşa karar verdiklerinde ganimeti Mars'a vereceklerine yemin ederler. Kazanırlarsa esir ettikleri tüm canlıları öldürürler. Diğer eşyaları bir yerde toplarlar. 4. Kabilelerin birçoğunda böyle ganimetlerin kutsal yerlerde bir tepe oluşturdukları görülmektedir. 5. Herhangi bir kimsenin dini hiçe sayarak ganimetleri alıp evine götürdüğüne pek fazla rastlanmaz. Bunu yapanlar en ağır cezalara ve işkencelere uğratılırlar.

XVIII.

1. Gallialıların tamamı Dis ismi verilen bir tanrısal babadan doğduklarına inanırlar ve bunu da Uruidlerden öğrendiklerini söylerler. 2. Bu nedenle günleri gecelerin sayısına göre ölçerler. Doğum günleri, aylar ve yılların başlangıçları, gündüzü geceden sonra başlatarak hesaplanır. 3. Diğer törenlerde şu bakımlardan farklılık gösterirler: Erkek çocukları askerlik yapacak yaşa gelmedikçe halkın ortasında kendilerine yaklaşamaz. Yine erkek çocukların çocuklukları zamanında genel yerlerde babalarının göreceği şekilde oturmaları ayıp sayılır.

XIX.

1. Erkekler evlenirken karılarından aldıkları drahomaya denk bir para ayırıp drahomaya eklerler. 2. Bütün para aynı yerde tutulur ve ikisinin de faizi alınır. Eşlerden biri öldükten sonra hayatta kalan paranın ve faizin tamamını alır. 3. Erkekler karılan ve çocuklarını öldürme yetkisine sahiptirler. Soylu bir erkek öldüğünde akrabaları toplanırlar. Eğer ölüm hakkında bir şüphe varsa kanları adeta bir köle gibi sorgulanır. Eğer kadın suçluysa ateşte yakılır ve her türlü işkence ve eziyete uğratılır. 4. Galler'in cenaze törenleri medeniyet seviyelerine göre oldukça pahalı ve masraflıdır. Ölen kişinin ardından en sevdiği şeyler hatta bu bir canlı bile olsa ateşe atılır. Çok kısa bir zaman öncesine kadar, yani yaklaşık bir nesil öncesine dek, ölülerle birlikte köleler ve yanaşmalar da yakılırdı.

XX.

1. Devlet işlerinin iyi bir biçimde yapıldığı kabilelerde halktan bir kimse eğer komşu kabileden kendi kabilesini ilgilendirecek bir dedikodu duyarsa yetkililerine bildirmek ve başka birine söylememek zorundadır. Kanun böyle yapmayı emreder. 2. Çoğu kez düşüncesiz ve tecrübesiz insanların böyle dedikodulardan etkilenerek paniğe kapıldıkları ve en önemli konularda yanlış kararlar aldıkları görülmüştür. 3. Yetkililer öğrendikleri şeylerin istediklerini saklayabilir istediklerini halkla paylaşabilirler. Meclisin dışında herhangi bir yerde devlet işlerinden konuşmak yasaktır.

XXI.

1. Germenlerin gelenekleri Galler'in geleneklerinden çok farklıdır. Dini törenleri düzenleyen Druidler yoktur. Kurban kesmeye de meraklı değillerdir. 2. Ancak görebildikleri ve güçlerinden yararlanabildikleri tanrılara inanırlar: Güneş, ateş, ay gibi. Fakat

diğer tanrıları duymamışlardır. 3. Hayatları boyunca avcılık ve askerlikle ilgilenirler. Çocukluklarından itibaren zorlu bir yaşama alıştırılmışlardır. 4. Hastalanmadan yaşamlarını sürdürebilenler aileleri tarafından büyük saygı görürler. Bu durumun insanı daha güçlü yaptığını ve sinirlerine iyi geldiğine inanırlar. 5. Yirmi yaşından önce bir kadınlar birlikte olmanın çok ayıp bir şey olduğunu düşünürler. Zaten kadın-erkek konularda hiçbir gizlilik yoktur. Nehirlerde kadın-erkek karmakarışık bir şekilde yıkanırlar. Geyik derisinden paltolar ya da postlar giyerler. Vücutlarının büyük kısmını örtmezler.

XXII.

1. Tarıma da meraklı değildirler. Daha çok süt, peynir ve etle beslenirler. 2. Arazi ve tarlalar kişisel değildir. Kabilelerin önderleri ve memurlar kabilelere uygun gördükleri genişlikte bir tarla verirler. Bir sonraki yıl ise bu kabileleri göç etmeye zorlarlar. Böyle yapılmasının çok fazla nedeni vardır. 3. Eğer alışırlarsa askerlikten vazgeçip tarımla ilgilenmeye başlayabilirler. Ya da topraklarını büyütmek için daha zenginler fakirleri topraklarından kovabilir. Ayrıca iklim koşullarından etkilenmemek için evleri daha titizlikle yapabilirler. Bütün bunlar da parti kavgalarının ana nedeni olan para hırsına yol açabilir. 4. Amaçları her bir kimsenin servetinin kabilenin önde gelen adamlarıyla aynı olduğunu göstermek ve böylece halkı aza kanaat getirerek yaşatmaya çalışmaktır.

XXIII.

1. Bir kabilenin sınırlarının dışındaki alanı yakıp yıkarak bir çöl haline getirmesi büyük şeref kabul edilir. 2. Komşularının tarlalarından çekilmek zorunda kalmaları, oralara yerleşememeleri büyük bir kahramanlık olarak algılanır. 3. Böylece bir baskına

uğrama korkusu da ortadan kalktığı için güvenlik içinde yaşadıklarına inanırlar. 4. Bir kabile savaşa girdiğinde seçilen komutanlar herkes üzerinde ölüm hakkına sahiptirler. 5. Barış olduğunda kabilenin bir önderi yoktur. Bölgelerin ve köylerin liderleri adaleti sağlar, kavgaları çözümlerler. Kabilenin sınırları dışında yapılan eşkıyalığı ayıplamazlar. 6. Aksine gençleri alıştırmak ve tembelliklerini üzerlerinden atmaları için iyi fırsat olarak görürler. 7. Herhangi bir bölgenin önderi bir toplantıda "Ben sizin lideriniz olacağım, benimle beraber hareket etmek isteyenler ortaya çıksın" şeklinde konuşabilir. Böyle bir durumda onun yandaşları ayağa kalkıp yardım edeceklerine söz vererek alkışlarlar. 8. Söz verip de onunla birlikte hareket etmeyenler asker kaçağı ve hain sayılır. Böyle insanlara güven duyulmaz. 9. Misafire saldırmayı doğru bulmazlar. Herhangi bir nedenle evlerine gelenleri korurlar, misafirleri kutsal bir şahıs olarak görürler. Evleri herkese açıktır ve yemeklerini herkesle paylaşırlar.

XXIV.

1. Eskiden Gallialıların kahramanlık bakımından Germenlerden üstün olup saldıran tarafın onlar olduğu söylenir. Nüfuslarının daha kalabalık ve topraklarının da daha dar olmasından dolayı Rhen'in diğer yanında koloniler kurarlarmış. 2. Böylece, Germania'nın Hercynia Ormanı civarındaki en verimli bölgeleri Volca Tectosaglar tarafından işgal edilmiş. Eratosthenes[32] ve başka bazı Hellenler bu ormanı Orcynia ormanı olarak adlandırmaktadırlar. 3. Tectosaglar halen orada yaşamaktadırlar. Savaştaki kahramanlıkları ve adaletleri sayesinde büyük ün kazanmışlardır. 4. Fakat bugün diğer Germenler gibi fakirlik içinde yaşadıklarından dolayı Germen geleneklerini kabul etmişlerdir. Fakat Gallialılar eyaletimize yakın bir yerde yaşadıklarından dolayı gerekli ve lüks mallara kolaylıkla ulaşabilmektedirler. 5. Bundan dolayı yavaş yavaş yenilgiye

alışmışlar ve askerlik bakımından Germenlerle karşılaştırılamaz bir duruma düşmüşlerdir.

XXV.

1. Yukarıda sözünü ettiğimiz Hercynia ormanının genişliği yük taşımayan bir kimse için dokuz günlük yoldur. Kapladığı alanı başka şekilde ölçmek olanaksızdır. Çünkü Germenlerin yollan ölçmek için hiçbir araçları yoktur. 2. Orman Helvetler, Nemetler ve Rauraclar'ın topraklarından başlar, Istres Nehri boyunca devam ederek Daclar ve Anartların sınırlarına kadar uzanır. 3. Orada orman nehirden uzaklaşarak sola doğru genişler. Çok büyük olduğundan çok fazla kabilenin topraklarından geçmektedir. 4. Germania'da bir kimse "bu ormanın sonuna kadar gittim" diyemez. Atmış günlük yol gidilse bile yine nerede başladığı anlaşılamaz. 5. Ormanda çok sayıda vahşi hayvan yaşamaktadır ve bu hayvanlar başka hiçbir yerde yaşamazlar. Bu vahşi hayvanlar arasında başka yerde bulunmayanlar ve üzerine konuşulması gerekenler şunlardır:

XXVI.

1. Geyik biçiminde bir öküz vardır. Öküzün alnının ortasından ve iki kulağı arasından sadece bir boynuz çıkar. Bildiğimiz boynuzlardan daha uzun ve düzdür. Ucunda açık bir el gibi dallar ve budaklar yayılır. Dişi ve erkeğin başlıca özellikleri aynıdır. Boynuzların şekli ve büyüklükleri bakımından da birbirlerine benzerler.

XXVII.

1. Ayrıca elk ismi verilen geyikler de vardır. Görünüşleri ve alacalı derileri bakımından keçilere benzerler. Fakat daha büyüktürler ve boynuzları düzdür. Bacaklarında boğumlar ve eklemler yoktur.

Uyumak için yere yatmazlar. 2. Herhangi bir şekilde yere düşerlerse bir daha kalkamazlar. 3. Uyumak için ağaçları kullanırlar. Bedenlerini ağaçlara yaslayıp, eğik bir biçimde dinlenirler. 4. Avcılar elklerin izlerini bulduklarında geçtikleri yoldaki bütün ağaçlan köklerinden koparırlar. Bazen de ağaçların diplerini toprak hizasında koparıp dışarıdan bakıldığında sanki burada bir ağaç yokmuş gibi gösterirler. 5. Elkler, ağaçlara yaslandıklarında güçsüzleşmiş ağaç devrilir ve hayvanda bununla birlikte yere düşer.

XXVIII.

1. Bir de yaban sığırları vardır. Filden biraz daha küçüktür. Görünüşü, rengi, biçimi boğaya benzer. 2. Çok kuvvetli ve çeviktir. İnsanları ve hayvanları gördüklerinde rahat vermezler. Germenler büyük çaba harcayarak sığırları hendeklere düşürüp öldürürler. 3. Gençleri bu iş için eğitirler ve böylelikle antrenman yaptırırlar. En fazla sığır öldürenler boynuzlarla birlikte halkın arasına gelirler ve büyük alkış toplarlar. 4. Sığırlar yavruyken bile ele geçirilseler evcilleştirilemezler. 5. Boynuzlarının büyüklüğü ve görünüşleri bakımından bizim boğalarımızdan farklıdırlar. 6. Yerliler boynuzlan büyük bir titizlikle toplayıp, gösterişli içki ziyafetlerinde içki kabı olarak kullanırlar.

XXIX.

1. Caesar Ubilerin keşif birliklerinden Sueblerin ormanların içine çekildiklerini öğrendikten sonra yiyecek kıtlığından korktu. Yukarıda belirttiğimiz gibi Germenlerin tarıma meraklı olmadıklarını bildiği için daha fazla ilerlememeye karar verdi. 2. Fakat yine de Germenlerin kafasında geri geleceği düşüncesinin var olmasını ve yardımcı birliklerinin gecikmemesini istiyordu. Bunun üzerine köprünün 3. Ubilerin tarafında ikiyüz ayaklık kısmını yıktırdı. Köprünün başında

dört katlı bir kule yaptırdı ve oniki taburluk bir birliği köprüyü korumaları için görevlendirdi ve burayı korunaklarla güçlendirdi. Burarım komutanlığına genç Gaius Volcatius Tullus'u atadı. 4. Caesar ekinler olgunlaşmaya başladığında Ambiorix'e karşı bir sefere başladı. Yol Arduenna ormanı içinden geçiyordu. Arduenna ormanı Gallia'daki ormanların en büyüğüdür. Rhen kıyılarından ve Treverlerin sınırlarından başlayıp Nervilerin topraklarına kadar uzanır. Uzunluğu beş yüz milden daha fazladır. Lucius Minucius Basilus'u belki eline hızlı hareket ederse bir fırsat geçerse diye önden atlılarla birlikte yolladı. 5. Geldiği belli olmasın diye ordugâhta ateş yakmamasını istedi. Kendisinin hemen arkadan geleceğini söyledi.

XXX.

1. Basilus verilen emirleri uyguladı. Hızlı hareket ederek gelmesini beklemeyen düşmanlara tarlalarındayken baskın yaptı. Ambiorix'in birkaç atlıyla bulunduğunu öğrendiği yere hareket etti. 2. Her şeyde özellikle de askerlikte şansın büyük etkisi vardır. Çünkü Ambiorix'in habersiz ve hazırlıksızken baskına uğraması bir şans olduğu gibi (çünkü Basilus'un geldiği haberi öğrenilmeden önce kendisi oraya ulaşmıştı), yanındaki bütün askeri donanım, arabalar ve atlar ele geçirildiği halde ölümden kurtulabilmesi de yine büyük bir şanstı. Olay şöyle gerçekleşti: Yaşadığı evin diğer Gallia evleri gibi ormanlarla çevrili olmasına rağmen 3. (Galler sıcaktan kaçabilmek için çoğu zaman ormanların ve nehirlerin yakınlarında yaşarlar), adamları askerlerimizin saldırısına dar bir yerde bir süre karşı koydular. Çarpışma devam ederken adamlarından biri Ambiorix'i ata bindirdi. 4. Ormanlar içine kaçtığı anlaşılamadı. Böylece hem baskına uğramasında hem de kurtulmasında şansın büyük etkisi oldu.

XXXI.

1. Ambiorix'in askerlerini kesin bir savaşa sokmama nedeni anlaşılamadı. Belki özel bir nedeni vardı belki de baskına uğradıkları için zaman ve fırsat bulamamışlardı ve ordunun geri kalan kısmının hemen arkadan geldiğine inanıyordu. 2. Fa-kat bilinen tek şey tarlalar içindeki herkese haber göndererek herkesin kendi başının çaresine bakmasını istedi. Adamlarının bazıları Arduenna ormanının içine kaçtı, bazıları da uzaklara giden bataklıklara sığındı. 3. Okyanusa yakın olanlar met ve cezirler nedeniyle oluşturduğu adalarda saklandılar. 4. Çoğu kendi topraklarını terk edip canlarını ve mallarını yabancı insanlara emanet ettiler. 5. Eburonların yarısının kralı olan Catuvolcus, Ambiorix'in yanındaydı. Fakat artık yaşlanmıştı ve yorulmuştu. Savaşın güçlüklerine katlanamadığı ve kaçmaya da gücü yetmediği için Ambiorix'e böyle bir planı teklif ettiğinden dolayı her türlü küfürle lanet ederek kendini bir porsuk ağacına astı. Bu ağaçtan hem Gallia'da hem de Germania'da çok fazla sayıda vardır.

XXXII.

1. Germen kabilelerinden sayılan ve Eburonlarla Treverler arasında yaşayan Segniler ve Condruslar Caesar'a elçiler gönderdiler. Kendilerini düşman saymamasını istediler. Rhen'in bu yanında yaşayan tüm Germenlerin birlikte davranmadıklarını belirttiler. Kendileri savaşı akıllarından geçirmemişti ve Ambiorix'e yardımcı birlikler göndermemişlerdi. 2. Caesar, esirlere sorarak konuyu araştırdı. Eburonlardan herhangi birisi kaçarken kendilerine gelecek olursa yanına göndermelerini istedi. Eğer yaparlarsa kabilelerine saldırmayacağını söyledi. 3. Daha sonra birliklerini üçe bölüme ayırarak bütün lejyonların ağırlıklarını Atuatuca'da topladı. 4. Atuatuca kalesi Eburonların topraklarının tam ortasında yer almaktadır. Titurius ve Aurunculeius kışı burada geçiriyorlardı. Caesar, kalenin yerini çok beğeniyordu. 5. Önceden yapılan

korunaklar da durmaktaydı. Böylece askerlerin işi kolaylaşacaktı. Ağırlıkları korumak için son olarak toplanmış üç lejyondan birini ve İtalya'dan getirdiği ondördüncü lejyonu bıraktı. 6. Lejyonun ve ordugâhın komutanlığına Quintus Tullius Cicero'yu getirdi. Yanına ikiyüz süvari verdi.

XXXIII.

1. Orduyu böldükten sonra Titus Labienus'a üç lejyonla okyanusa doğru, Menapilerin sınırlarına komşu olan bölgeye hareket etmesini, 2. Gaius Trebonius'a da üç lejyonla Atuatucların topraklarını yakıp yıkmasını emretti. 3. Kendisiyse geri kalan üç lejyonla Mosa Nehri'ne akan Scalde Nehri'ne ve Ambiorix'in birkaç atlı ile gitmiş olduğunu duyduğu Arduenna Ormanı'nın en uzak kısımlarına doğru yola çıkmaya karar verdi. Giderken yedi gün sonra geleceğine söz verdi. 4. Çünkü o gün ordugâhta bırakılan lejyonun yiyecek alacağını biliyordu. 5. Labienus'a ve Trebonius'a eğer bir tehlike olmazsa aynı gün geri dönmelerini söyledi. Böylelikle tekrar birlikte karar alabilmek ve düşmanın stratejisini tartışmak mümkün olacaktı.

XXXIV.

1. Yukarıda söylediğimiz gibi hiçbir yerde, kendini savunacak bir birlik ya da kale yoktu. Fakat halk etrafa kaçışmıştı. 2. Herkes kendisini biraz savunabileceği bir gizli bir vadi, orman ya da geçilmez bir bataklıkta toplanmıştı 3. Buraları yerliler tarafından biliniyordu. Bu nedenle çok dikkatli hareket etmek gerekiyordu. Belki dağılmış birliklerden ordunun tamamına bir zarar gelmezdi ama tek tek askerlerimiz için tehlike söz konusuydu. Gerçi bu konu da bir dereceye kadar ordunun güvenliğiyle ilgiliydi. 4. Çünkü askerlerimizin çoğu yağmalamak için uzaklara gidiyordu. Ayrıca ormanlardaki gizli ve bilinmeyen yerlerde durup düzenli olarak ilerlememize engel

oluyorlardı. 5. Caesar işi tamamlamak, bu vahşi adamların kökünü kazımak isterse, çeşitli yönlere çeşitli birlikler göndermesi ve askerleri geniş aralıklarla hareket ettirmesi gerekiyordu. 6. Roma ordusunun geleneklerine ve kurallarına göre, bölükleri sancakları etrafında tutmak isterse, yerliler arazinin avantajlarından yararlanabileceklerdi. Düşmanlar arasında her zaman pusu kurmak ve dağınık birliklerimize saldırmak cesaretini gösterebilecek adamlar vardı. 7. Böyle güç bir durumdayken gerekli bütün önlemler alındı. Caesar, düşmana zarar vermek düşüncesinden vazgeçti ve askerlerimiz intikam ateşiyle yanıp tutuşmalarına rağmen öncelikle onların canlarını koruyacak önlemler aldı. Etraftaki kabilelere elçiler gönderdi. 8. Hepsine ganimeti paylaşacaklarını söyleyerek Eburonların topraklarını yağmalamaya çağırdı. Ormanlar içinde kendi askerlerinden çok Galler'in adamlarının hayatını tehlikeye atmak istiyordu. Ayrıca etraflarını kalabalık bir şekilde sararak işlediklerini kötülüğün intikamını kabilenin adını silerek almak istiyordu. 9. Her yandan kalabalık bir birlik hemen toplandı.

XXXV.

1. Eburonların topraklarındaki yağma devam ederken yedinci gün yaklaşıyordu. Caesar yedinci gün ağırlıkların ve lejyonların yanına dönmeyi kararlaştırmıştı. 2. Bu noktada savaşta şansın ne kadar önemli olduğunu ve nasıl fırsatlar hazırladığını görmek mümkündür. 3. Düşman daha önce söylediğimiz gibi dağılmış ve paniğe uğramıştı. Bizi tehdit edebilecek bir güçleri yoktu. 4. Rhen'in diğer yanındaki Germenler arasında Eburonların topraklarının yağmalandığı ve herkesin ganimete katılmaya çağırıldığı haberi yayıldı. 5. Rhen kıyısında yaşayan Sugambrlar ikibin atlı topladılar. Sugambrlar daha önce söylediğimiz gibi kaçan Tencterleri ve Usipetleri topraklarına almışlardı. 6. Kayıklar ve sallarla Rhen'i Caesar tarafından yaptırılan ve bir birlikle korunan köprünün otuz mil kadar aşağısından geçtiler. Önce Eburonların sınırlarına gelip etrafa

dağılmış olan kaçakları yakaladılar. Barbarların çok hoşlandıkları sığırlardan fazlasıyla ele geçirdiler. Yağmalayacaklarını düşünerek daha uzaklara gittiler. 7. Hiçbir bataklık, hiçbir orman savaş ve eşkıyalık yapmak için doğmuş olan bu adamalara engel olamadı. Esirlere Caesar'ın nerede olduğunu sordular. Uzaklara gittiğini ve bütün ordusunu götürdüğünü öğrendiler. 8. İşte o zaman esirlerden biri "siz neden küçük bir ganimetin ardından koşuyorsunuz. Oysa şimdi elinizde daha büyük bir ganimete kavuşmak fırsatı var. 9. Üç saat içinde Atuatuca'ya gidebilirsiniz. Roma ordusunun bütün mallan oradadır. O kadar az sayıda askerleri var ki bir duvarı dahi kuşatamazlar. Ordugâhtan çıkmaya cesaret edemeyeceklerdir." 10. Adamın sözleriyle umutlanan Germenler ele geçirdikleri ganimeti gizli bir yerde saklayıp Atuatuca'ya doğru yola çıktılar. Konuşan adamı da kılavuz olarak yanlarına aldılar.

XXXVI.

1. Önceki günlerde Cicero, Caesar'ın önerisine uyarak, büyük bir dikkatle askerlerini ordugâhta tutmuş, kimsenin korunakların dışına çıkmasına izin vermemişti. Yedinci güne gelindiğinde Caesar'ın geleceğinden emin olamadı. Çünkü uzağa gittiğini duymuştu. Döneceği hakkında da hiçbir haber gelmiyordu. 2. Ayrıca sert davranması ve ordugâhtan dışarı çıkmaya izin vermemesi bazı askerlerin sanki bir kuşatma altındaymış gibi yaşadıklarından şikâyet etmelerine yol açmıştı. Dokuz lejyon ve çok büyük bir atlı birliğiyle dağılmış ve neredeyse yok olmuş bir düşmanla karşılaşınca şansının yaver gitmeyeceğini ve üç millik bir alanda bozguna uğrayacağını aklına bile getirmiyordu. Yakındaki tarlalardan buğday getirmek üzere beş tabur gönderdi. Tarlalarla ordugâh arasında bir tepe vardı. 3. Ordugâhta çok sayıda hasta vardı. İyileşmiş olan üçyüz kadar asker yiyecek toplamaya gönderildi. Ayrıca çok sayıda ordu bakkalı, ordugâhta kalmış olan çok sayıdaki yük hayvanı ile onları izlemek için izin aldılar.

XXXVII.

1. Şans eseri tam bu sırada Germen atlıları ortaya çıktılar. Geldikleri hızla ordugâhın içine girmeye kalkıştılar. 2. O yanda bir orman vardı. Ordugâha yaklaşıncaya dek kimse onları göremedi. Duvarın dibinde çadır kurmuş olan tüccarlar bile geri çekilemediler. Askerlerimiz böyle bir baskınla bozguna uğradılar. 3. Nöbetçi birliği ilk saldırıya güçlükle dayanabildi. 4. Düşmanlar başka bir giriş yeri bulabilmek için etrafa dağıldılar. 5. Askerlerimiz kapıları zorlukla koruyabildiler. Girilebilecek bütün yerler doğal koşullar ya da korunaklar nedeniyle kapalıydı. 6. Ordugâhın her yanında bir panik başlamıştı. Herkes bağrışmanın nedenini birbirine soruyor, kimse birliklerin nereye gideceğini, kimin hangi birliğe katılacağı konularına önem vermiyordu. 7. Kimileri şimdiden ordugâhın ele geçirildiğini söylüyor, kimileriyse düşmanın orduyu ve Caesar'ı yok ettiğini ve zafer kazanarak buraya geldiğini söylüyordu. 8. Çoğu kimse bulunulan yerden dolayı batıl inançlara kapılıyor, gözlerinin önünde aynı kalede öldürülmüş olan Cotta ile Titurius'un uğradıkları felaket akıllara geliyordu. 9. Panik yüzünden barbarların esirlerden duydukları ve içeride kimsenin olmadığı yönündeki düşünceleri güçleniyordu. 10. Her şeyi parçalayarak içeri girmeye uğraşıyorlar, böyle büyük bir fırsatı kaçırmamak için birbirlerini cesaretlendiriyorlardı.

XXXVIII.

1. Muhafız birlikleriyle geride bırakılmış hastalar arasında Publius Sextius Baculus isminde bir adam vardı. Caesar'ın yanında ön-yüzbaşılık yapmış olan Baculus'tan önceki savaşlarda bahsetmiştik. 2. Baculus beş gündür yemek yemiyordu. Kendisinin ve diğerlerinin güvende olmadığından şüphelenerek silahsız bir şekilde dışarı çıktı. Düşmanın çok yaklaştığını ve durumun tehlikeli bir hal aldığını gördü. Yanındakilerden silah alarak kapının önünde durdu. 3.

Nöbetçi birlikteki yüzbaşılar onu izlediler ve kısa bir süre sonra hep beraber karşı koymaya başladılar. 4. Baculus ağır yaralanıp, bayıldı. Zorlukla içeri sürüklenerek kurtarıldı. 5. Böyle bir savunma askerlerimize korunaklara girme ve savunmaya benzer bir şeyler yapabilme fırsatını verdi.

XXXIX.

1. Bu arada yiyecek toplama işini bitiren askerlerimiz gürültüyü duydular. Süvariler hızla gelerek durumun ne kadar kötü olduğunu gördüler. Fakat orada korkmuş askerleri içine alacak hiçbir siper yoktu. 2. Son zamanlarda askere alınmış, savaşın ne olduğunu bilmeyen bu adamlar, tribunuslara ve yüzbaşılara bakıp onların ne diyeceğini bekliyorlardı. Hiç kimse ne kadar cesur olursa olsun bu beklenmedik durum karşısında soğuk-kanlılığı kalamazdı. 3. Germenler uzaktaki sancakları görünce saldırıyı durdurdular. 4. Önce uzağa gittiğini duydukları lejyonun geri geldiğini sandılar, fakat daha sonra sayılarının fazla olmadığını görerek saldırıya geçtiler.

XL.

1. Ordu bakkalları en yakındaki tepeye koştular. Hızlıca oradan aşağı inerek sancakların ve bölüklerin arasına girdiler. Bu olay zaten korkmuş olan askerleri daha da fazla endişelendirdi. 2. Askerlerin kimileri bir kama oluşturarak içeri girmeyi önerdi. Çünkü ordugâh çok yakındı. Belki birkaç kişi ölebilirdi ama diğerleri kurtulurdu. 3. Kimileriyse sırtüstü mevzi alarak tehlikeyi karşılamak gerektiğini düşünüyordu. 4. Bu düşünce eski askerler tarafından beğenilmedi. Bunun üzerine birbirlerine cesaret vererek komutanlıklarına getirilmiş olan Roma şövalyesi Gaius Trebonius'un etrafında düşman hatlarını ortasından yardılar. Bir tek asker bile yaralanmadan ordugâha girdiler. 5. Hemen arkalarından ordu bakkalları ve atlılar da aynı hızla

içeri girdiler. Askerlerin kahramanlığı sayesinde canlarını kurtardılar. 6. Fakat sırt üstü mevzilenmiş olanlar askerliğin ne olduğunu bilmiyorlardı. Beğendikleri yerde kalıp, yüksek arazide kendilerini savunmaya çalıştılar ama beceremediler. Diğerlerine faydalı olan enerji ve hızı gösteremediler. Aksine ordugâha çekilmeye çalışırlarken kötü bir araziye düştüler. 7. Kimi yüzbaşılar savaştaki başarılan sayesinde diğer lejyonun aşağı rütbelerinden bu lejyonun yüksek rütbelerine geçirilmişlerdi. Eskiden kazandıkları şan ve şerefi kaybetmemek için büyük bir cesaretle çarpışarak öldüler. 8. Bir kısmı yüzbaşıların kahramanlığı sayesinde düşman biraz geri püskürtülünce hiç beklememelerine karşın içeri girdiler. Diğerleri ise Germenler tarafından kuşatılarak öldürüldüler.

XLI.

1. Germenler ordugâhı ele geçiremeyeceklerini anladılar. Çünkü askerlerimizin artık ordugâhta mevzilendikleri görülüyordu. Bunun için ormanlarda gizledikleri ganimetlerle Rhen'in diğer yanına çekildiler. 2. Düşmanlar gittikten sonra bile ordugâhta öyle büyük bir korku vardı ki, atlılarla gönderilmiş olan Gaius Volusenus ordugâha geldiği zaman Caesar'ın hiç kayıp vermediğine ve çok yakında olduğuna askerleri inandıramadı. 3. Panik herkesin ruhunu öylesine kaplamıştı ki hepsi çıldırmış gibiydi. Bütün ordunun yok edildiğini, atlıların ise kaçıp kurtulduğunu söylüyorlardı. Eğer böyle olmasa Germenler bu kadar rahatlıkla ordugâha saldıramaz diyorlardı. 4. Caesar gelince korku ortadan kalktı.

XLII.

1. Savaşta neler olup bitebileceği bilen Caesar döndüğünde sadece bir tek şikâyette bulundu. O da taburun ilerideki birliklerden ve ordugâhtan çok uzağa gönderilmiş olmasıydı. 2. Önemsiz de olsa

kötü bir olaya yol açmamak gerekirdi. Şans gücünü düşmanın aniden gelmesiyle göstermişti. Germenlerin siperlerden ve ordugâhın kapılarından geri dönmeleriyse daha büyük bir şanstı. 3. En şaşırılacak şey ise Ambiorix'in ülkesini yağmalamak için Rhen'i geçmiş olan Germenlerin Roma ordugâhına saldırmaları ve Ambiorix'in en çok istediği şeyi yapmalarıydı.

XLIII.

1. Caesar düşmana zarar vermek için yeniden yola çıktı. Etraftaki kabilelerden önemli birlikler toplayarak etrafa gönderdi. 2. Gözüne görünen her kötü, her çiftliği yakıyor, ele geçirilen hayvanlar da getiriliyordu. 3. Ekinler çok kalabalık olan askerlerimiz ve hayvanlar tarafından yeniliyordu. Bazı durumlardaysa yağmur yüzünden toplanamıyordu. Böylelikle birileri canını kurtarsa bile daha sonradan açlıktan dolayı ölecek gibi görünüyordu. 4. Büyük bir süvari birliği her yana ya-yıldığı için esirler ele geçiriliyordu. Onlar Ambiorix'in henüz kaçtığını, hatta gözden kaybolmadığını söylüyorlardı. Kaçanları yakalamak ümidiyle askerlerimiz büyük sıkıntılara katlanıyorlardı. 5. Caesar'ın beğenisini kazanmak isteği bir insanın gücünü çok aşan çabalar harcamalarına yol açıyordu. Fakat her seferinde Ambiorix'i tam yakalamak üzereyken, 6. o gizli yerlerden ve vadilerden kaçıyor, gece karanlığından yararlanarak başka bölge ve ülkelere çekiliyordu. Yanında en fazla dört atlı bulunduruyor, canını sadece onlara emanet ediyordu.

XLIV.

1. Söylediğimiz şekilde bu bölgeler yakılıp yıkıldıktan sonra Caesar orduyu iki tabur eksiği ile bir Rem kenti olan Durocortorum'a geri götürdü. Orada tüm Gallia kabilelerini toplantıya çağırdı. Senonların ve Carnutların yaptıklarına dair bir soruşturma başlattı.

İsyanın elebaşı Acco'yu idama mahkûm etti ve geleneksel olarak cezasını verdi. 2. Kimileri soruşturmadan korkup kaçtılar. 3. Kaçanları isyancı ilan etti. Daha sonra iki lejyonu Treverlerin topraklarındaki kışlık ordugâha, ikisini Lingonlara, diğer altısını Senonların topraklarındaki Agendincum'a yerleştirdi. Ordunun yiyecek sıkıntısını da çözdükten sonra kararlaştırıldığı üzere İtalya'ya geçici mahkemeleri yönetmeye gitti.

YEDINCI KITAP

I.

1. Caesar Gallia'daki isyanın bastırıldığını gördükten sonra geçici mahkemeleri yönetmek için İtalya'ya gitti. Orada Clodius'un öldürüldüğünü öğrendi. Senatonun askerlik çağındaki her gencin askere ilişkin kararını öğrenince kendisi de asker toplamaya başladı. 2. Caesar'ın yaptıkları hemen Gallia Transalpina'da duyuldu. Gallialılar duyduklarına kendi uydurdukları ve olayın gerektirdiği şeyleri de eklediler. Caesar'ın iç karışıklardan dolayı Roma'da kaldığını ve bu işlerle uğraşırken Gallia'ya gelemeyeceğini söylediler. 3. Roma halkının egemenliğinden üzüntü duyanları savaşa teşvik edecek bir fırsat vardı. Daha serbestçe ve daha cesurca hareket ederek savaş planları yapmaya başladılar. 4. Gallia'daki kabilelerin önderleri uzak ve ormanlık yerlerde toplantılar yaparak Acco'nun ölümünden duydukları üzüntüyü dile getirdiler. 5. İleride kendilerinin de başına aynı şey gelebilirdi. Gallia'nın şanssızlığından şikâyet ettiler. Savaşacak ve kendi hayatlarını tehlikeye atarak Gallia'nın bağımsızlığını kazandıracak adamlara büyük ödüller vaat ettiler. 6. Öncelikle Caesar'ı ordusundan ayırmak gerektiğini ve bunu yapmanın kolay bir şey olduğunu söylediler. 7. Çünkü lejyonlar komutanları olmadan ordugâhlardan çıkamazlardı. Ayrıca komutanın da lejyona muhafız birliği olmaksızın ulaşamayacağı da açıktı. 8. Şunu da söylediler: Savaşarak ölmek atalarından kalan ünü ve şerefi korumak bağımsızlıklarını korumaktan bile daha önemli bir şeydi.

II.

1. Daha sonra Carnutlar bütün kabilelerin mutluluğu için savaştan çekinmeyeceklerini ve savaşa ilk olarak başlayacaklarını bildirdiler. 2. İçinde bulundukları durumdan dolayı birbirlerine rehineler veremezlerdi. Bu nedenle hiçbir şey duyulmaması için önce ordularını bir yerde toplamaya daha sonra yemin etmeye karar verdiler. Böyle bir yemin Gallialılar için kutsaldır. 3. Toplantıya katılanlar Carnutları alkışlayarak yemin ettiler. Savaşa başlanacak günü belirledikten sonra toplantıyı dağıttılar.

III.

1. Kararlaştırılan gün gelince Carnutlar Cotuatus ve Conconnetodumnus adında iki eşkıyanın komutasında Cenabum'a[33] saldırdılar. Ticaret için Cenabum'a gelmiş olan Romalıları öldürdüler. Öldürülenler arasında Fufius Cita adında seçkin bir Roma şövalyesi de vardı. Cita Caesar tarafından ordunun ihtiyaçlarını karşılamakla görevlendirilmişti. Romalıların mallarını yağmaladılar. 2. Olay Gallia kabileleri arasında duyuldu. Zaten önemli ve büyük bir olay olduğunda tüm Galler tarladan tarlaya, köyden köye bağırarak olanları haber verirler. Herkes haberi en yakındakine ulaştırır. Bu kez de böyle oldu. 3. Güneş doğarken Cenabum'da olanlar, akşam olmadan Arvernlerin sınırında duyuldu. Arada yüzaltmış millik bir uzaklık vardır.

IV.

1. Gallia'nın önde gelenlerinden biri olan Celtillus'un oğlu Vercingetorix taraftarlarını yanına çağırdı ve onları isyana katılmaya çağırdı. Vercingetorix'in babası da Gallia'nın önderliğini elde etmişti ve kendi kabilesi tarafından krallıkta gözü olduğu için öldürülmüştü. 2. Amacını anlayan akrabaları silahlandılar. Amcası Gobannitio ve diğer önde gelen kişiler isyana katılmak istemedikleri için

Vercingetorix'i engellemeye çalışıyorlardı. Vercingetorix'i Gergovia[34] kentinden kovdular. 3. Fakat Vercingetorix düşüncesinden vazgeçmedi. Kırsal alandaki dilencileri ve eşkıyaları yanına topladı. Yanına aldığı birçok eşkıya ile beraber kentlileri de isyana katılmaya davet etti. 4. Gallia'nın bağımsızlığı adına silaha sarılmalarını istiyordu. Kalabalık bir birlikle kendisini kentten kovanları bu kez kendisi kentten kovdu. 5. Adamları tarafından kendisine kral unvanı verildi. Kabilelere elçiler göndererek kendisine sadık kalacaklarına dair yemin ettirdi. 6. Senonlar, Parisiler, Pictonlar, Cadurclar, Turonlar, Aulercler, Lemovicler, Andlar ve sahildeki diğer tüm kabileler kendisine katıldılar. Komutanlık Vercingetorix'e verildi. 7. Komutanlık yetkisiyle kabilelerden rehineler ve belirli sayıda asker göndermelerini istedi. 8. Her kabilenin ne kadar zamanda ne kadar silah yapabileceğini belirledi. Özellikle atlılara çok önem veriyordu. Büyük bir çaba göstererek ve çok sert davranarak işlerini doğru düzgün yapmayanları ağır şekilde cezalandırdı. 9. Büyük suçu olanları yakıyordu ve işkenceyle öldürüyordu. 10. Daha hafif suç işleyenleri ise ya kulaklarını kesiyor ya da gözlerini oyuyordu. Daha sonra da suçluları kabilelerine gönderip halkın ibret almasını sağlamaya çalışıyordu.

V.

1. Bu cezalar sayesinde hemen bir ordu toplayamadı. Daha sonra çok cesur bir adam olan Cadurclu Lucretius'u birliklerinin bir bölümüyle Rutenlerin topraklarına gönderdi. Kendisi Bituriglere doğru yola çıktı. 2. Vercingetorix'in gelişiyle Biturigler himayesinde bulundukları Haedulara elçiler gönderdiler. Düşmana karşı daha kolayca kendilerini savunabilmek için yardım istediler. 3. Haedular, Caesar'ın ordunun korunması için geride bıraktığı lejyon komutanlarının önerisiyle Bituriglere yardım için yaya ve atlı birlikler gönderdiler. 4. Yardım birlikleri Haedular Biturigler arasındaki Liger Nehri'ne geldikten sonra orada birkaç gün beklediler. 5. Nehri

geçmeye cesaret edemediler ve geri döndüler. Elçilerimize Bituriglerin ihanet etmelerinden korkarak geri geldiklerini söylediler 6. Çünkü eğer nehri geçerlerse bir hem Bituriglerin hem de Arvernlerin kendilerini kuşatacaklarını öğrendiklerini belirttiler. 7. Elçilere anlattıkları şeylerin doğru mu yoksa yalan mı olduğunu bilemiyoruz.

VI.

1. Caesar olanları öğrenince Roma'daki işlerin Pompeius sayesinde düzene girmeye başladığını da görerek hemen Gallia Transalpina'ya geldi. 2. Oraya vardığı zaman büyük zorluklarla karşılaştı: Orduya nasıl yetişecekti? 3. Lejyonları eyalete çağırırsa yolda kendisi yokken tek başlarına savaşa girmek zorunda kalacaklarını tahmin ediyordu. 4. Kendisi ordunun yanına giderse bu kez de isyanları bastırılmış olan kabilelere kendi canını emanet etmek zorunda kalacaktı. Her iki durum da uygun değildi.

VII.

1. Bu arada Rutenlerin yanına gönderilmiş olan Cadurclu Lucretius Rutenlerle Arvernleri birleştirdi. 2. Ardından Nitiobriglerin ve Gaballerin topraklarına giderek her iki kabileden de rehineler aldı. Büyük bir askeri birlikle Narbo kenti üzerinden Roma eyaletine girmeye çalıştı. 3. Lucretius'un yaptıklarını duyan Caesar öncelikle Narbo'ya gitmek gerektiğine karar verdi. 4. Narbo kentine geldikten sonra düşmana yakın olan bütün yerlere ve eyaletteki Rutenler, Volsc Arecomikler ve Tolosatlar arasına birlikler yerleştirdi. Böylece korkanlara cesaret verdi. 5. Eyaletten ve İtalya'dan getirdiği birliklerin Arvernlerin sınır komşusu Helvilerin topraklarında toplanmalarını emretti.

VIII.

1. Yukarıda belirtilen önlemler alınınca Lucretius geri çekilmek zorunda kaldı. Caesar, Lucretius'un kendi birliklerinin arasına girmekten çekindiğini görünce Helvilerin topraklarına gitmekten korkmadı. 2. Arvernler ve Helviler arasındaki Cevenna Dağı bulunmaktadır. Bu dağ yılın çok soğuk mevsimlerinde kalın kar tabakası yüzünden ilerlemeye engel oluyordu. Altı ayak derinliğindeki kar askerlerin büyük çabasıyla temizlendi. Daha sonra Arvernlerin sınırlarına ulaşıldı. Arvernler baskına uğradılar. 3. Çünkü Cevenna Dağı'nın kendilerini bir kale gibi koruduğunu zannediyorlardı. Senenin bu zamanında hiçbir yolcu geçitleri açık bulamamıştı. Caesar atlılara olabildiğince geniş bir alana yayılarak düşmanı korkutmalarını istedi. 4. Vercingetorix Caesar'ın yaptıklarını öğrendi. Korku içindeki Arvernler Vercingetorix'in etrafında toplanarak mallarını korumasını istediler. Savaş aleyhlerine dönmüştü. 5. Vercingetorix onların yalvarmalarıyla biraz yumuşadı ve ordugâhını Bituriglerin topraklarından Arvernlerin topraklarına geçirdi.

IX.

1. Fakat Caesar Vercingetorix'in yapacaklarını öngördüğü için iki gün sonra yedek birlikleri ve atlılar bulmak bahanesiyle buradan ayrıldı. Genç Brutus'u ardında bıraktığı birliklere komutan yaptı. 2. Brutus'a atlıların olabildiğince fazla bölgeyi yakıp yıkmalarını emretti. Kendisinin üç gün içinde ordugâha yeniden geleceğini söyledi. 3. Daha sonra hızlıca ilerleyerek umduğundan da çabuk bir sürede Vienna'ya vardı. 4. Birkaç gün önce gönderdiği süvariler orada hazır bekliyordu. İlerleyişine hiç ara vermeden Haeduların topraklarından geçerek Lingonların yanına geldi. Burada iki lejyon kışı geçirmekteydi. Böylece hızlı hareket ederek Haeduların kendisine bir suikast hazırlamasının önüne geçmeye çalışıyordu. 5. Lingonların topraklarına vardığından diğer lejyonları da yanına çağırdı. Bu işler Arvernlerin haberi olmadan yapıldı. 6. Vercingetorix lejyonların bir

araya geldiğini öğrenince ordusunu yeniden Bituriglerin topraklarına geri çekti. Daha sonra bir Boi kenti olan Gorgobina'ya saldırmaya karar verdi. Caesar, Helvetlerle yaptıkları savaşta yenilen Boileri daha sonra Gorgobina kentine yerleştirmiş ve Haeduların himayesinde bırakmıştı.

X.

1. Vercingetorix'in geri çekilmesi Caesar'ın savaş planlarını bozdu. Kışın geri kalan zamanında lejyonlar bir arada olsalar bile Haeduların himayesindeki Boiler yenilince tüm Gallia ayaklanacaktı. Çünkü Caesar, dostlarını koruyamamış olacaktı. Lejyonlar kışlık ordugâhlarından zamanından önce çıkarlarsa bu kez de taşıma güçlüğünden dolayı yiyecek sıkıntısı baş gösterecekti. 2. Fakat Caesar yiyecek sıkıntısına katlanmayı dostlarını koruyamıyormuş gibi görünmeye tercih etti. 3. Bu nedenle Boilere haberciler gönderdi. Onlara Haeduların yiyecek getireceklerini, kendisinin geldiğini ve saldırılara karşı koymalarını söyledi. 4. Daha sonra Agedincum'da{35} iki lejyonu ve ağırlıklarını bırakarak Boilerin topraklarına doğru hareket etti.

XI.

1. Bir sonraki gün Senonların Vellaunodunum kentine geldi. Arkasında düşman kalmamasını sağlamak ve bir an önce yiyecek sıkıntısını gidermek için kente saldırmaya karar verdi. İki gün içinde kuşatma başladı. 2. Üçüncü gün teslim olmak için kasabadan elçiler geldi. Caesar silahların toplanmasını, yük hayvanlarının getirilmesini ve altıyüz rehine verilmesini istedi. 3. Bu işlerle ilgilenmesi için Trebonius'u kentte bıraktı. Kendisi ilerleyişini bitirebilmek için Carnutların Cenabum kentine doğru hareket etti. 4. Vellaunodunum'un kuşatıldığı haberi Cenabum'dakilere ulaşmıştı.

İşin uzun süreceğini sanarak Vellaunodunum'un kuşatmasının uzun süreceğini düşünerek yardım için bir birlik göndermeye hazırlanıyorlardı. Fakat iki gün sonra Caesar buraya geldi. 5. Kentin önünde ordugâh kurdu. Saat geç olduğu için saldırıyı bir sonraki güne bıraktı. 6. Askerler kuşatma için gerekli emirleri verdi. Daha sonra Liger Nehri'nin üzerindeki köprünün Cenabum kentine bağlandığını görerek iki lejyonun silahlı bir şekilde yatmasını istedi. Geceleyin kenttekilerin kaçmasından korkuyordu. 7. Gece yansından bir süre sonra Cenabum halkı sessizce kasabadan çıktı ve nehri geçmeye başladı. Nöbetçiler olayı Caesar'a haber verdiler. 8. Caesar kapılan yaktırdı. Harekete hazır olmalarını emrettiği lejyonları içeri yollayarak kenti ele geçirdi. Düşmanın neredeyse tamamı yakalandı. İnsanlar köprünün ve yolların darlığından dolayı kaçamamışlardı. 9. Caesar, kenti yağmalattı ve askerlere ganimeti dağıttı. Daha sonra ordusunu Liger Nehri'nden geçirerek Bituriglerin sınırlarına vardı.

XII.

1. Caesar'ın yaklaştığını duyan Vercingetorix kuşatmadan vazgeçti ve Caesar'ın yolunu kesmeye karar verdi. 2. Caesar ise yolu üstündeki Bituriglerin Novidunus kentine saldırmaya karar verdi. 3. Kentten elçiler geldi. Canlarının bağışlanmasını istediler. Caesar da büyük bölümünü bitirdiği savaşı tamamlamak için atların çıkarılmasını ve rehinelerin verilmesini emretti. 4. Rehinelerin bir kısmı teslim edilmişti. Diğer istenilenler de yapılmak üzereydi. Birkaç yüzbaşı kalan silahlan ve hayvanları toplamakla görevlendirilmişlerdi. Bu sırada uzaktaki düşman atlıları göründü. Atlılar Vercingetorix'in ordusunun öncü birlikleriydi. 5. Kenttekiler düşman atlılarının kendilerine yardım için geldiklerini görünce harekete geçtiler. Silahlarını aldılar, kapıları kapadılar ve askerlerini surların üzerine çıkardılar. 6. Yüzbaşılar Galler'in yeni bir planlan olduğunu görünce hemen kapılan tutarak içerideki askerleri bir zarar görmeden dışarı çıkarmayı başardılar.

XIII.

1. Caesar ordugâhından atlılarını çıkararak düşmanın atlılarıyla savaşa başladı. Askerlerimizin zor durumda kaldıklarını görünce her zaman yanında hazır bulunan dörtyüz Germen atlısını yardıma gönderdi. 2. Galler Germen atlılarının saldırısına karşı koyamadılar. Çok fazla kayıp vererek ordunun geri kalan kısmının yanına çekildiler. Cenabumlular düşman bozguna uğrayınca yeniden korkup, kendilerine isyan etmeye zorlayan adamlarını yakalayıp Caesar'a teslim ettiler. Kendileri de onlarla beraber teslim oldular. 3. Daha sonra Caesar Biturigler'in topraklarındaki Avaricum'a gitti. Avaricum çok verimli bir yerdedir ve çok iyi bir şekilde korunmaktadır. Eğer Avaricum ele geçirilirse Biturigler yeniden Roma halkının egemenliğine gireceklerdi.

XIV.

1. Vellaunodunum, Cenabum, Novidunum'da üç kez bozguna uğrayan Vercingetorix adamlarını bir yerde toplanmaya davet etti. 2. Artık savaşın daha başka bir stratejiyle sürdürülmesi gerektiğini söyleyerek düşmanın yiyecek getireceği tüm yolların kapatılmasının gerekliliğini açıkladı. 3. Bu kolay olacaktı. Çünkü hem atlıları Romalıların atlılarından daha iyiydi hem de mevsim de yardımcı olacaktı. 4. Yiyecek toplanamazdı. Bu yüzden Romalılar çevredeki yerlere yiyecek bulmak için dağılacaklardı ve böylelikle atlılar onları yok edebilecekti. 5. Kişilerin mutluluğundan önce devletin mutluluğunun geldiğini ve bu nedenle düşmanın 6. Yiyecek aramak için gideceği her köyün ve evin yakılması gerektiğini anlattı. 7. Gallialıların yiyecek sıkıntısı olmazdı. Çünkü nerede savaş olursa o bölgenin kaynaklarından faydalanıyorlardı. Fakat Romalılar yiyecek bulamadıkça ordugah tan daha uzağa gitmek zorunda kalacaklardı. 8. Gallialılar da ya bu askerleri öldüreceklerdi ya da ağırlıkları ele geçireceklerdi. Ağırlıklar ele geçirilirse savaşın da bir anlamı

olmazdı. 9. Ayrıca kendini koruyamayacak durumda olan kentler de yakılıp yıkılmalıydı. Böylelikle hem kendi asker kaçaklarının sığınabileceği yerler olmazdı hem de Romalıların kolayca yiyecek ve ganimet bulabilecekleri yerler ortadan kalkardı. 10. Sözlerini şöyle tamamladı: "Eğer bu önlemler acı ve ağır görünüyorsa, unutmayın ki karılarınızın ve çocuklarınızın köleleştirilmesi, kendinizin öldürülmesi çok daha acı ve ağırdır. Bilin ki bunlar mutlaka yenilenlerin başına gelecektir."

XV.

1. Vercingetorix'in düşünceleri oybirliğiyle kabul edilince aynı gün içinde yirmiden fazla Biturig kenti yakılıp yıkıldı. 2. Diğer kabilelerde de aynı şey yapıldı. Her yanda yangınlar görünüyordu. Büyük bir üzüntü duymalarına rağmen kendilerini avutuyorlardı. Kesin bir zafer kazanılınca kaybettiklerini yeniden ele geçirebilirlerdi. 3. Bir toplantıda Avaricum'un yakılması ya da savunulması hakkında tartışmaya başladılar. 4. Biturigler diğer Gallialıların ayaklarına kapanarak kabilelerinin süsü ve bekçisi, Gallia'nın en güzel kenti Avaricum'un yakılmamasını istediler. 5. Bulunduğu yer sayesinde kendilerini kolayca koruyabileceklerini söylediler. Çünkü her taraftan nehirler ve bataklıklarla çevrilmiş olan bu kentin sadece bir girişi vardı. O da çok dardı. İstekleri kabul edildi. 6. Vercingetorix önce kabul etmemesine karşın Bituriglerin yalvarmalarına dayanamadı. Daha sonra kenti korumak üzere birlikler görevlendirildi.

XVI.

1. Vercingetorix, Caesar'ın hemen ardındaydı. Ordugâhını Avaricum'dan onaltı mil uzakta bataklıklar ve ormanlar içindeki bir yere kurdu. 2. Nöbetçiler sayesinde hemen her saatte Avaricum'da olanları öğreniyordu yaptırmak istediği şeyleri emrediyordu. 3. Yem

ve yiyecek toplamaya çıkanları gözetliyor, uzağa gidince de bundan faydalanıp askerlerimize büyük zararlar veriyordu. Askerlerimiz saldırılarını engellemek için değişik saatlerde değişik yollardan gidiyorlardı.

XVII.

1. Caesar, ordugâhını, şehrin nehirlerle ve bataklıklarla kapalı ve yukarda söylediğimiz gibi dar bir girişi olan yanında kurdu. Orada bir taraça, siperlikler ve iki kule yaptırmaya başladı. Çünkü arazinin durumu kuşatmaya uygun değildi. 2. Yiyecek için Boileri ve Haeduları zorluyordu. Fakat Haedular istekli olmadıkları için fazla yardım etmiyorlardı. Boiler ise küçük ve zayıf bir kabileydi. Çok da fazla malları olmadığı için ellerindeki hemen tüketivermişlerdi. 3. Böylece Boilerin fakirliği, Haeduların isteksizliği ve evlerin yakılması nedeniyle orduda bir yiyecek sıkıntısı başladı. Askerlerimiz günlerce yiyeceksiz kaldılar ve uzaklardaki köylerden hayvanlar getirerek karınları doyurdular. Fakat Roma halkının büyüklüğüne ve önceden kazandıkları zaferlere yakışmayacak bir tek laf söylemediler. 4. Caesar lejyonlara kıtlığa dayanmak çok zorsa kuşatmadan vazgeçilebileceğini söylediği zaman bile bunu kabul etmediler. 5. Yıllardır Caesar'a hizmet etmişlerdi ve hiçbir zaman şerefsizliğe uğramamışlar, hiçbir zaman yenilmemişlerdi. 6. Eğer kuşatmadan vazgeçilirse bu kendileri için bir şerefsizlik sayılırdı, 7. "Her türlü zahmete katlanmak, Cenabum'da Galler'in ihanetiyle öldürülmüş olan Romalıların intikamını alamamaktan daha iyidir" dediler. 8. Yüzbaşılar ve askeri tribunuslar da benzeri şeyler söylediler.

XVIII.

1. Caesar, kulelerin duvarlara yaklaştığı sırada yem bittiği için Vercingetorix'in ordugâhını Avaricum'a geri çektiğini öğrendi. Esirler

Vercingetorix'in atlılar ve bunların arasında savaşmaya alışkın hafif silahlı yayalarla Romalıların yiyecek bulmak için gideceklerini düşündükleri yere pusu kurmaya gideceğini de söylediler. 2. Caesar gece yansı yola çıkarak sabaha karşı ordugâha ulaştı. 3. Caesar'ın gelişini hemen nöbetçilerden öğrenen Gallialılar arabalarını ve ağırlıklarını ormanların en sık yerlerinde sakladılar ve birliklerini açık bir araziye çıkardılar. 4. Caesar da hemen silahların hazırlanmasını emretti.

XIX.

1. Orada hafif eğimli bir tepe vardı. Tepenin etrafında yaklaşık elli ayak genişliğinde bir bataklık bulunuyordu ve geçilmesi oldukça zordu 2. Geçitleri kapatan Gallialılar bulundukları yere güvenerek tepeye çıkmışlardı. Tepede bataklığın yanındaki geçit ve ormanlar her kabile tarafından savunulmaktaydı. 3. Romalılar bataklığı aşmaya kalkıştıklarında saplanıp kalacaklar ve Gallialılar da yukarıdan kolayca saldırabileceklerdi. İki ordunun bu derece yakın olduğunu görenler Gallialıların eşit şartlarda bir savaşı kabul ettiklerini sanabilirdi. Fakat şartların eşit olmadığını görenler Gallialıların meydan okumasının boş bir iddia olduğunu anlarlardı. 4. Askerler, düşmanın bu kadar yakın bir yerden kendilerine bakmalarına sinirleniyorlar ve hemen savaşa başlamak istiyorlardı. 5. Fakat Caesar ancak birçok askerimizin ölümüyle zaferi kazanabileceğimizi söyledi. Kendi mutluluğunu hiçbir şeyden korkmayan askerlerimizin mutluluğundan öne çıkaramazdı. 6. Böylece askerleri sakinleştirdikten sonra aynı gün içinde yeniden ordugâha döndü. Avaricum'un kuşatılması için gerekli hazırlıkları yapmaya başladı.

XX.

1. Vercingetorix adamlarının yanına geldiğinde ihanetle suçlandı. Çünkü ordugâhı Romalılara yaklaştırmış, atlıları yanına alarak böyle büyük bir birliği komutansız bırakmış ve Vercingetorix'in ayrılmasından yararlanan Romalılar büyük bir fırsat bulacak hemen yakınlarına gelivermişlerdi. 2. Bütün bunların rastlantıyla ve önceden planlanmaksızın olamayacağını, onun Gallia krallığını kendi gücüyle değil, 3. Caesar'ın izniyle elde etmek istediğini söylüyorlardı. Vercingetorix suçlamalara şöyle yanıt verdi: Ordugâhı kendi ısrarları üzerine ve yem kıtlığından dolayı kaldırdığını, Romalılara daha fazla yaklaşmaktaki amacının doğal olarak kolayca korunabilecek bir yerin avantajlarından yararlanmak olduğunu, 4. ayrıca bataklıkta süvarilere gerek olmadığını ve atlıların götürüldükleri yerde daha yararlı olduklarını söyledi. 5. Komutanlığı hiç kimseye bırakmamasının nedeniyse yeni komutanın çoğunluğun isteğe savaşa girişmesinden korkmasıydı. Çünkü artık Gallialılar güçlüklere katlanamıyorlar ve bu yüzden bir an önce savaşa girmek istiyorlardı. 6. Eğer Romalılar tesadüfen gelmişlerse, Gallialıların şanslı olduklarını, bir casus tarafından çağırılmışlarsa, Gallialıların o casusa teşekkür etmeleri gerektiğini söyledi. Çünkü böyle yüksek bir yerden düşmanın kalabalık olmadığını görebildiklerini, çarpışmaya cesaret edemeyerek alçakça ordugâha çekilenlerin yiğitliklerini küçümseyebileceklerini anlattı. 7. Krallığı Caesar'dan almasına gerek olmadığım çünkü zaferi kazanırlarsa zaten bunu elde edeceğini, eğer komutanlığı daha çok kendi yararına kullandığını sanıyorlarsa komutanlığı geri verebileceğini de ekledi. 8. " Eğer söylediklerimin doğru olmadığına inanıyorsanız Romalı askerleri dinleyin." Dedi. 9. Birkaç gün önce yem bulmaya çalışırken yakaladığı, açlıkla ve zincirlerle işkence yaptığı köleleri getirtti. Kölelere soru sorulduğunda ne cevap verecekleri önceden öğretilmişti. Lejyoner olduklarını söylediler. 10. Açlık ve kıtlık yüzünden tarlalarda yiyecek bulmak için gizlice ordugâhtan kaçtıklarını, 11. Bütün orduda aynı sıkıntının olduğunu, hiç kimsenin dayanacak gücü kalmadığını, bu nedenle de eğer üç gün içinde kenti

kuşatmada bir gelişme olmazsa Caesar'ın ordusunu geri çekeceğini söylediler. Vercingetorix "benim bu faydalarımı gördünüz. 12. Şimdi beni ihanetle suçluyorsunuz. Benim sayemde büyük bir ordunun açlıktan eriyip gittiğini görüyorsunuz. Ben yine önlem aldım. Düşman kaçarak kendini kurtarmaya çalıştığında hiçbir kabile onları kendi sınırlarına sokmayacak." dedi.

XXI.

1. Kalabalık bağırmaya başladı ve her zaman yaptıkları gibi silahlarına vurmaya başladılar. Gallialılar birinin konuşmasından hoşlanırlarsa genelde böyle yaparlar. Vercingetorix'in önemli bir komutan olduğunu, onun sadakatinden şüphelenmemek gerektiğini, savaşı yönetmek için daha iyi birinin bulunamayacağını söylediler. 2. Onbin kişinin kenti savunmakla görevlendirilmesine karar verdiler. 3. Çünkü kenti savunabilirlerse zaferi de kazanacaklarını düşünüyorlardı.

XXII.

1. Askerlerimizin benzersiz bir cesaretleri vardı. Ancak Gallialılar da her konuda önlem alıyorlardı. Gerçekten Gallialılar kendilerine öğretilen bir şeyi yapmak ya da taklit etmek konusunda çok becerikli insanlardır. 2. Kancalarımızı, ilmiklerle yerlerinden oynatmaya çalışıyorlar, yakaladıkları zaman bucurgatlarla onları içeri çekiyorlardı. Ayrıca taraçanın altına lağımlar kazıyorlardı. Bu işlerde çok becerikliydiler. Çünkü ülkelerinde önemli demir madenleri bulunur. Bu nedenle de her çeşit lağımı tanınırlar ve kullanılır. 3. Ayrıca korunaklara birkaç katlı kuleler yapmışlar ve kuleleri derilerle kaplamışlardı. 4. Gece gündüz demeksizin çıkış hareketleri yapıyorlar ve taraçayı yakmaya çalışıyorlardı. Sürekli olarak surlardaki askerlerimize saldırıyorlardı. Taraçaya yaptığımız eklerle

kulelerimizi yükselttikçe düşman da aynı şeyi yaparak kuleleri aynı yüksekliğe çıkarıyordu. 5. Uçları yanmış ve sivriltilmiş direklerle lağımlarımızı açarak ilerleyişimizi durdurmaya uğraşıyorlar, kaynamış katran ve çok ağır taşlarla onların duvarlara yaklaşmasını engelliyorlardı.

XXIII.

1. Gallialıların surları şöyledir: İki ayak aralıkla direkler bütün duvar boyunca ve dikey olmak üzere yere koyulur. 2. Direkler içten bağlanır ve bol toprakla örtülür. Ayrıca direkler arasındaki aralıklar da taşlarla kapatılır. 3. Direkler yerleştirilip bağlandıktan sonra bir sıra daha konulur. Fakat iki sıra direkler birbirine dokunmaz. Aralarına taşların konulmasıyla daha düzenli bir hal alır. 4. Duvarın yüksekliğine ulaşıncaya dek böyle kat kat direkler koyulmaya devam edilir. 5. Sur görünüşü ve rengi bakımından çirkin sayılmaz. Birbirini izleyen direkler ve taşlar düz bir hat üzerindedir. Bu durum savunma için çok elverişlidir. Çünkü taş yangına, kereste de şahmerdana karşı korur. Çoğu yerde bu direkler kırk ayak uzunluğundaki kirişlerle birbirlerine bağlandıkları için üzerlerinde bir delik açılması ya da yıkılması çok zordur.

XXIV.

1. Bütün bunlar kuşatmayı zorlaştırıyordu. Sürekli devam eden soğuk ve yağmurlar askerlerimizi etkilemedi ve sürekli çalışarak zorlukları yendiler. Yirmibeş gün içinde üçyüzotuz ayak genişliğinde ve seksen ayak yüksekliğinde bir taraça yaptılar. 2. Taraça neredeyse duvara değmek üzereydi. Caesar da her zamanki gibi korunakların yakınında kalıyordu. Askerlerin ara vermeden çalışmalarını' Sağlıyordu. Üçüncü nöbetten kısa bir süre önce taraçada yangın çıktığı görüldü. Düşmanlar onu bir lağımla ateşe

vermişlerdi. 3. Ayrıca surun üzerindekilerin çığlıkları işitildi. Kulelerinin her iki yanındaki kapılardan bir çıkış hareketi yapıldı. 4. Düşmanların bazıları taraçanın üzerine kuru odun ve çıra atıyor, bazılarıysa zift ve yangın çıkarak diğer bir takım şeyler döküyorlardı. Askerlerin nereye gidecekleri ve kime yardım edecekleri konusunda karar vermek çok zordu. 5. Fakat Caesar'ın emriyle her zaman iki lejyon ordugâh önünde kaldığı ve çok sayıda insan iş başında olduğu için sorun çıkmadı. Kimileri çıkış hareketlerine engel oldu, kimileri kuleleri geri çekti ve taraçayı kesti. Ayrıca ordugâhtaki tüm askerler yangını söndürmek için dışarı çıktılar.

XXV.

1. Gecenin geri kalan kısmında çarpışma devam etti ve düşmanın zafer ümidi hep canlı kaldı. Şimdi daha ümitlenmişlerdi. Çünkü kule siperliklerinin yanmıştı ve askerlerin yardım etmeleri kolay değildi. Düşman yorulanların yerine yenilerini koyuyordu. Gallia'nın bağımsızlığının o ana bağlı olduğunu sanıyorlardı. Tam bu sırada önümüzde olan bir olayı dikkate değer bulduğumuz için burada anlatmak istiyoruz: 2. Bir Giallalı kentin kapısı önünde zift ve yağ parçalarını yanmakta olan kuleye atıyordu. Sol tarafından bir "akrep atışı"yla vurulunca öldü. 3. Yanındaki adam o öldürülünce cesedi üzerinden atlayarak aynı işi yapmaya başladı. 4. İkinci adam da bir "akrep atışı"yla öldürülünce üçüncü ve daha sonra dördüncü adam aynı işi yapmaya devam etti. Taraçadaki yangın sona erinceye kadar o bölge hiç boş bırakılmadı. Düşman geri püskürtülünce çarpışma bitti.

XXVI.

1. Yaptıklarının bir işe yaramadığını gören Gallialılar ertesi gün kentten ayrılmaya karar verdiler. Vercingetorix de aynı

düşüncedeydi. 2. Geceleyin çıkarlarsa fazla kayıp vermeyeceklerini sanıyorlardı. Çünkü Vercingetorix'in ordugâhı kentten uzak değildi. İki ordugâh arasındaki bataklık Romalıların onları kovalamasına engel olurdu. 3. Geceleyin kaçmaya hazırlandıkları bir sırada birdenbire kadınlar evlerinden fırladılar ve adamların ayaklarına kapanmaya başladılar. 4. Yaşlı olan kendilerinin ve güçsüz olan çocuklarının düşmana bırakılmamasını istiyorlardı. 5. Erkeklerin düşüncelerinde bir değişiklik olmadığını görünce (çünkü böyle zamanlarda korku acıma duygusunu yok eder) kaçtıklarını işaret vererek Romalılara haber vermeye başladılar.

XXVII.

1. Bir sonraki gün Caesar'ın yaptırdığı korunaklar tamamlanmıştı ve bir de kule yapılmıştı. Birdenbire şiddetli bir yağmur başladı. Havanın planın uygulanmasına yardım edeceği düşünüldü. Çünkü surdaki adamların sayısı her zamankinden daha azdı. Caesar askerlerine biraz yavaş davranmalarını söyleyerek yapılmasını istediği şeyi anlattı. 2. Lejyonlar siperliklerin içinde gizlice harekete hazırlandılar. Caesar askerlerini büyük zorlukların meyvesini almaya çağırdıktan sonra sura ilk çıkacak olana büyük ödüller vaat etti. 3. Askerlerimiz aniden her yandan saldırıya başladılar ve düşmanı kuşattılar.

XXVIII.

1. Düşman dehşete düşmüştü. Surdan ve kulelerden aşağı püskürtüldüler. Bunun üzerine agorada ve açık yerlerde kama şeklindeki kütleler halinde beklemeye başladılar. Saldırıldığı zaman saf kurarak sonuna kadar çarpışmak istiyorlardı. 2. Hiç kimsenin düz yere inmediğini, fakat askerlerin bütün duvar boyunca her yandan içeri girdiklerini görünce, kaçış ümitlerinin tamamen kaybolmaması

için silahlarını bıraktılar. Hızla kentin en uzak noktalarına koşuştular. 3. Kimileri kapılarda sıkışıp askerlerimiz tarafından öldürüldü, kimileriyse kapılardan çıktıktan sonra atlılarımıza yakalandı. Kimse kenti yağmalamayı aklına getirmedi. 4. Böylece Cenabum'da askerlerimizin öldürülmesine ve kuşatmanın zorluklarına kızmış olan askerlerimiz yaşlılara, kadınlara ve çocuklara acımadılar. 5. Kırkbin kişinin ancak sekizyüzü Vercingetorix'in yanına gelebildi. Kaçanlar ilk defa çığlıklar atıldığında kentten fırlayabilenlerdi. Vercingetorix geceleyin sessizce kaçanların yollarını kesti. 6. Çıkardıkları gürültüden ve halkın merhametinden dolayı bir isyan çıkmasından korkuyordu. Bu nedenle arkadaşlarını ve kabile önderlerini belirli aralıklarla yol boyunca sıralayarak gelenleri birbirinden ayırmak ve ordugâhta kabilelerine ayrılmış bölüme götürebilmek için önlem aldı.

XXIX.

1. Vercingetorix ertesi gün bir toplantı yaparak kaçanları teselli etti. Ümitsizlik içinde olmamalarını ve yaşanılan felaketten dolayı korkmamalarını söyleyerek, 2. Romalıların cesaretle ve bir çarpışmayla değil, teknikle ve kendilerinin tecrübesiz oldukları kuşatma sanatındaki becerileri sayesinde zafer kazandıklarını söyledi. 3. "Savaştaki her şeyin başarılı olacağım sananlar yanılırlar 4. Ben Avaricum'un savunulmasını hiçbir zaman istemedim. Bunu biliyorsunuz. Fakat Bituriglerin akılsızlığı ve diğer kabilelerin de haddinden fazla hoşgörüsü yüzünden yenildik. 5. Fakat ben daha büyük bir başarıyla bu yenilgiyi unutturacağım. 6. Çünkü arası bozuk olan tüm Gallia kabilelerini birleştirerek Gallia için sadece bir tek yol izleyeceğim. Birleşirsek kimse bize karşı koyamaz. Bu iş şimdiden başarılmış sayılır. 7. Güvenliğimiz için ordugâhı korunaklı hale getirmeliyiz. Ancak böyle yaparak düşmanın saldırısına karşı koyabilirsiniz."

XXX.

1. Gallialılar konuşmadan hoşlandılar. Ayrıca hem bir bozguna uğramalarına karşın komutan umutsuzluk içinde değildi hem de ordunun gözü önünden kaybolmamıştı. 2 Onun herkesten daha ileriyi gördüğünü, daha iyi düşündüğünü sanıyorlardı. Çünkü daha önceden Avaricum'un yakılmasını ve terk edilmesini söylemişti. 3. Diğer komutanlar aldıkları yenilgilerle etkilerini kaybederken Vercingetorix her yenilgiyle daha da büyüyordu. 4. Ayrıca diğer kabileleri birleştireceğini de söylüyordu. Bunun üzerine Gallialılar ordugâhlarını korunaklı bir hale getirmeye başladılar. Öyle inançlıydılar ki sıkıntılara pek katlanmayı sevmeyen insanlar olmalarına karşın bu kez her söylenileni yapıyorlardı.

XXXI.

1. Vercingetorix ise diğer kabileleri birleştirmek konusundaki sözünü tutmaya çalışıyordu. Onlara çeşitli hediyeler gönderiyor ya da ödüller vaat ediyordu 2. Bu işler için her kabilenin kalbini avlayabilecek ve dostluğunu kazanabilecek kimseleri görevlendiriyordu. Avaricum'un ele geçirilmesinden sonra 3. kaçanlara silah ve diğer araç gereçleri verdi, 4. Eksilen askerlerini arttırabilmek için her kabileden askerler istedi. Hangi sayıda askerin ne zamana kadar gelmesi gerektiğini de bildirdi. Ayrıca Gallia'da çok fazla sayıda bulunan okçuların da bulunup kendisine gönderilmesini istedi. Böylece, Avaricum'daki kayıplarını çabucak giderdi. 5. Bu aralık Ollovicum'un oğlu ve Nitiobriglerin kralı Teutomatus, (babasına Roma senatosu tarafından dost unvanı verilmişti), büyük bir süvari birliği ile yardıma geldi. Birliğin bir bölümü kendine aitti, bir bölümünüyse Aquitania'dan para vererek almıştı.

XXXII.

1. Caesar birkaç gün Avaricum'da kaldı. Orada bol bol yiyecek vardı. Ordunun tüm eksikleri giderildi. 2. Artık kış da sona ermek üzereydi. Mevsimin kendisi insanları savaşa çağırıyor gibiydi. Düşmanı bataklık ve ormanlardan çıkarmak ya da kuşatmayla yenebilmek fırsatlarını bulabilmek için yola çıktı. Bu sırada Haedular bir elçi heyeti gönderdiler. 3. Kabileleri büyük bir sıkıntı içine düşmüştü ve yardım istiyorlardı. Söylediklerine göre durum çok tehlikeliydi. Çünkü önceden beri krallık bir yıllığına bir kişiye verilirdi. Şimdiyse iki kişi birden kraldı ve her ikisi de krallığın yasal olarak kendilerine ait olduğunu söylüyorlardı. 4. Birincisi zengin ve ünlü bir genç olan Convictolivatis'ti. Diğeriyse çok eski bir ailenin oğlu olan Cotus'tu. Cotus birçok aile ile akraba idi ve Gallia üzerinde büyük etkisi vardı. Erkek kardeşi Valetiacus bir yıl önce krallık yapmıştı. Herkes silahlanmıştı. 5. Senato ve halk ikiye ayrılmıştı. Her ikisinin de taraftarları vardı. Eğer bu durum bir süre daha devam ederse iç savaş çıkacaktı. Bunu engellemek ise ancak Caesar'ın yapabileceği bir şeydi.

XXXIII.

1. Caesar savaşı yarıda bırakmayı uygun bulmuyordu. Ancak Roma halkına böyle büyük bir bağlılık göstermiş olan Haedulara da yardım etmesi gerekliydi. Ayrıca kendine güveni az olan partinin Vercingetorix'ten yardım istemesi de söz konusu olabilirdi. Bunun da önüne geçmek için öncelikle Haedulara yardım etmeye karar verdi. 2. Haeduların yasalarına göre kralların görev başındayken sınırlarının dışına çıkması yasaktı. Onların yasalarına ve geleneklerine saygısızlık etmemek için kendisi Haeduların topraklarına gitmeye karar verdi. Senatörlerin ve kavgalıların Decetia'da toplanmalarını ve kendisiyle buluşmalarını emretti. 3. Bütün kabile halkı orada toplanmıştı. Bu sırada şunu öğrendi: Yasal olarak toplanılması uygun olmayan bir yer ve zamanda bir toplantı yapılmış ve erkek kardeşlerden biri diğerini kral seçildiğini ilan

etmişti. Fakat yasal olarak aynı aileden iki kişi hayattayken aynı göreve getirilemezlerdi hatta senatoya bile giremezlerdi. 4. Bunun üzerine Caesar Cotus'un krallıkta hakkı olmadığına karar verdi. Kral yokken rahipler tarafından bu mevkie seçilmiş olan Convictolivatis'i krallığa getirdi.

XXXIV.

1. Sorun çözüldükten sonra Haedulardan kavgayı bırakmalarını ve tüm dikkatlerini savaşa vermelerini istedi. Gallia'nın tamamı ele geçirildikten sonra Haedular da ödüllerini alacaklardı. Yiyecek sevkiyatını korumaları için ayrı ayrı yerlerde görevlendirilmek üzere onbin yaya göndermelerini istedi. Orduyu ikiye böldü: 2. İki lejyonu Senonların ve Parisilerin üzerine götürmesi için Labienus'a verdi. Kendisi süvarileri Elaver Nehri boyunca ilerleyerek Arvernlerin topraklarındaki Gergovia kentine doğru götürdü. Birliğin bir kısmı Labienus'un emrine verildi. Geri kalanlar Caesar'ın yanında kaldılar. 3. Vercingetorix Caesar'ın yaptıklarını öğrenince nehir üzerindeki bütün köprüleri yıktırdı. Nehrin diğer yakasından ilerlemeye başladı.

XXXV.

1. İki ordu nehrin kıyıları boyunca ilerlerken birbirlerini görebiliyor ve karşı karşıya ordugâh kuruyorlardı. Düşmanlar Romalıların köprü kurarak birliklerini karşıya geçirmelerini engellemek için çeşitli aralıklarla birlikler yerleştirmişti. Caesar zor bir durumdaydı. Yazın büyük bir kısmı boyunca nehir yüzünden ilerleyemeyecekti. Çünkü Elaver sonbahardan önce geçit vermez. 2. Bunun üzerine Caesar, ordugâhını Vercingetorix'in yıktırdığı köprülerden birinin karşısındaki ormanlık yere kurdu. Bir sonraki gün iki lejyonla beraber gizlice orada kaldı. 3. Her zaman yaptığı gibi geri kalan birliklerini ve ağırlıkları gönderdi. Lejyonların sayısının azalmış olduğunun

görünmemesi için bazı taburların arasını açtı. 4. Olabildiğince uzağa gitmelerini istedi. Düşmanın ordugâha gireceğini düşündüğü saatte alt bölümleri sağlam kalmış olan kazıkların üzerine yeniden köprü inşa ettirmeye başladı. 5. Çabucak köprü kuruldu ve lejyonlar karşıya geçirildi. Ordugâh kurulması için uygun bir yer bulunduktan sonra diğer birlikler çağırıldı. 6. Vercingetorix Romalıların nehri aştıklarını görünce isteğinin dışında bir savaşa girmemek için ilerleyişine hız verdi.

XXXVI.

1. Caesar beş gün sonra Gergovia'ya ulaştı. Beşinci gün hafif bir atlı çarpışması oldu. Kent yüksek bir tepenin üzerindeydi. Ayrıca kentin etrafında sarp geçitler vardı. Caesar kentin durumunu inceledikten sonra saldırı yapılarak buranın ele geçiremeyeceğini anladı. Yiyecek sıkıntısı çözülene dek kuşatmaya başlamamaya karar verdi. 2. Vercingetorix ise ordugâhını kentin yakınına kurmuştu. Ordu kısa aralıkla Caesar'ın çevresindeydi. Dağların üzerinde kuş bakışı görebilme fırsatı olan her yer düşmanlar tarafından işgal edilmişti. Manzara çok korkunçtu. 3. Savaş meclisinde kendisine yardım eden tüm kabile önderlerini her sabah şafak zamanında ordugâhında topluyordu. Çünkü her gün söyleyeceği ve bildireceğini yeni şeyler oluyordu. 4. Hemen her gün okçularında da katıldığı bir atlı çarpışması oluyordu. Kasabanın karşısında ve dağın eteğinde bir tepe vardı. 5. Tepe çok korunaklı bir yerdeydi ve her tarafı uçurumdu. Askerlerimiz tepeyi ele geçirdikleri takdirde düşmanın su ve yem kıtlığına düşeceğine inanıyorlardı. 6. Tepe çok güçlü olmayan bir muhafız birliği tarafından korunuyordu. 7. Caesar geceleyin sessizce ordugâhtan çıktı ve kentten yardım gelmesine fırsat bırakmadan tepenin muhafızlarını oradan kovdu. Tepeye iki lejyon yerleştirdikten sonra küçük ordugâhtan büyüğe iki ayak genişliğinde çift hendek kazdırdı. Böylece düşmanın herhangi bir baskın yapma tehlikesi

olmadan askerlerimiz her iki ordugâh arasında diledikleri gibi gidip gelebileceklerdi.

XXXVII.

1. Öte yandan Caesar'ın krallığı verdiği Haedu kabilesinden Convictolitavis Arvernlerin verdiği rüşvetle bazı insanlarla görüşmelere başladı. Görüştükleri arasında soylu bir ailenin genç çocukları olan Litaviccus ve kardeşi de vardı. 2. Aldığı rüşveti onlarla paylaştı. Bağımsız doğduklarını asla unutmamaları gerektiğini, 3. Gallia'nın bağımsızlığı için tek engelin Haedu kabilesi olduğunu, birçok kabilenin kendilerinden korkarak harekete geçemediklerini, eğer Haedular da isyana katılırlarsa Romalıların Gallia'da tutunacakları bir dal kalmayacağını söyledi. 4. Caesar'ın kendisine bazı iyilikleri olmuştu. Fakat bunlar sadece haklı isteklerinin yerine getirilmesi demekti. Fakat bağımsızlık daha önemli bir konuydu. 5. Neden Haedular kendi haklan ve yasalarıyla ilgili bir şey için Caesar'ın yanına gidiyorlardı da Caesar Haedulara gelmiyordu? 6. Convictolitavis'in sözleri ve parasıyla baştan çıkan bazı gençler isyana önderlik yapabileceklerini bildirdiler. İsteklerini gerçekleştirebilmek için ne yapacaklarını araştırmaya başladılar. Çünkü Haedu kabilesinin isyana katılması zor görünüyordu. 7. En sonunda Litaviccus'un savaş için Caesar'a gönderilecek onbin askerin başına geçirilmesine ve bu askerlerin Litaviccus tarafından götürülmesine karar verdiler. Kardeşleri daha önce Caesar'ın yanına gideceklerdi. Planın geri kalan kısmının da nasıl uygulanacağı kararlaştırıldı.

XXXVIII.

1. Litaviccus ordunun başına geçti. Gergovia'ya otuz mil uzaklıktayken askerleri yanına topladı ve ağlayarak: "Askerler

nereye gidiyorsunuz? 2. Bütün atlılarımız, bütün önderlerimiz öldürüldü. Kabilemizin önderleri Eporedorix ile Viridomarus, Romalılar tarafından ihanetle suçlandılar ve yargılanmaksızın öldürüldüler. 3. Olaydan kurtulanlar size anlatacaklar. Çünkü bütün kardeşlerim, bütün akrabalarım öldürüldükten sonra duyduğum üzüntü olanları size anlatmamı engelliyor." 4. Söyleyecekleri kendilerine anlatılmış olan adamlar oraya getirildi. Litaviccus'un tembihlediği şeyleri askerlere anlattılar: 5. Arvernlerle konuştukları söylenerek Haedu atlılarının çoğunun öldürüldüğünü, kendilerinin ise saklanarak kurtulduklarını anlattılar. 6. Haedular bağırarak Litaviccus'tan kendilerine yardım etmesini istediler. Litaviccus şöyle konuştu: "Önlem alınacak bir şey yok. Yapabileceğimiz tek şey bir an önce Gergovia'ya gidip Arvernlerle birleşmektir. 7. Yoksa Romalıların bu kadar iğrenç bir suç işledikten sonra şimdi de bizi öldürmeye koştuklarını görmüyor musunuz? Biraz cesaretimiz varsa iğrenç şekilde öldürülenlerin intikamını alalım. 8. Bu haydutları yok edelim!" Ordudaki Roma vatandaşlarını gösterdi. 9. Romalıların yiyeceklerini yağmaladı. Kendilerini de işkence yaptırtarak öldürttü. 10. Haedu kabilesine haber göndererek atlıların ve önderlerin öldürüldüğü haberini yaymaya devam etti ve hep beraber bu cinayetin intikamının alınmasını istiyordu.

XXXIX.

1. Eporedorix çok soylu bir gençti ve kabilesinde büyük etkisi vardı. Yaşı ve halk tarafından sevilmesi bakımından Eporedorix ile denk fakat soyluluk bakımından ondan daha aşağı bir seviyede olan Viridomarus ise Caesar'a Diviciacus tarafından tavsiye edilmişti. Caesar da Viridomarus'u yüksek bir mevkie çıkarmıştı. Caesar'ın isteğiyle belli sayıdaki süvari ile yardıma gelmişlerdi. 2. Bu iki kişi krallığı ele geçirebilmek için birbirleriyle mücadele ediyorlardı. Haedu devletindeki son krallık tartışmasında birisi Convictolitavis adına diğeriyse Cotus adına çalışmıştı. 3. Eporedorix, Litaviccus'un

amacını öğrenince gece yarısı konuyu Caesar'a anlattı. Bu kötü niyetli gençlerin yaptıkları yüzünden Romalılarla Haeduların arasının bozulmamasını istedi. Binlerce adam düşmanla birleşirse ortada büyük bir tehlike olurdu. Çünkü akrabaları onların yaptıklarına seyirci kalamazlardı ve devlet de bunu önemsiz bir şey olarak göremezdi.

XL.

1. Caesar olanlardan büyük korku duydu. Çünkü Haedu kabilesine her zaman büyük sevgi göstermişti. Hemen ağırlıkları ordugâhta bırakarak dört lejyonla atlıları ordugâhtan çıkardı. 2. Ordugâhın bulunduğu yeri küçültmek için zaman yoktu. Zafer hızımıza bağlı gibiydi. Gaius Fabiusu ordugâhı koruması için iki lejyonla beraber ordugâhta bıraktı. 3. Litaviccus'un kardeşlerinin yakalanmasını emretti. Fakat onlar düşmanın yanına ulaşmışlardı. 4. Askerlerini böyle olağan dışı koşullarda yapacaklarından şikâyet etmemeleri için cesaretlendirdikten sonra yirmibeş mil kadar ilerledi. Bu sırada Haeduların ordusu göründü. Atlılarını göndererek düşmanın yürüyüşünü durdurdu ve ilerlemesini engelledi. Askerlere hiç kimseyi öldürmemelerini söyledi. Haeduların öldürüldüklerini duydukları Eporedorix ve Viridomarus'un atlıların arasında dolaşmalarını ve kendi adamlarına seslenmelerini söyledi. 5. Böylece Litaviccus'un hilesi ortaya çıktı. 6. Haedular teslim olmak için ellerini uzatmaya başladılar ve silahlarını attılar. 7. Litaviccus yanındakilerle beraber Gergovia'ya kaçtı. Gallialıların geleneklerine göre en umutsuz durumlarda bile efendilerini terk etmek en büyük cinayettir.

XLI.

1. Caesar savaş yasalarına göre teslim olanları öldürebilirdi. Fakat sadece insanlığı yüzünden öldürmediği söylemek üzere Haedulara

haberciler gönderdi. Orduyu üç saat kadar dinlendirdikten sonra Gergovia'ya gitti. 2. Yoldayken Fabius'un yanından gelen atlılar çok tehlikeli bir durumda olduklarını söylediler. Ordugâha çok kalabalık bir şekilde saldırıldığını, düşmanın yorulan birlikler yerine yenilerini geçirebildiğini fakat ordugâh büyük olduğu için askerlerimizin benzeri bir şansa sahip olmadıklarını belirttiler. Oklar ve diğer atılan şeyler yüzünden çok sayıda askerimiz yaralanmıştı. 3. Fakat mancınıklar sayesinde saldırılara karşı koyulabiliyordu. 4. Düşman biraz geri çekildiklerinde Fabius, ikisi dışında tüm kapıları kapatıyor, duvara siperlikler koyuyor ve bir sonraki gün yapılacak saldırıya hazırlanmaya çalışıyordu: 5. Caesar hemen yola çıkarak askerlerin büyük çabasıyla sabaha karşı ordugâha geldi.

XLII.

1. Gergovia civarında bu olaylar olduğu sırada Haedular Litaviccus'un yaydığı haberleri öğrendiler. 2. Duyduklarını araştırmaya gerek görmeden ve ırklarına özgü düşüncesizliğin etkisine kapılarak bir söylentiyi olmuş gibi kabul ederek 3. Roma vatandaşlarının eşyasını yağmaladılar, bir kısmını öldürdüler, bir kısmını da köle olarak sattılar. 4. Convictolitavis yangına körükle gidiyor, halkın çılgınlık yapmasını sağlıyordu. Convictolitavis bu cinayeti işleyenlerin uslanmaktan utanacaklarını söylüyordu. 5. Lejyonların yanına gitmek üzere hazırlanan askeri tribunus Marcus Aristius'u öldürmemeye söz vererek Cabillonum Kalesi'nden dışarı çıkardılar. Kaleye ticaret yapmak için yerleşmiş olanları da çıkmaya zorladılar. 6. Yola çıkar çıkmaz mallarını yağmaladılar. Romalılar kendilerini savunmaya kalkışınca kuşatıldılar. Her iki taraf da ağır kayıplar verdi. Düşman da bunun üzerine daha kalabalık birlikler getirdi.

XLIII.

1. Haedu askerlerinin Caesar'a teslim olduğunu öğrendikten sonra Aristius'un yanına gittiler. Planlarından ve yaptıklarından devletin asla sorumlu olmadığını iddia ettiler. 2. Yağma edilen eşyalar hakkında soruşturma açılmasını emrederek Litaviccus'un ve kardeşlerinin mallarına el koydular. Kendilerini temize çıkarmak için Caesar'a elçiler gönderdiler. 3. Akrabalarını kurtarmak için böyle yapıyorlardı. Fakat cinayetle lekelenmişler, yağmalanan eşyadan sağladıkları kara kendilerini kaptırmışlardı. Yağmalama olayına çok sayıda insan katılmıştı. Cezalandırılmaktan korkarak isyan çıkarmaya ve elçiler göndererek diğer kabileleri de kendilerine katılmaya çağırdılar. 4. Caesar olanların farkındaydı. Buna karşın elçileri nazikçe karşıladı. Alt tabakadaki insanların cahilliği ve düşüncesizliği nedeniyle Haedulara kızgın olmadığını, onlara beslediği iyi duyguların azalmadığını söyledi. 5. Caesar Gallia'da daha büyük bir isyan başlamasını beklemiyordu. Gergovia'ya önünden ordusunu çekip, bir yerde toplamak istiyordu. Çünkü tüm kabileler tarafından kuşatılmak istiyordu. 6. Fakat geri çekilmeyi sanki bir kaçış hareketiymiş gibi göstermemek için önlemler almaya başladı.

XXLIV.

1. Tüm bunlar hesaplanırken ortaya bir başarı fırsatı çıktı. Korunakları denetlemek için küçük ordugâha geldiğinde daha önceden düşman tarafından ele geçirilmiş ve o zaman kalabalık yüzünden zemini bile olmayan bir tepenin boş bırakıldığını gördü. 2. Duruma şaşırarak nedenini sordu. 3. Herkes Caesar'ın daha önceden keşif birliklerinden öğrendiği bilgiyi tekrarladılar. Tepenin üst tarafının düz olduğunu fakat kentin diğer yanına bakan kısmın ormanlık ve dar olduğunu söylediler. Gallialıların bu tepeden çok korktuklarını söylediler. Eğer Romalılar tepeyi ele geçirirlerse kuşatılacaklarını ve çıkış için uygun bir yer ve yem

bulamayacaklarını sanıyorlardı. Vercingetorix bu nedenle askerlerinin tepeyi ele geçirmeleri emretti.

XLV.

1. Caesar gece yarısından sonra atlıları tepeye gönderdi. Atlıların her zamankinden daha fazla gürültü çıkararak her yönü aramalarını istedi. 2. Şafak zamanında ordugâhtan çok sayıda yük katın getirerek semerlerini çıkarttı. Katırcıların miğferlerini takarak sanki atlı birlikleriymiş gibi etrafta dolaşmalarını emretti. 3. Gösteriş yapmak için katırcıların yanına birkaç atlı daha gönderdi. Bu atlılar daha uzak bölgeleri tarayacaklardı. Uzun bir süre sonra tüm atlılar aynı yerde toplanacaktı. 4. Olanlar kentten görünebiliyordu. Çünkü Gergovia'dan ordugâha kuşbakışı bir şekilde bakılabiliyordu. Fakat o kadar uzaktan bir şey anlaşılamıyordu. 5. Bir lejyonu aynı tepeye gönderdi. Biraz ilerlettikten sonra alçak bir yerde durdurdu, ağaçlar arasına gizledi. 6. Galler'in şüphesi artmıştı. Bütün birliklerini o bölgeye çekerek korunak yapmaya başladılar. 7. Caesar, düşman ordugâhının boş kaldığını gördü. Askerlerinin miğferlerini ve savaş sancaklarını saklattırdı. Düşmanın dikkatini çekmemek için lejyonları küçük gruplar halinde büyük ordugâhtan küçüğe geçirdi. Her lejyonun komutanlarına yapılması gereken şeyleri anlattı. 8. Askerlerin savaşın coşkusu içinde daha fazla ganimet bulabilmek için uzaklara gitmelerini yasakladı. 9. Arazinin düz olmasının sıkıntılarından söz etti. Ancak hızlı davranarak arazinin dezavantajları yok edilebilirdi. Bu muharebe değildi bir baskındı. 10. Daha sonra saldırı işareti verdi. Haeduları da sağ yandaki yokuştan harekete geçirdi.

XLVI.

1. Eğimleri saymazsak yokuşun başladığı ova ile kent arasındaki uzaklık binikiyüz adımdı. 2. Hafif eğim yolu uzatıyordu. 3. Düşman tepeye çıkan yolun ortasında büyük taşlardan altı ayak yüksekliğinde bir duvar yapmışlardı. Tepenin aşağısını boş bırakmışlardı, yukarı kısmı ise kentin surlarına kadar çok sayıda ordugâhla doldurmuşlardı. 4. Askerler işaret verilince hemen duvara ulaştılar. Duvarları geçtikten sonra üç ordugâhı ele geçirdiler. 5. Askerlerimiz o kadar hızlı hareket ettiler ki Nitiobriglerin kralı Teutomatus çadırında öğle uykusundayken baskına uğratıldı. Askerlerimizin elinden yarı çıplak bir şekilde kaçarak kurtulabildi. Üstelik atı da yaralanmıştı.

XLVII.

1. Caesar amacına ulaşınca geri çekilme borusunu çalınmasını emretti. Yanında bulunan onuncu lejyonu durdurdu. Fakat diğer lejyonlardaki askerler sesi duymadılar. 2. Çünkü arada çok geniş bir vadi vardı. Fakat tribunuslar ve lejyon komutanları Caesar'ın emrini dinlettirmeye çalıştılar. 3. Fakat askerlerimiz düşmanın kaçtığını görünce eski başarılarını da hatırlayarak yiğitlikleriyle elde edemeyecekleri hiçbir şey olmadığını düşündüler. Kaleye ve kentin kapılarına yaklaşıncaya kadar kovalamaktan vazgeçmediler. Gerçekten de o zaman şehrin her yanından bağrışmalar duyuldu. 4. Daha uzaktakiler ani gürültüden çok korktular. Düşmanın kapılardan içeri girdiğini sanarak kasabadan dışarı çıktılar. 5. Kadınlar elbiselerini ve gümüş eşyalarını duvardan atıyorlar, çıplak göğüsleriyle sur üzerinden sarkarak ve ellerini uzatarak Romalıların canlarını bağışlamasını istiyorlardı. Avaricum'da yaptıkları gibi kadınları ve çocukları öldürmemeleri için yalvarıyorlardı. 6. Kimileri kadınları ellerinden tutarak surdan aşağı sarkıtılıyor, askerlere teslim ediyorlardı. 7. Sekizinci lejyonun yüzbaşılarından Lucius Fabius yanına bölüğünden üç adam aldı. Fabius Avaricum'da yapılan yağmanın kendisine yetmediğini söylemişti. Adamlarının omuzlarına

basarak surun üstüne çıktı. Daha sonra adamlarını çekerek yukarıya çıkardı.

XLVIII.

1. Gallialılar ise bu sırada kentin önünde bir korunak yapmak için toplanmışlardı. Önce gürültüleri duydular daha sonra kentin Romalıların eline düştüğünü öğrenerek paniğe kapıldılar. Atlıları önden gönderdiler. Hepsi oraya koşuştular. 2. Her gelen duvarın altında yer tutuyordu. Zamanla çarpışmaya katılanların sayısı arttı. 3.Önceleri Romalılara teslim olan yerliler şimdi Gallia geleneklerine uygun olarak saçlarını açarak, çocuklarını geri çekiyorlardı. Adamlarından kendilerini kurtarmalarını istiyorlardı. 4. Romalıların bulundukları yer ve sayıları savaşa uygun değildi. Ayrıca hem koştukları hem de uzun süren çarpışma boyunca yoruldukları için yeni gelen birliklere karşı koymakta çok zorlanıyorlardı.

XLIX.

1. Caesar savaşın uygun olmayan bir arazide yapıldığını ve düşmanın sayısının artmaya başladığını görünce askerleri için korkmaya başladı. Küçük ordugâhı korumakla görevlendirdiği Titus Sextius'a haber göndererek birliklerini ordugâhtan çıkarması, tepenin eteğinde düşmanın sağ kanadına yerleştirmesini istedi. 2. Böylece, askerlerimiz geri püskürtülürlerse, düşmanın kendilerini kovalamasını engelleyecekti. 3. Kendisi yanındaki lejyonla birlikte biraz ilerleyerek çarpışmanın sonucunun ne olacağını beklemeye başladı.

L.

1. Çarpışma çok şiddetli bir şekilde devam ediyordu. Düşman bulunduğu yere ve kalabalık olmalarına, askerlerimiz ise yiğitliklerine güveniyorlardı. Caesar'ın başka bir yokuştan düşman birliklerini parçalamak için gönderdiği Haedular aniden açık bulunan sağ yanımızda göründüler. 2. Silahlarının Gallia silahlarına benzemesi askerlerimizi çok korkuttu. Haedular geleneklerine göre dost olduklarına göstermek için sağ omuzlarını açarlardı. Bu kez de öyle yaptılar. Fakat askerlerimiz bunu düşmanın bir hilesi sandılar. 3. O anda yüzbaşı Lucius Fabius ve beraberinde kaleye çıkmış olanlar kuşatıldı. Öldürüldükten sonra surdan aşağı atıldılar. 4. Aynı lejyondan yüzbaşı Marcus Petronius bir kapıyı kırmaya çalışırken kalabalığın saldırısına uğramış ve canından ümit kesmişti. Zaten ağır yaralıydı. Arkasından gelen birliğin askerlerine: " Madem ki ben kurtulamayacağım o halde en azından kendi şan ve şerefim için tehlikeye attığım sizlerin canını kurtarayım. 5. Elinize fırsat geçince kendinizi kurtarın." Dedi. Daha sonra düşmanın ortasına atıldı. İki kişiyi öldürdükten sonra diğerlerini kapıdan uzaklaştırdı. 6. Yardıma çalışan askerlerine: "Boşuna beni kurtarmaya çalışmayın. Çok kan kaybettim ve halsizim. Bu yüzden şimdi elinizde fırsat varken canınızı kurtarmaya çalışın." Bir süre daha çarpışmaya devam ettikten sonra öldü. Fakat onun sayesinde yanındaki askerler kurtuldu.

LI.

1. Askerlerimiz kuşatılmıştı. Kırkaltı bölük komutanı öldürüldükten sonra askerlerimiz püskürtüldü. Gallialıların bitmek tükenmek bilmeyen kovalamalarını onuncu lejyon durdurabildi. Onuncu lejyon yardım için daha düz bir araziye yerleştirilmişti. 2. Küçük ordugâhtan Titus Sextius ile birlikte çıkmış ve daha yüksek bir yerde mevzilenmiş olan onüçüncü lejyonun taburları tarafından destekleniyordu. 3. Lejyonlar ovaya erişince sancaklarını çevirerek düşmana karşı

mevzilendiler. 4. Vercingetorix askerlerini tepenin eteğinden siperler içine çekti. O gün yediyüz civarında askerimiz öldü.

LII.

1. Bir sonraki gün Caesar askerlerimizi yanına toplayarak düşüncesiz davranmaları ve yağma hırsıyla hareket etmeleri nedeniyle onları azarladı. Nereye gidecekleri ve ne yapacakları konusunda kendi kendilerine karar vermişler ve Caesar'ın çekilme işaretine uymamışlardı. Tribunuslar ve lejyon komutanları bile onları engelleyememişlerdi. 2. Arazinin uygun olmamasının ne gibi zararları olduğunu ve Avaricum'da yaşadıklarını anlattı. Orada düşman atlılarından ve komutanından yoksundu. Ama uygun olmayan arazide herhangi bir zarara uğramamak için geri çekilmişti. 3. Ordugâhtaki siperler, kale surları ya da yüksek dağlar askerlerin yiğitliğine karşı koyamazdı. Bunu çok beğeniyordu ama askerlerin disiplinsizliklerini ve savaşta neler yapılacağı konularında komutanlarından daha bilgiliymiş gibi davranmalarına da çok kızıyordu. 4. Askerlerinden yiğitçe savaşmalarını ve disiplinli davranmalarını bekliyordu.

LIII.

1. Konuşmasının sonunda askerlerinin ümitsizliğe kapılmamalarını, çünkü düşmanın arazinin avantajlarından yararlanarak kazandıkları başarıyı düşmanın yiğitliğine bağlamamaları gerektiğini söyledi. Daha önceki gibi hareket etmek istediği için lejyonları ordugâhtan çıkarıp savaş düzeni aldırdı. 2. Vercingetorix bu kez de düz araziye inmedi. Çok şiddetli olmayan bir atlı savaşı oldu. Romalılar kazandı. Caesar daha sonra askerlerini ordugâha geri getirdi. 3. Bir sonraki gün de aynı şekilde geçti. Bunun üzerine Caesar Gallialıların küstahlıklarına bir son vermek ve

cesaretlerini azaltmak için ordusunu Haeduların topraklarına doğru götürmeye başladı. 4. Düşman kovalamaya cesaret edemedi. Üç gün sonra Elaver Nehrine gelip, köprüyü kurdu. Ordu diğer yana geçirildi.

LIV.

1. Orada yanına Haedulu Viridomarus ve Eporedoruc geldiler. Litaviccus'un Haeduları ayaklandırmak için atlılarıyla yola çıktığını söylediler. Kabilenin sadık kalması için Litaviccus'tan önce oraya varmalarını gerekliydi. 2. Caesar ikisinin gitmesine izin verdi. Aslında isyanın başlamak üzere olduğunu ve bu iki kişi gidince isyanın daha da erken başlayacağını biliyordu. Fakat onları gücendirmek ve şüphe çekmek istemedi. Ayrılırlarken onlara kendisinin Haedulara yaptığı iyilikleri ve Haeduların Caesar'a sığındıkları sırada ne kadar kötü durumda olduklarını anlattı. 3. Kentlere sıkışmışlar, tarlaları ellerinden alınmış, askerleri kalmamış, haraca bağlanmış, çok kötü bir biçimde rehineler vermek zorunda bırakılmışlardı. 4. Fakat Caesar Haedulara büyük bir servet ve şeref sağlamıştı. Böylelikle Haedular eski durumlarına gelmişler, hatta şeref ve itibarları eskisinden bile daha çok atmıştı. Anlattıklarını Haedulara söylemelerini isteyerek gitmelerine izin verdi.

LV.

1. Noviodunum, Liger Nehri kıyısındaki bir Haedu kasabasıydı. Oldukça verimli topraklan vardı 2. Caesar Gallia'dan topladığı rehineleri, yiyecekleri, devlet hazinesini, kendine ve ordusuna ait ağırlıkların büyük bölümünü buraya koymuştu. 3. İtalya ve İspanya'dan Gallia savaşı için satın aldığı atların çoğu da yine Noviodunum'daydı. 4. Eporedorix ile Viridomarus kente geldikten sonra Haeduların durumu hakkında bilgi topladılar. Litaviccus

korunaklı bir Haedu kenti olan Bibracte'ye gelmiş, kral Convictolitavis ve çok sayıda senatörde Bibracte'de onunla buluşmuşlardı. Vercingetorix'e elçiler göndererek barış ve dostluk anlaşması imzalamaya çalışmışlardı. 5.Böyle büyük bir fırsatın kaçırılmaması gerektiğini düşünüyorlardı. Noviodunum'daki Romalıları öldürdüler. Tüccarların paralarını ve atlarını paylaştılar. 6. Değişik devletlerden alınan rehinelerini Bibracte'deki memurlara gönderdiler. 7. Kenti koruyamayacaklarını anlayarak Romalılara da bir faydası olmasın diye yaktılar. 8. Yiyecekleri gemilere yükleyip kaçtılar. Gemiye yükleyemediklerini de nehre attılar ya da yaktılar. 9. Yakınlardan asker toplamaya, Liger Nehri kıyısına birlikler yerleştirmeye ve atlılarla çevreye saldırıp korku yaratmaya başladılar. Böylece Romalıların kıtlık içinde kalmasını sağlayarak eyaleti terk edeceklerini umuyorlardı. 10. Kar nedeniyle Liger kabarmıştı ve geçilmesi çok zordu. Bu durum da onların ümidini arttırıyordu.

LVI.

1. Caesar olanları öğrenince köprüleri tamamlamak istiyorsa düşman nehir kıyısında çoğalmadan önce bir savaşa girilmesi gerektiğine karar verdi. 2. Planını değiştirip eyalete doğru ilerleme fikri ise kimse tarafından uygun bulunmuyordu. Böyle bir şey şerefsizlik sayılırdı. Ayrıca Cavenna Dağı ve zorlu yol koşulları da eyalete gitmeyi zorlaştırıyordu. Labienus ve beraberinde gönderdiği lejyonlar için de büyük endişe duyuyordu. 3. Hiç zaman kaybetmeden ilerleyerek herkesin sandığından çok daha kısa bir süre Liger Nehri kıyısına ulaştı. 4. Atlılara uygun bir geçit buldurdu. Geçitten askerlerimiz ellerinde silahlarıyla zorlukla geçtiler. Sadece kolları ve omuzları suyun dışında kalıyordu. Atlıları da akıntının şiddetini azaltmaları için aralıklarla dizdirdi. Düşman bizi görünce kaçıştı. Bu nedenle hiç kayıp vermedik. 5. Tarlalarda çok sayıda hayvan ve bol bol buğday bulundu. Ordunun gereksinimleri karşılandıktan sonra Senonların topraklarına geçildi.

LVII.

1. Öte yandan Labienus son zamanda İtalya'dan gelmiş olan yedek birlikleri ağırlıkları korumaları için Agedincum'da bırakıp dört lejyonla beraber Lutetia'ya gitti. Lutetia Parisi kabilesinin bir kentidir ve Sequana Nehri'ndeki bir ada üzerinde kurulmuştur. 2. Düşmanlar Labienus'un geldiğini duyunca komşularından asker topladılar. 3. Aulercli Camulogenus'u da komutan seçtiler. Camulogenus çok yaşlıyı ama savaş konusundaki benzersiz tecrübesi onu komutan seçtirtti. 4. Camulogenus Sequana Nehri'ne akan çok büyük bir bataklık üzerinde bekleyip saldırımıza karşı koymaya karar verdi.

LVIII.

1. Labienus ise siperlikler yapmaya, bataklığı çalılar ve toprakla doldurmaya ve bir yol yaptırmaya başladı. 2. Bütün bunların yapılmasının çok zor olduğunu anlayınca üçüncü nöbet sırasında gizlice ordugâhtan ayrılarak Metiosedum'a gitti. 3. Metiosedum da bir Senon kentidir. Lutetia kenti gibi Sequana Nehri'ndeki bir ada üzerinde yer almaktadır. Labienus elli civarında kayık buldu. Kayıkları birbirine bağlatıp, askerlerini bindirdi. Kentte yaşayanların çoğu savaşa gitmişti. Geri kalanlar baskından o kadar korktular ki hemen kenti teslim ettiler. 4. Caesar ise düşmanın önceden yıktığı köprüyü tamir ederek ordusunu karşıya geçirdi. Nehrin kıyısından Lutetia'ya doğru ilerlemeye başladı. 5. Düşmanlar Caesar'ın geldiğini Metiosedum'a kaçmış olanlardan öğrendiler. Lutetia'nın yakılmasını ve kentin köprülerinin yıkılmasını emrettiler. Bataklık üzerinden ilerleyerek Sequana kıyılarına geldiler ve Lutetia civarında Labienus'un ordugâhı karşısında durdular.

LIX.

1. Bu sırada Caesar'ın Gergovia'dan ayrıldığı öğrenildi. Haeduların ayaklandığına, isyanın başarıya ulaştığına ilişkin söylentiler başladı. Gallialılar Caesar'ın yolunun kesildiğini, Liger geçidinin kapatıldığını, kıtlık nedeniyle Caesar'ın eyalete geri dönmek zorunda kaldığını söylüyorlardı. 2. Bellovaclar Haedular ayaklanmadan önce de isyan halindeydiler. Haeduların ayaklandığını duyunca asker toplamaya ve savaş hazırlıkları yapmaya başladılar. 3. Labienus olayların farklılaştığını görünce planını değiştirmek zorunda kaldı. 4. Arık amacı düşmanı savaşa zorlamak ya da ganimet ele geçirmek değildi. Tek istediği kimseye zarar gelmeden lejyonunu Agendincum'a geri götürmekti. 5. Çünkü bir yanda yiğitlikleriyle bilinen Bellovaclar vardı, diğer yandaysa Camulogenus iyi hazırlanmış ve yetişmiş bir ordu ile bekliyordu. Ayrıca lejyonlar ile muhafızlar ve ağırlıklar arasında bir nehir vardı. 6. Bu kadar büyük güçlükler karşısında sadece cesaretleri Romalılara yardımcı olabilirdi.

LX.

Akşama doğru savaş meclisi toplandı. Labienus emirlerin dikkat ve titizlikle yapılmasını söyledi. Daha sonra Metiosedum'dan getirdiği gemileri Romalı şövalyelere bölüştürdü. Birinci nöbetten sonra dört mil kadar akıntı aşağı ilerlemelerini ve sessizce orada kendisini beklemelerini emretti. 2. Savaş için yetersiz gördüğü beş taburu ordugâhı korumaları için bıraktı. 3. Diğer beş lejyona ise gece yarısı büyük gürültü çıkararak akıntının tersine doğru ilerlemelerini emretti. 4. Topladığı küçük kayıkları da aynı yöne gönderdi. Onların da çok fazla gürültü çıkarmalarını istedi. Bir süre sonra kendisi de ordugâhtan ayrıldı ve kayıkların gittiği yere geldi.

LXI.

1. Düşmanın nehir boyunca sıraladığı birlikler baskına uğradılar. Çünkü birdenbire büyük bir fırtına başlamıştı. 2. Lejyonlar ve atlılar Roma şövalyelerinin komutası altında aşağı kısma gönderildiler. 3. Ayrıca düşmana şafaktan bir süre önce Romalıların ordugâhında her zamandan çok fazla gürültü olduğu söylendi. Büyük bir ordunun akıntıya karşı ilerlemekte olduğu, aynı yerden kürek seslerinin duyulduğu ve nehrin aşağısında askerlerin gemilerle karşıya geçirildiği haber verildi. 4. Böylelikle lejyonların üç ayrı yerden nehri geçtiklerini ve Romalıların Haedu isyanından korkarak kaçmaya hazırlandıklarını sandılar. Düşman da birliklerini üçe ayırdı. 5. Ordugâhın karşısında muhafızlar bıraktılar. Daha sonra Metiosedum'a da küçük bir birlik gönderdiler. Gönderilenlerin gemilerle aynı mesafede ilerlemeleri söylenmişti. Diğer birliklerini Labienus'un üzerine gönderdiler.

LXII.

1. Şafak zamanı tüm birliklerimiz karşıya geçirilmiş ve düşman safları görünmeye başlamıştı. 2. Labienus, askerlerine geçmişteki yiğitliklerini ve kazandıkları savaşları hatırlatan bir konuşma yaptı. Komutasında defalarca yendikleri düşmanı şimdi de Caesar yanlarındaymış gibi savaşarak yenmelerini isteyerek savaş işareti verdi. 3. Yedinci lejyonun bulunduğu sağ kanattaki ilk çarpışmada düşman geri püskürtüldü. 4. Onikinci lejyonun bulunduğu sol kanadın önündekiler düşmanın taşlan ve oklarıyla ölmelerine karşın, geri kalanlar direnmeye devam ediyorlardı. Hiç kimse kaçmayı aklına bile getirmiyordu. 5. Düşmanın komutanı Camulogenus askerlerinin başında durup, onları cesaretlendiriyordu. 6. Fakat kimin zaferi kazandığı belli değildi. Yedinci lejyonun tribunuslarına sol kanattaki durumun sıkış olduğu haber verildi. Bu askerlerimiz düşmanın arkasına giderek saldırıya başladılar. 7. Düşman yerinden ayrılmayınca hepsi kuşatılarak öldürüldü. 8. Camulogenus da ölenler arasındaydı. Labienus'un ordugâhının karşısında bırakılan düşman

askerleri de savaşın başladığını duyar duymaz yardıma koştular. Bir tepeyi ele geçirdiler. Fakat askerlerimizin saldırısına karşı koyamadılar. 9. Onlar da kaçmaya başladılar. Ormanlara veya dağlara sığınamayanlar atlılarımız tarafından öldürüldü. 10. Labienus savaştan sonra ordunun ağırlıklarını bıraktığı Agedincum'a döndü. Daha sonra da Caesarea buluştu.

LXIII.

1. Haeduların ayaklandığı öğrenilince savaş alanı genişledi. Her yere elçiler gönderdiler. 2. Çeşitli yollarla kabileleri isyana sokmaya çalıştılar. 3. Caesar'ın buralardaki rehinelerini ele geçirdiler. Onları idam ederek isyana katılmayanları korkutmak istediler. 4. Haedular Vercingetorix'in yurtlarına gelmesini ve savaş için ortak bir plan yapılmasını istediler. 5. Vercingetorix gelince savaşın komutanlığını almak istediler. Tartışma uzayınca Bibracte'de bulunan Gallialıların katılımıyla bir toplantı yapıldı. Toplantıya katılım büyüktü. Komutanlık için oylama yapıldı. 6. Oy birliğiyle Vercingetorix komutan seçildi. 7. Toplantıda Remler, Lingonlar ve Treverler bulunmuyordu. Remler Romalılarla olan dostluklarından vazgeçmiyorlardı. Treverler ise çok uzaktaydılar ve Germenler tarafından rahatsız ediliyorlardı. Bu nedenle isyan süresince hiçbir çarpışmaya katılmadılar. Hiçbir yere yardımcı birlikler göndermediler. 8. Haedular komutanlığın kendilerine verilmemesine üzülmüşlerdi. Şanslarının değişmesinden şikâyet ediyorlar, Caesar'ın kendilerine yaptığı iyilikleri hatırlıyorlardı. Fakat savaşa girdikten sonra kararlarını değiştirme cesareti gösteremediler. 9. Genç ve kibirli kimseler olan Epoderix ve Viridomarus isteksiz bir biçimde Vercingetorix'e boyun eğiyorlardı.

LXIV.

1. Vercingetorix diğer kabilelerden rehineler istedi. Rehinelerin geleceği günü belirledi. Onbeşbin civarındaki atlılarının derhal toplanmasını emretti. "Bana 2. zaten elimdeki yayalar yeter. Çünkü şansımı denemek için bir meydan muharebesine girişecek değilim. Fakat çok sayıdaki atlılarımla Romalıların yiyecek getirdikleri yolları kesmek kolay olacaktır. 3. Sadece Gallialıların ellerindeki yiyecekleri ve evleri yakarak yani mallarını kaybederek Gallia'nın bağımsızlığını sağlayacaklarına inansınlar."4. Çeşitli önlemler aldıktan sonra Haedulardan ve eyalete komşu olan Segusiavlardan onbin yaya istedi. Ayrıca sekizyüz de atlı istedi. 5. Getirilen askerlere Eporedorix'in kardeşini komutan yaparak Allobroglara dokunmamalarını emretti. 6. Ayrıca Gaballeri ve komşuları olan Arvern kabilelerini Helvilerin, Rutenleri ve Cadurcleri ise Volcae Arecomiclerin topraklarını yağmalamak için görevlendirdi. 7. Allobroglara elçiler göndererek onları ayaklandırmaya çalışıyor, son savaştan ruhlarında kalan kıvılcımların sönmemiş olmasını umuyordu. 8. Allobrogların kralına para ve eyaletin hâkimiyetini vermeyi bile önermişti.

LXV.

1. Fabius önlem almak için Caesar'ın eyaletten topladığı askerlerden yirmiiki taburluk bir birlik aldı. Askerlerimiz her yerde düşmanla karşı karşıyaydılar. 2. Helviler komşularına savaş açtılar ve yenildiler. Kabilenin kralı Caburus'un oğlu Gaius Valerius Donnotaurus ve çok sayıda Helvili öldükten sonra kentin surları içine çekildiler. 3. Allobroglar Rhone Nehri kıyısına kısa aralıklarla birlikler yerleştirmişlerdi. Vatanlarını büyük bir dikkat ve titizlikle savunuyorlardı. 4. Caesar düşmanın süvari bakımından üstün olduğunu, bütün yolların kesildiğini ve eyaletten ve İtalya'dan yardım gelmeyeceğini biliyordu. Bunun için birkaç yıl önce isyanlarını bastırdığı Rhen'in diğer yanında yaşayan Germenlere elçiler gönderdi. 5. Atlılar ve atlıların arasında çarpışmaya alışkın yayalar

istedi. Atlarının iyi olmadığını görerek askeri tribunuslardan, diğer Romalı şövalyelerden ve yeniden askere alınmış olan yaşlılardan atlarını alarak Germenlere verdi.

LXVI.

1. Düşmanın Arvernlerden ve diğer Gallialılardan istediği yayalar ve atlılar da toplanmaya başlamıştı. 2. Caesar eyalete kolayca yardım edebilmek için Lingonları topraklarının bir ucundan Sequanların topraklarına doğru ilerliyordu. Bu sırada Vercingetorix kalabalık birlikleriyle Romalıların on mil kadar uzağına ordugâh kurdu. 3. Atlı birliklerinin komutanlarını yanına çağırarak şöyle konuştu: "Zafer zamanı yaklaştı. Romalılar eyalete kaçıyorlar, Gallia'yı bırakıyorlar. Bence bu durum geçici bir bağımsızlık kazanmak için yeterlidir. Fakat ilerideki bağımsızlığımız için yeterli değildir. 4. Çünkü daha kalabalık birlikler toplayarak yeniden gelirler. Savaş asla sona ermez. Bu nedenle Romalılara ağırlıklarıyla ve yürüyüş halindeyken saldırmalıyız. 5. Eğer yayalar yardıma kalkışırlarsa yürüyüş yapamazlar. Gerçi yapmayacaklarından eminim ama eğer ağırlıklarını bırakıp kaçmaya kalkışırlarsa hem ağırlıklarını hem de şereflerini kaybederler. 6. Romalıların atlıların-dan hiçbirinin yürüyüş kolundan ayrılmayacağına emin olun. Ayrıca daha cesaretle çarpışabilmeniz için ordugâhın önünde bir geçit töreni yaptıracağım." 7. Süvariler bağırarak düşman saflarının içinden iki defa atıyla geçmeyen hiç kimsenin evlerine girememesine, karılarına, çocuklarına, annelerine ve babalarına yaklaşamaması için yemin edilmesini istediler.

LXVII.

1. Atlıların düşüncesi kabul edildi. Herkes yemin ettikten sonra ertesi gün atlılar üç gruba ayrıldı. İki grup saf alarak kanatlarda

gösteriş yaptılar. Bir grup ise yürüyüş kolumuzun öncülerini rahatsız etmeye başladı. 2. Caesar da kendi atlılarını üç gruba bölüp, düşman üzerine gönderdi. Her yerde çarpışma başladı. 3. Yürüyüş kolu durdu. Ağırlıklar lejyonların arasına alındı. 4. Caesar herhangi bir yerde askerlerimiz zor duruma düşseler oraya yardım gönderiyor ve cephe değiştiril meşini sağlıyordu. Düşman bizi kovalayamıyordu ve askerlerimizin cesareti artıyordu. 5. Sağ kanattaki Germenler bir tepeyi ele geçirerek düşmanı geri püskürttüler. Kaçanları Vercingetorix'in yayalarıyla beklediği nehre kadar kovaladılar. Düşmanın çok sayıda askeri öldürüldü. 6. Diğerleri kuşatılmaktan korkarak çekilmeye başladılar. Düşmanlar her yerde öldürülüyorlardı. 7. Önde gelen Haedulardan üç kişi esir alındı ve Caesar'ın yanına getirildi. Esirler geçen seçimde Convictolivatis ile arası bozulmuş olan Cotus, Litaviccus'un isyanından sonra yaya birliklerinin başına geçen atlı komutanı Cavarillus ve Haeduların Caesar'ın gelişinden önce Sequanlarla yaptıkları savaşın komutanı Eporedorix idi.

LXVIII.

1. Vercingetorix atlıları bozguna uğradıktan sonra ordugâhın önüne koyduğu birliklerini geri çekti. Mandubilerin Alesia kentine doğru ilerledi. Ağırlıkların hemen ordugâhtan çıkarılmasını ve yanına getirilmesini emretti. 2. Caesar ağırlıklarını yakındaki bir tepeye götürdü. İki lejyonu ağırlıkları koruması için görevlendirdikten sonra günün izin verdiği sürece düşmanı kovaladı. Düşmanın üçbin kişi civarındaki artçı birliği yok edildi. Caesar bir sonraki gün Alesia civarında ordugâh kurdu. 3. Kentin yerini inceledi. Düşmanlar çok korkmuşlardı. Çünkü çok güvendikleri atlıları bozguna uğramıştı. Caesar askerlerini çalışmaya zorladı ve kent kuşatma altına alındı.

LXIX.

1. Alesia kenti çok yüksek bir tepe üzerinde kurulmuştu. Kuşatma yapılmadan ele geçirilemeyeceği açıktı. 2. Tepenin eteklerinin her iki yanında da nehirler vardı. 3. Kentin önündeyse yaklaşık üç mil uzunluğunda bir ova bulunmaktaydı. 4. Diğer yanlarda ise biraz uzaktan da olsa kenti çeviren tepeler vardı. Bu tepelerin yüksekliği birbirine yakındı. 5. Surların aşağısında, tepenin doğuya bakan bölümünde Gallialıların birlikleri yer alıyordu. Bu alanı tamamıyla işgal etmişlerdi. Önüne bir hendek ve altı ayak yüksekliğinde bir duvar yapmışlardı. 6. Romalılar tarafından yapımına başlanan korunakların çevresi on mil kadardı. 7. Uygun yerlerde ordugâhlar kuruldu. Ordugâhların etrafına yirmiüç adet korunak yapılmıştı. Korunakların içinde gündüzleri bir huruç hareketi engellemek için birlikler bulunuyordu. Geceleri nöbetçiler buradaydı.

LXX.

1. Korunakların yapımı tamamlanınca üç mil uzunluğunda ve tepeler arasındaki ovada bir atlı çarpışması oldu. Şiddetli bir çarpışmaydı. 2. Caesar askerlerimiz zor durumda kaldıklarında Germenleri gönderdi. Düşmanların yayalarının bir baskınına karşılık verebilmek için lejyonları ordugâhın dışına çıkardı. 3. Lejyonlar da yardım edince düşman karşı koyamadı. Kalabalık olmaları onlara büyük sıkıntılar yarattı. Kapılardan dar olduğundan dolayı kolaylıkla çıkamadılar. 4. Germenler korunaklara dek düşmanı kovaladılar. Çoğunu öldürdüler. 5. Kimileri atlarından atlayıp, hendeği ve duvarı geçmeye çalıştılar. Caesar siperin önüne yerleştirdiği lejyonların ilerlemelerini emretti. 6. Korunak içindeki Gallialılar da kaçanlar kadar korkuya kapıldılar. Düşmanın kendilerine saldırdığını zannedip silahlarını aldılar. Kimileri panikten kente sığındı. 7. Vercingetorix ordugâhta asker kalmayacağın korkup kapıların kapatılmasını emretti. Germenler çok sayıda düşman öldürüp, atlarını ele geçirdikten sonra geri çekildiler

LXXI.

1. Vercingetorix Romalılar korunakları tamamlamadan önce atlılarını uzağa göndermeye karar verdi. 2. Giderlerken onlardan her birinin kendi kabilesinden askerlik yapabilecek herkesi yanında getirmesini, 3. Kabilelere Gallia'ya yaptığı iyilikleri anlatarak kişisel güvenliklerini düşünmelerini, halkın bağımsızlığı için bu kadar çok çalışmış bir adamı düşmanın işkencelerine bırakmamalarını söylemelerini istedi. Eğer yardım etmezlerse seksenbin civarındaki seçkin askerin yok olmaya mahkûm olduğunu da sözlerine ekledi. 4. Yaklaşık otuz gün dayanabilecek yiyecekleri vardı ama belki biraz daha fazla dayanabilirlerdi. 5. İkinci nöbette atlıları duvardaki bir boşluktan gizlice gönderdi. 6. Yiyeceklerin ordugâha getirilmesini istedi. Emirleri uygulamayan öldürülecekti. 7. Mundubiler tarafından getirilen hayvanları askerlerine dağıttı. 8. Yiyeceğin azar azar dağıtılmasını kararlaştırdıktan sonra kentin önündeki birliklerini geri çekti. 9. Çeşitli önlemler alarak Gallia'dan yardım gelmesini beklemeye başladı.

LXXII.

1. Caesar esirlerden ve kendine sığınanlardan Vercingetorix'in yaptıklarını öğrendi. Korunakları şöyle yaptırdı: Yanları dik, yirmi ayak genişliğinde bir hendek kazıldı. Hendeğin genişliği her yandan eşitti. 2. Diğer korunaklarla hendek arasında dörtyüz adımlık bir uzaklık vardı. Böylelikle baskına uğrama şansı ortadan kalkıyordu. Çünkü çok geniş bir alan siperlerle çevrilmişti. Korunakların her yanına asker göndermek kolay değildi. Düşmanın geceleyin bir baskın yapmasının ya da as-kerlerimiz gündüzleri çalışırlarken taşlar ve oklar atarak bizi rahatsız etmelerini engellemeye çalışıyordu. 3. Aradaki yerin arkasına onbeş ayak genişliğinde ve aynı derinlikte iki hendek kazdırdı. Ovayla aynı seviyede ve alçak olan iç taraftaki hendeği nehirden gelen suyla doldurdu. 4. Hendeklerin arkasında

oniki ayak yüksekliğinde bir taraça ve şarampol yaptırdı. Şarampole bir siper ve mazgallar ekledi. Düşmanın yukarı çıkmasını engellemek için taraçanın ve siperliklerin birleştikleri yerden ileri doğru çıkan bölümüne büyük ve sivri kazıklar çaktırdı. Korunağın çevresine seksen ayak aralıklarla kuleler yaptırdı.

LXXIII.

1. Kereste ve yiyecek bulmak ve büyük korunağın yapılması için gerekli araçları aramak için askerlerimiz ordugâhtan oldukça uzaklaşmışlardı. Gallialılar zaman zaman kentten çıkış hareketleri yapıyorlar ya da çalışan askerlerimize saldırıyorlardı. 2. Caesar yeni siperler eklemeyi düşündü. Böylece korunak daha az sayıda askerle korunabilecekti. Yeni siperler için ağaçların gövdeleri ve çok sağlam olan dalları kesildi ve uçları soyulup, sivriltildi. Daha sonra beş ayak genişliğindeki yeni siperler kazıldı. İçlerine direkler çakılarak alt tarafları bağlandı. Böylece koparılamaz duruma gelmişlerdi. Ayrıca dalın olduğu yanlar ileri doğru çıkarılmış bir şekilde bırakıldı. 3. Kazıklar birbirine bağlanmıştı ve beş sıralıydı. 4. İçeriye saldırmaya çalışanlar sivri kazıklara saplanacaklardı. 5. Askerler kazıklara "mezar taşı" adını veriyorlardı. Kazıkların karşısına eğik sıralar halinde beşgen ve üç ayak derinliğinde kuyular kazılmıştı. 6. Kuyuların aşağıya doğru eğimliydiler. İçlerine üst tarafları sivriltilmiş ve ateşte sertleştirilmiş sivri kazıklar çakıldı. 7. Kazıklar yerden dört parmak yüksekteydiler. Bütün kazıklan sağlamlaştırmak için toprak bir ayak kadar çiğnendi. Kuyular tuzaklan saklamak için çalılarla örtüldü. 8. Üçer ayak mesafede sekizer sıra kuyu kazıldı. 9. Kuyular çiçeğe benziyorlardı. Bu nedenle "zambak" diye adlandırılıyorlardı. Korunağın karşısında bir ayak uzunluğunda demir kancalara birbirine bağlanmış ve yere gömülmüş kütükler vardı. Kütükler kısa aralıklarla her yana konulmuşlardı. Kütüklere "övendire" deniyordu.

LXXIV.

1. Caesar korunak tamamlandıktan sonra uygun arazi üzerine, ondört millik bir alana diğer korunaklara paralel ve her türlü saldırıya karşı diğer yönlere dönük benzeri korunaklar yaptırdı. Böylelikle düşman ne kadar kalabalık olursa olsun siperlerdeki askerlerimiz kuşatılmayacaktı. 2. Ordugâhtan çıkmak çok tehlikeli olacağı için herkese kendine otuz gün yetecek yiyecek dağıtıldı.

LXXV.

1. Alesia yakınında bu olayların olduğu sırada Gallialılar bir toplantı yaptılar. Vercingetorix'in askerlik yapabilecek herkesin getirilmesi yönündeki önerisine uymayarak onun yerine her kabileden belli sayıda asker çağırılmasına karar verdiler. Çünkü böyle karmaşık bir orduda disiplinin sağlanamayacağını ve yiyecek sıkıntısının baş göstereceğine inanıyorlardı. 2. Haedulardan ve Haedulara bağımlı Segusiavlar, Ambivaretler, Aulerc Brannovicler ve Blannovilerden otuzbeşbin asker istediler. Arvernler, Eleutetler, Cadurclar, Gaballer ve her zaman Gabal egemenliği altında kalmış olan Vellavilerden de otuzbeşbin kişi istediler. 3. Sequanlar, Senonlar, Biturigler, Santonlar, Rutenler ve Carnutların her birinden onikibin, Bellovaclardan onbin, Pictonlar, Turonlar, Parisiler ve Helvetlerden sekiz bin, Suessionlar, Ambianlar, Mediomatricler, Petrocoriler, Nerviler, Aulerc Cenomanlar, Morinler ve Nitiobriglerin herbirinden beşbin, Atrebatlardan dörtbin, Veliocaslar, Lexoviler, Aulerc Eburoviklerin her birinden üçer bin, Rauraclar ve Boilerden ikişer bin, 4. okyanus sahilindeki Armoric adı verilen kabilelerden otuzbin kişi talep ettiler. Okyanus sahilindeki kabileler arasında Curiosolitler, Redonlar, Ambibariler, Caletler, Osismler, Venetler, Lemovicler, Veneller vardır. 5. Bellovaclar asker göndermediler. Romalılarla tek başlarına ve kendi istedikleri gibi savaşacaklarını ve hiç kimsenin emrine boyun eğmeyeceklerini söylediler. Fakat

Commius'un isteğiyle ona olan saygılarından dolayı ikibin asker gönderdiler.

LXXVI.

1. Commius daha önceden Britannia seferinde Caesar'a sadakat göstermiş ve çok yararlı olmuştu. Caesar Commius'a yardımı karşılığında kabilesinin vergilerini bağışlamıştı. Ayrıca yasalarını ve haklarını geri vermiş, Morinleri de kabilelerine haraç ödemek zorunda bırakmıştı. 2. Fakat Gallialıların her birinde bağımsızlıklarını kazanmak ve savaştaki eski ünlerine kavuşmak arzusu büyüktü. Hiçbir çıkar ve dostluk onları etkilemiyordu. Bütün Gallialılar tüm zenginliklerini bu savaş için harcadılar. 3. Sekizbin süvari ve ikiyüzelli bin civarında piyade topladılar. Daha sonra askerleri Haeduların topraklarında gözden geçirdiler. 4. Subaylar seçtiler ve başkomutanlığı Atrebatlı Commius'a, Haedulu Viridomarus ve Eporedorix'e ve Vercingetorix'in yeğeni Arvernli Vercassivellaunus'a verdiler. Yanlarına kabilelerden seçilen adamlar da verildi. Böylelikle bir savaş heyeti kurulmuş oluyordu. 5. Herkes heyecan ve güven içinde Alesia'ya doğru yola çıktı. 6. Böyle büyük bir ordunun görünüşüne bile dayanılamayacağına inanıyorlardı. Savaş iki cephede birden olacaktı. Kasabanın içinden bir huruç hareketi yapılırken diğer yanda da atlılar ve yayalardan oluşan bu büyük ordu dışarıda bekleyecekti.

LXXVII.

1. Alesia'da kuşatma altında bulunanlar yardımın geciktiğini ve yiyeceğin bittiğini görüyorlardı. Haeduların topraklarında neler olduğunu bilmedikleri için ne yapılacağını belirlemek üzere bir savaş meclisi topladılar. 2. Çok sayıda fikir vardı. Kimileri teslim olmayı, kimileriyse henüz yeterli sayıda asker varken bir huruç hareketi

yapılmasını önerdi. Burada bence Critognatus'un konuşmasından ve ilgi çekici derecedeki nefretinden bahsetmek gerekir. 3. Arvern kabilesinden soylu bir adam olan Critognatus'un Gallialılar arasında büyük etkisi vardı. Şöyle konuştu: 4. " Rezilce esir olmak isteyenlerin buna teslim adını vermelerine bir şey demeyeceğim. 5. Bence bir vatandaş olarak bile meclise çağırılmamalıdırlar. Huruç hareketi yapmayı önerenlerle konuşuyorum. Onların planlarında eski Gallia yiğitliğinin etkisini görebilirsiniz. Kısa bir süre kıtlığa dayanamamak cesaret değil, korkaklıktır. 6. Kendini hiç düşünmeden ölüme atacak bir adam bulmak, zorluklara sabırla katlanabilecek bir adam bulmaktan daha kolaydır. Ama yine de onların fikirlerine saygım var. Sadece canımızı tehlikeye atmakla kalacak olsaydık buna katlanırdık. 7. Fakat karar verirken kendimize yardım etmelerini istediğimiz Gallia'yı unutmamalıyız. 8. Burada seksenbin kişi öldürüldükten sonra bizlerin cesetleri üzerinde savaşmak isteyen dostlarımızın ne kadar cesaretleri kalacağını biliyor musunuz? 9. Sizi kurtarmak için gelecek olan ve tehlikeleri umursamayan bu adamlara yardım ediniz. Aptallık, düşüncesizlik ve cesaretsizlikle Gallia'nın tamamını sonsuza dek sürecek esaretin içine atmayınız. 10. Zamanında gelmediler diye onların sadakatinden şüpheleniyor musunuz? Romalıların uzaktaki siperlerde zevk olsun diye mi uğraştıklarını sanıyorsunuz? 11. Eğer bütün yollar kapalı olduğu için dostlarınızdan haber alamıyorsanız, ilerideki Romalılara bakın. Askerlerimizin yaklaştığını anlayabilirsiniz. Korktukları için gece gündüz korunaklarla uğraşıyorlar. 12. Peki benim önerim nedir? Hiçbir şekilde bu savaşa benzemeyen Cimber ve Teuton savaşında atalarımızın yaptığının aynısı yapmak. Atalarımız kentlerin içine çekildiler. Kıtlık sırasında savaşamayacak yaşta olanları yediler ama yine de düşmana teslim olmadılar. 13. Eğer bu örneği bilmeseydik ben yine benzeri bir şey söyleyerek bizden sonra gelecek olan nesiller için şerefle anacağı şeyler yapmayı önerirdim. 14. Çünkü buna benzer bir savaş nerede olmuştur? Cimberler Gallia'yı yakıp yıktılar. Büyük felaketler yaşadık. Ama sonunda topraklarımızdan

çıkarak başka yerlere gittiler. Haklarımızı, yasalarımızı, topraklarımızı, bağımsızlığımızı yeniden kazandık. 15. Romalıların içinde savaş isteği var. Bizden öğrendikleri askerlik sanatını topraklarımıza, kentlerimize yerleşmekten ve bizi sonsuza dek köle yapmak için kullanıyorlar, başka ne isteyebilirler? Bugüne dek başka şekilde savaştılar mı? 16. Uzaklarda neler olduğunu bilmiyorsanız, en azından Gallia'ya bir bakın! Bir eyalet durumuna indirildi. Yasaları ve gelenekleri değiştirildi. Baltalara boyun eğdi. Sonsuz esaret içinde inleyip duruyor."

LXXVIII.

1. Konuşmalar yapıldıktan sonra savaşamayacak durumda olanların kentten çıkarılmasına, Critognatus'un önerisi değerlendirilmeden önce diğer önerilerin denenmesine karar verildi. 2. Eğer yardım birlikleri gecikirse Critognatus'un önerisini uygulamayı kararlaştırdılar. 3. Kentin içinde bulunan Mandubileri karıları ve çocuklarıyla beraber dışarı çıkardılar. 4. Mandubiler Romalıların siperlerine yaklaştıkları zaman ağlayarak köle yapılmalarını ve kendilerine yiyecek verilmesini istediler. 5. Fakat Caesar sur üzerine nöbetçiler koyarak içeri girmelerine izin vermedi.

LXXIX.

1. Bu sırada Commius ve diğer komutanlar Alesia civarına ulaştılar. Dıştaki bir tepeyi işgal ederek siperliklerimizin bir mil yalanma geldiler. 2. Sonraki gün atlılarını ordugâhtan çıkararak üç mil uzunluğunda bir alanı kapsadığını söylediğimiz ovaya yerleştiler. Yaya birliklerini ovanın gerisindeki yüksek araziye çıkardılar. 3. Alesia kalesinden ovayı görmek mümkündü. İçerdekiler yardıma gelenleri görünce çok sevindiler. Herkes birbirini tebrik ediyor, sanki yeniden canlanıyorlardı. 4. Ordugâhtan çıktılar ve kentin önünde

mevzilendiler. Yakındaki siperlerin üstünü saz ve kamışlarla örterek içini toprakla doldurdular. Böylece huruç hareketine ve düşmanla karşılaşmaya hazır duruma geldiler

LXXX.

1. Caesar ordusunu iki korunağa yerleştirdi. Böylece bir ihtiyaç olursa her asker yerini bilecek ve koruyacaktı. 2. Daha sonra atlıların ordugâhtan çıkarılmalarını ve savaşa başlamalarını emretti. Civardaki tepelerde kurulmuş olan ordugâhlar-dan aşağıyı görebilmek mümkündü. Bütün askerler sinirleri gergin bir durumda savaşın sonucunu bekliyorlardı. 3. Gallialılar atlıların arasına okçular ve hafif silahlı yaya birlikler yerleştirmişlerdi. Böylece geri püskürtülürlerse arkadaşlarına yardım edebilecekler ve süvarimize karşı koyabileceklerdi. Askerlerimizin çoğu yaralanınca savaş meydanından çekilmeye başladılar. 4. Gallialılar savaşta üstün durumda olduklarını ve askerlerimizin zor duruma düştüğünü gördüler. Bu nedenle siperlerle çevrilmiş ve yardıma gelmiş olanlar bağırıp çağırarak vatandaşlarını cesaretlendirmeye başladılar. 5. Savaşı herkes izliyordu. Bu yüzden her asker övgü toplamak ve şerefsizliğe düşmemek için kahramanca çarpışıyordu. 6. Çarpışma öğlen vakti başladı ve güneş batana kadar devam etti. Sonuç belli olmadı. Daha sonra Germenler süvari birliklerini bir araya getirdiler. Düşmana saldırarak geri püskürttüler. 7. Atlılar kaçınca okçular kuşatıldı ve öldürüldü. 8. Süvarimiz kaçan düşmanları ordugâha dek kovaladılar. Yeniden bir araya gelmelerine fırsat bırakmadılar. 9. Alesia kentinden çıkmış olanlar zaferden ümit keserek yeniden kente girdiler.

LXXXI.

1. Gallialılar bir sonraki gün merdivenler ve kancalar yaptılar. Gece yarısı ordugâhtan çıkıp ovadaki siperlere yaklaştılar. 2. Kentte kuşatılmış olanlara geldiklerini duyurmaya çalıştılar. Bu yüzden birdenbire çığlıklar atarak engelleri siperlerin içine atmaya, askerlerimizi sapanlar, oklar ve taşlarla siperlerden çıkarmaya ve saldın için gerekli diğer şeyleri yapmaya başladılar. 3. Gürültüyü duyan Vercingetorix askerlerine işaret verdi. Onları kasabadan dışarı çıkardı. 4. Askerlerimiz önceki günlerde olduğu gibi siperlerdeki yerlerine geri döndüler. Sapanlarla, topuzlarla, siperler içinde hazırlanan kazıklarla ve güllelerle Gallialıları geri püskürttüler. 5. Gece olduğu için uzak görülemiyordu. Bu nedenle her iki taraftan da çok fazla ölen oldu. Çok fazla ağır silahlı kaybımız vardı. 6. Bu bölümlerin savunmasıyla görevli olan Marcus Antonius ve Gaius Trebonius askerlerini arkadaki kaleden dışarı çıkardılar. Askerlerimizin zor durumda olduğunu gördükleri yere yardım gönderdiler.

LXXXII.

1. Gallialılar siperlere uzaktan attıkları oklar ve taşlar yüzünden belli bir üstünlük kurmuşlardı. Fakat yakına gelince "övendirelere" takıldılar ve kuyulara düşerek kazıklara saplandılar. Kimileri de kaleden ve kulelerden atılanlar yüzünden öldüler. 2. Her tarafta çok sayıda yaralı vardı. Fakat düşman hiçbir yerde korunak yapamadı. Şafak zamanı ordugâhlarından bir çıkış hareketi yapmaya kalkıştılar. Fakat açık yanlarının kuşatılmasından korkarak geri çekildiler. 3. Bu sırada ordugâhta bulunanlar Vercingetorix'in çıkış hareketi için hazırladığı araçları dışarı çıkardılar. Gerideki siperler dolduruldu. Ancak işin yapılması çok uzun sürdüğü için siperlere yaklaştıklarında vatandaşlarının geri çekildiğini gördüler. Böylece hiçbir şey beceremeden kasabaya dönmek zorunda kaldılar.

LXXXIII.

1. Büyük kayıplar vererek iki defa geri püskürtülen Gallialılar ne yapacaklarını görüşmek için bir savaş meclisi topladılar. Araziyi iyi bilen kimselerden ordugâhların ve korunakların durumuna dair bilgi aldılar. 2. Kuzeyde bir tepe vardı ve çevresi uzun olduğu için askerlerimiz tarafından korunak içine alınamamıştı. Ordugâhlarını mecburen eğimli bir araziye kurmuştuk. Ordugâhın yeri düşmanı zorluyordu. 3. Ordugâh Gaius Antistius Reginus ve Gaius Caninius Rebilus'un yanındaki iki lejyon tarafından savunuluyordu. 4. Keşif birliklerine araziyi incelettirdikten sonra yiğitlikleriyle bilinen kabilelerden atmışbin kişi seçtiler. 5. Yapacakları şeyleri planladılar. Öğlene doğru saldırıya geçeceklerdi. 6. Atmışbin kişinin başına Vercingetorix'in yakın akrabası Arvernli Vercassivellaunus geçirildi. 7. Vercassivellaunus birinci nöbette ordugâhtan ayrıldı. Gün doğmadan kısa bir süre önce bir tepenin arkasına saklandı. Askerlerine bir süre dinlenmeleri için izin verdi. 8. Öğlene doğru ordugâha doğru ilerlemeye başladı. Aynı anda atlılar ovadaki korunaklarımız üzerine, diğer birlikler de ordugâhın önüne doğru ilerlemeye başladılar.

LXXXIV.

1. Vercingetorix, Alesia kalesinden vatandaşlarının hareketlerini görünce engelleri, direkleri, siperlikleri, kancaları ve huruç hareketi için hazırlanan bütün araç gereçleri yanına alarak kasabadan dışarı çıktı. 2. Savaş her yerde şiddetlendi. Her yol denendi. Zayıf görünen yerlere hemen yardım gönderiliyordu. 3. Bu kadar geniş siperler içinde Roma ordusu dağılıyor, birçok noktada savunma yapmak zorlaşıyordu. 4. Savaş hattının gerisinde birdenbire duyulan bağrışmalar askerlerimizi çok korkuttu. Çünkü kurtulmalarının başkalarının başarısına bağlı olduğunu görüyorlardı. 5. Zaten

genelde gözle görünmeyen şeyler görünen şeylere nazaran insanın kafasını daha çok karıştırır.

LXXXV.

1. Caesar, iyi bir yer bulmuştu. Her yerde olanları izleyebiliyor, gerekli gördüğü yerlere de yardım gönderebiliyordu. 2. Her iki taraf da çok büyük çaba gösterilmesi gereken zamanın geldiğini görüyordu. 3. Gallialılar safları yaramazlarsa kurtuluş şanslarının olmadığını görüyorlardı. Romalılar ise direnebilirlerse bütün zahmetlerin karşılığının alınabileceğini görüyorlardı. 4. En şiddetli çarpışma Vercassivellaunus'un gönderildiği tepe üzerindeki siperlerde gerçekleşti. Arazinin uygunsuz ve eğimli olmasının bundan büyük etkisi oldu. Düşmanlar oklar ve taşlar fırlattılar. 5. Kimileri kalkanlarının altında birbirlerine yapışık şekilde yukarıya çıkmaya çalıştılar. Yorulan birliklerin yerlerini yenileri alıyordu. 6. Gallialılar siperlerin içine toprak atarak kendilerine bir kaçış fırsatı yarattılar. Aynı anda Romalıların toprağın içine sakladıkları pusuları da gördüler. Askerlerimizin silahlan ve dayanma güçleri kalmamıştı.

LXXXVI.

1. Caesar olanları duyunca Labienus'u altı taburla beraber yardıma gönderdi. 2. Düşmana karşı koyamazsa kendine bir yol açarak geri çekilmesini ancak bunu sadece mecbur kalırsa yapmasını söyledi. 3. Kendisi diğer birliklerimizin yanına giderek cesaretlerinden bir şey eksilmemesini, bugüne kadar çektikleri zahmetlerin karşılığının şimdi alınacağını belirtti. 4. İçerdeki düşmanlar, düz arazideki korunakların, çok büyük olduğunu görerek bir şansları olmadığını düşündüler. Bu yüzden sarp ve dik yerlere tırmanmaya başladılar. 5. Kulelerdeki askerlerimizi ok ve taş

yağmuruna tutarak geri çekilmeye zorladılar. Siperleri, toprak ve çalı çırpıyla doldurdular. Duvarları ve korunakları kancalarla yıktılar.

LXXXVII.

1. Caesar önce genç Brutus'u birkaç taburla, daha sonra da başka birkaç taburla Gaius Fabius'u gönderdi. Sonunda, çarpışmanın şiddetlendiğini görerek yorgun olmayan yardımcı birlikler gönderdi. 2. Savaş yeniden başladı. Fabius düşmanın geri püskürtülmesiyle Labienus'u gönderdiği yere koştu. En yakındaki lejyondan dört tabur aldı. Atlıların bir bölümünün kendisini izlemesini, diğer bölümününse dıştaki korunağın arkasına geçerek düşmana saldırmasını emretti. 3. Labienus hem korunağın hem de siperlerin düşmanların saldırısına direnemeyeceğini gördü. Bunun üzerine geri çekilmekte olan ve o anda şans eseri karşısına çıkan kırk taburluk bir birliği yanına aldı. Caesar'a haberciler göndererek yapmasını gerekliği bulduğu şeyleri bildirdi. Caesar da savaşa katılmak için hemen yola çıktı.

LXXXVIII.

1. Her savaşta başına taktığı miğferinin renginden geldiği kolayca anlaşıldı. Atlı birlikler ve arkadan gelmelerini söylediği taburları görebiliyordu. Çünkü Gallialıların işgal ettiği yüksek tepelerden yapılanlar rahatça görünebiliyordu. Düşman savaşa başladı. 2. Her iki yanda da bağrışmalar başladı. Askerlerimiz mızraklarını bırakarak kılıçlarıyla savaşa devam ettiler. 3. Birdenbire atlılarımız arkada göründüler. Birkaç yeni tabur yaklaşıyordu. Düşman kaçmaya başladı. Kaçarken karşılarına atlılar çıktı. Korkunç bir çarpışma başladı. 4. Lemoviclerin kralı ve komutanı Sedulius öldürüldü. Arvern kabilesinden Cassivellaunus kaçarken yakalandı. Caesar'a yetmişdört sancak getirildi. Büyük ordudan ancak birkaç kişi sağ olarak ordugâha dönebildi. 5. Diğer kalede olanları gören düşmanlar

siperlerden geri çekildiler. 6. Bunu duyan Gallialılar derhal ordugâhlarını boşalttılar. Eğer askerlerimiz sürekli olarak yardıma koşuştuklarından dolayı yorgun olmasalardı düşmanın tüm birlikleri yok edilmiş olacaktı. 7. Gece yarısından sonra gönderilen atlılarımız düşmanın artçılarını yakaladı. Çoğu esir alındı veya öldürüldü. Kaçanlar çeşitli yerlere dağıldılar.

LXXXIX.

1. Vercingetorix ertesi gün bir toplantı yaptı. Savaşa kendi çıkarları için değil, Gallia'nın bağımsızlığı için girdiğini söyledi. 2. Kadere boyun eğmek gerekiyordu. Bu yüzden canını onlara bırakıyordu. İsterlerse öldürerek Romalıları mutlu ederler, isterlerse sağ olarak teslim edebilirlerdi. Konuyu görüşmek için Caesar'a elçiler gönderildi. 3. Caesar silahların bırakılmasını ve Vercingetorix'in getirilmesini istedi. 4. Kendisi ordugâhın önündeki korunaklarda beklemeye başladı. Önderler oraya getirildi. Vercingetorix de teslim edildi[{36}]. Silahlar ayağının dibine atıldı. 5. Caesar, Haedu ve Arvern kabilesinden gelenleri ayırdı. Çünkü bu iki kabile sayesinde diğer kabileleri tekrar egemenliği altına alabileceğini düşünüyordu. Diğer esirleri her askere birer tane olmak üzere ganimet olarak ordusuna dağıttı.

XC.

1. Savaştan sonra Haeduların topraklarına gidip, ülkeyi yeniden ele geçirdi. 2. Oradayken Arvernlerden elçiler geldi. Emredilen her şeyi yapacaklarını bildirdiler. Caesar çok sayıda rehine istedi. 3. Lejyonları kışlık ordugâhlarına gönderdi. Haedulara ve Arvernlere yirmi bin civarındaki esirlerini geri verdi. 4. Titus Labienus'a lejyonlar ve atlılar beraber Sequanlara saldırmasını emretti. Marcus Sempronius Rutilus'u da Labienus'u yanma verdi. 5. Gaius Labius ile

Lucius Minucius Basilus'u iki lejyonla beraber Remlerin topraklarında bıraktı. Komşuları Bellovaclardan herhangi bir zarar görmemelerini istiyordu. 6. Gaius Antistius Reginus'u Ambivaretlere, Titus Sextius'u Bituriglere, Gaius Caninus Rebilus'u da Rutenlere birer lejyonla gönderdi. 7. Quintus Tullius Cicero ve Publius Sulpicius'u yiyecek bulmaları için Arar Nehri civarındaki Haeduların Cabilonum ve Matisco kasabalarında bıraktı. Kendisi kışı Bibracte'de geçirmeye karar verdi. Olanlar Caesar'ın gönderdiği mektupla Roma'da duyulunca yirmi gün süren bir şükran töreni yapılmasına karar verildi.

SEKİZİNCİ KİTAP

Bu kitap Önsöz'de de belirtildiği gibi konsül Aulus Hirtius tarafından eklenmiştir.

ÖNSÖZ

1. Balbus! Israrla söylediğin şeylere her gün ret cevabı vermemi bir özür dileme değil de tembel bir adamın başından savmak için söylediği sözler olarak var sayman nedeniyle çok zor bir görevi üstlendim. 2. Büyük Caesar'ımızın Gallia'da yaptıklarından söz ettiği eserinin baştaki ve sondaki bölümleri birbirini tutmuyordu. Bu nedenle bir ek yazmak zorunda kaldım. Ayrıca Caesar'ın iç savaşa dair yazdığı ve yarıda kalan eserini de tamamladım. İç savaş henüz sona ermediği için İskenderiye seferiyle başlayan bu eseri Caesar'ın öldüğü tarihe kadar devam ettirdim. 3. Yazılarımı okuyanlar bu işleri isteksizce yaptığımı anlayacaklardır. Böylece Caesar'ın yazılarının içine burnumu soktuğum için aptallık ve kibirlilikle suçlandırılmaktan kurtulabileceğim. 4. Ayrıca herkes benim yazdığım eserin bir başkası tarafından büyük emeklerle yaratılmış olan eserden güzel olamayacağını bilir. 5. Caesar yazılarını tarihçileri yaptığı büyük işler konusunda bilgisiz bırakmamak için yazmıştı. Fakat eser fazlasıyla beğenildi. Böylece tarihçiler ellerine bir fırsat geçirmekten çok büyük bir fırsatı kaçırmış oldular. 6. Fakat bizim Caesar'ın eserine hayranlığımız diğer insanların hayranlığından daha büyüktür. Çünkü onlar eserin ne kadar güzel olduğunu biliyorlar. Biz ise ne kadar çabuk ve kolaylıkla tamamlandığını biliyoruz. 7. Caesar'ın sadece üslubu güzel değildi. Ayrıca Caesar kendi planlarını en doğru bir şekilde açıklamak yeteneğine de sahipti. 8. Talih bana, İskenderiye

ve Afrika seferlerine katılma fırsatını bağışlamadı. Bu seferler hakkındaki bilgimin çoğunu Caesar ile olan konuşmalarımızdan edindim. 9. Fakat bizi etkileyen olayları başka türlü, delil olarak göstermek istediğimiz olayları başka türlü dinleriz. Fakat hiç şüphem yok ki Caesar ile karşılaştırılmamak için çok sayıda mazeret ve nedene sahibim. Fakat yine de Caesar ile beni karşılaştırabilecek bir kimsenin ortaya çıkacağını sanarak sanırım kibirlilik yapmış oluyorum. Görüşmek üzere.

I.

1. Artık Gallia'nın tamamı yenilmişti. Caesar bir önceki yazdan bu yana savaşmakta olan askerlerini artık kışlık ordugâhlarında dinlendirmek istiyordu. Bu arada birçok kabilenin isyan hazırlamakta oldukları haberini aldı. İsyanın nedeni mantıklı görünüyordu. 2. Galler'in bir tek yerde toplanmış olan bir orduyla Romalılara karşı durulamayacağını fakat birçok yerde çok sayıda kabile tarafından bir isyan başlatılırsa buna Romalıların ne gücünün yeteceğini ne de zaman bulabileceklerini düşündükleri anlatılıyordu. Bir kabilenin felakete uğramasıyla diğer kabileler bağımsızlıklarını kazanabileceklerse bundan kaçınmak doğru olmazdı

II.

1. Caesar, Galler'in isyan hazırlıklarına engel olabilmek için ordugâh komutanı Marcus Antonius'u kendi kışlık ordugâhlarına da komutan olarak atadı. Aralık ayının son günü atlılarıyla beraber Bibracte kentinden Bituriglerin topraklan içinde yer alan ve Haedulardan uzak olmayan bir yerde bulunan onüçüncü lejyona doğru yola çıktı. Daha sonra onüçüncü ve onbirinci lejyonları birleştirdi. 2. Ağırlıkları korumak üzere her lejyondan ikişer tabur bıraktı. Ordunun geri kalan bölümünü Bituriglerin en verimli

bölgelerine gönderdi. Biturigler geniş bir araziye ve çok sayıda korunaklı kentlere sahipti. Kışlık ordugâhtaki bir tek lejyonun Galler'in isyan hazırlıklarına engel olması çok zor görünüyordu.

III.

1. Caesar'ın birdenbire yaptığı saldırıyla dağınık ve birbirinden uzakta bulunan insanlar çekilmeye bile fırsat bulamadılar. Bu sırada tarlalarını süren yerliler korunaklı kentlerine kaçmaya fırsat bulamadan atlılarımız tarafından yakalandılar. 2. Düşman saldırısının belirtisi olan çiftiliklerin toptan yakılması işinden Caesar'ın emriyle vazgeçilmişti. Caesar'ın amacı, uzağa kadar ilerleyecek olursa yiyecek ve yem kıtlığına uğramamak ve düşmanı yangınlarla paniğe düşürmemekti. 3. Binlerce kişinin yakalanması Biturigleri dehşet içinde bıraktı. Romalıların ilerlemesinden korkarak kaçanlar özel ve siyasal işbirliklerine güvenerek civardaki kentlere sığındılar. 4. Fakat bütün bunlar faydasızdı. Çünkü Caesar hızlı hareket ederek hemen her yerde görünüyordu. Böylece hiçbir kabileye bir başka kabilenin güvenliğini düşünme fırsatı vermiyordu. Hareketlerindeki çabukluk dostlarını sadık davranmak zorunda bıraktığı gibi tereddütte olanlar da korktuklarından dolayı barış şartlarını kabul etmek zorunda kalıyorlardı. 5. Biturigler Caesar'ın merhameti sayesinde kendilerine dostluk kapısının açık olduğunu ve komşu kabilelerin rehineler vererek hiçbir cezaya uğramadan Romalıların himayesine girebildiklerini gördüler. Kendileri de böyle yapmaya karar verdiler.

IV.

1. Kışın havanın dayanılmaz soğukluğuna rağmen askerler büyük çabayla yürüyüşlerine devam etmişlerdi. Caesar askerlerin emek ve sabrını ödülsüz bırakmamak için ganimet olarak her askere iki yüz sestertius[37], her yüzbaşıya da ikibin sestertius vereceğini söyledi.

Sonra lejyonları kışlık ordugâhlarına geri gönderdi. Kendisiyse kırk gün sonra Bibracte'ye döndü. 2. Oradaki mahkemelerle ilgilenirken Biturigler kendilerine savaş açmış olan Carnutlara karşı yardım istemek için elçiler gönderdiler. 3. Caesar elçileri dinledikten sonraki onsekizci günde ondördüncü ve altıncı lejyonları Arar üzerindeki kışlık ordugâhlarından çıkardı. Bu lejyonları daha önceki kitapta açıklandığı gibi yiyecek bulmaları için oraya yerleştirmişti. Yanına iki lejyon alarak Carnutları cezalandırmak amacıyla yola çıktı.

V.

1. Düşmanlar ordumuzun yaklaştığını öğrenince diğer kabilelerin uğradıkları felaket hemen etkisini gösterdi. Carnutlar kışın barınmak için acele bir şekilde yaptıkları evlerin bulunduğu köyleri ve kentleri terkederek dağıldılar. Zaten daha önceki yenilgilerden sonra çok sayıda kentlerini de kaybetmişlerdi. 2. Caesar askerlerinin bu zamanlarda çıkması olası fırtınalardan etkilenmesini istemiyordu. Bu nedenle bir Carnut kenti olan Cenabum'da ordugâh kurdu. Askerlerinin bir bölümünü Galler'in evlerine, bir bölümünü ise kışın çadırların damını kapamak için aceleyle toplattırılmış olan kuru otlarla yaptırdığı kulübelere yerleştirdi. 3. Ayrıca süvarileri ve yardımcı birlikleri düşmanın kaçtığı yerlere gönderdi. Bu da işe yaradı. 4. Çünkü askerlerimiz çoğu zaman önemli ganimetlerle geri döndüler. Carnutlar kışın şiddetli olmasından ve tehlike içinde bulunmalarından dolayı büyük zorluklar çektiler. Vatanlarından kovulmuşlardı. Herhangi bir yerde uzun süre kalmaya cesaret edemiyorlardı. Çok şiddetli fırtınaların olduğu zamanlarda ormanlarda sığınacak bir yer de bulamıyorlardı. Bu nedenle dağıldılar ve etraftaki kabilelerin yanına sığındılar. Halkın büyük bir bölümü öldü.

VI.

1. Artık yılın en sert mevsimi gelmişti. Caesar, yeni bir savaş çıkarabilecek düşman birliklerini dağıtmayı yeterli buldu. Ayrıca yerinde bir düşünceyle yaza kadar büyük bir savaş çıkmayacağını hesapladı. Bu nedenle Gaius Trebonius'u iki lejyonla birlikte Cenabumdaki kışlık ordugâha yerleştirdi. 2. Remlerden elçiler geldi. Onlar tüm Gailenden ve Belgalardan daha savaşçı bir kabile olan Bellovacların ve komşu kabilelerin Bellovaclı Correus ve Atrebatlı Commius'un önderliği altında ordular hazırladıklarını ve bir yere toplandıklarını öğrendi. Amaçları Remlere haraç ödeyen Suessionların topraklarına saldırmaktı. 3. Caesar cumhuriyetine büyük hizmetleri olmuş olan müttefiklerin bir felakete uğramamasını sadece kişisel şeref ve haysiyeti için değil aynı zamanda güvenliği için de önemli saymaktaydı. Bu nedenle onbirinci lejyonu yeniden kışlık ordugâhından çağırdı. Ayrıca Gaius Fabius'a mektup göndererek iki lejyonunu Suessionların topraklarına getirmesini emretti. Labienus'un yanındaki iki lejyonunun birini yanına çağırdı. 4. Böylece kışlık ordugâhların durumu uygun olduğu oranda ve strateji hareketlerinin gerekli kıldığı şekle göre devamlı bir çalışma ile savaşın yükünü sırayla lejyonlara yükletmiş oluyordu.

VII.

1. Birlikler toplanınca Bellovaclar üzerine yürüdü. Orada ordugâh kurduktan sonra atlı birliklerini çeşitli yerlere gönderdi. Atlılar ele geçirebildiklerini esir alacaklar ve esirlerden de düşmanın planlan hakkında bilgi toplayacaklardı. 2. Atlılar görevlerini yaptılar ve evlerde birkaç kişinin bulunduğunu haber verdiler. Bu kimseler tarım yapmak için değil casusluk yapmak için geri gönderilmişlerdi. 3. Caesar esirlere Bellovaclar'ın çoğunluğunun nerede olduğunu ve planlarını sordu. Esirler Bellovaclar'dan askerlik yapacak olanların tamamının ayrıca 4. Ambianların, Aulerclerin, Caletlerin, Veliocassların ve Atrebatlar'ın bir yerde toplandıklarını söylediler. Ordugâh olarak ormanın içinde etrafı bataklıklarla çevrilmiş yüksek

bir yer seçtiklerini, bütün ağırlıklarını uzaktaki ormanlarda topladıklarını da belirttiler. 5. Ayrıca çok sayıda kişinin isyanın elebaşısı olduğunu, fakat çoğunluğun Correus'a boyun eğdiğini, çünkü Roma halkına karşı en çok Correus'un kin duyduğunu ifade ettiler. 6. Caesar bunların dışında birkaç gün önce Atrebatlı Commius'un çok yakındaki Germenlerden yardım istemek üzere ordugâhtan ayrıldığını da öğrendi. Germenlerin sayısı o kadar fazlaydı ki saymakla bitmezdi. 7. Fakat söylendiğine göre Bellovaclar önderlerin ve halkın isteğiyle büyük bir plan hazırlamışlardı. Caesar üç lejyonla gelirse savaşacaklardı. Çünkü ilerleyen günlerde çok daha kötü şartlar altında bütün bir orduya karşı savaşmak zorunda kalabilirlerdi. 8. Caesar daha kalabalık gelirse belirledikleri yerde kalıp pusu kuracaklardı. Böylece Romalıların mevsimden dolayı hem az hem de dağınık olan yem, zahire ve diğer gerekli maddeleri bulmalarını engelleyeceklerdi.

VIII.

1. Çok sayıda esirin söylediklerini birbirini tutuyordu. Caesar esirleri dinledikten sonra hazırlanan planın sabır ve dikkate bağlı olduğunu, barbarların her zamanki düşüncesiz kararlarına hiç benzemediğini anladı. Bundan dolayı düşmanın Romalıların sayıca azlığına aldırış etmeden savaşa girmelerini sağlamak için elinden geleni yapmaya karar verdi. 2. Yanında eşsiz kahramanlıklarıyla ün salmış en eski yedinci, sekizinci ve dokuzuncu lejyonlar ve seçme askerlerden oluşturulmuş ve kendilerinden çok şey beklenebilecek onbirinci lejyon vardı. Bu lejyon şimdi sekizinci seferini yapıyordu. Fakat diğerlerine oranla hizmet süresi ve kahramanlık bakımından aynı ünü kazanmamıştı. 3. Bundan sonra komutanları topladı. Kendine haber verilen her şeyi komutanlara ilettikten sonra askerleri cesaretlendirmek için bir konuşma yaptı. 4. Sadece üç lejyonu göstererek düşmanı kesin bir savaşa girmeye zorlamak için yürüyüş kolunu şöyle düzenledi: Yedinci, sekizinci ve dokuzuncu lejyonlar

bütün ağırlıkların arkasından gidecekti. Fakat ağırlıklar her zamankin-den fazla değildi. Caesar böylece düşmanın kendi istediğinden daha fazla asker görmesini engellemek istiyordu. 5. Böylece ordu bir kare oluşturarak beklenenden daha kısa bir sürede düşmanın karşısına çıktı.

IX.

1. Büyük özenle hazırladıkları planların Caesar'a haber verildiğini gören Gallialılar lejyonların adeta savaştaymış gibi düzenli adımlarla üzerlerine doğru ilerlediklerini görünce birliklerini ordugâhlarının önüne çıkardılar. Fakat savaşın tehlikeli olmasından, çabuk gelmemizden veya planımızın nasıl gelişeceğini görmek istediklerinden yüksek araziden ayrılmadılar. 2. Caesar savaşmak istiyordu ama düşmanın kalabalıklığını görünce onların karşısına bir ordugâh kurdu. Arada geniş olmayan fakat derin bir vadi vardı. 3. Ordugâhın oniki adımlık bir duvarla korunmasını, duvara orantılı bir yükseklikte göğüs siperi yapılmasını, onbeş ayak genişliğinde yanları dik bir çift hendek kazılmasını emretti. Ayrıca sık aralıklarla üç katlı kuleler kurulmasını ve üst bölümlerinin kapalı köprülerle birleştirilmesini ve cephelerinin sazdan örülmüş göğüs siperleriyle korunmasını istedi. Böylece çift hendek ve iki sıra askerle ordugâhı koruyabilirdi. 4. Bir sıra köprülerin üzerine koyulacaktı. Korunağın sağladığı güvenlik içinde ok, taş ve diğer silahlarını daha büyük bir cesaretle ve daha uzak yerlere atılabilecekti. Diğer sıra ise köprü sayesinde düşmana yalan olan duvar üzerine ok ve diğer silahların atılmasından korunacaktı. Girişlere kapılar ve daha yüksek kuleler koydurdu.

X.

1. Korunağın iki amacı vardı: Siperlerin büyük olmasının ve korkmuş gibi davranmasının yerlilere umut vermesini bekliyordu. Ayrıca ne zaman yem veya yiyecek bulmak için uzağa gidilmesi gerekse çarpışma gerçekleşiyordu. 2. Çünkü her iki taraftan da birkaç kişi ileri çıkıyordu. Bazen bizim Galli veya German yardımcı birliklerimiz düşmanı daha hızlı kovalayabilmek için bataklığı aşıyordu. Bazense düşman bataklığı geçerek birliklerimizin geri çekilmesine neden oluyordu. 3. Ayrıca her gün yem bulmak için çıkıldığı zaman, yemin az ve birbirinden uzak çiftliklerden toplanması gerektiği için askerlerimiz tehlikeli yerlerde dağınık olarak yem aradıklarından kuşatılıyorlardı. 4. Bu olaylarda birliklerimizin önemsiz birkaç yük hayvanı ve esir kaybedince düşmanların kafasında aptalca bazı fikirler oluşmaya başladı. Commius'un yukarıda söylediğimiz gibi German yardımcı birlikleri getirmeye gitmesi ve az sayıda atlıyla dönmüş olması düşüncelerini güçlendiriyordu. Sayılarının beş yüzü geçmemesine rağmen Germenlerin gelişi yerlilerin güvenini arttırmıştı.

XI.

1. Caesar, düşmanın bataklık ve doğal yapısı bakımından korunaklı olan ordugâhı içinde günlerce kaldığını ve ordugâhın tehlikeli bir savaşa girişmeden alınamayacağını gördü. Ordugâhın elindeki kuvvetlerden daha kalabalık birlikler olmadan kuşatılamayacağını görünce Trebonius'a mektup gönderdi. Ona Titus Sextius komutasında Bituriglerin topraklarında kışı geçiren onüçüncü lejyonun oldukça çabuk bir biçimde çağırılmasını ve üç lejyonla beraber yanına gelmesini emretti. 2. Kendisiyse Remlerden Lingonlardan ve diğer kabilelerden atlılar istemişti. Atlıları sırayla yem bulmaya gidenleri düşman baskınına karşı korumaları için gönderiyordu

XII.

1. Her gün böyle yapılmaya devam ediliyordu. Fakat alışkanlık sonunda ihmal başladı. Bir şeyi uzun süre devam ettirmek genelde aynı sonucu doğurur. Bellovaclar bir yaya birliğiyle atlılarımıza ormanlık alanda pusu kurdular. 2. Ertesi gün de ormanlık alana süvariler gönderdiler. Amaçları önce askerlerimizi ileri çekmek, sonra da kuşatarak üzerlerine saldırmaktı. 3. Tesadüfen ilk saldırıya uğrayanlar Remler oldular. O gün yem bulmak Remlerin göreviydi. Düşman atlılarını görünce sayılarının daha kalabalık olmasına güvenerek onları kovalamaya başladılar. 4. Yayalar tarafından kuşatıldılar. Böylece atlı saldırılarında her zaman görüldüğünden daha çabuk dağıldılar. Kabilelerinin önderi ve atlı birliği komutanı Vertiscus'u kaybederek geri çekildiler. 5. Yaşlı olduğu için at üstünde bile güçlükle durabilen Verticcus Gailelin geleneklerine göre komutanlığı almamak için yaşlılığını bir mazeret olarak göstermemişti ve savaşın kendisi olmadan yapılmamasını istemişti. 6. Çarpışmayı kazanan düşmanın Remlerin önderini de öldürmesiyle savaş hevesi artmıştı. 7. Askerlerimiz ise uğranılan felaketten karakollar koymadan önce etrafta daha dikkatli keşif yaptırmayı ve çekilmekte olan düşmanı daha dikkatle kovalamayı öğrendiler.

XIII.

1. Bu arada hemen her gün ordugâhın önünde, genellikle bataklığın sığ ve geçit veren yerlerinde bir çarpışma oluyordu. 2. Böyle bir çarpışmada Caesar'ın Rhen civarından atlılarla birlikte savaşmak için getirdiği Germenler toplu halde büyük çaba harcayarak bataklığı geçtiler. Kendilerini engellemeye çalışan birkaç kişiyi öldürdükten sonra ordunun geri kalan kısmını inatla kovaladılar. Sonuçta sadece baskına uğrayanlar ve uzakta bulunup yaralananlar değil gerideki yedekler bile paniğe kapıldılar. 3. Öyle şerefsizce bir panikti ki birkaç defa yerlerinden kovularak ordugâha kadar

durmadan kaçmaya devam ettiler. Bazı kimseler ordugâhtan bile daha uzağa kaçmak zorunda kaldılar. 4. Düşmanın tehlike içindeyken paniği o kadar büyüktü ki küçük bir başarıdan sonraki gururları ve böbürlenmelerinin mi yoksa küçük bir felaketten sonraki korkulan mı daha büyük olduğuna karar vermek olanaksızdı

XIV.

1. Aynı ordugâhta birkaç gün kaldıktan sonra Belrovacların önderleri Gaius Trebonius'un komutasındaki lejyonların yakına geldiklerini öğrendiler. Alesia'daki gibi bir kuşatmadan korkarak bütün yaşlıları, zayıf ve silahsız olanları geceleyin kalan ağırlıklarla gönderdiler. 2. Karmakarışık yürüyüş kolunu seyahatlerinde bile düzene sokmak üzerelerken şafak söktü. Gallialılar en kısa yolculuklarında bile yanlarında çok sayıda araba götürürler. Daha sonra birliklerini ordugâhlarının önüne dizdiler. Çünkü Romalıların ağırlıklar iyice uzaklaşmadan saldırıya geçmelerinden korkuyorlardı. 3. Fakat Caesar oldukları yerde kalırlarsa yokuşun dik olmasından dolayı düşmana saldırılamayacağını düşünüyordu. Ayrıca lejyonların yerlilere bulundukları yerden tehlikeye düşmeden çekilmeye olanak tanıyacak kadar ileri çekilmesi gerektiği görüşündeydi. 4. Bu nedenle iki ordugâh arasında hızlı bir kovalamayı engelleyecek, geçilmesi güç bir bataklığın ve diğer yanda da düşman ordugâhına kadar uzanan tepenin küçük bir vadiyle ordugâhtan ayrılmış olduğunu göz önünde bulundurarak, bataklık üzerinde dar köprüler kurdurdu. Lejyonları çabucak köprüler üzerinden geçirerek her iki yanı uçurumla korunan tepenin en yüksek noktasına geldi. 5. Orada lejyonları tekrar düzenledi ve tepenin ucuna vardı. Buradan ağır silah atılması düşman üzerinde büyük etki yaratabilirdi. Bu nedenle savaş hattını buraya kurdu.

XV.

1. Barbarlar durumlarına güveniyorlar, Romalılar herhangi bir nedenle tepeye tırmanmaya çalışacak olurlarsa savaşa girmekten çekinmiyorlardı. Birliklerini küçük gruplar halinde göndermiyorlardı. Yenilecek olurlarsa bozguna uğramaktan korkuyorlardı. Bunun için saf halinde kaldılar. 2. Caesar inatlarını görerek yirmi taburu orada bıraktı. 3. Orada ordugâh kurmak için bir yer bularak korunaklı hale getirilmesini emretti. Korunak tamamlanınca savaş düzeni aldırdı ve lejyonları surların önüne yerleştirdi. Atlıları atları gemli bir şekilde ileri karakolların yanma yerleştirdi. 4. Bellovaclar Romalıların kendilerini kovalamaya hazırlandıklarını görünce, bulundukları yerde geceyi geçiremeyeceklerini ve tehlikeye düşmeden daha fazla kalamayacaklarını anlayarak şöyle bir çekilme planı hazırladılar: Ordugâhlarında çok miktarda saman balyaları ve çalı çırpı demetleri vardı. 5. Bulundukları yerde samanları ve çalı çırpılan elden ele vererek safların önüne koydular. Caesar'ın kitabının önceki kısımlarında anlatıldığı gibi Gallialılar savaş sırasında saf halinde dururlar. Gün batarken verilen bir işaret üzerine ellerindeki ateşe verdiler. 6. Bir uçtan bir uca uzanan alev perdesi sayesinde düşmanlar Romalılar'ın gözüne görünmeden kaçmayı başardılar.

XVI.

1. Caesar yangından dolayı düşmanın çekildiğini göremiyordu. Fakat bunun kaçmak için yapılmış bir hile olduğundan kuşkulanarak lejyonun ilerlemesini emretti. Atlı birliklerini düşmanı kovalamaları için gönderdi. Kendisi bir pusudan yani düşmanın olduğu yerde kalıp birliklerimizi kötü araziye çekmesinden korkarak yavaşça ilerledi. 2. Atlılar dumanın ve yoğun alevlerin içine girmekten çekindiler. Birkaç atlı coşkuyla girdiyse de atlarının başını görmekte güçlük çektiklerinden bir pusuya düşmemek için Bellovaclara serbestçe çekilme izni verdiler. 3. Böylece korku ve kurnazlıkla bir adam bile kaybetmeden başka bir yerde ordugâh kurdular. 4. Orada yaya ve

atlı birlikleriyle pusu kurarak yem bulmaya çıkan Romalılara ağır kayıplar verdirdiler.

XVII.

1. Bu saldırılar oldukça sıklaşmaya başlamıştı. Caesar esirlerin birinden Bellovacların önderi Correus'un birliğinden altıbin yaya ve bin atlı seçtiğini ve seçilen askerleri Romalıların bol yiyecek ve yem bulunduğu için asker kaydıracağını sandığı bir yerde pusu kurmaya göndereceğini öğrendi. 2. Caesar planı öğrenince her zamankinden daha fazla lejyon çıkardı. Yem toplayanlarla her zaman giden atlılarla gönderdi. Aralarına hafif silahlı yedekler koydu. Kendi oraya, lejyonların başında olabildiği kadar yaklaştı.

XVIII.

1. Düşman pusular kurmuştu. Pusu için her yönden bir milden fazla uzamayan ve her yandan ormanlar veya geçilmesi güç bir nehirle çevrili bir ova seçmişti. Ovanın etrafını bir ağ gibi pusularla sarmıştı. 2. Düşmanın amacını anlayan askerlerimiz ruhları ve silahları hazır bir halde oraya geldiler. Çünkü lejyonların arkadan geldiğini bildiklerinden savaştan korkmuyorlardı. 3.Correus askerlerimiz gelince önemli bir fırsat bulduğunu sandı. Birkaç kişiyle saldırdı. 4. Askerlerimiz düşmanın saldırısına direndiler ve bir yere toplanmadılar. Korku nedeniyle böyle bir toplanma olduğu zaman çok fazla insanın savaşa girmesi önemli kayıplara yol açar. Bu çoğu zaman süvari çarpışmalarında gerçekleşir.

XIX.

1. Atlı birliklerimiz böylece mevzilerine yerleştiler. Dağınık kısımları, arkadaşlarının yanlardan sarılmasının önüne geçmek için

birbiri ardı sıra savaşa başladı. Correus çarpışmaktayken düşmanın kalan bölümü ormanlardan dışarı çıktı. 2. Çeşitli yerlerde şiddetli bir çarpışma başladı. Yenen ve yenilen uzun zaman belli olmadı. Daha sonra bir yaya birliği ormanlardan yavaşça çıktı. Atlılarımız çekilmek zorunda kaldılar. Yukarıda, lejyonların önünde gitmek üzere gönderilmiş olduğunu söylediğim hafif silahlı yayalar atlılarımıza hemen yardım ettiler. Süvari birliklerimiz arasında mevzi alarak şiddetli bir savaşa başladılar. 3. Bir süre zaferi hangi tarafın kazandığı belli olmadı. Daha sonra savaş gereği pusuya yatanların ilk saldırısına uğrayan birlikler, hiçbir kayıp vermemiş olduklarından dolayı üstün gelmeye başladılar. 4. Bu sırada lejyonlar yaklaşmaktaydı. Hem bizim tarafa hem de düşman tarafına düzenli birlikler gelmiş olduğuna yönelik raporlar getiriliyordu. 5. Askerlerimiz arkadan gelenlere güvenerek daha büyük bir istekle çarpışmaya başladılar. Çünkü durumu geciktirirlerse zaferdeki şan ve şerefe lejyonlar da ortak olacaktı. 6. Düşmanın cesareti kırıldı. Çeşitli yollardan kaçma çareleri aramaya başladı. Fakat bu faydasızdı. Çünkü Romalılara tuzak kurdukları yerler kendilerine tuzak oldu. 7. Dağılmış ve yorgun birliklerinin çoğunu kaybetmelerinden dolayı korkuya kapılarak ormana ve nehir civarına kaçtılar. Fakat atlılarımız kaçanları öldürdüler. 8. Hiçbir felaketle yenilmeyen Correus bu sırada, savaştan kaçıp ormanlara çekilmeyi gururuna yediremedi. Teslim olması için yaptığımız bütün davetleri de umursamadı. Büyük bir cesaretle çarpışarak çok sayıda askerimizi yaraladıktan sonra, öfke içindeki askerlerimiz onun üzerine ok atmak zorunda kaldılar.

XX.

1. Caesar savaş alanına ulaştığı zaman çarpışma bitmiş, izleriyse canlılığını kaybetmemişti. Böyle büyük bir bozgundan sonra düşmanların yenilgiyi öğrendikten sonra sekiz mil uzaklıktaki ordugâhlarını terk edecekleri sanılıyordu. Caesar nehir yolu üzerinde önemli bir engel oluşturmasına rağmen ordusunu nehirden geçirerek

ilerledi. 2. Fakat Bellovaclar ve diğer kabileler kaçan bir kaç kişiyi ve ormanlar sayesinde ölümden kurtulmuş yaralıları aralarında görünce başlarına geleni anladılar. Her şey aleyhlerine dönmüştü. Correus öldürülmüş, atlıları ve en iyi yayaları yok edilmişti. Romalıların kendilerine saldıracaklarını sanarak bir toplantı için işaret verdiler. Bağırarak Caesar'a elçiler ve rehineler gönderilmesini istediler.

XXI.

1. Herkes bu düşünceyi kabul etti. Atrebatlı Commius savaşta kendilerinden yardım aldığı Germenlerin yanına kaçtı. 2. Diğerleri hemen Caesar'a elçiler gönderdiler. Ona birliklerinin tamamını teslim edebileceklerini söylediler. Fakat merhameti ve insanlığı dolayısıyla hiçbir zaman vermeyeceğinden emin oldukları bir ceza ile yetinmesini istediler. 3. Anlatılanlara göre Bellovacların atlı savaşından sonra tüm güçleri kaybolmuştu. Binlerce yaya öldürülmüş, yenilgiyi haber verecek bir tek adam bile kalmamıştı. 4. Fakat felaketin büyüklüğüne rağmen Bellovacların bir avantajı vardı. O da savaşı çıkaran, halkı kışkırtan Correus'un ölümüydü. Çünkü onun yaşadığı sürece senato, cahil halk kadar bile güce sahip değildi.

XXII.

1. Caesar elçilerin isteklerini şöyle cevapladı: "Bir yıl önce Bellovaclar ve diğer kabileler birlikte savaşa giriştiler. Bellovaclar herkesten fazla direndiler. Diğerleri yenilince de savaşı bırakmadılar. 2. Bir suçun sorumluluğunu ölülere yüklemenin ne kadar kolay olduğunu biliyorum. Fakat önderler istemezse , senato karşı olsa bütün vatandaşlar taraftar olmasalar kimse aşağı tabaka halk arasından küçük bir grup ile savaşa girişmeye ve devam ettirmeyi

beceremezdi." Fakat yine de kendi başlarına getirdikleri felaketle yetineceğini de sözlerine ekledi.

XXIII.

1. Ertesi gece elçiler cevaplarını kabilelerine bildirdiler. Rehineleri tamamladılar. Bellovacların başına gelenleri gören diğer kabileler elçileri hazırladılar. 2. Rehineler vererek emirlerini yerine getirdiler. Yalnız Commius bunu yapmadı. 3. Çünkü canını başkasının eline bırakmaktan çekiniyordu. Aslında Titus Labienus bir yıl önce Caesar Yakın Gallia'da mahkemelerle ilgilenirken Commius'un diğer kabileleri ayaklandırdığını ve Caesar aleyhine bir isyan hazırladığını öğrenerek bunun engellenebileceğini söylemişti. Commius'u çağırırsa ordugâha gelmeyeceğini düşünüyordu. Commius'u kuşkulandırmak istemedi. 4. Onu öldürmek için Gaius Volusenus Quadratusu konuşma bahanesiyle gönderdi. Bu iş için görevlendirilen birkaç yüzbaşıyı da Volusenus'la gönderdi. 5. Konuşmak üzere buluştular. Volusenus, Commius'un elini yakaladı. Bu önceden kararlaştırılmış bir işaretti. Bir yüzbaşı ya heyecandan ya da Commius'un arkadaşlarının engel olmasıyla Commius'u öldüremedi. Fakat ilk darbeyle kafasını yardı. 6. Her iki taraf da kılıçlarını çektiler ama iki tarafında düşündüğü şey çarpışmaktan çok kaçmaktı. Çünkü bizimkiler Commius'un ağır yaralandığını sanıyorlardı. Gallialılar ise bir tuzak olduğunu bildiklerinden dolayı etrafta daha fazla asker olmasından korkuyorlardı. Daha sonra Commius'un bir daha Romalıların gözüne görünmekten kaçmış olduğu söylenir.

XXIV.

1. Caesar en savaşçı kabileler yenilgiye uğratılınca artık direnecek bir kabile kalmadığını, tersine çok sayıda insanın

kentlerden ayrıldıklarını, kendi vatanlarında Romalılara boyun eğmemek için köylerden bile kaçtıklarını görerek, ordusunu çeşitli bölümlere ayırmaya karar verdi. 2. Ordugâh genel komutanı Marcus Antonius'u onikinci lejyonla birlikte kendi kuvvetleri arasına aldı. Gaius Fabius'u yirmibeş taburla Gallia'nın başka bir yerine gönderdi. Çünkü orada bazı kabilelerin isyan başlattığını öğrenmişti. O bölgelerdeki Gaius Caninius Rebilus'un komutasındaki iki lejyonun yeterince güçlü olmadığını biliyordu. 3. Titus Labienus'u kendi yanına çağırdı. Fakat Labienus ile birlikte kışlık ordugâhlarında yerleşmiş olan onbirinci lejyonu, Roma vatandaşlığı haklarına sahip kolonileri korumak ve Tergeste[38] halkının beş yıl önce yazın barbarların bir baskını yüzünden uğradıkları felakete benzer bir felakete uğramalarına engel olmak üzere İtalya Gallia'sına gönderdi. Tergeste halkı Illyria korsanlarının baskınına uğramıştı ve neredeyse hepsi öldürülmüştü. 4. Kendisi Ambiorix'e ait topraklan yağmalamak için yola çıktı. En sonunda korkup kaçan bu adamı yakalama umudunu yitirdi. Kendisi için en iyi planın şu olduğuna karar verdi: Ülkesindeki halkı, evleri, hayvanları öyle yok edecekti ki sağ kalabilen herkes Ambiorix'den nefret edecekti. Böyle büyük bir felaketten sonra Ambiorix'in vatanına dönme şansı kalmayacaktı.

XXV.

1. Caesar hem lejyonları hem de yedek birlikleri Ambiorix'in ülkesinin çeşitli yerlerine gönderdi. Ölüm, yangın ve talanla her şeyi yok etti. Çok sayıda insanı öldürdü ve esir aldı. Daha sonra Labienus'u iki lejyonla Treverler'in topraklarına gönderdi. 2. Treverler, Germenlere yakın olmaları ve her zaman savaş halinde olmalarından dolayı barbarlık ve kültür bakımından Germenlerden çok farklı sayılmazlardı. Bir ordu tarafından zorlanmazlarsa emirlere boyun eğmiyorlardı.

XXVI.

1. Bu sırada Gaius Caninius büyük bir düşman birliğinin Pitconların topraklarında bir araya geldiğini Duratius'dan gelen mektuplardan öğrendi. Duratius, halkının bir bölümünün isyanına rağmen Romalılarla her zaman dost kalmıştı. Bunun için Caninius derhal Lemonum kentine doğru ilerledi. 2. Lemonum'a yaklaştığında esirlerden, Andların önderi Dumnacus'un komutasındaki binlerce kişi tarafından Duratius'a saldırıldığını ve Lemonum'da kuşatıldığını öğrendi. 3. Zayıf lejyonlarla düşmana saldırmaya cesaret edemeyen Romalı komutan korunaklı bir yerde ordugâh kurdu. 4. Dumnacus Caninius'un yaklaştığını öğrenince bütün birliklerini lejyonlara ve Roma ordugâhına saldırmaya yöneltti. Çok fazla zaman ve asker kaybedip ordugâha bir zarar veremediğini görünce tekrar Lemonum'u kuşatmak için geri döndü.

XXVII.

1. Aynı zamanda Gaius Fabius çok sayıda kabileyi yeniden ele geçiriyordu. Aldığı rehinelerle egemenliğini güçlendiriyordu. Gaius Fabius, Rebilus'dan gelen bir mektuptan Pictonların topraklarında olanları öğrendi. 2. Duratius'a yardım etmek için yola çıktı. Dumnatus, Fabius'un geldiğini görünce umutsuzluğa kapıldı. Düşman aynı zamanda hem Roma ordusuna karşı koymak, hem de kasaba halkını kuşatmaktan korkarak bütün birlikleriyle geri çekildi. Kendisini, genişliği yüzünden ancak bir köprüyle geçilebilen Liger nehrinin diğer yanına geçirinceye kadar güvende olmadığını biliyordu. 3. Fabius henüz düşman tarafından görülmemişti ve Caninius ile birleşmemişti. Fakat araziyi tanıyanlardan öğrendiğine göre paniğe kapılmış olan düşmanın, gitmekte olduğu yere gideceğini tahmin etti. 4. Bunun nedenle birlikleriyle aynı köprüye doğru ilerledi. Süvarilere atlarını fazla yormadan kendi ordugâhına dönebilecek bir mesafeye kadar yürüyüş kolunun ilerisinde

gitmelerini emretti. 5. Romalı süvariler aldıkları emre uygun olarak kovalamaya başladılar. Dumnacus'un yürüyüş koluna saldırdı. Saldırı düşmanın ağır yükleri varken ve kaçarken yapıldığı için çok fazla adam öldürüldü. Önemli ganimet ele geçirildi. Böylece görevlerini başarıyla yerine getiren atlılarımız ordugâha geri çekildiler.

XXVIII.

1. Fabius bir sonraki gece atlıları önden gönderdi. Kendisi gelinceye kadar savaşmalarını ve yürüyüş kolunu oyalamalarını emretti. 2. Emirlerin uygulaması için, cesaret ve ihtiyatta bir benzeri bulanamayacak bir adam olan atlı birliği komutanı Quintus Atius Varus, askerleri cesaretlendirdikten sonra düşmanın yürüyüş kolunu yakaladı. 3. Atlı birliklerinin bir bölümünü uygun yerlere yerleştirdikten sonra kalan bölümle savaşa başladı. Düşmanın atlıları büyük bir cesaretle çarpıştılar. Çünkü yayalar atlıları destekliyordu. Yürüyüş kolu bir uçtan bir uca durdu. Yayalar atlılarına yardım etmeye başladılar. Şiddetli bir çarpışma oldu. 4. Süvarilerimiz bir gün önce yendikleri düşmanı küçümsüyorlardı. Lejyonların arkadan gelmekte olduklarını bildiklerinden geri çekilmeyi şerefsizlik sayıyorlardı. Savaşı kendi başlarına bitirmek istediklerinden yayalara karşı büyük bir istekle çarpışıyorlardı. 5. Düşman ise bir gün önce Romalılara yardım gelmeyeceğini duyduklarından dolayı atlılarımızı yok etmek için ellerine önemli bir fırsat geçtiğini sanıyordu.

XXIX.

1. Savaş uzun süre büyük bir şiddetle devam etti. Dumnacus atlılara destek verebilemek için bir saf oluşturmaya çalıştı. Birdenbire birbirine yanaşık lejyonlar göründüler. 2. Düşmanın atlı birlikleri lejyonları görünce paniğe kapıldılar, yayalar için de durum aynıydı.

Ağırlık kolları karmakarışık oldu. Bağırıp çağırarak her yana kaçıştılar. 3. Atlılarımız direnen düşmana karşı bir süre daha çarpıştıktan sonra, zaferin getirdiği coşku ve sevinçle korkunç naralar atarak, kaçan düşmanı kuşattı. Atların kovalamaya, kolların vurmaya gücü kaldığı sürece öldürdüler. 4. Böylece eli silahlı veya anlatmış olduğumuz gibi silahlarını atmış olan onikibin adam öldürüldü. Bütün ağırlık kolu ele geçirildi.

XXX.

1. Yenilgiden sonra Gallia'da isyanın başlangıcında her taraftan katilleri toplayan, azat etmeye söz vererek köleleri kandıran, her kabileden sürgün edilmiş olanları çağıran, eşkıyaları evinde saklayarak Romalıların erzak ve ağırlık kollarını kesen Senonlu Drappes'in kaçanlar arasında olduğu öğrenildi. İkibin kişilik bir birlik toplamıştı ve Roma eyaletine doğru ilerlemekteydi. Aynı zamanda Gallia isyanının başında eyalete saldırmak isteyen ve ismi daha önceki kitapta da geçen Cadurclu Lucretius da ona katılmıştı. 2. Bunları duyan Caninius katillerin ve eşkıyaların eyalette bir isyan çıkarmaya çalışıp panik oluşmasını engellemek için iki lejyonla Drappes'i kovalamaya başladı.

XXXI.

1. Gaius Fabius, ordunun kalan bölümüyle Carnutlara ve Dumnacus'la yaptığı savaşta birliklerinin yıpranmış olduğunu bildiği diğer kabilelere karşı hareket etti. 2. Aslında son zamanlarda yaşadıkları bozgundan dolayı daha sadık davranacaklarını düşünüyordu. Fakat yine de bir fırsat bulurlarsa Dumnacus'un önderliğinde yeniden isyan edebilirlerdi. 3. Fabius bu kabilelere karşı çabuk ve büyük bir başarı kazandı. 4. Birçok defa yenilen fakat bir türlü barış yapmayan Carnutlar rehineler vererek teslim oldular.

Gallia'nın en uzak sınırları üzerinde okyanus kıyılarındaki Armoric adı verilen kabileler, Carnutlardan ders çıkararak Fabius ve lejyonların gelişiyle emirlere boyun eğmek zorunda kaldılar. 5. Dumnacus kendi vatanından kovuldu. Tek başına ve gizlice Gallia'nın en uzak bölgelerine sığınmak zorunda kaldı.

XXXII.

1. Fakat Drappes ile Lucretius, Caninius'un lejyonlarıyla yaklaştığını öğrenince ordu arkalarından kovalarken, Roma eyaletinin sınırlarına girerlerse öldürüleceklerini anladılar. Ayrıca ellerinde serbestçe dolaşmak ve eşkiyalık yapmak fırsatı da kalmamıştı. Bu nedenle Cadurclar'ın topraklarında durdular. 2. Felakete uğramadan önce bile Lucretius'un orada büyük etkisi vardı. İsyan çıkaran bir kimsenin yerliler arasında itibarı her zaman yüksektir. Kendisinin ve Drappes'in birlikleriyle eskiden kendisine ait olan ve doğal yapısı bakımından çok korunaklı olan Uxellodunum'u işgal etti. Kentte yaşayanlarla askerlerini birleştirdi.

XXXIII.

1. Gaius Caninius hemen oraya geldi. Kalenin etrafında çok dik kayalar olduğunu ve korunmasa bile askerlerinin buraya çıkmalarının çok güç olduğunu gördü. Fakat kent halkının önemli zenginlikleri vardı. Bunları gizlice kaçırmaya kalkışırlarsa süvarilerden ve lejyonlardan kaçamazlardı. Bu nedenle askerlerini üç gruba ayırarak yüksek yerde üç ayrı ordugâh yaptırdı. 2. Ordugâhların bulunduğu yerlerde kenti kuşatmak için askerlerinin gücü yettiğince siperler yaptırmaya başladı.

XXXIV.

1. Kent halkı kuşatmayı görünce Alesia'da olanları düşünüp kendi sonlarının da aynı olmasından korktu. Lucretius zamanında Alesia'da bulunduğundan her şeyden önce yiyecek sorununu çözmeye çalışıyordu. 2. Bu nedenle iki komutan oy-birliğiyle askerlerin bir bölümünün burada kalmasına, hafif silahlıların ise kente yiyecek bulmakla görevlendirilmelerine karar verdiler. Planın beğenilmesi üzerine Drappes ile Lucretius bir sonraki gece ikibin kişinin kentte bırakılmasına diğerlerinin dışarı çıkarılmasını emrettiler. 3. Gidenler birkaç günde Cadurclar'ın topraklarından oldukça fazla miktarda yiyecek topladılar. Halkın bir kısmı onlara yardım ederken, diğerleri de yiyeceklerinin ellerinden alınmasını engelleyemiyordu. Geceleri çok defa ordugâhlarımıza saldırdılar. 4. Gaius Caninus kentin etrafını kuşatmakta acele etmedi. Çünkü korunaklar tamamlandığında her bir yeri savunamamaktan ve az sayıda askerle buraları korumaktan çekiniyordu.

XXXV.

1. Lucretius ve Drappes daha sonra kentin on mil uzağına yerleştiler. Buradan yiyecekleri yavaş yavaş içeri sokmak istiyorlardı. Komutanlar işleri aralarında paylaştılar. 2. Drappes birliklerin bir kısmıyla ordugâhı korumak için geride kaldı. Lucretius hayvan kollarını kasabaya gönderdi. 3. Çok sayıda askeri burada bırakarak gecenin aşağı yukarı onuncu saatinde yiyecekleri ormanlar içindeki dar yollardan kente taşıtmaya başladı. 4. Ordugâh nöbetçileri çıkan gürültüyü duydular. Gözcüler göndererek olayı haber verdiler. Caninus hazır bekleyen askerlerle en yakındaki ordugâhtan harekete geçerek şafaktan biraz önce yiyecek taşıyanlara saldırdı. Beklenmedik saldırıdan korkan düşman en yakındaki birliğe sığındı. Askerlerimiz kaçtıklarını görünce daha şiddetle saldırarak dört beş kişiyi bile sağ bırakmadılar. Lucretius birkaç kişiyle kaçtı. Ordugâha dönmedi.

XXXVI.

1. Canininus daha sonra esirlerden düşmanın bir kısmının Drappes ile birlikte on iki milden uzak olmayan bir ordugâhta olduklarını öğrendi. Haberin gerçekliğini çok sayıda kimseye sorarak teyit ettirdi. 2. Komutanlardan birinin kaçması nedeniyle geri kalanların kolayca yenilebileceğini tahmin etti. Ayrıca başlarına gelen felaketi Drappes'e haber verecek bir kimsenin kurtulmamış olmasını büyük şans sayıyordu. 3. Saldırıda bir tehlike görmediği için düşman ordugâhına, en hızlı hareket edebilen birliklerini, yani atlıları ve German yayalarını gönderdi. Bir lejyonu üç ordugâh arasında böldükten sonra, diğer lejyonu hafif yükle kendi komutasına aldı. 4. Düşmana yaklaştığı zaman ileri gönderdiği keşif kollarından yerlilerin geleneklerine uygun olarak yüksek araziden ordugâhı nehrin kıyılarına indirdiklerini öğrendi. Aynı zamanda Germenler ve atlılar birdenbire saldırıp düşmanı baskına uğratarak savaşa girmişlerdi. 5. Bu haber üzerine savaş için silahlanmış ve hazırlanmış olan lejyonu görevlendirdi. Birdenbire yüksek arazi her yandan kuşatılarak ele geçirildi. 6. Germanlar ve atlılar, lejyonun sancaklarını görünce daha şiddetle çarpışmaya başladılar. Askerlerimiz her yandan saldırıya geçti. Düşmanın çoğu öldürüldü ya da esir alındı. Çok fazla ganimet ele geçti. Drappes de esirler arasındaydı.

XXXVII.

1. Tek bir askerin bile yaralanmadığı bu parlak zaferden sonra Caninius kenti kuşatmaya döndü. 2. Böylece, dışarıdaki düşman ortadan kaldırılmış oluyordu. Böyle bir düşmanın varlığı nedeniyle o güne kadar askerlerine ayırmamış ve kenti her yandan kuşatmaya başlamamıştı. Her tarafta siperlerin yapılmasını emretti. Ertesi gün Gaius Fabius kendi birlikleriyle oraya geldi. Kentin bir kısmını da kendisi kuşatmaya başladı.

XXXVIII.

1. Bu sırada Caesar ordugâh komutanı Marcus Antonius'u onbeş taburla Bellovacların topraklarına gönderdi. Belgaların ikinci bir isyan çıkarmalarını engellemek istiyordu. 2. Kendisi diğer kabileleri ziyaret etti. Çok sayıda rehine aldı. Korkanları cesaretlendirici sözler söyledi. 3. Caesar bir önceki kitapta anlattığı, savaşın başladığı Carnutların ülkesine gelince onların suçlarının büyüklüğü nedeniyle çok korktukları görüldü. Onları korkudan bir an önce kurtarmak için isyanı başlatan Gutruatus'un cezalandırılmasını istedi. 4. Gutruatus kendi vatandaşlarına bile güvenmemesine rağmen çabucak yakalandı ve ordugâha getirildi. 5. Caesar istememesine rağmen büyük kalabalık halinde toplanan ve savaşta başlarına gelen felaketlerin sorumlusu olarak gördükleri bu adamın idam edilmesini istediklerinden dolayı idam kararı aldı. Ölünceye kadar kamçılanarak başı kesildi.

XXXIX.

1. Caesar, Caninius'dan aldığı mektuplarla Drappes ve Lucretius tarafından yapılanları ve kent halkının niyetlerini öğreniyordu. 2. Az sayıda olduklarından onları pek umursamıyordu ama inatları nedeniyle cezalandırılmaları gerektiğine inanıyordu. Çünkü bütün Gallialılar kendilerinde Romalıları yenmek için güç değil direnç eksik olduğuna inanabilirlerdi. Öteki kabileler de onları örnek alarak ve arazi durumlarına güvenerek bağımsızlıklarını yeniden kazanmak isteğine kapıla-bilirlerdi. 3. Bütün Gallialıların Gallia valiliğinin bitmesine bir yıl kaldığını ve eğer bir süre daha dayanabilirlerse bağımsızlıklarını yeniden kazanacaklarına inandıklarını biliyordu. 4. Bu nedenle Quintus Calenus'u lejyonlarla birlikte arkadan kendisini izlemesini emrettikten sonra kendisi atlılarla Caninius'un yanına doğru hareket etti.

XL.

1. Beklenmedik bir anda Uxelledunum'a gelişi herkesi şaşırttı. Kentin siperlerle çevrilmiş olduğunu, düşmanın kuşatılmaktan kurtulmasının olanaksız olduğunu gördü. Kaçanlardan, kent halkının yiyeceğinin bol olduğunu öğrendi. Onları susuz bırakmak için bir plan hazırladı. 2. Vadinin dibinde bir nehir akıyordu. Nehir tepeyi tamamen kuşatıyordu. Tepenin üzerindeyse her tarafı çevrili Uxellodunum kenti bulunuyordu. 3. Arazinin durumu nehrin başka bir yöne çevrilmesine uygun değildi. Çünkü dağın aşağısında ve çok alçakta akıyordu. Çukurlar kazarak nehrin yönünü değiştirmek olanaksızdı. 4. Fakat kent halkı su almak için dik bir yokuş inmek zorundaydı. Askerlerimiz bir tehlikeyle karşılaşmadan ya da yaralanmadan düşmanın bu dik yokuşu inmesini engelleyebilirdi. 5. Caesar düşmanın içinde bulunduğu zorluğu görerek okçuları ve sapancıları etrafa yerleştirdi. Kolay inilecek yerlerin karşısına da ağır silahlılar koyarak halkın su almasını engellemeye başladı.

XLI.

1. Büyük bir kalabalık su alabilmek için surların dibinde bir yere toplandı. Orada nehir bir daire çiziyordu. Dairede üçyüz ayaklık bir derinlik vardı ve buradan su alınabiliyordu. 2. Romalılar kent halkının buradan su almasına engel olmak istiyorlardı. Fakat sadece Caesar bunun nasıl yapılabileceğini görüyordu. O yerin tam karşısında tepeye doğru bir siper ve taraça yaptırmaya başladı. Bunlar büyük emeklerle ve sürekli çarpışmalarla tamamlandı 3. Çünkü kent halkı yukarıdan aşağı koşarak ilerliyor, hiç tehlikeye düşmeden uzaktan çarpışmaya giriyor ve ilerlemeye devam eden askerlerimizin çoğunu yaralıyordu. 4. Fakat askerlerimiz siperlikleri ileri çıkarmaktan ve arazinin güçlüklerini yenmekten vazgeçmediler. Aynı zamanda siperliklerden su kaynağına gizli lağımlar kazdılar. Bu işler hiç tehlike olmadan ve düşmanı şüpheye düşürmeden yapılabiliyordu. 5. Taraça

atmış ayak yüksekliğindeydi ve üzerine on katlı bir kule konmuştu. Aslında kule duvarla aynı yüksekliğe ulaşmak için değil, kaynağın üzerine çıkabilmek için yapılmıştı. Çünkü hiçbir kuşatma aracıyla bu sağlanamazdı. 6. Ağır silahlarla kuleden kaynağa giden yol üzerine atış yapmaya başlandı. Kent halkı tehlikeye düşmeden su alamıyordu. Yalnız sığır ve yük hayvanları değil, düşmanın büyük bir bölümü de susuzluktan ölüyordu.

XLII.

1. İçinde bulundukları kötü durumdan korkuya kapılan kent halkı fıçıları yağ ve zift doldurup yakarak korunaklara attılar. Aynı anda şiddetli bir çarpışma başladı. Romalıların tehlikeli bir duruma düşmesini ve yangını söndürememesini istiyorlardı. 2. Korunaklarımızda birdenbire yangın başladı. Çünkü yokuş üzerine atılan her şey siperliklerle taraça üzerinde kalıyor, önüne gelen engellerin üstünde bile yangın çıkarıyordu. 3. Askerlerimiz çarpışmanın tehlikeli ve arazinin uygun olmaması yüzünden kötü durumda kalmışlardı. Fakat yine de her güçlüğe son derece yiğitlikçe karşı koyuyorlardı. 4. Çünkü harekat hem yüksek arazide, hem de ordumuzun gözü önünde geçiyor, her iki taraftan da korkunç bağırışmalar yükseliyordu. 5. Böylece herkes yiğitliğini göstermek için düşmanın oklarına ve yangına göğüs geriyordu.

XLIII.

1. Caesar askerlerinden çoğunun yaralandığını görerek birliklerine kentin her yanından dağa çıkmaları, surlara saldırıyormuş gibi yaparak bağırıp çağırmalarını emretti. 2. Böylece kent halkı korkuya kapıldı. Başka yerlerde ne olup bittiğini kesin olarak bilmedikleri için silahlı adamlarını korunağa yapılan saldırıdan geri çağırarak surların üzerine çektiler. 3. Çarpışma bitince hemen askerlerimiz korunaktaki

yangını söndürdüler. 4. Kent halkı çok fazla insanın susuzluktan ölmesine karşın direnmeye devam ediyordu. Fakat en sonunda lağımlar sayesinde suyun yönü değiştirildi. Böylece çok uzun zamandan beri akan kaynak kuruyuverdi. 5. Kaynağın kuruması kent halkının ümidini o kadar kırdı ki başlarına gelenlerin insan eliyle değil tanrılar tarafından yapıldığına inanmaya başladılar. En sonunda susuzluk yüzünden teslim olmak zorunda kaldılar.

XLIV.

1. Caesar herkesin onun merhametini bildiğinden haberdardı. Sert bir önlem alırsa bunun onun zalimliğinden olduğunu düşünmeyeceklerini biliyordu. Ayrıca diğer kabileler de başka yerlerde benzeri planlar yaparlarsa bir şanslarının olmaya-cağını arılıyorlardı. 2. Bu nedenlerle hayatta kalanların ibret olacak bir cezaya çarptırılmalarına karar verdi. Silah taşımış olan herkesin elini kesti. Cezalarının herkesçe görülmesi için canlarını bağışladı. 3. Yukarıda Caninius tarafından esir alındığını anlattığım Drappes zincire vurulmanın öfke ve üzüntüsüyle belki de daha ağır bir ceza çarptırılacağından korkarak birkaç gün yemek yemedi. Bu nedenle öldü. 4. Ayrıca savaştan kaçtığını yazdığım Lucretius, Arvern'li Epesnactus tarafından yakalandı. 5. Sık sık yer değiştiriyordu ve yaşamını uzun süre aynı kişiye emanet etmiyordu. Caesar'ın büyük düşmanı olduğunu biliyordu ve tehlikeye düşmeden uzun süre aynı yerde kalamayacağını biliyordu. 6. Roma halkının en sadık dostu Arvernli Epesnactus hiç tereddüt etmeden Lucretius'u zincire vurarak Caesar'a gönderdi.

XLV.

1. Bu sırada Labienus, Treverlerin topraklarında başarılı bir atlı savaşı yaptı. Treverlerden ve Romalılar aleyhine hiçbir yardımdan

çekinmeyen Germenlerden çok sayıda adam öldürdü. Önderlerini canlı olarak ele geçirdi. 2. Esirler arasında gerek yiğitlik, gerek soyluluk bakımından çok önde gelen bir adam olan Haedulu Surus da bulunuyordu. Haedular arasında silahlı tek adam Surus'tu.

XLVI.

1. Caesar olanları öğrenince Gallia'nın her yerinde işlerin yolunda gittiğini gördü. Bütün Gallia'nın yenildiğine ve itaat altına alındığına karar verdi. Fakat Publius Crassus tarafından kısmen ele geçirilmiş olan Aquitania'ya daha önce hiç gitmediğinden iki lejyonla beraber oraya doğru yola çıktı. 2. Yazın son günlerini orada geçirmek istiyordu. Bu iş de diğerleri gibi çabucak ve başarıyla sonuçlandırıldı. Çünkü Aquitania'daki bütün kabileler elçiler göndererek rehineler verdiler. 3. Da-ha sonra bir atlı birliğiyle Narbonne'ye doğru yola çıktı. Orduyu komutanların komutası altında kışlık ordugâhlarına yerleştirdi. 4. Dört lejyonu Marcus Antonius, Gaius Trebonius ve Publius Vatinius[39] ile Belgaların topraklarında bıraktı. İki lejyonu Gallia'da büyük etkilerinin olduğunu bildiği Haeduların topraklarına gönderdi. İkisini Carnutlar'ın topraklarında Turonlar arasına yerleştirdi. Bu lejyonlar okyanus sınırındaki bütün bölgeyi koruyacaklardı. Geri kalan diğer iki lejyonu Arvernlerden çok uzakta yaşamayan Lemoviclerin arasına yerleştirdi. Böylece Gallia'nın hemen her yerinde bir ordu bulunmuş oluyordu. 5. Kendisi birkaç gün eyalette kaldı. Geçici mahkemeleri yönetti. Siyasi davalara baktı. Uygun bulduğu kimselere ödüller verdi. 6. Çünkü eyaletin sadakati ve yardımı sayesinde bastırdığı isyanında herkesin karakterini öğrenmek için eline büyük fırsatlar geçmişti. Daha sonra Belgaların topraklarındaki lejyonların yanına çekildi. Nemetocenna'da kışı geçirdi.

XLVII.

1. Orada Atrebatlı Commius'un süvarimizle bir çarpışma yaptığını öğrendi. 2. Antonius kışlık ordugâha geldiğinde Atrebat kabilesi bize sadıktı. Fakat Commius yukarda anlattığım gibi yaralandıktan sonra bir isyan sırasında vatandaşlarına yardım etmek için hazır bekliyordu. Vatandaşları bir savaşa girerlerse onları öndersiz ve komutansız bırakmak istemiyordu. 3. Kabilesi Romalılarla barış halindeydi ama yine de o eşkıyalık yaparak yaşıyordu. Yollarda pusu kurarak kışlık ordugâhlara erzak taşıyanlara zarar veriyordu.

XLVIII.

1. Gaius Volusenus Quadratus'u süvari komutanı olarak Antonius'un yanında görevlendirmişti, kışı birlikte geçireceklerdi. Antonius Quadratus'u düşman atlılarını kovalamakla görevlendirdi. 2. Eşsiz bir cesarete sahip olan Volusenus, Commius'dan nefret ettiği için bu görevi seve seve kabul etti. Pusular kurarak sürekli Commius'un atlılarıyla başarılı çarpışmalar yapıyordu. 3. Sonunda daha şiddetli bir çarpışmada Volusenus Commius'u yakalamak isteyerek gereksiz yere birkaç kişi ile onu kovalamıştı. Commius tüm gücüyle kaçarken Volusenus'u çok uzaklara çekmişti. Romalıya karşı büyük bir kin besleyen bu adam, birdenbire yanındakilere dönüp kendisini yaralayan bu adamı cezasız bırakmamalarını söyledi. Daha sonra atını çevirip diğerlerinin yanından ayrılarak hiç düşünmeden komutana doğru hızla ilerledi. 4. Bütün atlıları da aynı şeyi yaparak zaten birkaç kişi olan süvarilerimizi kovalamaya başladılar. 5. Commius atını mahmuzladı. Quadratus'un atıyla yan yana gelince mızrağını doğrulttu. Tüm gücüyle fırlatarak Volusenus'un uyluk kemiği ortasına sapladı. 6. Komutanları yaralanınca erlerimiz karşı koymaktan ve atlarını çevirerek düşmanı kovalamaktan çekinmediler. 7. Çok sayıda düşman askerlerimizin şiddetli saldırısına karşı koyamayarak yakalandı. Kimisi kaçarken ezildi, kimisi öldürüldü. Komutanları çevikliği sayesinde öldürülmekten kurtuldu. Hayatını tehlikeye atıp ağır yaralanan Romalı komutan ordugâha getirildi. 8.

Fakat Commius ya öfkesi yatıştığından ya da yanındakilerin çoğu öldüğü için Antonius'a elçiler gönderdi. Antonius'un istediği yere gelmeye, emirlerine boyun eğmeye söz verdi. Sözünü rehinelerle de pekiştirdi. 9. Korktuğu için tek bir isteğinin olduğunu ve kendisinin herhangi bir Romalının önüne çıkarılmamasını istedi. Bu isteğin haklı bir korkudan kaynaklandığını sanan Antonius isteğini kabul ederek rehineleri aldı. 10. Caesar'ın her yıl için bir kitap yazdığını biliyorum. Fakat ben böyle yapmayı gereksiz buluyorum. Çünkü Lucius Paulus ve Claudius Marcellus'un{40} konsül oldukları bir sonraki yıl Gallia'da önemli bir şey olmadı. 11. Fakat bu zaman içinde Caesar ve ordusunun durumundan kimseyi bilgisiz bırakmamak için birkaç şey yazarak bu kitaba eklemeye karar verdim.

XLIX.

1. Caesar'ın Belgaların topraklarında kışı geçirirken sadece bir amacı vardı. Bütün kabilelerle dost olmak ve hiçbir kabilenin isyan etmemesini sağlamak. 2. Gerçekten de en az istediği şey eyaletinden çıkmak üzereyken bir savaşa girişmek zorunda kalmaktı. Çünkü ordusunu güneye doğru götürmeye hazırlanırken arkasında bütün Gallia'nın bir tehlike olmadığını görerek savaşa girmesinden korkuyordu. 3. Bu nedenle kabilelere iyi davrandı, yeni vergiler yüklemedi, zaten bir çok savaşla yorulmuş olan Gallia'yı boyun eğme şartlarını daha yumuşak hale getirdikten sonra çok daha kolayca sakinleştirdi

L.

1. Kış bittikten sonra her zamankinden daha erken bir tarihte İtalya'ya doğru yola çıktı. Bağımsız kentleri ve kolonileri ziyaret ederek Marcus Antonius'un rahipliğe aday gösterilmesini önermek istiyordu. 2. Kişisel etkisini kendisine çok bağlı olan ve adaylığını

koymak için gönderdiği bir adam uğruna kullanmaktan büyük zevk alıyordu. Aynı zamanda Marcus Antonius'u başarıya ulaştırmayarak Gallia'yı terk ettiği zaman Caesar'ın etkisini kırmak isteyen birkaç kişinin entrikalarına karşı mücadele etmekten de hoşlanıyordu. 3. Antonius'un rahip seçildiğini İtalya'ya varmadan önce yolda duymuştu. Antonius lehine oy vermiş olan kentlere ve kolonilere teşekkür etmek, ertesi yıl almak istediği memuriyet için aday gösterilmesini sağlamak için yoluna devam ediyordu. 4. Çünkü düşmanları küstahça övünüyordu. Lucius Lentulus ve Claudius Marcellus'un, Caesar'ı her türlü memuriyetten ve şereften yoksun bırakmamak için konsül seçildiklerini ve konsüllüğün halk tarafından sevilen ve daha fazla oy almış olan Servius Galba'nın elinden sadece Caesar'ın dostu ve yardımcısı olduğu için zorla alındığını söylüyordu.

LI.

1. Caesar bütün kentler ve koloniler tarafından inanılmaz bir sevgi ve saygıyla karşılandı. 2. Çünkü bütün Gallia'ya karşı yaptığı şanlı savaşlardan sonra ilk defa oralara geliyordu. Kapıların, yolların ve Caesar'ın geçeceği her yerin süslenmesinde akla gelebilecek hiçbir şey unutulmamıştı. Çocuklarıyla birlikte halk onu karşılamaya geldi. 3. Her yerde kurbanlar kesiliyordu. Sofralar pazar yerlerini ve tapınakları dolduruyordu. Böylece uzun zamandan beri beklenen zaferin sevincini, mümkünse herkesten önce duymak istiyorlardı. Zenginlerin ihtişamı, fakirlerinse heyecanı çok büyüktü.

LII.

1. Caesar Gallia'nın İtalya'ya ait bütün kısımlarından geçtikten sonra hızla Nemetocena'daki ordunun yanına döndü. Lejyonları kışlık ordugâhlarından Treverlerin topraklarına çağırdı. Kendisi de

oraya gitti. 2. Orada, orduyu denetledikten sonra Titus Labienus'u Gallia'nın İtalya'ya ait bölümüne komutan olarak atadı. Amacı konsüllük adaylığına daha fazla yardım göstermesi için bu eyaleti kazanmaktı. Kendi askerlerin sağlığı için yer değiştirmelerine yetecek kadar yürüyüş yaptı. 3. Yürüyüşler sırasında Labienus'un kişisel düşmanları tarafından sık sık kışkırtıldığını duyuyordu. Ayrıca birkaç kişinin senatoya bir veto karan verdirerek kendini ordusunun bir kısmından yoksun bırakmayı amaçladıklarını haber alıyordu. Fakat Labienus hakkında söylenilen hiçbir şeye inanmadığı gibi senatonun kararının tersine de herhangi bir şey yapmak istemiyordu. Çünkü senato üyeleri serbestçe oy verirlerse dâvayı kazanacağını sanıyordu. 4. Gerçekten halk tribunusu Gaius Curio, Caesar'ın davasını ve yerini savunmayı üstlenmişti. Herhangi bir kimse Caesar'ın ordusundan dolayı kuşkulanıyorsa Pompeius'un ordusunun da aynı benzeri bir korkuya neden olacağını söylüyordu. Bu nedenle her iki komutanın silahlarını bırakmasını ve ordularını serbest bırakması için önlemler alacağına yönelik çok defa senatoya söz vermişti. Böylece devlet bağımsız olabilirdi. 5. Bu boş bir söz değildi. Hatta kısmi oy verme şekliyle senatodan bir karar bile çıkarmaya çalıştı. Fakat konsüller ve Pompeius'un dostları bunu kabul etmedi. Böylece öneri bir işe yaramamış oldu.

LIII.

1. Böylece senatonun düşüncesi anlaşılabiliyordu. Aynı zamanda önceden yaptıklarını da doğrulayacak nitelikteydi. Çünkü bir yıl önce Caesar'ın makamına yapılan saldırı sırasında Marcellus zamansızca Pompeius ve Crassus'un çıkardığı yasanın tersine senatoya Caesar'ın eyaletleri hakkında bir tasan önermişti. Herkes düşüncesini söyledikten sonra Caesar'a karşı duyulan kıskançlıktan yararlanılarak elde edilecek herhangi bir makama göz dikmiş olan Marcellus senatoyu ikiye ayırma ya çalışırken kalabalık meclis Marcellus'un düşüncesinin tersine bir karar aldı. 2. Fakat olanlar

Caesar'ın düşmanlarının cesaretini kırmadı. Aksine verdikleri karan senatoya zorla kabul ettirmek için başka önlemler aramaya çalıştılar.

LIV.

1. Sonra Parth seferine Gnaeus Pompeius tarafından bir lejyon, Caesar tarafından diğer bir lejyon gönderilmesine ve bu iki lejyonun da sadece bir kişiden alınmasına dair senatoya bir karar verdirildi. 2. Çünkü Gnaeus Pompeius, Caesar'a göndermiş olduğu birinci lejyonu sanki kendininmiş gibi verdi. Pompeius bu lejyonu Caesar'ın eyaletinden toplamıştı. 3. Caesar düşmanlarının niyeti hakkında en ufak bir şüphesi olmamasına karşın lejyonu Pompeius'a geri gönderdi. Yakın Gallia'da bulundurduğu onbeşinci lejyonunun senato kararına göre kendisine teslim edilmesini emretti. Onun yerine onüçüncü lejyonu, onbeşinci lejyonun çekildiği yerleri korumak için İtalya'ya gönderdi. 4. Kendisi orduyu kışlık ordugâhlara yerleştirdi. Gaius Trebonius'u üç lejyonla Belgaların topraklarına yerleştirdi. Gaius Fabius da üç lejyonla Haedulara doğru yola çıktı. 5. Böylece Gallia'nın en cesur kabilesi olan Belgalar ve çok etkili bir kabile olan Haedular, ordular tarafından kontrol edilirlerse tam bir güvenlik kurulacağı düşünüyordu. Kendisi İtalya'ya gitti.

LV.

1. Oraya geldiği zaman senato kararıyla Parth seferine gönderilmesi gereken ve kendisi tarafından sağlanan iki lejyonun, konsül Gaius Marcellus sayesinde Gnaeus Pompeius'a verildiğini ve İtalya'da bekletildiğini öğrendi. 2. Bu hareket Caesar'a karşı ne gibi bir tuzak hazırlandığı konusunda hiç kimsenin kafasında en ufak bir kuşku bırakmadı. Fakat Caesar, silaha başvurmaktansa görüşme yoluyla sorunu çözme ümidi kaldığı sürece her şeye boyun eğmeye karar verdi...[41] acele etti.

S O N

KAYNAKÇA VE KISALTMALAR LİSTESİ

O. AKŞİT. "Gaius Julius Caesar'ın Tarihçi Yönü" TD XV. 20 (1965) 87-100.

ANRW, Aufstieg und Niedergang der römischen Welt. Geschichte und Kultur Roms İm Spiegel der neueren Forschung. Hrsg. Von H.TEMPORINI. 1 vd. Berlin 1972.

F. BECKMANN. *Geographie und Ethnographie in Caesars Bellum Gallicum*. Dortmund 1930.

M. GRANT, *Julius Caesar*. London 1967.

Historia. Historia. Zeitschrift für Alte Geschichte. Sturttagar-Wiesbaden.

U. MAIER. *Caesars Feldzüge in Gallien (58-51 v. Chr) in ihrem Zusammenhang mit der stadtrömischen Politik.* Freiburg 1977.

Th. MOMSEN, "Caesar'ın Karakteri" Çev.: B.S.BAYKAL. *Tercüme* II, 10(1941) 302-317.

L. RADITSA. "Julius Caesar and his writings" *ANRW* I, 3 (1973) 417-456.

RICE-HOLMES T. *Caesars Feldzüge in Gallien und Britannien*. Lelpzig 1913.

TD, Tarih Dergisi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. İstanbul.

Tercüme. Tercüme Dergisi. Milli Eğitini Bakanlığı. Ankara.

D. TIMPE, "Caesars gallischer Krieg und das Problem der römischen İmperialismus" Historia 14 (1965) 189-214.

[1] Gallia Narbonensis eyaleti MÖ 121 yılında kurulmuştur. Bugünkü güney Fransa'yı içine alan bu eyaletin kurulmasının nedeni İtalya ile İspanya arasındaki bağlantıyı sağlayabilmektir.

[2] Marcus Messala ve Marcus Piso MÖ 61 yılının konsülleridir.

[3] Bugünkü Cenevre kenti.

[4] Yani MÖ 58 yılında.

[5] Roma ordusunun 4200 kişiden oluşan birliklerine verilen isim.

[6] Bir ayak yaklaşık olarak 0.296 metredir.

[7] Caesar'ın komutanlarından Titus Labîenus Gallia Savaşı'nın ardından iç savaş başladığında Pompeius'un yanına geçmiş ve Munda Muharebesi'nde öldürülmüştür.

[8] Romalılar geceyi dörde ayrılarak her birine birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü nöbet zamanı isimleri verilirdi. Üçüncü nöbet gece yarısından sonraya denk gelmektedir.

[9] MÖ 138 yılında doğmuş olan Sulla, Iugurtha Savaşı'nda Marius'un quaestorlüğünü yapmış müttefikler ve I. Mithridates savaşlarında bulunmuştur. Daha sonradan Roma'da diktatör olan Sulla'nın yaptığı anayasa Pompcius tarafından ortadan kaldırılmıştır.

[10] MÖ 70 ve 55 yıllarının konsülü olan Crassus, Caesar ve Pompeius ile birlikte I. Triumvirliğin ortaklarındandır. Carrahe'de (bugünkü Harran) Parthlara karşı savaşırken öldürülmüştür.

[11] Söz konusu kütlenin* Makedonya phalanksına benzer bir şey olabileceği tahmin edilmektedir.

[12] İsyan MÖ 101 yılında Marius tarafından bastırılmıştır.

[13] Ele geçirilen bir yerin eyalet yapılması, yüksek rütbeli bir Roma memuru ile bir senato komisyonunun düzenlediği ve Roma Senatosu'nun da onayladığı bir statünün bölgeye verilmesi ile olmuştur. Bu statüye Lex Provincialis adı verilir.

[14] Quintus Pedius, Caesar'ın yeğenidir. Caesar'ın ölümünden sonra ondan alacağı mirası Octavianus'a devretmiş ve Caesar katillerini cezalandırmak için özel bir mahkeme kurulmasını sağlamıştır.

[15] Bugünkü Cezayir civarındaki bölge.

[16] İspanya ile Sardinia arasında Mallorca ve Minorca adaları.

[17] Dalmaçya kıyıları. Bugünkü Slovenya, Hırvatistan ve Bosna Hersek'in sahil şeridini kapsamaktadır.

[18] Eyalet valilerine verilen isim. Genelde konsüllük yapmış kişiler arasından seçilirlerdi.

[19] Fransa'nın Toulouse kenti.

[20] MÖ 55 yılında. Caesar Galya Savaşı'nın her bir kitabını bir senelik bölümler halinde yazmıştır. Yani ilk kitap MÖ 58. ikinci kitap MÖ 57 vd.

[21] Genç Cato'nun kızı Porcia'nın kocası. Gaesar'ın düşmanlarındandır. Caesar'dan sonra Gallia valiliğine atanan Domitius Pompeius'la birlikte Caesar'a karşı savaşmış ve

daha sonra Afrika'da öldürülmüştür.

{22} Tames = Thames Nehri.

{23} Gaius Trebonius. Quaestor ve halk tribunusu olarak görev yapmıştır. MÖ 48 yılında Massilia (Marsilya)'yı kuşatır. Daha sonra Caesar taraftarlarıyla birleşmiştir. MÖ 43 yılında Dolabella tarafından öldürüldü.

{24} Lucius Munatius daha sonradan MÖ 44 yılında Gallia valiliği yapmıştır.

{25} Yani MÖ 53 yılında.

{26} Askeri yetkileri bulunan kimselerin Roma kentine girmesi yasaktı. Ancak bu dönemde kentteki yiyecek sıkıntısı dolayısıyla Pompeius'a büyük yetkiler verilmişti ve bu nedenle Pompeius Roma civarında kalmaktaydı.

{27} Hermes'in Roma'daki karşılığı. Efsaneleri de Hermes'inkilerle bir tutulmuştur.

{28} Zeus ile Leto'nun oğlu. Sanat, müzik yeteneği üzerine birçok efsaneler vardır. Ayrıca oğlu Asklepios'la birlikte hekim tanrı olarak da tanınır.

{29} Yunan tanrısı Ares'in Roma'daki karşılığı. Savaş tanrısı olarak bilinir.

{30} Iupiter. Roma pantheonunun en eski ve en büyük tanrısıdır. Yunanlılardaki Zeus ile eş tutulmaktadır.

{31} Tanrıça Athena'nın Latince ismi. Roma'nın başlıca üç tanrısından biri olmuştur. Kendine özgü bir efsanesi yoktur.

{32} Kyreneli coğrafyacı Eratosthenes'in 3 kitaplık Geographika adlı bir eseri bulunmaktadır. Kitap, iskan tarihi ve kentlerin lokalizasyonu açısından büyük önem taşımaktadır.

{33} Cenabum kenti Camut kabilesinin başkentidir.

{34} Orta Gallia'da bir kent. Arvernlerin başkenti.

{35} Agedincum kasabası Senonların başkentidir.

{36} Vercingetorix, Caesar'ın MÖ 46 yılında Roma*da yaptığı zafer alayında teşhir edildikten sonra öldürülmüştür.

{37} 1 sestertius = 0.25 denarius.

{38} Tergeste = Slovenya'daki Trieste kenti.

{39} MÖ 59 yılının halk tribunus'u olan Publius Vatinius Caesar'ın istediği valilikleri alabilmesi için halk meclisine teklifte bulunmuştur.

{40} Marcellus da Caesar karşıtlarındandır. Pompeius'la birlikte doğuya gider. Onun ölümünden sonra Lesbos adasında hitabetle ilgilenir. Daha sonra Caesar tarafından affedilmiş ancak Roma'ya dönerken yolda ölmüştür.

{41} Metnin bu son bölümü günümüze tam olarak ulaşmamıştır.